

**ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ & ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ
ΤΜΗΜΑ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ**

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

«ΝΟΜΙΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ: ΔΗΜΟΣΙΟ & ΙΔΙΩΤΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ»

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

«ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ & Η ΑΝΟΙΚΤΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗ»

ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ Ι. ΑΝΩΜΕΡΙΤΟΥ

(Α.Μ. : 7115Μ076)

Επιβλέπουσα:

Ανδρομάχη Γ. ΜΑΡΚΑΝΤΩΝΑΤΟΥ-ΣΚΑΛΤΣΑ

Καθηγήτρια Παντείου Πανεπιστημίου

ΑΘΗΝΑ, Νοέμβριος 2016

Copyright © Μαργαρίτα Ανωμερίτου, 2016
Με επιφύλαξη πάντως δικαιώματος. All rights reserved.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας εργασίας, εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς το συγγραφέα.

Οι απόψεις και τα συμπεράσματα που περιέχονται σε αυτή τη Μεταπτυχιακή Διπλωματική εργασία εκφράζουν το συντάκτη της και δεν αντιπροσωπεύουν τις επίσημες θέσεις του Παντείου Πανεπιστημίου Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ	5
<i>ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ</i>	7
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	9
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ	14
<i>A. ΤΑ ΘΕΜΕΛΙΩΔΗ Ή ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ</i>	14
A.1. Έννοια και συνταγματική κατοχύρωση	14
A.2. Διάκριση Θεμελιωδών Δικαιωμάτων	14
α) Τα ατομικά δικαιώματα (status negativus).....	15
β) Τα πολιτικά δικαιώματα (status activus).....	16
γ) Τα κοινωνικά δικαιώματα (status positivus)	17
A.3. Το δικαίωμα πληροφόρησης ως ατομικό συνταγματικό δικαίωμα	18
<i>B. Η ΑΝΟΙΚΤΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΚΑΙ Η ΠΡΟΣΒΑΣΗ ΣΤΗΝ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑ</i>	20
B.1. Εννοιολογική προσέγγιση της Ανοικτής Διοίκησης	20
B.2. Οι Αρχές και τρόποι δράσης της Ανοικτής Διοίκησης	27
B.3. Συνταγματικό υπόβαθρο	31
<i>Γ. ΑΝΟΙΚΤΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΚΑΙ ΠΡΟΣΩΠΙΚΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ</i>	37
Γ.1. Συνταγματική κατοχύρωση των προσωπικών δεδομένων (9 ^Α Σ)	37
Γ.2. Δικαίωμα πληροφοριακού Αυτοκαθορισμού	41
Γ.3.Προσωπικά δεδομένα και δικαίωμα πληροφόρησης (Δικαιώματα σύγκρουσης ή αλληλοσυμπλήρωσης).....	44
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ	49
<i>A. ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΝΝΟΜΗ ΤΑΞΗ</i> ..	49
A.1.Σημασία της Πληροφόρησης.	49

A.2. Η έννοια της πληροφόρησης.....	50
A.3.Συνταγματικό υπόβαθρο της πληροφόρησης	51
A.4. Άρθρο 5 ^Α	53
A.4.1. Άρθρο 5 ^Α παρ. 1 Σ	57
A.4.2. Άρθρο 5 ^Α παρ. 2 Σ	60
A.5. Ο «συμμετοχικός» χαρακτήρας του 5 ^Α παρ.2 Σ.....	62
B. ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΗ ΡΥΘΜΙΣΗ	68
B.1. Η εξέλιξη του δικαιώματος	68
B.2. Το άρθρο 5 του Κώδικα Διοικητικής Διαδικασίας	70
B.3. Το περιεχόμενο του δικαιώματος.....	73
α) Έννοια του εγγράφου	73
β) Φορείς άσκησης του δικαιώματος.....	76
γ) Αποδέκτες του δικαιώματος	79
B.4. Περιορισμοί του δικαιώματος.....	82
B.5. Έννοια και είδη απορρήτων	87
α) Το φορολογικό απόρρητο.....	87
β) Το ιατρικό απόρρητο	88
B.6.Προεδρικό Διάταγμα 28/2015.....	90
B.7. Άλλα σχετικά νομοθετήματα με το δικαίωμα πληροφόρησης.....	92
α) Η περαιτέρω χρήση των πληροφοριών του Δημόσιου Τομέα	92
β) Η πρόσβαση στις περιβαλλοντικές πληροφορίες	97
B.8. Σχέσεις δικαιώματος πληροφόρησης με άλλα δικαιώματα	103
α) Δικαίωμα Αναφοράς (Άρθρο 10 του Σ)	103

β) Άρθρο 10 παρ.3 Συντάγματος	103
γ) Δικαίωμα Προηγούμενης Ακρόασης (Άρθρο 20 Σ)	107
Γ. ΔΙΕΘΝΕΣ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΔΙΚΑΙΟ	111
Γ.1. Άρθρο 19 παρ. 2 / ΔΣΑΠΔ	112
Γ.2. Άρθρο 10 παρ. 2 ΕΣΔΑ	114
Γ.3. Άρθρο 11 του ΧΘΔ της ΕΕ	115
Γ.4. Ο Κανονισμός 1049/2001	122
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ	127
Α. ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ ΤΗΣ ΑΝΟΙΚΤΗΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ	127
A.1. Ανοικτή Διακυβέρνηση.....	127
α) Ηλεκτρονική Διακυβέρνηση	128
β) Οδηγός Ορθής Διοικητικής Συμπεριφοράς	133
γ) Πολιτική για την Καλή Νομοθέτηση.....	134
A.2. Οφέλη Ηλεκτρονικής διακυβέρνησης.....	134
A.3. Ηλεκτρονική διακυβέρνηση και Διαφθορά	136
α) Το αρνητικό φαινόμενο «doxing».....	138
A.4. Το «Πρόγραμμα Διαύγεια».....	140
A.5. Κέντρα Εξυπηρέτησης Πολιτών (Κ.Ε.Π.)	143
A.6. Ηλεκτρονική δημόσια διαβούλευση	145
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	149
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ – ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΙΑ	153

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

ΑΕΔ	Ανώτατο Ειδικό Δικαστήριο
ΑΚ	Αστικός Κώδικας
Α.Ν.	Αναγκαστικός Νόμος
ΑΜΕΑ	Άτομα με ειδικές ανάγκες
ΑΜΚΑ	Αριθμός Μητρώου Κοινωνικής Ασφάλισης
ΑΠ	Άρειος Πάγος
ΑΠΘ	Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης
ΑΠΔΠΧ	Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα
Αρμ.	Αρμενόπουλος (περιοδικό)
ΑΣΕΠ	Ανώτατο Συμβούλιο Επιλογής Προσωπικού
Βλ.	Βλέπε
ΓΕΔΔ	Γενικός Επιθεωρητής Δημόσιας Διοίκησης
ΓΕΠΠΟ	Γραφείων Επικοινωνίας και Πληροφόρησης του πολίτη
Δ	Δίκη (περιοδικό)
ΔΕΚ	Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (πρώην Δικαστήριο Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (γνωστό και ως Ευρωπαϊκό Δικαστήριο))
ΔΕφΑθ	Διοικητικό Εφετείο Αθηνών
ΔιΔικ	Διοικητική Δίκη
ΔτΑ	Δικαιώματα του ανθρώπου (νομικό περιοδικό)
ΔΣΑΠΔ	Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα
ΕΔΔΑ	Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων Ανθρώπου
ΕΕ	Ευρωπαϊκή Ένωση
Ε.Ε.Δ.Α.	Ευρωπαϊκή Επιτροπή Δικαιωμάτων του Ανθρώπου
επ.	Επόμενα (εξ)

ΕΕ	Ευρωπαϊκή Ένωση
ΕΔΑΔ	Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων
ΕΣΔΑ	Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου
Κ.Ε.Π	Κέντρο Εξυπηρέτησης Πολιτών
ΚΔΔ	Κώδικας Διοικητικής Διαδικασίας
Ν.	Νόμος
ΝοΒ	Νομικό Βήμα (νομικό περιοδικό)
ΟΑΕΔ	Οργανισμός Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού
Ολομ.	Ολομέλεια
Όπ. π.	Όπου παραπάνω
ΟΤΑ	Οργανισμός Τοπικής Αυτοδιοίκησης
Ο.Η.Ε	Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών.
Ο.Ο.Σ.Α	Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης.
ΠΕ	Πρακτικό Επεξεργασίας
Πρβλ	παράβαλε (ανάτρεξε, αναζήτησε)
ΣτΕ	Συμβούλιο της Επικρατείας
ΤΠΕ	Τεχνολογιών της Πληροφορικής και Επικοινωνιών
ΥΔΜΗΔ	Υπουργείο Διοικητ. Μεταρρύθμισης και Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης
ΥΠΟΙΚ	Υπουργείο Οικονομικών
ΦΕΚ	Φύλλο Εφημερίδας της Κυβέρνησης
ΦΠΑ	Φόρος Προστιθέμενης Αξίας
ΧΘΔΕΕ	Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

**«Σα βγεις στον πηγαιμό για την Ιθάκη,
να εύχεται να 'ναι μακρύς ο δρόμος,
γεμάτος περιπέτειες, γεμάτος γνώσεις.»**

Αυτό ήταν! Το ταξίδι τελειώνει...

Η παρούσα διπλωματική εργασία του μεταπτυχιακού προγράμματος σπουδών αποτελεί το τελευταίο μέρος ενός εννιάχρονου μακρινού ταξιδιού μου προς την Ιθάκη! Ένα ταξίδι που ξεκίνησε με το εσπερινό λύκειο το 2007 συνεχίστηκε με τις προπτυχιακές μου σπουδές το 2011, ταξίδι δύσκολο, με πολλές σειρήνες και συμπληγάδες, που φτάνει όμως στο τέλος του αφήνοντας μόνο όμορφες αναμνήσεις και εμπειρίες.

Η τελευταία εμπειρία από το Μεταπτυχιακό μας ήταν και η καλύτερη και γι αυτό σήμερα αισθάνομαι επιτακτική την ανάγκη να ευχαριστήσω όλους όσους συνέβαλαν, ο καθένας με το δικό του τρόπο, στην πραγματοποίηση ενός μεγάλου μου ονείρου, που στην αρχή φάνταζε ανέφικτο.

Σε όλους αυτούς θα ήθελα να αφιερώσω την παρούσα μελέτη μου ευχαριστώντας τους έναν-έναν χωριστά. Και πρώτα, την επιβλέπουσα καθηγήτριά μου κ. Ανδρομάχη Μαρκαντωνάτου- Σιαλτσά. Δεν μας μετέδωσε μόνο τις γνώσεις της, που για μένα ως δημόσιο υπάλληλο υπήρξαν ιδιαίτερα χρήσιμες, αλλά μας έκανε να νοιώσουμε όλοι την αγάπη και προσοσία που μας προσέφερε. Την ευχαριστώ θερμά για την καθοδήγησή της, την αμέριστη υποστήριξη και συμπαράσταση και για τον χρόνο που μου αφιέρωσε σε όλη τη διάρκεια της συνεργασίας μας. Οι πολύτιμες γνώσεις και συμβουλές της ενήργησαν καταλυτικά στην ολοκλήρωση της παρούσας εργασίας.

Θα ήθελα στη συνέχεια να ευχαριστήσω τα μέλη της Συντονιστικής Επιτροπής του Μεταπτυχιακού μας, τους καθηγητές Σοφία Αδάμ και Σταύρο Περεντίδη για την αμέριστη συμπαράσταση, αγάπη, υπομονή και ανοχή που μας έδειξαν κατά την διάρκεια της φοίτησης μας.

Επίσης, τις ευχαριστίες μου θα ήθελα να εκφράσω και στους υπόλοιπους καθηγητές του Πανεπιστημίου μας τον κ. Νικολόπουλο, την κ. Αναγνώστου, τον κ. Παπααρηγορίου για την βοήθεια και τις συμβουλές του κατά τη συγγραφή της εργασίας μου και τον κ. Μιχόπουλο για τα μαθήματα ανθρωπιάς και αγωνιστικότητας που μας έδωσε στη διάρκεια των συναρπαστικών παραδόσεών του. Οι ευχαριστίες μου απευθύνονται και στους υπόλοιπους διδάσκοντες του Μεταπτυχιακού μας τον λέκτορα κ. Στυλιανό-Ιωάννη Κουτνατζή με την ιδιαίτερη μεταδοτικότητα και τον ωραίο λόγο του , τον λέκτορα

Παναγιώτη Κουρνούτο με τον μεστό και δυνατό λόγο του, και τους Δρ. κ.κ. Γεώργιο Γιαννούλη, Χριστίνα Νικολοπούλου, Λένα Κορμά, Αριστοτέλη Αναγνώστου και Βασιλική Παπασπύρου χωρίς τις συμβουλές της οποίας, που με ιδιαίτερη ευγένεια και καλοσύνη μας μετέδωσε, δεν θα μπορούσαμε να γράψουμε και να υποστηρίξουμε με επιτυχία τη διπλωματική μας εργασία.

Η μελέτη μου αφιερώνεται επίσης σε όλη μου την οικογένεια, τον αφανή ήρωα όλων αυτών των προσπαθειών μου.

Και τέλος, αφιερώνεται σε όλους τους συμφοιτητές μου για την όμορφη συνύπαρξη κατά την διάρκεια της φοίτησής μας, ιδιαίτερα δε σε τέσσερις αξιόλογους φίλους που είχα την ευκαιρία να γνωρίσω από τα προπτυχιακά μου χρόνια, να συνεργαστώ μαζί τους και να μοιραστώ τους προβληματισμούς, τους φόβους και τις ανησυχίες μου. Είναι οι αγαπημένοι μου συνοδοιπόροι σε αυτό το δύσκολο διάβημα Νίκος Μαυροβουνιώτη, Τάσος Βλαστέλης, Λαμπρινή Σέργη και Κατερίνα Μαυρίδου. Η γνωριμία μου μαζί τους ήταν η ελπίδα και το θάρρος για να συνεχίσω να παλεύω, παραβλέποντας την κούραση και τα προβλήματα που είχα στην εργασία μου. Βοηθώντας ο ένας τον άλλο καταφέραμε να πραγματοποιήσουμε το πολυπόθητο όνειρο πολλών χρόνων.

Αθήνα, Νοέμβριος 2016

Μαργαρίτα

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η Ελληνική Δημόσια Διοίκηση στις αρχές του εικοστού πρώτου αιώνα, συνεχίζει να χαρακτηρίζεται από τις ευρύτερα γνωστές παθογένειες: γραφειοκρατία, πελατειακές σχέσεις, γιγαντισμό, αυθαιρεσία, αναξιοκρατία, κακοδιοίκηση, πολυπλοκότητα των νόμων, έλλειψη παιδείας . Είναι, θα έλεγε κανείς, το συνώνυμο της καθυστέρησης, της ταλαιπωρίας, της ακατανόητης γλώσσας, της πολύπλοκης διαδικασίας, της αδιαφορίας, της διαφθοράς.¹

Ο πολίτης στην καθημερινή επαφή του με τις δημόσιες υπηρεσίες έρχεται αντιμέτωπος με την απουσία επαρκούς, έγκυρης και υπεύθυνης πληροφόρησης, η οποία οδηγεί σε παρανοήσεις και ταλαιπωρία, ενώ σε ένα δεύτερο επίπεδο αποτελεί ένα ακόμη εμπόδιο στην δυνατότητα άσκησης των δικαιωμάτων του. Ταυτόχρονα, αντιμετωπίζει την στενή γραμματική ερμηνεία των νομοθετικών διατάξεων, το περιεχόμενο των οποίων πολλές φορές συσκοτίζει παρά διευκρινίζει τους όρους άσκησης των δικαιωμάτων του².

Όλο και περισσότεροι νόμοι και ρυθμίσεις προσπαθούν να βάλουν σε τάξη τις δραστηριότητές του. Ο πολίτης αισθάνεται την ανάγκη να κατανοήσει τη λειτουργία της Δημόσιας Διοίκησης, να εξυπηρετηθεί άμεσα στη διεκπεραίωση των υποθέσεών του και να περιορίσει τις επισκέψεις του στις αρμόδιες υπηρεσίες και γραφεία της Δημόσιας Διοίκησης.

Επίσης, οι υπάλληλοι των υπηρεσιών, πολύ συχνά αρνούνται την εφαρμογή του νόμου λόγω της απουσίας σχετικής υπηρεσιακής ερμηνευτικής εγκυκλίου. Μεταξύ των προβλημάτων, που αντιμετωπίζουν οι πολίτες στην καθημερινή επαφή τους με τη διοίκηση, συγκαταλέγονται επίσης η κακή συνεργασία συναρμόδιων υπηρεσιών και η μη τήρηση βασικών αρχών διοικητικής δράσης.

¹ Α. Μακρυδημήτρης, «Δημόσια Διοίκηση», 4^η έκδοση, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα- Θεσσαλονίκη, 2010, σελ. 189

² Α. Μακρυδημήτρης, «Ο Μεγάλος Ασθενής...», 1999, ο.π., σελ. 45. « Η ποιότητα των νόμων μοιάζει να είναι αντιστρόφως ανάλογη με την ποσότητα. Στη εικοσαετία 1975 – 1995, οι τυπικοί μόνο νόμοι ξεπέρασαν τους 2.500, ενώ τα προεδρικά διατάγματα και οι υπουργικές αποφάσεις έφθασαν τις 40.000. Οι ρυθμίσεις αυτές χαρακτηρίζονται από χαμηλή ποιότητα και ετερογένεια των σκοπών τους (νόμοι – σκούπες), και συχνά δημιουργούν αντί να λύνουν προβλήματα. Πέραν της περιπλοκότητας που προξενούν, δημιουργούν επίσης μία ανασφάλεια δικαίου, όχι μόνο για τους πολίτες αλλά και για τους ειδικούς και τους ίδιους τους εκτελεστές και τους εφαρμοστές του δικαίου.»

Οι παραβάσεις των διατάξεων του Κώδικα Διοικητικής Διαδικασίας, με χαρακτηριστικά παραδείγματα την καθυστέρηση ή απουσία απάντησης σε αιτήσεις καθώς και την καθυστέρηση έκδοσης διοικητικής πράξης, αποτελούν το βασικό κορμό των προβλημάτων διοικητικής δράσης με τα οποία έρχονται αντιμέτωποι οι πολίτες³.

Όπως αναφέρει και ο Νικηφόρος Διαμαντούρος, στο εισαγωγικό του σημείωμα στη ετήσια έκθεση 2001 του Συνηγόρου, οι μορφές κακοδιοίκησης με κυριότερη τη μεγάλη καθυστέρηση στη διεκπεραίωση υποθέσεων των πολιτών, αποτελεί προνομιακό χώρο για την ανάπτυξη σχέσεων αθέμιτης συναλλαγής μεταξύ πολίτη και δημόσιου υπαλλήλου. Οι προεκτάσεις αυτού του φαινομένου είναι ιδιαίτερα σημαντικές. Μέσα από την ανάπτυξη σχέσεων αθέμιτης συναλλαγής, διαμορφώνεται αλλά και αντανακλάται μία συγκεκριμένη νοοτροπία τόσο στους πολίτες όσο και στους υπαλλήλους, η οποία δεν αφορά μόνο στη διαφθορά. Από τη μεριά των πολιτών δεν διεκδικείται ένας ενεργός ρόλος στη σχέση τους με τη διοίκηση, δεδομένου ότι οι προϋποθέσεις για την ανάπτυξη του είναι ανύπαρκτες, παρά υιοθετούνται συμπεριφορές αποφυγής ευθυνών, διάθεση βολέματος, αλλά και εξαπάτησης της διοίκησης, όπου αυτό είναι εφικτό.

Επιπλέον, ο δημόσιος τομέας αποτελεί σήμερα έναν από τους σημαντικότερους φορείς παραγωγής και διακίνησης πληροφορίας. Η πληροφορία αυτή, που παράγεται και διακινείται από τον δημόσιο τομέα, επηρεάζει σημαντικά την καθημερινή ζωή των πολιτών.

Η ορθή πληροφόρηση ενισχύει τον δημοκρατικό διάλογο και συντελεί στις καλύτερες επιλογές. Χάρη στις πληροφορίες που τους παρέχονται, οι πολίτες κατατοπίζονται στις εξελίξεις, συνειδητοποιούν τα προβλήματα που αντιμετωπίζει η χώρα τους, λαμβάνουν γνώση των λόγων που συνηγορούν ή δυσχεραίνουν τις διάφορες κρατικές δραστηριότητες και προβληματίζονται για τις ενδεδειγμένες ενέργειες⁴.

Αφορμή λοιπόν για την εκπόνηση της παρούσας διπλωματικής αποτέλεσε η διαπίστωση (εξ αιτίας της ιδιότητα μου ως δημοσίου υπαλλήλου), της καθημερινής

³ «Ετήσια Έκθεση 2001», αλλά και αυτές των προηγούμενων ετών του Συνηγόρου του Πολίτη : www.synigoros.gr

⁴ Σωτήριος Ι. Αγαπητίδης, Οικονομολόγου, Ομοτίμου Καθηγητού Ε.Μ.Π. , « *Νεότερα Κοινωνικά Δικαιώματα* », Σύμμεκτα, Α΄ Τόμος, σελ. 3

ταλαιπωρίας που υφίσταται ο πολίτης στις συναλλαγές του με τη Δημόσια Διοίκηση και το γεγονός, ότι η Δημόσια Διοίκηση αποτελεί θεσμικό πεδίο συμπίκνωσης φαινομένων διαφθοράς, κακοδιοίκησης και αναποτελεσματικότητας.

Η επιλογή του θέματος υπαγορεύτηκε από την καθημερινή επαφή με τους πολίτες, την ανησυχία τους για την καταπάτηση των δικαιωμάτων τους στις συναλλαγές τους με το Δημόσιο και από την ανάγκη προστασίας τους, μέσω της ενημέρωσης τους, της πληροφόρησής τους και την εξεύρεσης ικανών προτάσεων και αποτελεσματικών μέτρων επίλυσης που να αποσκοπούν στην απλοποίηση των διαδικασιών, την αναβάθμιση της ποιότητας, τον ουσιαστικό έλεγχο της Δημόσιας Διοίκησης και την εξυπηρέτηση του πολίτη μακριά από γραφειοκρατικούς τύπους και διαδικασίες. Γιατί όντως, και εγώ, από το 2007, μέλος ενός συστήματος ή μιας οργάνωσης εάν θέλετε καλύτερα, που στόχο πρέπει να έχει την εξυπηρέτηση των πολιτών με ταχύτητα - υπευθυνότητα - συνέπεια - οικονομικότητα και αποτελεσματικότητα, προβληματίστηκα πολλές φορές με τον τρόπο οργάνωσης της δημόσιας διοίκησης και ήθελα να ασχοληθώ ιδιαίτερα με το δικαίωμα της πληροφόρησης.

Ο σκοπός της εργασίας αυτής είναι να παρουσιάσει την εξέλιξη του δικαιώματος της πληροφόρησης, αλλά και να εξετάσει κατά πόσον η πρόσβαση στην πληροφορία, η οποία ξεκίνησε ως το ουσιαστικό μέρος της γενικής αρχής της φανεράς δράσης εξελίχθηκε στη διάρκεια του χρόνου μέσα από διατάξεις νόμων, εξασφαλίζοντας στο διοικούμενο πολίτη τη μέγιστη δυνατή εξυπηρέτηση των συμφερόντων του, καταλήγοντας στην ανοικτή διοίκηση και την ηλεκτρονική διακυβέρνηση.

Μέσα από αυτό το βασικό ατομικό πολιτικό, αλλά και κοινωνικό δικαίωμα, που έχει τις ρίζες του στις γενικές αρχές του δικαίου, εδραιώνεται η καλή σχέση κράτους-πολίτη.

Συγκεκριμένα, στο **Α΄ Κεφάλαιο** της παρούσας εργασίας αναλύονται τα θεμελιώδη δικαιώματα, γίνεται αναφορά στα κριτήρια διάκρισης τους, αναλύονται ως προς το περιεχόμενο τους και τη μεταξύ τους σχέση, καθώς και το δικαίωμα της πληροφόρησης ως ατομικό συνταγματικό δικαίωμα.

Στην συνέχεια, γίνεται η παρουσίαση αφενός της ανοικτής διοίκησης και η σχέση με την πρόσβαση στη δημόσια πληροφορία, το εννοιολογικό της περιεχόμενο, τις αρχές και τις δράσεις της, το συνταγματικό υπόβαθρο και αφετέρου γίνεται

αναφορά στο δικαίωμα προστασίας από την επεξεργασία προσωπικών δεδομένων (9^Α), το συνταγματικό της υπόβαθρο, τη διαφύλαξη των προσωπικών δεδομένων, το δικαίωμα του πληροφοριακού αυτοκαθορισμού, σε συνδυασμό με το δικαίωμα της πληροφόρησης και τα άλλα θεμελιώδη δικαιώματα

Συνεχίζοντας στο **Β' Κεφάλαιο** λοιπόν της εργασίας, αναλύεται το νέο άρθρο 5^Α, το οποίο ο αναθεωρητικός νομοθέτης του 2001 προσέθεσε στο συνταγματικό κείμενο αναγνωρίζοντας, τις νέες διαστάσεις και την ιδιαίτερη αξία που αποκτά η πληροφορία ως αυτοτελές αγαθό στην εποχή της πρόσβασης, και στο οποίο κατοχυρώνονται δύο νέα δικαιώματα, το δικαίωμα στην πληροφόρηση (άρθρο 5^Α παρ.1 Συντ.) και το δικαίωμα για συμμετοχή στην κοινωνία της πληροφορίας (άρθρο 5^Α παρ. 2 Συντ.). Στην συνέχεια και στο ίδιο κεφάλαιο γίνεται αναφορά στα ειδικότερα άρθρα που αφορούν την πληροφόρηση του διοικούμενου από την κρατική εξουσία, και τη σχέση τους με του γενικότερου δικαιώματος της πληροφόρησης (άρθρο 5^Α Συντ). Επιπλέον, αναλύεται η νομοθετική κατοχύρωση του δικαιώματος πρόσβασης στα διοικητικά έγγραφα, η οποία αποτελεί **Θεσμικό ορόσημο** στη διαφάνεια της διοικητικής δράσης, που κατοχυρώθηκε αρχικά στο άρθρο 16 Ν.1599/1986 και ήδη αποτυπώνεται στο άρθρο 5 Ν. 2690/1999 και ενσωματώθηκε πρόσφατα στο ΠΔ 28/2015.

Το επόμενο θεσμικό βήμα γίνεται με τη μεταγραφή της Οδηγίας 2003/98 με τον Ν. 3448/2006, που προβλέπει την περαιτέρω χρήση εγγράφων, που βρίσκονται στην κατοχή φορέων του δημόσιου τομέα (άρθρο 1 Ν. 3448/2006). Ο ως άνω νόμος επέβλεψε στην ευρύτερη χρήση των εγγράφων του δημοσίου τομέα, επιτρέποντας τη χορήγησή τους είτε χωρίς όρους, είτε με καθεστώς αδείας, (άρθρο 7) είτε έναντι τελών (άρθρο 9).

Κατόπιν, αναλύεται η θεμελίωση του δικαιώματος στην ενωσιακή έννομη τάξη. Βλέπουμε ότι η πρόσβαση στα έγγραφα και το δικαίωμα πληροφόρησης του πολίτη παρουσιάζει μια σταδιακή εξέλιξη στο διεθνές, ευρωπαϊκό, και κοινοτικό δίκαιο, γίνεται αναφορά στο κανονισμό 1049/2001 ο οποίος αποτέλεσε σημαντικό σταθμό στην προώθηση της διαφάνειας στο επίπεδο της Ένωσης.

Στο **Γ' Κεφάλαιο** αναφερόμενοι στην έννοια της ηλεκτρονικής διακυβέρνησης, δηλαδή της χρήσης των Τεχνολογιών Πληροφορικής και Επικοινωνιών (ΤΠΕ) και την σημασία της για την ανάδειξη ενός ανοικτού και διαφανούς δημόσιου τομέα. Θα γίνει μια επισκόπηση των σημαντικότερων θεσμικών και τεχνολογικών μεταρρυθμίσεων που έχουν επέλθει τα τελευταία χρόνια στην

Δημόσια Διοίκηση, όπως π.χ. την διαύγεια , τα Κέντρα εξυπηρέτησης πολιτών, τα οφέλη της ηλεκτρονικής διακυβέρνησης ,αλλά και τη σύνδεση της ηλεκτρονικής διακυβέρνησης με την αντιμετώπιση της διαφθοράς. Και **τελειώνοντας** αναφερόμενοι στα **συμπεράσματα** που προκύπτουν από την ολοκλήρωση της .

Εύλογα η σημερινή κοινωνία έχει χαρακτηριστεί **κοινωνία της ενημέρωσης και της πληροφορίας**. Κατά τα ανωτέρω, λοιπόν, γίνεται αντιληπτή η ανάγκη κατοχύρωσης της πρόσβασης στην πληροφορία και η προστασία αυτής.

Υπό τα νέα δεδομένα , το δικαίωμα της πληροφόρησης και συμμετοχής στην Κοινωνία της Πληροφορίας αποκτά ένα νέο ειδικό βάρος για τη λειτουργία του Κράτους Δικαίου και της δημοκρατίας καθώς , εκτός από την διαφάνεια στην κρατική πολιτική δράση , αποτελεί προαπαιτούμενο για την αποτελεσματική και ουσιαστική άσκηση σειράς ατομικών και συνταγματικών κατοχυρωμένων δικαιωμάτων .

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

Α. ΤΑ ΘΕΜΕΛΙΩΔΗ Ή ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ

Α.1. Έννοια και συνταγματική κατοχύρωση

Τον όρο «θεμελιώδη δικαιώματα» περιέλαβε το ισχύον Σύνταγμα μας στη διάταξη του άρθρου 25 παρ. 2. Τον όρο « *δικαιώματα του ανθρώπου*» χρησιμοποιεί και η διάταξη του άρθρου 25 παρ.1⁵.

Ως θεμελιώδη δικαιώματα⁶ θεωρούνται εκείνα τα δικαιώματα που κατοχυρώνονται από κείμενα αυξημένης τυπικής ισχύος και ιδίως από το Σύνταγμα, δεσμεύοντας έτσι και τις συντεταγμένες εξουσίες (νομοθετική, εκτελεστική, δικαστική) . Συνεπώς τα θεμελιώδη δικαιώματα ταυτίζονται με τα Συνταγματικά δικαιώματα. Η έννοια των συνταγματικά κατοχυρωμένων θεσμών σημαίνει ,ότι ο κοινός νομοθέτης δεν μπορεί να καταργήσει αλλά ούτε και να θίξει την ουσία τους. Έτσι , οι συνταγματικά κατοχυρωμένοι θεσμοί προστατεύονται κατά τρόπο ανάλογο με εκείνο κατά τον οποίο προστατεύονται τα θεμελιώδη δικαιώματα⁷.

Α.2. Διάκριση Θεμελιωδών Δικαιωμάτων

Η Διάκριση των δικαιωμάτων γίνεται παραδοσιακά⁸ ανάλογα με *κριτήρια ιστορικά* (δικαιώματα πρώτης , δεύτερης , τρίτης γενεάς⁹), ανάλογα *με τους φορείς τους* (δικαιώματα του ανθρώπου, του κοινωνού, του πολίτη), ανάλογα *με το*

⁵ Χρ. Σατλάνης , « Εισαγωγή στο Δίκαιο της Διεθνούς Προστασίας των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων», 2003. σελ 19

⁶ Α. Ράικος., «Συνταγματικό Δίκαιο ,Θεμελιώδη Δικαιώματα» , τόμος ΙΙΙ , εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2011, σελ. 40

⁷ Δικαίωμα είναι η εξουσία που απονέμει το δίκαιο σε ένα φυσικό ή νομικό πρόσωπο για να προβαίνει σε πράξη ή παράλειψη ή για να απαιτεί πράξη ή παράλειψη από άλλα φυσικά ή νομικά πρόσωπα (όπως είναι και το κράτος), με σκοπό την ικανοποίηση ορισμένου (έννομου) συμφέροντός του. Στην τελευταία περίπτωση γίνεται λόγος για αξίωση (=δικαίωμα να απαιτήσει κάποιος πράξη ή παράλειψη από άλλον)

⁸ Α. Μαντζούτσος, «Εισαγωγή στο Πολιτικά Δικαιώματα & Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου», Εκδόσεις Α. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 2009 , σελ.33

⁹Εμ. Ρούκουνας , «Διεθνής Προστασία των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων», εκδόσεις Εστία 1995, σελ 15-19

περιεχόμενο τους (δικαιώματα ατομικά, κοινωνικά, πολιτικά) ή **ανάλογα με τη δομή τους** (δικαιώματα -ελευθερίες, δικαιώματα –αξιώσεις, δικαιώματα συμμετοχής)¹⁰.

Δικαιώματα πρώτης γενεάς, τα πολιτικά δικαιώματα είναι καταρχήν τα δικαιώματα συμμετοχής στην άσκηση της δημόσιας εξουσίας. Πρόκειται κυρίως για τα δικαιώματα του εκλέγειν, του εκλέγεσθαι και της πρόσβασης στις δημόσιες λειτουργίες. Τα δικαιώματα αυτά απονέμονται¹¹ συνήθως μόνο στους **πολίτες** του αντίστοιχου κράτους, άνδρες και γυναίκες¹².

α) Τα ατομικά δικαιώματα (status negativus)

Τα δικαιώματα της κατηγορίας αυτής¹³ ανάγονται από την αρνητική κατάσταση ή την κατάσταση της ελευθερίας (status negativus). Με άλλες λέξεις το περιεχόμενο των δικαιωμάτων αυτών είναι αρνητικό: η αξίωση την οποία θεμελιώνουν, συνιστάται στην **αποχή της κρατικής εξουσίας** από επεμβάσεις σε μια ορισμένη σφαίρα, μέσα στην οποία τα άτομα μπορούν να δρουν ελεύθερα. Έτσι τα εν λόγω δικαιώματα είναι **αμυντικά δικαιώματα**, δηλαδή δικαιώματα άμυνας των ατόμων κατά των επεμβάσεων του Κράτους, στη σφαίρα της ελεύθερης δράσης των¹⁴. **Χαρακτηριστικά παραδείγματα αποθετικών ή αμυντικών δικαιωμάτων είναι:** η προσωπική ελευθερία (άρθρο 5 παρ.3 του Συντάγματος), το άσυλο της κατοικίας και το απαραβίαστο της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής (άρθρο 9 Σ), η ελευθερία της γνώμης (άρθρο 14 Σ), το δικαίωμα της ιδιοκτησίας (άρθρο 17 Σ), το απόρρητο των επιστολών (άρθρο 19, παρ.1 κ.λ.π.

¹⁰ Α. Μαντζούτσος, «Εισαγωγή στο Πολιτικά Δικαιώματα & Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου», Εκδόσεις Α. Σάκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 2009, σελ.33

¹¹ Α. Μαντζούτσος, «Ισότητα και εκπαίδευση. Το Δικαίωμα Ίσης Πρόσβασης στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση», Εκδόσεις Α. Σάκουλα, Αθήνα 2008, σελ. 67 επ (Παράδειγμα, φορείς του κοινωνικού δικαιώματος (δωρεάν) παιδείας σε όλες τις βαθμίδες της στα κρατικά εκπαιδευτήρια είναι σύμφωνα με το άρθρο 16 παρ.4 εδ. α' του Συντ. όλοι οι Έλληνες (και μόνο Έλληνες)

Ατομικά δικαιώματα που κατοχυρώνονται στο ελληνικό Σύνταγμα μόνο για τους Έλληνες είναι ιδίως το δικαίωμα στην ισότητα (άρθρο 4), το δικαίωμα του συνέρχεσθαι (άρθρο 11) και το δικαίωμα του συνεταιρίζεσθαι (άρθρο 12), δικαιώματα τα οποία έχουν ούτως ή άλλως μια έντονη πολιτική διάσταση

¹² Σύμβαση για τα πολιτικά Δικαιώματα της Γυναίκας, Ο.Η.Ε., Νέα Υόρκη, 20 Δεκεμβρίου 1952 (Ν.Δ. 2620/1953, ΦΕΚ Α' 269), άρθρο 1 : « *Αι γυναίκες θα δικαιούνται να εκλέγουν εις απάσας τας εκλογάς επί ίσους όρους με τους άνδρας, άνευ ουδεμίας διακρίσεως*», άρθρο 2 : « *Αι γυναίκες θα δικαιούνται να εκλέγονται εις άπαντας τα δημόσια εκλεγόμενα σώματα, τα καθοριζόμενα υπό του εθνικού δικαίου, επί ίσοις όροις με τους άνδρας, άνευ ουδεμίας διακρίσεως*», άρθρο 3 : « *Αι γυναίκες θα δικαιούνται να διορίζονται εις δημόσιες θέσεις και να ασκώσιν άπαντα τα δημόσια λειτουργήματα, τα καθοριζόμενα υπό του εθνικού δικαίου, επί ίσοις όροις με τους άνδρας, άνευ ουδεμίας διακρίσεως*».

¹³ Α. Ράικος., «Συνταγματικό Δίκαιο, Θεμελιώδη Δικαιώματα», τόμος ΙΙΙ, εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2011, σελ.

¹⁴ Χρ.Σγουρίτσα., «Συνταγματικό Δίκαιο», τόμος ΙΙ, τεύχος Β' (με τη συνεργασία του Κ. Γεωργόπουλου), 1996, σελ. 8

Επιπλέον, εύκολα διαπιστώνουμε πως στα ατομικά *εκτός από τον αρνητικό* υπάρχει και ο *θετικός χαρακτήρας*. Για παράδειγμα, η ατομική ελευθερία και ασφάλεια εξαρτάται και από την απουσία διοικητικών απαγορεύσεων αλλά και από την παρουσία των οργάνων της τάξεως. Επιπρόσθετα, τα ατομικά δικαιώματα εξασφαλίζουν στο άτομο τη *συμμετοχή στο ευρύτερο κοινωνικό χώρο*, γεγονός το οποίο τους προσδίδει και συμμετοχικό χαρακτήρα.

β) Τα πολιτικά δικαιώματα (status activus)

Τα δικαιώματα της κατηγορίας αυτής απορρέουν από την ενεργητική κατάσταση (status activus). Το περιεχόμενο τους είναι *ενεργητικό*¹⁵: είναι τα *δικαιώματα συμμετοχής* των ατόμων στην άσκηση της κρατικής εξουσίας, αναγνωρίζεται στο άτομο η δυνατότητα να αποτελεί παράγοντα και όχι απλό θεατή της πολιτειακής βούλησης. Εδώ υπάγονται τα λεγόμενα *πολιτικά δικαιώματα*, τα οποία εξασφαλίζουν την ενεργό συμμετοχή του πολίτη στην κρατική λειτουργία, κυρίως με τον προσδιορισμό των φορέων της και της πορείας της, υπηρετώντας έτσι τη δημοκρατική αρχή. Τέτοια *συμμετοχικά δικαιώματα* είναι τα εξής: το δικαίωμα του εκλέγειν και του εκλέγεσθαι για το Κοινοβούλιο και τους ΟΤΑ (άρθρα 51 παρ. 3, 55 παρ. 1, 102 παρ. 2 Σ), το δικαίωμα ίδρυσης και συμμετοχής στα πολιτικά κόμματα (άρθρο 29 παρ1 Σ), το δικαίωμα όσων έχουν τα νόμιμα προσόντα να διορίζονται δημόσιοι υπάλληλοι (άρθρα 4 παρ. 4, 103 Σ) ή δικαστές (άρθρο 88 Σ) ή ένορκοι(άρθρο 97 Σ). Τα πολιτικά δικαιώματα κατακτήθηκαν μαζί με τα ατομικά δικαιώματα. Τα ατομικά διακηρύχθηκαν για κάθε άνθρωπο(δικαιώματα του ανθρώπου), ενώ τα πολιτικά, διακηρυχθήκαν μόνο για τον πολίτη (*δικαιώματα του πολίτη*). Ακόμα, υπάρχει και η διαφορά περιεχόμενου. *Τα πολιτικά*¹⁶ εκφράζουν το *status activus* του ατόμου ενώ *τα ατομικά* το *status negativus*. Η τελευταία αυτή διαφορά βασίζεται στις διαφορές μεταξύ του κράτους δικαίου και του δημοκρατικού κράτους αντίστοιχα¹⁷.

¹⁵ Α. Ράικος., «Συνταγματικό Δίκαιο ,Θεμελιώδη Δικαιώματα» , τόμος III , εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2011, σελ. 42-43

¹⁶ Κ. Χρυσόγονος, « Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα», εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, 2006

¹⁷ Ανδρέας Δημητρόπουλος, «Η Συνταγματική Προστασία του Ανθρώπου από την Ιδιωτική Εξουσία» (συμβολή στο πρόβλημα της τριτενέργειας), Σάκκουλα, 1981-82 σελ. 20.

γ) Τα κοινωνικά δικαιώματα (status positivus)

Τα «κοινωνικά δικαιώματα» ανήκουν στην κατηγορία των δικαιωμάτων της **θετικής καταστάσεως (status positivus)**¹⁸. Το περιεχόμενο τους *είναι θετικό* : οι φορείς τους απαιτούν από το Κράτος ορισμένες παροχές ιδιαίτερα οικονομικής φύσεως (**status socialis positivus**). Τα κοινωνικά δικαιώματα είναι δημιούργημα του σύγχρονου Κοινωνικού Κράτους. Στρέφονται προς το κράτος και όχι κατά του κράτους, γεγονός που αποτελεί κοινό τους τύπο με τα πολιτικά δικαιώματα. Για το λόγο αυτό χαρακτηρίζονται ως *σύγχρονα θεμελιώδη δικαιώματα*.

Η προστατευτική, λοιπόν, λειτουργία των τελευταίων έγκειται όχι στην αποχή-όπως στα ατομικά δικαιώματα-αλλά στη δραστηριοποίηση του κράτους και τη λήψη εκ μέρους του θετικών μέτρων για την ικανοποίηση της αξίωσης συμμετοχής όλων των ατόμων στην απόλαυση των αναγκαίων βιοτικών αγαθών, συμβάλλοντας έτσι στην άμβλυνση των κοινωνικών ανισοτήτων και την εμπέδωση της κοινωνικής δικαιοσύνης.

Το Κράτος οφείλει να λαμβάνει τα κατάλληλα μέτρα για το σκοπό αυτό, όπως π.χ. χορήγηση στεγαστικών δανείων πρώτης κατοικίας με ευνοϊκούς όρους, σχετικές φοροαπαλλαγές, προσωρινή ενδεχομένως στέγαση σε ακίνητα ιδιοκτησίας του, που μπορούν να μισθωθούν ή να απαλλοτριωθούν κ.ο.κ¹⁹.

Μία άλλη διαφορά από τα ατομικά δικαιώματα και το status negativus είναι ότι από τη συνταγματική κατοχύρωση των κοινωνικών δικαιωμάτων, όπως το δικαίωμα στην παιδεία (άρθρο 16 Σ), στην εργασία (άρθρο 22 Σ), την υγεία, τη μητρότητα (άρθρο 21 Σ) κ.λ.π., είναι ότι *δεν προκύπτει αγώγιμη αξίωση* έναντι του κράτους υπέρ του εκάστοτε φορέα για την ανοικοδόμηση σχολείων, τη δημιουργία θέσεων εργασίας ή την ανέγερση νοσοκομείων.

Τα κοινωνικά δικαιώματα προστατεύονται²⁰ κατά αντίθεση με τα ατομικά και τα πολιτικά δικαιώματα , όχι μόνο στα δημοκρατικά , αλλά και στα ολοκληρωτικά

¹⁸ Κ. Χρυσόγονος., «Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα» ,εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2006, σελ. 31

¹⁹ Κ. Χρυσόγονος., «Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα», όπ.π., σελ. 271, παρ. 3 .Νομική φύση των συνταγματικών δικαιωμάτων

²⁰ Α. Ράικος., «Συνταγματικό Δίκαιο ,Θεμελιώδη Δικαιώματα» , τόμος ΙΙΙ , εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2011, σ. 43

Κράτη. Η τριπλή αυτή διάκριση δεν έχει απλώς θεωρητική αλλά και πρακτική σημασία .

Κατοχυρώνονται καταρχήν²¹ τα μεν πρώτα, δηλαδή τα *ατομικά υπέρ όλων των ανθρώπων* (δικαιώματα του ανθρώπου), τα δε δεύτερα, δηλαδή *τα πολιτικά, υπέρ των πολιτών* (δικαιώματα του πολίτη).Ανάλογος περιορισμός καθιερώνεται και σχετικά με τα κοινωνικά δικαιώματα. Τη διάκριση αυτή υιοθέτησε και το Σύνταγμα μας .

Α.3. Το δικαίωμα πληροφόρησης ως ατομικό συνταγματικό δικαίωμα

Ο καθένας είναι υποχρεωμένος να μην προσβάλλει το περιεχόμενο του ατομικού δικαιώματος. Το δικαίωμα της ελευθερίας στη πληροφόρηση έχει *αμυντικό περιεχόμενο*, όπως κάθε ατομικό δικαίωμα έχοντας απόλυτη ισχύ έναντι όλων (erga omnes). Παρέχει στο φορέα αξίωση να εξαναγκάζει τον αποδέκτη να απέχει από ενέργειες που εμποδίζουν την ελευθερία του αυτή. Αποκρούει κάθε επιθετική ενέργεια και κυρίως τη λογοκρισία και την προπαγάνδα. Αντιστοιχεί υποχρέωση του κράτους να παρέχει προστασία, έτσι ώστε να είναι δυνατή η άσκηση του δικαιώματος.

Το δικαίωμα στην πληροφόρηση ως *προστατευτικό* δικαίωμα στρέφεται προς το κράτος για τη λήψη όλων των απαραίτητων μέτρων για την προστασία από επιθετικές ενέργειες των συνανθρώπων. Η αξίωση αυτή προς το κράτος καθιερώνει *υποχρέωση του κράτους* και των επιμέρους εξουσιών να δημιουργούν ένα πεδίο ελεύθερης διάδοσης της πληροφορίας.

Η διάσταση αυτή του δικαιώματος συνάγεται και από τη λεκτική διατύπωση της διάταξης που καθιερώνει υποχρέωση του Κράτους να διευκολύνει την πρόσβαση στις πληροφορίες που διακινούνται ηλεκτρονικά καθώς και την παραγωγή, ανταλλαγή και διάδοσή τους. Με αυτή τη διάσταση του δικαιώματος επιδιώκεται η απόκτηση της δυνατότητας όλων των πολιτών να έχουν στοιχειώδη πρόσβαση στην πληροφορία, ένα minimum πληροφοριακής αυτοδιάθεσης.²²

²¹ Α. Ράκος, «Συνταγματικό Δίκαιο ,Θεμελιώδη Δικαιώματα» , τόμος III , εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2011, σ. 43

²² Α. Μήτρου, Θ. Παπαχρίστου, Τ. Βιδάλης, Α. Τάκης, «Το δικαίωμα συμμετοχής στην κοινωνία της πληροφορίας», 2006 σ. 293

Το δικαίωμα της πληροφόρησης εν γένει κατοχυρώνεται σε τρία βασικά άρθρα του Συντάγματος: στο άρθρο 5^Α που κάνει ευθεία αναφορά στο δικαίωμα στην πληροφόρηση, στο άρθρο 14, που κάνει λόγο στην ελευθερία της έκφρασης και του τύπου, καθώς και στο άρθρο 15, το οποίο καλύπτει τον ηλεκτρονικό τύπο.

Συγκεκριμένα, όσον αφορά στο δικαίωμα πρόσβασης στην πληροφόρηση, αυτό κατοχυρωνόταν ήδη, και πριν από την πρόσφατη αναθεώρηση του Συντάγματος, από το άρθρο 14 παρ. 1 Σ το οποίο θεσπίζει την ελευθερία της γνώμης. Η ελευθερία αυτή, με τη σειρά της, περιλαμβάνει το δικαίωμα της διαμόρφωσης, κατοχής, έκφρασης, διάδοσης, αποσιώπησης και λήψης μιας γνώμης²³.

Μάλιστα, σύμφωνα με ορισμένους μελετητές το δικαίωμα στην πληροφόρηση που κατοχυρώνεται από το άρθρο 14 Σ διακρίνεται σε *ενεργητικό* και *παθητικό*, το δε τελευταίο αποτελεί *κοινωνικό δικαίωμα*, το οποίο στηρίζει και υποχρέωση του Κράτους για θετικές ενέργειες ενημέρωσης των πολιτών για τα γεγονότα που ασκούν επιρροή στο δημόσιο βίο της χώρας²⁴.

Αντίστοιχη διάταξη εκτός του Ελληνικού Συντάγματος, που να κατοχυρώνει το δικαίωμα στην πληροφόρηση, εντοπίζεται σε Διεθνείς Συμβάσεις και σαφέστερα, στο Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ε.Ε.

Συνεχίζοντας, δικαίωμα πρόσβασης στις δημόσιες πληροφορίες κατοχυρώνονται πρωτίστως στις νέες διατάξεις των άρθρων 5^Α παρ.1 και 10 παρ.3 του Συντάγματος και δευτερευόντως, στην διάταξη του άρθρου 5^Α παρ.2 Σ.

Το δικαίωμα πρόσβασης όμως, ως *ειδικότερη έκφραση* του δικαιώματος πληροφόρησης αποτελεί βασικό συστατικό της σύγχρονης έννοιας του κράτους δικαίου και της αρχής της νομιμότητας της διοικητικής δράσης, όπως κατοχυρώνονται στην αναθεωρημένη διάταξη, στο άρθρο 25 παρ.1 του Συντάγματος του 2001²⁵.

²³ Δ. Κατραμάδος, «Προστασία του ατόμου από την επεξεργασία προσωπικών δεδομένων», ΔτΑ3/1999, σελ. 577, σελ. 583, όπου παραπέμπει και στον Χρυσόγονο, «Ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα», εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, 1998, σελ. 163.

²⁴ Π. Παραράς, «Σύνταγμα και ΕΣΔΑ», εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, 1996, σελ. 58, το άρθρο 19 του Διεθνούς Συμφώνου για τα Πολιτικά Δικαιώματα και Ελευθερίες

²⁵ Γ. Λαζαράκος, «Το δικαίωμα πρόσβασης στη δημόσια πληροφορία-Ανοικτή διοίκηση και Κοινωνία της Πληροφορίας», εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2006, σελ.55

B. Η ΑΝΟΙΚΤΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΚΑΙ Η ΠΡΟΣΒΑΣΗ ΣΤΗΝ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑ

B.1. Εννοιολογική προσέγγιση της Ανοικτής Διοίκησης

Διοίκηση είναι η ενέργεια του «*διοικείν*». Είναι η διεύθυνση, διαχείριση και επιμέλεια προσώπων και υποθέσεων. Έτσι η διοίκηση περιλαμβάνει ένα σύνολο λειτουργιών που κατατείνουν στην επιδίωξη ενός σκοπού.²⁶

Η έννοια της Δημόσιας Διοίκησης συνδέεται με τη φροντίδα και τη διαχείριση των δημοσίων υποθέσεων, δηλαδή των υποθέσεων του λαού. Συνδέεται άρρηκτα με την οργανωμένη συμβίωση των ανθρώπων από την εξουσιαστική πολιτεία. Έτσι γίνεται λόγος για την διεύθυνση των κοινών ή κατά την σύγχρονη έννοια για τη δημόσια διοίκηση.²⁷

Επομένως, πρέπει να διακρίνεται από την ιδιωτική τόσο ως προς τα μέσα που μεταχειρίζεται, όσο και ως προς τους σκοπούς που υπηρετεί. Υπό την έννοια αυτή, η Ιδιωτική Διοίκηση εξυπηρετεί το ιδιωτικό συμφέρον και ιδιωτικούς καθαρά σκοπούς και για να τους επιτύχει χρησιμοποιεί τη συνδιαλλαγή. Αντίθετα, η Δημόσια Διοίκηση είναι προσανατολισμένη στην εξυπηρέτηση σκοπών δημοσίου ή γενικού συμφέροντος, αναγκών του κοινωνικού συνόλου, ενώ για την εξυπηρέτηση των σκοπών και στόχων αυτών χρησιμοποιεί κυρίως δημόσια εξουσία και καταναγκασμό²⁸.

Η δημόσια διοίκηση από λειτουργική άποψη αποβλέπει στο αντικείμενο δράσης της και αντιστοιχεί στη μία από τις λειτουργίες της Πολιτείας : την διοικητική, ενώ οι άλλες δύο είναι η νομοθετική και η δικαστική λειτουργία.

Η διάκριση αυτή παραπέμπει στην εποχή του Αριστοτέλη, τότε που ο σταγειρίτης , φιλόσοφος έγραφε χαρακτηριστικά: « έστι δη τρία μόρια των πολιτειών πασών...» εν μεν «το βουλευόμενον περί των κοινών», το οποίο αντιστοιχεί στη

²⁶ Στ. Κτιστάκη, «Εισαγωγή στη Δημόσια Διοίκηση», εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 2014, σελ.21

²⁷ Στ. Κτιστάκη, «Εισαγωγή στη Δημόσια Διοίκηση», όπ.π., σελ. 22

²⁸ Αν. Τάχος, «Ελληνικό Διοικητικό Δίκαιο» 9^η εκδόσεις Σάκκουλα, 2008, σελ. 19 επ,

νομοθετική εξουσία, «το περί τας αρχάς» που αντιστοιχεί στην εκτελεστική εξουσία, «τρίτον το δικάζον» που αντιστοιχεί στη δικαστική εξουσία.²⁹

Η Δημόσια Διοίκηση, σύμφωνα με τον Γεώργιο Παπαχατζή «περιλαμβάνει όλες τις δημόσιες υπηρεσίες, εκτός από το Κοινοβούλιο, τις υπηρεσίες της Βουλής και τα Δικαστήρια και τις γραμματείες τους»³⁰.

Συνεπώς, υπό μια ευρεία έννοια, η Δημόσια Διοίκηση περιλαμβάνει το σύνολο των διοικητικών μηχανισμών του Κράτους που δραστηριοποιούνται σε κεντρικό, περιφερειακό και τοπικό επίπεδο με αρμοδιότητα την εφαρμογή των νόμων και των προγραμμάτων της δημόσιας πολιτικής, όπως αυτά καθορίζονται από την εκάστοτε πολιτική ηγεσία³¹.

Στην δράσης της η Δημόσια Διοίκηση, δεσμεύεται από μια σειρά αρχές που έχουν νόημα μόνο σε ένα κράτος δικαίου. Αυτές οι αρχές είναι, η αρχή της νομιμότητας, η αρχή της προστατευόμενης εμπιστοσύνης, της χρηστής διοίκησης, της αναλογικότητας, της προηγούμενης ακρόασης, του δημοσίου συμφέροντος κ.α.³².

Και όπως αναφέρει ο καθηγητής Δ. Κόρσος «Οι γενικές αρχές αποτελούν κρίκους συστατικούς, κρίκους χρυσούς, των κατ' ιδίαν διατάξεων του Διοικητικού Δικαίου, και βοηθούν στην ερμηνευτική αποκάλυψη του νοήματος των διατάξεων του Διοικητικού Δικαίου»³³. Αυτές οι αρχές έχουν συμπληρωματικό χαρακτήρα και ισχύουν, όταν δε υπάρχει σχετικός κανόνας, ο οποίος έχει θεσπισθεί με πράξη νομοθετικού περιεχομένου ή κανόνας ανώτερης τυπικής ισχύος από τέτοιο κανόνα.

Έτσι το δίκαιο των πολιτισμένων κρατών χαρακτηρίζεται από αυτές τις γενικές αρχές που επικράτησαν σταδιακά και έκτοτε διαδραματίζουν ουσιαστικό ρόλο στη σύγχρονη διακαϊκή ζωή, στοχεύοντας στην προάσπιση των δικαιωμάτων και συμφερόντων των πολιτών από τυχόν αυθαιρεσίες της κρατικής διοίκησης.³⁴

²⁹ Σ. Αδάμ- Μαγνήσαλη, «Η απονομή της δικαιοσύνης στην αρχαία Αθήνα, 5^ο & 4^ο αιω.», εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2008, σελ.8

³⁰ Γ. Παπαχατζής, « Σύστημα του ισχύοντος στην Ελλάδα Διοικητικού Δικαίου», Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, 7η έκδοση, Αθήνα 1991 ό. π., σελ. 30 επ., 67 επ.

³¹ Αντ. Μακρυδημήτρης, Πραβίτα Μαρ.- Ηλ., « Δημόσια Διοίκηση. Στοιχεία διοικητικής οργάνωσης», 5η έκδοση, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη 2012,ό. π., σελ. 5

³² Α. Μαρκαντωνάτου – Σκαλτσά «Διοικητικό Δίκαιο. Εισαγωγή-Θεμελιώδεις Έννοιες» εκδόσεις Σάκκουλα, 2013

³³ Α. Μαρκαντωνάτου-Σκαλτσά, « Οι γενικές αρχές στη νομολογία του ΣτΕ και του ΔΕΚ», εκδόσεις Σάκκουλα, 2007, σελ. 21

³⁴ Α. Μαρκαντωνάτου Σκαλτσά, « Η Προστασία του Διοικουμένου Βασική Αρχή της Διοικητικής Δράσεως / Αθήνα - Κομοτηνή, Αντ. Σάκκουλας, 1999, σελ. 45, από Ν. Μαυροβουνιώτη, « Η αρχή προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης» Διπλωματική ΠΜΣ του τμήματος Δημόσιας

Η δημόσια διοίκηση για να ανταποκριθεί στις σύγχρονες προκλήσεις και ανάγκες της κοινωνίας καλείται να αποκτήσει ιδιότητες «*ανοικτής διοίκησης*». Τα θέματα σχετικά με την Ανοικτή διάθεση Υπηρεσιών, διαδικασιών και εν γένει δεδομένων καθώς και οι απαιτούμενες προϋποθέσεις για διαφάνεια και Λογοδοσία στην λειτουργία της Δημόσιας Διοίκησης και της Τοπικής Αυτοδιοίκησης αποτελούν βασικό ζητούμενο στην «Κοινωνία της Γνώσης». Οι ελεγκτικοί μηχανισμοί ενισχύουν και εξασφαλίζουν την ανοικτή λειτουργία της διοίκησης.

Πρωταρχικό ζητούμενο της *Ανοικτής Διοίκησης* είναι αφενός η διασφάλιση της δυνατότητας ανεμπόδιστης συμμετοχής των πολιτών στις διοικητικές διαδικασίες και στην λήψη των αποφάσεων και, αφετέρου, η υποχρέωση της Διοίκησης να καταστήσει σαφείς τις διαδικασίες αυτές³⁵.

Υπό αυτό το πρίσμα, οι δημόσιοι φορείς διατηρούν και διαχειρίζονται δεδομένα και πληροφορίες για τους πολίτες σχετικά με τη φορολογία, την υγεία, την κοινωνική πρόνοια, την ασφάλιση και όλες γενικά τις πτυχές της δημόσιας ζωής ενός ατόμου.

Παρά το γεγονός ότι η δημόσια διοίκηση είναι ο μεγαλύτερος παραγωγός πληροφοριών παγκοσμίως, είναι εξαιρετικά σύνηθες, τα υποκείμενα αυτών των πληροφοριών, οι πολίτες, οι διοικούμενοι να μην έχουν πρόσβαση στις πληροφορίες που τα αφορούν ή περαιτέρω να υποχρεούνται να υποβάλλουν τις ίδιες πληροφορίες επανειλημμένα σε διαφορετικούς δημόσιους φορείς με σκοπό την διεκπεραίωση μιας διαδικασίας.

Το δικαίωμα πρόσβασης στην πληροφορία δεν ήταν εύκολη υπόθεση στα παλαιότερα χρόνια γιατί αφενός υπήρχε ένας κλειστός διοικητικός μηχανισμός, απρόσιτος στους διοικούμενους και ανεπηρέαστος από το κοινωνικό περιβάλλον, αφετέρου οι ανάγκες των πολιτών δεν ήταν τόσο περίπλοκες, όσο είναι σήμερα, αλλά ουσιαστικά το βασικό αίτιο της αδυναμίας πρόσβασης, ήταν το πέπλο μυστικότητας που υπήρχε στη διοικητική διαδικασία της Διοίκησης³⁶.

Διοίκησης Παντείου Πανεπιστημίου «*Νομικός Πολιτισμός – Δημόσιο και Ιδιωτικό Δίκαιο*», ανάρτηση στον Πάνδημο, 2015, σελ.18

³⁵ Γ. Λαζαράκος, «*Το δικαίωμα πρόσβασης στη Δημόσια Διοίκηση –Ανοικτή Διοίκηση & Κοινωνία της Πληροφορίας*», εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2006, σελ.

³⁶ Γ. Ρουμελιώτη, «*Η πρόσβαση στα διοικητικά στοιχεία*», ΝοΒ 1986, τόμος 34, σελ. 18 επ

Αυτό το πέπλο μυστικότητας λεγόταν **διοικητικό απόρρητο**³⁷, το οποίο συνιστούσε τη θεσμοθετημένη έκφραση του άλλοτε «μυστικού κράτους» και ήταν βέβαια, άμεση συνέπεια του γραφειοκρατικού κράτους. Στη σημερινή εποχή δεν μιλάμε για διοικητικό απόρρητο, αλλά για προστασία του δημοσίου συμφέροντος.³⁸

Η έννοια της ορθολογικής κριτικής σε μια «**κοινωνία ανοικτή**» διατρέχει οριζόντια όλες τις δομές ενός κράτους, αναπόφευκτα λοιπόν και τη Διοίκηση. Προκειμένου λοιπόν να είναι γόνιμη και αποτελεσματική η ασκούμενη κριτική στον τομέα της Δημόσιας Διοίκησης, θα πρέπει να δίνεται η δυνατότητα στον διοικούμενο να συμμετέχει στην διοικητική διαδικασία, γνωρίζοντας όχι μόνο τη δράση των οργάνων της, αλλά και τους λόγους που οδήγησαν σε συγκεκριμένες αποφάσεις.³⁹

Τούτο επιτυγχάνεται στην πράξη, όταν η διοικητική δράση διακρίνεται από το στοιχείο **της δημοσιότητας**, η δε ασκούμενη κριτική γίνεται βάσει συγκεκριμένων και αποδεκτών σε δημόσιο διάλογο κριτηρίων.

Στο βαθμό δε που η δημοσιότητα⁴⁰ **στοχεύει** στην μεγαλύτερη δυνατή **συμμετοχή των πολιτών** στις αποφάσεις της Διοίκησης, η Διοίκηση οφείλει να καταστήσει σαφείς τις διαδικασίες λήψης αποφάσεων της. Το δικαίωμα συμμετοχής στη διοικητική δράση, αποτελεί, ταυτόχρονα, απαραίτητη προϋπόθεση δημοκρατικής διαχείρισης των δημόσιων υποθέσεων, καθώς ο **ενημερωμένος πολίτης** έχοντας γνώση των εσωτερικών της Διοίκησης, μπορεί να την ελέγξει, ν' αντιπαρατεθεί, αν αυτό καθίσταται αναγκαίο, στην κρατική αυθαιρεσία και να προτείνει λύσεις. Και τούτο, η **συμμετοχή του διοικούμενου στη διοικητική διαδικασία** αποτελεί, ένα είδος μηχανισμού ελέγχου των παραβιάσεων της αρχής της νομιμότητας κατά την ανάπτυξη της δραστηριότητας των οργάνων της Διοίκησης⁴¹.

Η **διαφάνεια** της διοικητικής δράσης,⁴² η δυνατότητα του διοικούμενου να **συμμετέχει ενεργά** στη **διοικητική διαδικασία** και στη **λήψη των αποφάσεων**, αλλά και η **υποχρέωση της διοίκησης** να του παρέχει **ουσιαστική πληροφόρηση** σε σχέση

³⁷ «Το διοικητικό απόρρητο είναι γεγονός, πληροφορία η οποιασδήποτε μορφής στοιχείο, το οποίο κατέχει αποκλειστικά η Διοίκηση. Στο Ελληνικό δίκαιο, το διοικητικό απόρρητο, όπου καθιερώνεται, προστατεύεται αποτελεσματικά με συγκεκριμένες διατάξεις της διοικητικής και ποινικής νομοθεσίας» Τ. Ρουμελιώτη, «Η πρόσβαση στα διοικητικά στοιχεία», όπ. π. σελ. 19

³⁸ Τ. Ρουμελιώτη, «Η πρόσβαση στα διοικητικά στοιχεία», όπ. π. σελ. 19

³⁹ Γ. Λαζαράκος, «Το δικαίωμα πρόσβασης στη Δημόσια Διοίκηση – Ανοικτή Διοίκηση & Κοινωνία της Πληροφορίας», εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2006, σελ. 2

⁴⁰ Γ. Λαζαράκος, «Το δικαίωμα πρόσβασης στη δημόσια πληροφορία», όπ.π., σελ.8 επ.

⁴¹ Γ. Λαζαράκος, «Το δικαίωμα πρόσβασης στη δημόσια πληροφορία», όπ. π. σελ.8.

⁴² Γ. Λαζαράκος, «Το δικαίωμα πρόσβασης στη δημόσια πληροφορία», όπ.π.,σελ.6

με τα έγγραφα, που έχει στην κατοχή της, **προσδιορίζουν την έννοια** της «**ανοικτής διοίκησης**». Η ελευθερία πληροφόρησης, η επεξεργασία πληροφοριών, η ακώλυτη ροή τους αποτελούν προαπαιτούμενα για την ανοικτή διοίκηση.⁴³

Η «**ανοικτή διοίκηση**» αποτελεί ουσιώδη προϋπόθεση αφενός δημοκρατικής διαχείρισης των δημόσιων υποθέσεων και αφετέρου, αποτελεσματικής άσκησης θεμελιωδών δικαιωμάτων, όπως του δικαιώματος παροχής έννομης προστασίας.⁴⁴

Στην ιστορία της ανθρωπότητας έχει αποδειχθεί ότι **η πληροφορία** αποτελούσε διαχρονικό πολύτιμο αγαθό, για εκείνον που την κατείχε. Στην σημερινή εποχή η σημασία της πληροφορίας έχει αποκτήσει νέες διαστάσεις, κυρίως λόγω της εισόδου των σύγχρονων τεχνολογιών πληροφορικής και επικοινωνιών. Οι τεχνολογίες αυτές παρέχουν δυνατότητες συλλογής, καταχώρησης, οργάνωσης, διατήρησης ή αποθήκευσης, τροποποίησης και μεταφοράς πληροφοριών σε οποιαδήποτε μορφή δηλαδή όχι μόνο φωνής, αλλά και εικόνας και κειμένου και δημιουργεί μια σειρά υπηρεσιών, όπως π.χ. το ηλεκτρονικό ταχυδρομείο, οι τραπεζικές συναλλαγές, η τηλεδιάσκεψη, και ταυτόχρονα επιτρέπουν, μέσω της ψηφιακής τεχνολογίας, την επεξεργασία τεράστιου όγκου δεδομένων σε πολύ μικρό χρονικό διάστημα.⁴⁵

Υπό αυτή την έννοια, η αρχή της ελεύθερης ροής πληροφοριών από και προς τη Διοίκηση συγκρούεται αναπόφευκτα με ορισμένες παραδοσιακές μορφές εξέλιξης της διοικητικής διαδικασίας, οι οποίες παραδοσιακά διακρίνονταν από εσωστρέφεια και μυστικότητα. Ως αντίμετρο στις εγγενείς αυτές τάσεις της Διοίκησης προτάσσεται η εισαγωγή και κατοχύρωση θεσμών που ενισχύουν τη διαφάνεια των ενεργειών της Διοίκησης⁴⁶.

Προς τη κατεύθυνση της πληροφόρησης του πολίτη, τα τελευταία χρόνια, η Ελληνική Πολιτεία έχει θέσει σε εφαρμογή προγράμματα και δράσεις της Ε.Ε. στη λογική του Νέου Δημόσιου Management. Έτσι θέλησαν να προσανατολίσουν οι εμπνευστές του θεσμού που αφορά το δικαίωμα γνώσης των διοικητικών εγγράφων, τον οποίο εισήγαγαν οι διατάξεις του άρθρου 16 του Ν. 1599/1986 «*Σχέσεις κράτους-*

⁴³ Γ. Λαζαράκος, «*Το δικαίωμα πρόσβασης στη Δημόσια Διοίκηση –Ανοικτή Διοίκηση & Κοινωνία της Πληροφορίας*», εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2006, σελ. 4

⁴⁴ Γ. Λαζαράκος, «*Το δικαίωμα πρόσβασης στη Δημόσια Διοίκηση, οπ. π.*

⁴⁵ Α. Μήτρου, «*Το δίκαιο στην Κοινωνία της Πληροφορίας*», σε Δίκαιο της Κοινωνίας στον 21^ο αιώνα», σελ. 16 επ., Α. Μήτρου, «*Το δικαίωμα συμμετοχής στην κοινωνία της Πληροφορίας, σε Δίκαιο της Κοινωνίας στον 21^ο αιώνα*», σελ. 35 επ.

⁴⁶ Γ. Λαζαράκος, «*Το δικαίωμα πρόσβασης στη δημόσια πληροφορία*», όπ.π.,σελ.6

πολίτη , καθιέρωση νέου τύπου ταυτότητας και άλλες διατάξεις» , το Ν. 1943/1991 «Εκσυγχρονισμός της οργάνωσης και λειτουργίας της δημόσιας διοίκησης, αναβάθμιση του προσωπικού της και άλλες συναφείς διατάξεις», το Ν. 2477/97 «Συνήγορος του Πολίτη και σώμα Επιθεωρητών-Ελεγκτών Δημόσιας Διοίκησης» όπως τροποποιήθηκε αργότερα από τις διατάξεις του άρθρου 5 του Ν. 2690/1999 (ΚΔΔ) «Κύρωση Κώδικα Διοικητικής Διαδικασίας και άλλες διατάξεις», όπως τροποποιήθηκε με το Ν. 4325/2015(ΦΕΚ 47/Α')«Εκδημοκρατισμός της Διοίκησης - Καταπολέμηση Γραφειοκρατίας και Ηλεκτρονική Διακυβέρνηση - Αποκατάσταση αδικιών και άλλες διατάξεις» και με την σημερινή κωδικοποίηση τους στο ΠΔ 28/2015, και κατοχυρώνονται συνταγματικώς κυρίως στα άρθρα 5^Α παρ. 1 και 10 παρ.3 του Συντάγματος⁴⁷.

Η **ανοιχτή διοίκηση**, συντελεί στη διασφάλιση της πρόσβασης των πολιτών στην πληροφορία, ώστε ο πολίτης να έχει γνώση και να αξιολογεί τις κρατικές δραστηριότητες. Άλλωστε, με τη δημοσιότητα των ατομικών και κανονιστικών διοικητικών πράξεων εξασφαλίζεται κατά τρόπο έγκυρο και αντικειμενικό η γνώση του περιεχομένου τους και καθίσταται εφικτός ο έλεγχος της νομιμότητας τους από τους διοικούμενους και εν τέλει από τα Δικαστήρια⁴⁸.

Ανοικτή διοίκηση σημαίνει : α) **Διαφάνεια** και **ανοιχτή πρόσβαση** στα δημόσια έγγραφα. β) **Διαφάνεια** στην λειτουργία της Δημόσιας διοίκησης και Αυτοδιοίκησης. γ) **Λογοδοσία**, λειτουργία του ελεγκτικού μηχανισμού. δ) Ανοικτή διάθεση – **Κωδικοποίηση** διοικητικών διαδικασιών. ε) **Δημόσια Συμμετοχή** στη διακυβέρνηση και τη Λήψη Αποφάσεων. στ) **Ανοιχτή** και **συμμετοχική** διαδικασία νομοθετικών προτάσεων ζ) **Οργάνωση διαβουλεύσεων** .η) **Ανοικτή επικοινωνία** με τους πολίτες, διαχείριση υποθέσεων πολιτών (θεσμικό πλαίσιο και διοικητικές διαδικασίες), **αξιολόγηση, αποκέντρωση**⁴⁹. Σε ότι αφορά την τεχνολογία η ανοικτή διακυβέρνηση αξιοποιεί εφαρμογές και εργαλεία ανοικτού κώδικα.

Η ανοικτή διακυβέρνηση συχνά παρουσιάζεται ως ένα τεχνικό ζήτημα που αφορά λίγους επιστήμονες, τη δημόσια διοίκηση ή κάποιους τεχνοκράτες. Αυτό δεν είναι αλήθεια. Το θέμα της ανοικτής διακυβέρνησης, αποτελεί θέμα όλων μας γιατί επηρεάζει την καθημερινότητα μας.

⁴⁷ Γ. Λαζαράκος, «Το δικαίωμα πρόσβασης στη δημόσια πληροφορία...», όπ.π., σελ.6 επ.

⁴⁸ Γ. Λαζαράκος, «Το δικαίωμα πρόσβασης στη δημόσια πληροφορία...», όπ.π., σελ.6

⁴⁹ Ο Ο.Ο.Σ.Α. έχει διατυπώσει (6) έξι αρχές καλής διακυβέρνησης: Λογοδοσία, Διαφάνεια, Αποδοτικότητα και Αποτελεσματικότητα, Ανταποκρισιμότητα, Διορατικότητα, www.oecd.org

Ερωτήματα από το απλό «πού πάνε οι φόροι μας», το πώς μπορώ να έχω λόγο στη διαμόρφωση και λήψη των αποφάσεων, μέχρι τη δυνατότητα να δούμε πότε θα πάρουμε το επόμενο λεωφορείο ή πώς ξοδεύει ένας δήμαρχος τα δημοτικά τέλη, μπορούν να απαντηθούν με το άνοιγμα των δημόσιων δεδομένων, δηλαδή πληροφορίες που επιτρέπουν τη δημιουργία εφαρμογών που ενισχύουν τη διαφάνεια, υποστηρίζουν τη συμμετοχή του πολίτη, υλοποιούν τη λογοδοσία της δημόσια διοίκησης σε όλα τα επίπεδα (κεντρική, περιφερειακή και τοπική διοίκηση) και βοηθούν την επιχειρηματικότητα.

Η Δημόσια Διοίκηση όπως αναφέρει ο κ. Βλάσιος Παπαγρηγορίου, χρήζει ριζικής ανακαίνισης, «επανίδρυσης». Αλλά δεν μπορεί να παύσει να είναι Δημόσια Διοίκηση, να υπηρετεί το *Δημόσιο συμφέρον*⁵⁰ στο πλαίσιο της νομιμότητας και των αρχών του κράτους δικαίου. Ούτε μπορεί να πάψει να είναι Διοίκηση, με αρχές. Η αρχή της Νομιμότητας, η οποία διέπει τη δράση της και σημαίνει, εν τέλει ότι οι πράξεις της διοικητικής λειτουργίας πρέπει να είναι νόμιμες.⁵¹

Σήμερα η Ανοικτή Διοίκηση αποκτά σταδιακά ουσία και σταματά να αποτελεί μια απλή λεκτική διατύπωση μιας επιθυμητής κατάστασης. Η μετάβαση σε μια διαφανή και συμμετοχική Δημόσια Διοίκηση στην υπηρεσία του πολίτη, αλλά και ικανή να αναλάβει η ίδια αναπτυξιακές πρωτοβουλίες βρίσκεται πλέον σε πλήρη εξέλιξη, αυτό θα επιτρέψει στη Δημόσια Διοίκηση να ξεφύγει από τις παθογένειες και την «κακή μοίρα». Για να μπορέσει ο πολίτης να αποκαταστήσει τη σχέση του με το Κράτος και να το εμπιστευθεί και πάλι⁵².

Η Διοίκηση με την σταδιακή ενσωμάτωση των νέων τεχνολογιών πληροφορικής και επικοινωνιών στην καθημερινή πρακτική και στις συναλλαγές της με τον πολίτη και την υιοθέτηση νέων μεθόδων για την εξυπηρέτησή του, αλλά κυρίως, για την ενημέρωσή του ως προς την διοικητική δράση, ανοίγει ολοένα και περισσότερο τις πόρτες της στο διοικούμενο.⁵³ Το δικαίωμα στην πληροφόρηση στο

⁵⁰ Βλ. Παπαγρηγορίου, «Εισηγήσεις Διοικητικού Δικαίου/ Τεύχος Α'», 4η έκδοση πλήρως αναθεωρημένη και συμπληρωμένη», εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα - Θεσσαλονίκη, 2010, σελ. 165.

⁵¹ Βλάσιος Παπαγρηγορίου, «Εισηγήσεις Διοικητικού Δικαίου/ Τεύχος Α'» ό.π., σελ. 165.

⁵² Π. Παυλόπουλος, «Δημόσια Διοίκηση & ηλεκτρονική Διακυβέρνηση- Επιπτώσεις- Προοπτικές», ΑΔΕΔΥ, Κοινωνικό Πολύκεντρο, 2007, σελ. 23

⁵³ Γ. Λαζαράκος, «Το δικαίωμα πρόσβασης στη δημόσια πληροφορία, Ανοικτή Διοίκηση και Κοινωνία της Πληροφορίας», εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2006, σελ. 131

πεδίο της Διοίκησης μετατρέπεται έτσι σε δικαίωμα πρόσβασης στη διαθέσιμη δημόσια πληροφορία⁵⁴

B.2. Οι Αρχές και τρόποι δράσης της Ανοικτής Διοίκησης

Οι αρχές της ανοικτής διακυβέρνησης αφορούν την ενίσχυση της διαφάνειας στη διοίκηση και την καταπολέμηση της εκτεταμένης διαφθοράς, την καταπολέμηση της γραφειοκρατίας και την ενσωμάτωση της συμμετοχής των πολιτών μέσω του Διαδικτύου. Στο επίκεντρο της ανοικτής διακυβέρνησης είναι οι ανάγκες των πολιτών για πληροφόρηση, για αξιοκρατία και για συμμετοχή στη διαδικασία διαμόρφωσης των αποφάσεων.

Πλέον υπάρχει το σχετικό θεσμικό πλαίσιο στο οποίο στηρίζεται η ανοικτή διακυβέρνηση με βασικούς πυλώνες τη δημόσια διαβούλευση, τις ανοικτές προσκλήσεις εκδήλωσης ενδιαφέροντος για τη στελέχωση θέσεων ευθύνης στο κράτος, το labs.opengov.gr για τη συλλογή προτάσεων-λύσεων για συγκεκριμένα θέματα πολιτικής και φυσικά τη Διαύγεια με την ανάρτηση των κυβερνητικών και διοικητικών πράξεων στο Διαδίκτυο. Παράλληλα έχει διαμορφωθεί και το νομικό πλαίσιο με το νόμο για την ηλεκτρονική διακυβέρνηση (Ν.3979/2011), το νόμο για τη ρυθμιστική διακυβέρνηση (Ν.4048/2012) αλλά και το νόμο για τα ανοιχτά δεδομένα (Ν. 4305/2014).⁵⁵

Οι αρχές που διέπουν την δράση της ανοικτής διοίκησης

- 1. Αρχή της ισότητας και της ισονομίας:** Οι φορείς της Δημόσιας Διοίκησης δεν θέτουν περιορισμούς στην πρόσβαση στις πληροφορίες και στις υπηρεσίες που παρέχουν μέσω των διαδικτυακών τους τόπων εξασφαλίζοντας ιδίως: **α)** τεχνολογική ανεξαρτησία στην πρόσβαση της πληροφορίας, **β)** κάλυψη αναγκών ειδικών ομάδων πληθυσμού όπως άτομα με αναπηρία, **γ)** προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων⁵⁶.

⁵⁴ Γ. Λαζαράκος, «Το δικαίωμα πρόσβασης στη δημόσια πληροφορία...», ό.π. σελ. 130

⁵⁵ Υπουργείο Εσωτερικών και Διοικητικής Ανασυγκρότησης (Διοικητική Μεταρρύθμιση και Ηλεκτρονική Διακυβέρνηση). <http://www.minadmin.gov.gr/?p=5540>

⁵⁶ <https://opengov.ellak.gr/2015/09/18/imerida-anikti-diakivernisi-tropi-efarmogis-tis/>

2. **Αρχή της πληρότητας και της αξιοπιστίας:** Το περιεχόμενο των πληροφοριών και των υπηρεσιών που παρέχει ένας φορέας της δημόσιας διοίκησης μέσω του διαδικτυακού του τόπου πρέπει να είναι ορθό, πλήρες, και επίκαιρο.
3. **Αρχή της εμπιστοσύνης:** Ο διαδικτυακός τόπος ενός φορέα της δημόσιας διοίκησης πρέπει να συμβάλλει στη δημιουργία σχέσης εμπιστοσύνης με τους επισκέπτες του τόπου και τους χρήστες των ηλεκτρονικών υπηρεσιών του φορέα εφαρμόζοντας κατάλληλους μηχανισμούς ασφάλειας και προστασίας προσωπικών δεδομένων.
4. **Αρχή της σωστής διαχείρισης των δημόσιων πόρων:** Η επένδυση που απαιτείται για την ανάπτυξη και την υποστήριξη της λειτουργίας ενός δημόσιου διαδικτυακού τόπου πρέπει να δικαιολογείται από το όφελος που αναμένεται να προκύψει από τη χρήση των ηλεκτρονικών υπηρεσιών του Δημόσιου Διαδικτυακού Τόπου αλλά και την επαναχρησιμοποίηση των πληροφοριών και των υπηρεσιών του.
5. **Αρχή της ανοιχτής διάθεσης και περαιτέρω χρήσης της δημόσιας πληροφορίας:** Το σύνολο της δημόσιας πληροφορίας που διατίθεται από το διαδικτυακό τόπο ενός φορέα της δημόσιας διοίκησης θα πρέπει να είναι διαθέσιμη χωρίς τεχνικούς, νομικούς ή οργανωτικούς περιορισμούς, να είναι μηχαναγνώσιμη, να συνοδεύεται από τα κατάλληλα μετα-δεδομένα, να είναι ευρέσιμη, να συνοδεύεται από τυποποιημένες ανοιχτές κυβερνητικές άδειες που να προσδιορίζουν τους όρους χρήσης και επιπλέον (στην περίπτωση που οι διαδικτυακός τόπος περιλαμβάνει σύνολα δεδομένων) αυτά να βρίσκονται σε σταθερά σημεία απόθεσης.
6. **Η συνέπεια, η συνοχή και η ταχύτητα** στην δράση και συμπεριφορά της διοίκησης απέναντι στον πολίτη, ώστε να αποφεύγεται η ταλαιπωρία , οι αντιφάσεις, οι αδικαιολόγητες καθυστερήσεις στην εξυπηρέτησή του⁵⁷.

Οι τρόποι δράσης της ανοικτής διοίκησης

Με αφορμή την ιδιαίτερη αναφορά στη διαφάνεια, είναι χρήσιμο να γνωρίσουμε **τους τρόπους δράσεις**⁵⁸ με τους οποίους συναντάμε την έννοια αυτή

⁵⁷ Α. Μακρυδημήτρης, «Δημόσια Διοίκηση», 4^η έκδοση, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα- Θεσσαλονίκη, 2010, σελ. 165

στην καθημερινή λειτουργία και δράση της δημόσιας διοίκησης και της τοπικής αυτοδιοίκησης.

Ως **διαφάνεια της κρατικής δράσης** εννοούμε αρχικά τη δημοσιοποίηση όλων των αποφάσεων και ενεργειών της κρατικής εξουσίας κι επιπλέον την αποκάλυψη όλων των στοιχείων στα οποία στηρίχθηκε η κρατική δράση⁵⁹.

Αξίζει να σημειωθεί ότι η διαφάνεια προσδιορίζεται ως συνισταμένη της σαφήνειας, της γνώσης των αιτίων, της καταπολέμησης της διαφθοράς και της πρόσβασης στην πληροφορία που προσδιορίζουν το ακριβές περιεχόμενο των κανόνων που δεσμεύουν τον ευρωπαϊό πολίτη⁶⁰.

Ειδικότερα, η αρχή τη λαϊκής κυριαρχίας απαιτεί διαφάνεια στην άσκηση της Δημόσιας Διοίκησης και εν γένει της κρατικής εξουσίας, ώστε να υπάρχει δυνατότητα του κυρίαρχου λαού να έχει γνώση και να αξιολογεί τις κρατικές δραστηριότητες⁶¹.

Όπως αναφέρει η κ. Ανδρομάχη Μαρκαντωνάτου- Σκαλτσά, « η αρχή της διαφάνειας συνδέεται και με την αρχή της συμμετοχής των πολιτών στις διοικητικές διαδικασίες, στην άσκηση της κρατικής εξουσίας και στην αποτελεσματική άσκηση των ατομικών και κοινωνικών δικαιωμάτων που του παρέχονται από το Σύνταγμα. Η διαφάνεια όμως με την ευρύτερη έννοια συμπεριλαμβάνει την πρόσβαση στα έγγραφα, στα οποία στηρίχθηκε μια απόφαση και την ύπαρξη αιτιολογίας, προκειμένου ο διοικούμενος να μπορεί να διαπιστώσει για ποιους λόγους η διοίκηση κατέληξε στην έκδοσή της⁶².»

Συγκεκριμένα, η **διαφάνεια στη δράση της διοίκησης επιτυγχάνεται** μέσω της εφαρμογής των παρακάτω μέτρων.⁶³

1. Της δημοσίευσης νόμων, κανονιστικών και άλλων πράξεων οργάνων της διοίκησης στην Εφημερίδα της Κυβέρνησης ή της δημοσίευσής τους με άλλο

⁵⁸ Υπουργείο Εσωτερικών και Διοικητικής Ανασυγκρότησης (Διοικητική Μεταρρύθμιση και Ηλεκτρονική Διακυβέρνηση). <http://www.minadmin.gov.gr/>

⁵⁹ Σ Βλαχόπουλος., « Διαφάνεια της κρατικής δράσης και προστασία προσωπικών δεδομένων», σελ.28-30

⁶⁰ http://www.opengovpartnership.org/sites/default/files/GREEK_NAP3-OGP-GR.pdf

⁶¹ Δ. Ράϊκος, «Δημόσια διοίκηση και Διαφθορά. Από τη σκοπιά του Διοικητικού Δικαίου», εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα –Θεσσαλονίκη, 2006, σελ. 421

⁶² Α. Μαρκαντωνάτου-Σκαλτσά, « Νομικές Αρχές-Πυλώνες της χρηστής διοίκησης», ΕΔΔΔΔ 3/2014, 58^{ος} τόμος, σελ.648

⁶³ http://www.opengovpartnership.org/sites/default/files/GREEK_NAP3-OGP-GR.pdf

κατά περίπτωση προβλεπόμενο τρόπο (π.χ. ανάρτησης στο κατάστημα του Δήμου, δημοσίευσης στον Τύπο κ.α.)⁶⁴,

2. Της ανάρτησης διοικητικών πράξεων και δημοσίων εγγράφων (προκηρύξεων, αποφάσεων, κ.α.) στο διαδίκτυο (Πρόγραμμα Διαύγεια, Ν.3861/2010),
3. της αιτιολόγησης πράξεων της διοίκησης, ώστε να είναι εφικτή η διαπίστωση της ορθότητάς τους,
4. του δικαιώματος των πολιτών για υποβολή αιτήσεων, προσφυγών και αιτήσεων θεραπείας προς τη διοίκηση,
5. του δικαιώματος των πολιτών για πρόσβαση στα διοικητικά και λοιπά έγγραφα που βρίσκονται στη διοίκηση, σύμφωνα με τις προϋποθέσεις του άρθρου 5, του Ν.2690/1999 (Κώδικας Διοικητικής Διαδικασίας),
6. των δημοσίων συνεδριάσεων συλλογικών οργάνων της διοίκησης, της λογοδοσίας οργάνων της διοίκησης, της δημόσιας διαβούλευσης καθώς και του ελέγχου των δηλώσεων περιουσιακής κατάστασης των υπόχρεων οργάνων της διοίκησης (αρθρ. 1, του Ν.3213/2003),
7. των θεσμών ελέγχου της διοικητικής δράσης (π.χ. του Συνηγόρου του Πολίτη, Σώματος Επιθεωρητών Ελεγκτών Δημόσιας Διοίκησης, Συμπαραστάτη του Δημότη και Επιχείρησης, κ.α.),
8. Η καθιέρωση εφαρμογών της ηλεκτρονικής διακυβέρνησης(e-government). Μέσω της ασφαλούς και αποτελεσματικής πληροφόρησης του διοικουμένου συνέβαλε αποφασιστικά η ηλεκτρονική διακυβέρνηση , η οποία απαιτεί τη χρήση του ηλεκτρονικού υπολογιστή για πληροφόρηση όλων των χρηστών των δημόσιων υπηρεσιών με τα έντυπα που θα πρέπει να συμπληρώσουν , αλλά κυρίως τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις που έχουν απέναντι στη Διοίκηση (π.χ. προκηρύξεις δημοσίων θέσεων, διενέργεια μειοδοτικών διαγωνισμών σε κρατικό ή σε τοπικό επίπεδο)⁶⁵.
9. της απλούστευσης και τυποποίησης διοικητικών διαδικασιών,
10. οι διατυπώσεις δημοσιότητας που προβλέπονται από την περιβαλλοντική και πολεοδομική νομοθεσία (π.χ. δημοσιοποίηση Μελετών Περιβαλλοντικών

⁶⁴ http://www.opengovpartnership.org/sites/default/files/GREEK_NAP3-OGP-GR.pdf

⁶⁵ Στ. Κτιστάκη, «Εισαγωγή στη Δημόσια Διοίκηση», εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 2014, σελ.50

Επιπτώσεων, αιτήσεων και αδειών βιομηχανικών και βιοτεχνικών εγκαταστάσεων, ιδιοκτησιακών στοιχείων κατά την ένταξη ακινήτων στο σχέδιο πόλης

11. κάθε πρόσφορου τρόπου, που επιλέγει η ίδια η διοίκηση προκειμένου να δημοσιοποιήσει τη δράση της και να ενισχύσει τη διαφάνεια (π.χ. έκδοση εντύπων, ανακοινώσεων, δελτίων τύπου, εκπαίδευση προσωπικού κ.λπ.)⁶⁶.
12. Η υποχρέωση παροχής πληροφοριών από τις αρμόδιες υπηρεσίες προς τους διοικούμενους, σχετικά με τις διαδικασίες που πρέπει να ακολουθήσουν για να επιτύχουν αποφάσεις που τους αφορούν (π.χ. χορήγηση οικοδομικής άδειας, ή χορήγηση διαβατηρίου κ.λ.π.)⁶⁷.

B.3. Συνταγματικό υπόβαθρο

Η αναθεώρηση του 2001, συγκεκριμένα για την αρχή της διαφάνειας, θεωρήθηκε σημαντική για τους κάτωθι λόγους :

Πρώτον, με την τελευταία αναθεώρηση καθιερώθηκε και ρητώς το δικαίωμα πληροφόρησης στο άρθρο 5^A Συντ. Το άρθρο αυτό αποτελεί την κύρια συνταγματική βάση της πρόσβασης στην πληροφορία. Πριν την αναθεώρηση του 2001, η «ελευθερία της πληροφόρησης» εξαγόταν ως προϋπόθεση άσκησης του δικαιώματος για ελεύθερη έκφραση στοχασμών (άρθρο 14 παρ.1 Σ). Περαιτέρω το δικαίωμα της πληροφόρησης είναι συστατικό στοιχείο της αρχής της διαφάνειας.⁶⁸ Όσο αφορά το περιεχόμενο του , πρόκειται για αξίωση του ατόμου για πρόσβαση στην πληροφορία και αν και δεν αναφέρεται ρητώς στη διαφάνεια , σαφώς ευνοεί τη δημιουργία συνθηκών διαφάνειας της κρατικής δράσης σε μια ελεύθερη ροή πληροφοριών.

Απόρροια του δικαιώματος πληροφόρησης είναι το δικαίωμα πρόσβασης σε πληροφορίες του δημοσίου τομέα, το οποίο εκτός από το άρθρο 5^A Σ κατοχυρώνεται και στο άρθρο 10 παρ. 3 Σ, αναφορικά με την υποχρέωση της αρμόδιας υπηρεσίας να απαντά στα αιτήματα για παροχή πληροφοριών και χορήγηση εγγράφων .

Δεύτερον, με τη συνταγματική αναθεώρηση του 2001, για πρώτη φορά εμφανίζεται στο συνταγματικό κείμενο ο όρος «*διαφάνεια*» στις διατάξεις των

⁶⁶ <http://opengov.diavgeia.gov.gr/minadmin/>

⁶⁷ Στ. Κτιστάκη, «Εισαγωγή στη Δημόσια Διοίκηση», εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 2014, σελ.50

⁶⁸ Γρ. Λαζαράκος, « Το δικαίωμα πρόσβασης στη δημόσια πληροφορία, Ανοικτή Διοίκηση και Κοινωνία της Πληροφορίας», Εκδόσεις Νομική βιβλιοθήκη, 2006, σελ.60 επ.

ακόλουθων άρθρων: Στο άρθρο 14 παρ. 9 που αφορά την εφαρμογή συνθηκών διαφάνειας στον τομέα της ενημέρωσης, στο άρθρο 29 παρ. 2 εδάφιο β' σχετικά με την διαφάνεια στις εκλογικές δαπάνες και στα οικονομικά των κομμάτων, των βουλευτών και των υποψηφίων στους Οργανισμούς Τοπικής Αυτοδιοίκησης (ΟΤΑ). Επίσης στα άρθρα 102 παρ.5 περί διαφάνειας στη διαχείριση των πόρων των ΟΤΑ και 103 παρ. 7 περί διαφάνειας πρόσληψης υπαλλήλων στο δημόσιο και τον ευρύτερο δημόσιο τομέα.⁶⁹

Όσον αφορά στο χαρακτηρισμό της διαφάνειας ως συνταγματικής αρχής, αρκεί να καταδείξουμε ότι συνδέεται με κάποιες θεμελιώδεις αρχές του πολιτεύματος, όπως π.χ. η *δημοκρατική αρχή* (άρθρο 1 Σ.) και η *αρχή του Κράτους Δικαίου* (άρθρο 25 Σ.) και για αυτό το λόγο συνιστά αναγκαίο όρο για την εμπιστοσύνη του πολίτη προς τη διοίκηση.⁷⁰

Η δημοκρατική αρχή μπορεί να θεωρηθεί ως πρώτη συνταγματική βάση για την αναγωγή της αρχής της διαφάνειας σε αρχή συνταγματικού επιπέδου. Πρόκειται δηλαδή για ένα από τα συνταγματικά θεμέλια της διαφάνειας της κρατικής δράσης, αφού για να διέπεται το πολίτευμα από δημοσιότητα και όπως αναφέρει και ο κ. Παναγιώτης Κουρνούτος, η δημοσιότητα κατά τη δράση της Διοίκησης αποτελεί εγγύηση για την τήρηση του δημοκρατικού πνεύματος του Συντάγματος (άρθρο 1παρ.3 Συντ.). Ο ίδιος συγγραφέας προσθέτει: «Οι διατάξεις του Συντάγματος που διέπουν τη δράση των οργάνων του κράτους, επιβάλλουν τη φανερή δράση, δηλαδή η δράση τους να είναι προσιτή στο λαό από τον οποίο πηγάζουν οι εξουσίες. Η αρχή της διαφάνειας περιλαμβάνει την υποχρέωση της Διοίκησης να πληροφορεί τους πολίτες. Ο πολίτης δεν είναι πια έρμαιο των πιθανών αυθαιρεσιών της και η θέση του απέναντι στη Διοίκηση χαρακτηρίζεται όλο και περισσότερο από τη συμμετοχή και τη συνεργασία στη διοικητική διαδικασία. Για την προστασία λοιπόν του πολίτη και την εμπέδωση αμοιβαίας εμπιστοσύνης και συνεργασίας με τη διοίκηση, η πολιτεία έχει κατά καιρούς θεσπίσει κανόνες που εξασφαλίζουν τη συμμετοχή του στη διοικητική δράση, η οποία συμμετοχή του επιβεβαιώνει και την αρχή της λαϊκής κυριαρχίας»⁷¹.

⁶⁹ Γρ. Λαζαράκος, « Το δικαίωμα πρόσβασης στη δημόσια πληροφορία, Ανοικτή Διοίκηση και Κοινωνία της Πληροφορίας», Εκδόσεις Νομική βιβλιοθήκη, 2006, σελ.3 επ

⁷⁰ Β. Σωτηρόπουλος, « Η πρόσβαση στη δημόσια πληροφορία και η προστασία προσωπικών δεδομένων », Περιοδικό Digesta, Α', 2005, σελ. 92

⁷¹ Π. Κουρνούτος., «Η συμμετοχή του πολίτη στη διοικητική διαδικασία», Αρχείο Νομολογίας, ΝΕ/2004, σελ. 50 επ.

Μια άλλη θεμελιώδης αρχή του πολιτεύματος που συνδέεται με την αρχή της διαφάνειας είναι η **αρχή του Κράτους Δικαίου** η οποία κατοχυρώνεται στο άρθρο 25 παρ.1 εδάφιο α΄ Συντάγματος. Περαιτέρω, η αρχή της διαφάνειας και της φανεράς δράσης της Διοίκησης αποτελούν εκφάνσεις του Κράτους Δικαίου⁷² και σε αυτές περιλαμβάνονται αφενός, η υποχρέωση της Διοίκησης να εξασφαλίσει τη δημοσιότητα των αποφάσεων και ενεργειών της και , αφετέρου , το δικαίωμα γνώσης των διοικητικών εγγράφων ή αρχείων.⁷³

Σύμφωνα με την αρχή του Κράτους Δικαίου,⁷⁴ η διοικητική δράση δεσμεύεται από τους ισχύοντες νόμους και τα διοικητικά όργανα, δεν ενεργούν κατά βούληση , αλλά εντός των προδιαγραφόμενων ορίων του νόμου. Με αυτόν τον τρόπο διασφαλίζεται ότι η διοίκηση λειτουργεί σύμφωνα με τις επιταγές της αρχής της λαϊκής κυριαρχίας, οι οποίες προσδιορίζονται από κανόνες δικαίου που ψηφίζονται από το Κοινοβούλιο.⁷⁵

Με την εφαρμογή του τεκμηρίου της **νομιμότητας** διασφαλίζεται και η προστασία, η οποία έχει σχέση με την αρχή της **προστατευόμενης εμπιστοσύνης**, αν εκλάβουμε ότι η εμπιστοσύνη είναι η πεποίθηση του πολίτη ότι ορισμένη συμπεριφορά της διοίκησης τον προστατεύει.⁷⁶

Η ύπατη **αρχή της νομιμότητας** αποτελεί αρχή συνταγματικού επιπέδου που κατοχυρώνεται στις διατάξεις της παρ. 3 του άρθρου 1, της παρ. 3 του άρθρου 5, της παρ. 1 του άρθρου 43, της παρ. 2 του άρθρου 81, καθώς και στα άρθρα 94 και 95 του Συντάγματος⁷⁷.

Ασφαλώς δεν νοείται δημοκρατικό πολίτευμα δίχως αξιόπιστους θεσμούς **ελέγχου και λογοδοσίας** εκείνων που κατέχουν δημόσια αξιώματα. Πρότυπο τέτοιων θεσμών αποτελεί η δημοκρατία της αρχαίας Αθήνας.

⁷² Φ. Παναγοπούλου – Κουντατζή «*Η Διαύγεια στη δημόσια διοίκηση υπό το πρίσμα της προστασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα*», ΔτΑ , Νο 55/ 2015 σελ. 675- 699

⁷³ Π. Κουρνούτος, «*Η συμμετοχή του πολίτη στη διοικητική διαδικασία*», ό.π., σελ.51

⁷⁴ Σύμφωνα με το άρθρο 25 παρ. 1 Σ, « *Τα δικαιώματα του ανθρώπου ως άτομου και ως μέλους του κοινωνικού συνόλου και η αρχή του κοινωνικού κράτους δικαίου τελούν υπό την εγγύηση του Κράτους*» .

⁷⁵ Α. Μαρκαντωνάτου- Σκαλτσά, « *Νομικές Αρχές- Πυλώνες της Χρηστής Διοίκησης*», ΕΔΔΔ 3/2014, σελ. 646

⁷⁶ Α. Μαρκαντωνάτου- Σκαλτσά, « *Η προστασία του διοικούμενου – Βασική αρχή της διοικητικής δράσεως*», εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, 1999, σελ. 24

⁷⁷ Νίκος Μαυροβουνιώτης « *Η αρχή προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης*» Διπλωματική ΠΜΣ του τμήματος Δημόσιας Διοίκησης Παντείου Πανεπιστημίου « *Νομικός Πολιτισμός –Δημόσιο και Ιδιωτικό Δίκαιο*», ανάρτηση στον Πάνδημο, 2015, σελ. 49.

Η αρχή της νομιμότητας της διοικητικής δράσης και, συνακόλουθα του διαρκούς ελέγχου εκ μέρους των πολιτών των πράξεων και παραλείψεων των κρατικών οργάνων υπήρξε **αρχαία πρωτοποριακή κατάκτηση**: Σύμφωνα με το άρθρο 50 του Συντάγματος της Αθηναίων Πολιτείας, κάθε πολίτης είχε το δικαίωμα να ζητά από όσους κατείχαν δημόσιες θέσεις, διευκρινήσεις για πράξεις ή παραλείψεις τους και να τους καταγγείλει για τυχόν παρανομίες. Περαιτέρω, για την εξασφάλιση της διαφάνειας στη διοικητική δράση είχε θεσπιστεί η υποχρέωση της λογοδοσία των αρχόντων μετά το πέρας κάθε πρυτανείας, ενώπιον ειδικής αρχής, της αρχής των «Ευθυνών». Μάλιστα η υποχρεωτική εισαγωγή στο Δικαστήριο της Ηλιαίας όλων των αξιωματούχων στο τέλος της θητείας τους ήταν αυτεπάγγελτη και εισάγονταν από το ελεγκτικό σώμα των δέκα λογιστών κατά την διαδικασία της λογοδοσία τους, «διαδικασία των ευθυνών».⁷⁸

Όπως αναφέρει ο Αισχίνης (Κατά Κτησιφώντος, 21), μέχρι την ολοκλήρωση της λογοδοσίας απαγορευόταν στον υπόλογο η έξοδος από την Αττική, η μεταβίβαση ή με κάθε τρόπο διάθεση των περιουσιακών του στοιχείων, ακόμη και η υιοθεσία του, διότι σύμφωνα με το αθηναϊκό δίκαιο η περιουσία του υιοθετούμενου μεταβιβαζόταν στον υιοθετούμενο ⁷⁹.

Από τα παραπάνω είναι προφανές ότι κάθε αξιωματούχος της αθηναϊκής δημοκρατίας, οποιοδήποτε αξίωμα και εάν κατείχε, υπόκειτο σε δοκιμασία προ της ανάληψης των καθηκόντων του, σε διαρκή δημόσιο έλεγχο κατά την διάρκεια της θητείας του και σε αυστηρότατη λογοδοσία μετά το πέρας αυτής.

Από το δικαίωμα πρόσβασης στα διοικητικά έγγραφα δεν συνεπάγεται αξίωση πρόσβασης σε όλες τις πηγές των πληροφοριών, αλλά μόνο στις γενικές προσιτές πηγές, δηλαδή δημόσιες και ιδιωτικές πηγές που απευθύνονται στο κοινό.⁸⁰ Ακόμα και αν ο όρος διαφάνεια δεν αναφέρεται ρητά στην εν λόγω συνταγματική διάταξη, είναι γεγονός ότι μια διοίκηση που δεν αποκαλύπτει τα έγγραφα της, δεν μπορεί να χαρακτηριστεί ως διαφανής και πολύ περισσότερο δημοκρατική διοίκηση.⁸¹

⁷⁸ Σοφία Αδάμ – Μαγνήσαλη, « Η απονομή της Δικαιοσύνης στην Αρχαία Ελλάδα» (5^{ος} και 4^{ος} π.χ. αι., εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2008, σελ. 24, 155

⁷⁹ Σοφία Αδάμ - Μαγνήσαλη, «Έλεγχος και λογοδοσία των Αρχών στην Αθηναϊκή Δημοκρατία», εκδόσεις Σάκκουλα, σελ. 122-123

⁸⁰ Γρ. Λαζαράκος, « Το δικαίωμα πρόσβασης στη δημόσια πληροφορία, Ανοικτή Διοίκηση και Κοινωνία της Πληροφορίας», Εκδόσεις Νομική βιβλιοθήκη, 2006, σελ.61 επ.

⁸¹ Φερενίκη Παναγοπούλου – Κουτνατζή «Η Διαύγεια στη δημόσια διοίκηση υπό το πρίσμα της προστασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα», ΔτΑ, Νο 55/ 2015 σελ. 675- 699

Η αρχή της διαφάνειας στην Ελληνική νομοθεσία⁸²

Συγκεκριμένα, όσον αφορά στην αρχή της διαφάνειας στο πεδίο της εκτελεστικής εξουσίας, κατοχυρώνεται με πληθώρα νομοθετικών διατάξεων:

- Κατοχύρωση της διαφάνειας της κρατικής δράσης διαπιστώνουμε και στα άρθρα 16 του νόμου 1599/1986 και 5 του νόμου 2690/1999(ΚΔΔ)τα οποία θεσπίζουν την πρόσβαση στα διοικητικά έγγραφα.
- Επίσης το άρθρο 12 του νόμου 2472/1997 αναφέρεται στο δικαίωμα πρόσβασης του υποκειμένου στα δεδομένα που το αφορούν και βρίσκονται στην κατοχή δημοσίων υπηρεσιών.

Ωστόσο εκτός από το δικαίωμα πρόσβασης στα διοικητικά έγγραφα, η αρχή της διαφάνειας εφαρμόζεται/πραγματώνεται και μέσω της παροχής πληροφόρησης εκ μέρους των διοικητικών αρχών είτε :

- μετά από αίτηση του διοικουμένου κατά το άρθρο 4 του νόμου 2690/1999(ΚΔΔ).
- ή και χωρίς αίτηση του διοικουμένου όπου αυτό προβλέπεται από τις νομοθετικές διατάξεις.

Τέλος η διαφάνεια συνδέεται με τη δυνατότητα του κοινού να παρακολουθεί τη δράση των οργάνων της εκτελεστικής εξουσίας και τις συνεδριάσεις των συλλογικών διοικητικών οργάνων

Τέλος, στο πλαίσιο της αναφοράς μας στο νομοθετικό υπόβαθρο της αρχής της διαφάνειας δε θα μπορούσαμε να μην αναφερθούμε στον πρόσφατο νόμο 3861/2010⁸³, ο οποίος έχει ως αντικείμενο την Ενίσχυση της διαφάνειας με την υποχρεωτική ανάρτηση νόμων και πράξεων των κυβερνητικών, διοικητικών και αυτοδιοικητικών οργάνων στο Διαδίκτυο με το πρόγραμμα Διαύγεια με το οποίο ασχοληθούμε στο τελευταίο κεφάλαιο της εργασίας.

Ο νόμος **3861/2010**, όπως τροποποιήθηκε με το νόμο **4210/2013** στοχεύει στην επίτευξη της μέγιστης δυνατής δημοσιότητας της κυβερνητικής πολιτικής και διοικητικής δράσης. Και τούτο επειδή η ευρεία δημοσιότητα και η πρόσβαση στην πληροφορία που εξασφαλίζουν τα σύγχρονα μέσα δικτυακής επικοινωνίας

⁸² Αντ. Βενέρης, « Η διαφάνεια στη δημόσια διοίκηση ως λόγος δημοσίου συμφέροντος και η προστασία προσωπικών δεδομένων: «ηλεκτρονικό» δικαίωμα πρόσβασης και «document tracing», ΕφημΔΔ 3/2015 ,σελ. 381

⁸³ ΦΕΚ 112/Α/13.07.2010

διασφαλίζουν τη διαφάνεια της κρατικής δράσης, με συνέπεια την υπευθυνότητα , την ευθύνη και τη λογοδοσία από την πλευρά των φορέων άσκησης της δημόσιας εξουσίας και επομένως στην τήρηση της νομιμότητας και την επίτευξη της χρηστής δημόσιας διοίκησης. Παράλληλα, η δημοσιότητα αυτή ενισχύει τις δυνατότητες των πολιτών να απολαύσουν και να ασκήσουν τα συνταγματικά κατοχυρωμένα δικαιώματά τους.

Ο νόμος **3979/2011** για την ηλεκτρονική διακυβέρνηση

Συνεπώς, πρόκειται για κανόνες δικαίου, των οποίων κεντρική ιδέα αποτελεί η διαφάνεια της κρατικής δράσης και η πρόσβαση στη δημόσια πληροφορία⁸⁴.

Συμπερασματικά : Η διαφάνεια αποτελεί μία έννοια που δεν εύκολο να προσδιοριστεί επακριβώς. Χαρακτηριστική είναι η έκφραση του *Κωνσταντίνου Γιαννόπουλου* περί αδιαφανούς έννοιας της διαφάνειας.⁸⁵ Έτσι, ένα διαφανές κράτος πρέπει να δημοσιοποιεί όχι μόνο τις αποφάσεις του, αλλά και τους λόγους για τους οποίους έλαβε συγκεκριμένες αποφάσεις σε δεδομένη χρονική στιγμή.⁸⁶

⁸⁴ Β. Σωτηρόπουλος, «*Η συνταγματική προστασία των προσωπικών δεδομένων*», εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2006,σελ. 7 επ.

⁸⁵ Κ. Γιαννόπουλος, «*Η αδιαφάνεια που απαιτεί ο αποτελεσματικός ανταγωνισμός στο κοινοτικό δίκαιο των δημοσίων συμβάσεων*», Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα –Κομοτηνή 2003 ,σελ. 25

⁸⁶ Φερενίκη Παναγοπούλου – Κουτνατζή «*Η Διαύγεια στη δημόσια διοίκηση υπό το πρίσμα της προστασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα*», ΔτΑ , Νο 55/ 2015 σελ. 675- 699

Γ. ΑΝΟΙΚΤΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΚΑΙ ΠΡΟΣΩΠΙΚΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ

Γ.1. Συνταγματική κατοχύρωση των προσωπικών δεδομένων (9^Α Σ)

Μέχρι την συνταγματική αναθεώρηση του 2001, η προστασία των προσωπικών δεδομένων συναγόταν από την εφαρμογή άλλων συνταγματικών διατάξεων⁸⁷, αυτών της προστασίας της ανθρώπινης αξιοπρέπειας (άρθρο 2 παρ. 1), της ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας και της συμμετοχής στην κοινωνική, οικονομική και πολιτική ζωή της Χώρας (άρθρο 5 παρ.1)⁸⁸, εμμέσως από την προστασία του απορρήτου των επιστολών και της ελεύθερης ανταπόκρισης ή επικοινωνίας (άρθρο 19) και κυρίως από την προστασία του ασύλου της κατοικίας και της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής (άρθρο 9 παρ. 1)⁸⁹.

Με την ρητή αναφορά των προσωπικών δεδομένων ως αντικείμενο συνταγματικής προστασίας, με την επιφύλαξη έκδοσης εκτελεστικού της διάταξης νόμου, ο οποίος θα ρυθμίζει τόσο τις ειδικότερες εκφάνσεις της προστασίας αυτών, όσο και την ίδρυση ειδικής ανεξάρτητης αρχής επιφορτισμένης με τον έλεγχο της επεξεργασίας των, κατοχυρώθηκε για πρώτη φορά η προστασία των προσωπικών δεδομένων ως *αυτοτελές ατομικό δικαίωμα*⁹⁰.

Το εν λόγω άρθρο ορίζει, ότι καθένας έχει δικαίωμα προστασίας από τη συλλογή, επεξεργασία και χρήση, ιδίως με ηλεκτρονικά μέσα, των προσωπικών του δεδομένων, όπως ο νόμος ορίζει. Η διασφάλιση της προστασίας των προσωπικών δεδομένων αντίθετα από τον αναθεωρητικό νομοθέτη γίνεται από ανεξάρτητη αρχή που συγκροτείται και λειτουργεί, όπως ο νόμος ορίζει (άρθρο 9^Α εδάφιο β').

⁸⁷ Μ. Σταθόπουλου, «Η χρήση προσωπικών δεδομένων και η διαπάλη μεταξύ ελευθεριών των κατόχων του και ελευθεριών των υποκειμένων τους», ΝοΒ 2000, Τόμος 48, Τεύχος 1, σελ. 4-5.

⁸⁸ Π. Δόνου, « Η συνταγματική κατοχύρωση του δικαιώματος προστασίας του πολίτη από την επεξεργασία των προσωπικών του δεδομένων και της αντίστοιχης ανεξάρτητης αρχής», στο τόμο :Γ. Παπαδημητρίου (επιμ.), σελ. 111

⁸⁹ ΟΛΣτΕ 395/1978 σε ΤοΣ 1978, σελ. 176, ΟΛΣτΕ 3634/1978 σε ΤοΣ 1979, σελ. 113

⁹⁰ Β. Σωτηροπούλου, «Η συνταγματική προστασία των προσωπικών δεδομένων», Εκδόσεις Σάκκουλα 2006, σελ. 53-54, «...ο οποίος συνδυάζοντας τις διατάξεις των άρθρων 5Α και 9Α, υποστηρίζει ότι η προστασία των προσωπικών δεδομένων έχει διττό ρόλο, καθώς αποτελεί και εγγύηση πέρα από ατομικό δικαίωμα.»

Ως πλεονέκτημα της ανωτέρω διάταξης νοείται , ότι η προστατευτική της εμβέλεια καλύπτει κάθε δεδομένο, δηλαδή κάθε πληροφορία, η οποία αφορά ένα πρόσωπο και όχι μόνο τα «**απόρρητα**».

Παράλληλα, το δικαίωμα προστασίας των προσωπικών δεδομένων κατοχυρώνεται και σε διεθνείς κανόνες (ιδίως , άρθρο 8 ΕΣΔΑ⁹¹⁹², Σύμβασης του Συμβουλίου της Ευρώπης της 28.1.1981 για την προστασία των ατόμων από την επεξεργασία προσωπικών δεδομένων , άρθρο 6 παρ.2 Διακήρυξης των θεμελιωδών δικαιωμάτων και ελευθεριών του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου του 1989, οδηγία 95/46 ΕΚ και την οδηγία 2002/58/ΕΚ (όπως τροποποιήθηκε από τις οδηγίες 2006/24/ΕΚ)⁹³

Το δικαίωμα προστασίας των προσωπικών δεδομένων ως ειδική έκφραση του δικαιώματος του ατόμου στην ιδιωτική ζωή ανήκει , καταρχήν , στα **αμυντικά** δικαιώματα (status negativus). Η **ατομική** και **αμυντική** διάσταση συνίσταται αντίστοιχα στην άμυνα του προσώπου κατά της ενδεχόμενης επεμβατικής κρατικής δραστηριότητας και θεμελιώνει **αξίωση αποχής** του Κράτους από τη συλλογή , επεξεργασία και χρήση προσωπικών δεδομένων , εφόσον δεν τηρούνται οι εγγυήσεις του νόμου.⁹⁴

Ειδικότερα, το δικαίωμα προστασίας προσωπικών δεδομένων ενσωματώνει σε μια ανοικτή δημοκρατική κοινωνία το δικαίωμα του προσώπου να καθορίζει το ίδιο **ενεργά τη ροή των πληροφοριών** που το αφορούν, μέσα στα νόμιμα όρια, και να νομιμοποιεί την επεξεργασία τους⁹⁵.

⁹¹ Το δικαίωμα στην προστασία των προσωπικών δεδομένων αποτελεί μέρος των δικαιωμάτων που κατοχυρώνονται στο άρθρο 8 ΕΣΔΑ, το οποίο εγγυάται το δικαίωμα σεβασμού της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής, της κατοικίας και της αλληλογραφίας και ορίζει τις προϋποθέσεις υπό τις οποίες επιτρέπονται περιορισμοί του εν λόγω δικαιώματος. Στο σύνολο της νομολογίας του, το ΕΔΔΑ επιλήφθηκε πολλών υποθέσεων με τις οποίες τίθεται το ζήτημα της προστασίας των προσωπικών δεδομένων. Οι σημαντικότερες εξ αυτών αφορούσαν υποκλοπή επικοινωνιών, ποικίλες μορφές παρακολούθησης και προστασία έναντι της διατήρησης προσωπικών δεδομένων από δημόσιες αρχές. Το ΕΔΔΑ έχει διευκρινίσει ότι το άρθρο 8 ΕΣΔΑ δεν υποχρεώνει απλώς τα κράτη να μην προβαίνουν σε ενέργειες οι οποίες συνιστούν παραβίαση του εν λόγω δικαιώματος, αλλά σε ορισμένες περιπτώσεις επιβάλλει σε αυτά και τη θετική υποχρέωση ανάληψης δράσης για τη διασφάλιση του ουσιαστικού σεβασμού της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής.

⁹² Άρθρο 8 Χάρτη – Άρθρο 8 ΕΣΔΑ – Άρθρο 9^Α Σ. Σχετικά με την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα. Συναφώς, αλλά όχι τόσο πλήρης προστασία παρέχεται και από το Ελληνικό Σύνταγμα στο άρθρο 9^Α

⁹³ Ι. Ιγγλεζάκης, « Το δικαίωμα στην ψηφιακή λήθη και οι περιορισμοί του» , εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2014, σελ. 27

⁹⁴ Ι. Ιγγλεζάκης, « Το δικαίωμα στην ψηφιακή λήθη και οι περιορισμοί του» , εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2014, σελ. 27

⁹⁵ Π. Δόνου, « Η συνταγματική κατοχύρωση του δικαιώματος προστασίας του πολίτη από την επεξεργασία των προσωπικών του δεδομένων και της αντίστοιχης ανεξάρτητης αρχής», στο τόμο :Γ. Παπαδημητρίου (επιμ.), σελ. 111

Η έκφανση αυτή, της προστασίας των προσωπικών δεδομένων, προσδίδει στο **ατομικό δικαίωμα**, μια επιπλέον **ενεργητική-θετική** όψη (status positivus), πέρα από την παραδοσιακή αμυντική, όπως όλων των ατομικών δικαιωμάτων. Η όψη αυτή αφορά τις διαδικασίες εκείνες, οι οποίες πρέπει να τίθενται σε εφαρμογή, προκειμένου το υποκείμενο των προσωπικών δεδομένων, αφενός να πληροφορείται οποιαδήποτε τυχόν επεξεργασία πρόκειται να γίνει σε στοιχεία που περιέχουν αυτά τα δεδομένα και, αφετέρου να μπορεί να επέμβει και να εμποδίσει την επεξεργασία αυτή ή να την επιτρέψει.⁹⁶

Η προστασία των προσωπικών δεδομένων, σχετίζεται με το δικαίωμα πληροφοριακής αυτοδιάθεσης ή πληροφοριακού αυτοκαθορισμού, το οποίο συνίσταται στην δυνατότητα του φορέα-υποκειμένου των δεδομένων να αποφασίζει το ίδιο πότε και υπό ποιες προϋποθέσεις θα είναι δυνατή η επεξεργασία των δεδομένων αυτών⁹⁷, παρότι δεν ταυτίζεται με αυτό⁹⁸. Στο σημείο αυτό θα ήταν επομένως απαραίτητο να επισημανθεί πως η προστασία των προσωπικών δεδομένων αποτελεί ίσως το πιο φωτεινό παράδειγμα στο οποίο τυγχάνει εφαρμογής και το άρθρο⁹⁹ 25 παρ.1 εδάφιο γ' Συντ κατά το οποίο τα θεμελιώδη δικαιώματα «*ισχύουν και στις σχέσεις μεταξύ ιδιωτών στις οποίες προσιδιάζουν*»

Το νομοθετικό πλαίσιο προστασίας

Η θεώρηση αυτή αποτυπώθηκε και στην εισηγητική έκθεση του Ν. **2472/1997**¹⁰⁰, με την οποία επιχειρήθηκε η συνταγματική θεμελίωση της προστασίας των προσωπικών δεδομένων, σε ένα χρονικό σημείο, που δεν υπήρχε ρητή αναφορά τους στο συνταγματικό κείμενο, καθώς οι ρυθμίσεις του νόμου, συνεπάγονταν περιορισμούς για άλλα, συνταγματικά κατοχυρωμένα δικαιώματα. Με την εισαγωγή

⁹⁶ Ι. Ιγγλεζάκης, « *Ευαίσθητα προσωπικά δεδομένα* », εκδόσεις Σάκκουλα 2003, σελ. 53-54.

⁹⁷ Κ. Χρυσόγονος, « *Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα* », εκδόσεις Σάκκουλα, 2006, σελ. 210-213

⁹⁸ Β. Σωτηροπούλου, « *Η συνταγματική προστασία των προσωπικών δεδομένων* », εκδόσεις Σάκκουλα 2006, σελ. 98

⁹⁹ Α. Δημητρόπουλος, « *Συνταγματικά Δικαιώματα-Ειδικό μέρος. Παραδόσεις Συνταγματικού Δικαίου* » τομ.ΙΙΙ, ημ.Β', σελ.154

¹⁰⁰ Εισηγητική Έκθεση Ν. 2472/1997 άρθρο 2 παρ. 3: « *[...] για τον κοινό νομοθέτη, η θέσπιση ειδικών κανόνων για την συλλογή και επεξεργασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα δεν είναι απλή ευχέρεια. Ειδικά στην Ελλάδα, αυτό συνιστά υποχρέωση του νομοθέτη κατά τις διατάξεις του άρθρου 9 αλλά και των άρθρων 2 παρ. 1, 5 παρ. 1 και 19 του Συντάγματος, οι οποίες ανάγουν την προστασία της αξίας του ανθρώπου σε πρωταρχική υποχρέωση της πολιτείας, προστατεύουν την ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητάς του και διασφαλίζουν την ιδιωτική και την οικογενειακή του ζωή, καθώς και το απόρρητο των επικοινωνιών του.*»

του άρθρου 9^Α, η συνταγματική αναγωγή έγινε αυτόματα, αφού η προστασία των προσωπικών δεδομένων κατοχυρώνονται από την ειδική αυτή διάταξη¹⁰¹.

Ο νόμος 2472/1997 καθιέρωσε την προστασία του πολίτη από τη συλλογή και επεξεργασία των προσωπικών δεδομένων, «αντιμετωπίζοντας το δημόσιο και τον ιδιωτικό τομέα, ως ισοδύναμες πηγές διακινδυνεύσεως των δικαιωμάτων των προσώπων»¹⁰². Με το νόμο αυτό η Ελλάδα συμμορφώθηκε προς την κοινοτική οδηγία 95/46/ΕΚ¹⁰³ για την προστασία του πολίτη από την επεξεργασία πληροφοριών προσωπικού χαρακτήρα¹⁰⁴.

Τελευταία τροποποίηση αυτού αποτελεί ο Ν. 3625/2007, ενώ πρόσφατα κωδικοποιήθηκε στις διατάξεις του Π.Δ. 28/2015.

Λέγοντας δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα εννοούμε κάθε πληροφορία που αναφέρεται στο υποκείμενο των δεδομένων. Δεν λογίζονται ως δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα τα στατιστικής φύσεως συγκεντρωτικά στοιχεία, από τα οποία δεν μπορούν πλέον να προσδιορισθούν τα υποκείμενα των δεδομένων.

Απλά προσωπικά δεδομένα είναι σύμφωνα με το άρθρο 2 στοιχ. α΄ Ν. 2472/1997 κάθε πληροφορία που αναφέρεται και περιγράφει ένα άτομο, όπως : στοιχεία αναγνωρίσεως (ονοματεπώνυμο, ηλικία, κατοικία, επάγγελμα, οικογενειακή κατάσταση κ.λ.π.) φυσικά χαρακτηριστικά, εκπαίδευση , εργασία (προϋπηρεσία, εργασιακή συμπεριφορά, τομείς ειδικεύσεως κι πιστοποιητικά κ.λ.π.), οικονομική κατάσταση (έσοδα, περιουσιακά στοιχεία, οικονομική συμπεριφορά, επενδύσεις, απολογισμός εσόδων, δάνεια, υποθήκες, πιστώσεις ,αποζημιώσεις), ενδιαφέροντα, δραστηριότητες, συνήθειες. Το άτομο (φυσικό πρόσωπο), στο οποίο αναφέρονται τα δεδομένα ονομάζεται υποκείμενο των δεδομένων. Υποκατηγορία των παραπάνω αποτελούν τα ευαίσθητα δεδομένα, τα οποία έχουν ιδιαίτερη¹⁰⁵ βαρύτητα για το

¹⁰¹ Β. Σωτηροπούλου, «Η συνταγματική προστασία των προσωπικών δεδομένων», Εκδόσεις Σάκκουλα 2006, σελ. 42, ο οποίος συνδυάζοντας τις διατάξεις των άρθρων 5Α και 9Α, υποστηρίζει ότι η προστασία των προσωπικών δεδομένων έχει διττό ρόλο, καθώς αποτελεί και εγγύηση πέρα από ατομικό δικαίωμα.

¹⁰² Α. Μαρκαντάτου- Σκαλτσά, *Η προστασία του διοικουμένου- Βασική αρχή της διοικητικής δράσεως*, 1999

¹⁰³ άρθρο 8 του Χάρτη θεμελιωδών δικαιωμάτων της ΕΕ

¹⁰⁴ Ι. Αποστολάκης, Ε. Λουκής, Ι. Χάλαρης, «*Ηλεκτρονική Δημόσια Διοίκηση*», εκδόσεις Παπαζήση, 2008, σελ. 191

¹⁰⁵ Φ. Παναγοπούλου- Κουτνατζή, «*Η λίστα Λαγκάρντ και τα όρια ελευθερίας του τύπου*», ΕφημΔΔ/6 /2012, σελ. 739, 747 «*Η επιλογή του έλληνα νομοθέτη να εκφράσει την προτίμηση του στην προστασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα αφενός οδηγεί σε μία ασφάλεια δικαίου αναφορικά με το τι πρέπει να υπερισχύσει σε περίπτωση αμφιβολίας, αφετέρου, όμως, προκαλεί ερωτηματικά για το εάν θυσιάζεται η δικαιοσύνη της ατομικής περιπτώσεως μπροστά στην ασφάλεια δικαίου. Πιο ισόρροπη*

σχηματισμό της εικόνας της προσωπικότητας του υποκειμένου των δεδομένων και γι' αυτό προστατεύονται με ιδιαίτερη αυστηρότητα.

Ως ευαίσθητα χαρακτηρίζονται από το νόμο τα δεδομένα εκείνα, τα οποία αφορούν: - τη φυλετική ή εθνική προέλευση - τα πολιτικά φρονήματα - τις θρησκευτικές ή φιλοσοφικές πεποιθήσεις- τη συμμετοχή σε ένωση, σωματείο και συνδικαλιστική οργάνωση- την υγεία, - την κοινωνική πρόνοια - την ερωτική ζωή, και - ποινικές διώξεις και καταδίκες¹⁰⁶. Η επεξεργασία τους υπόκεινται σε συγκεκριμένες προϋποθέσεις, αφού θεωρείται ότι συγκροτούν τον πυρήνα της ιδιωτικής ζωής.¹⁰⁷

Υποκείμενο των δεδομένων είναι το φυσικό πρόσωπο στο οποίο αναφέρονται τα δεδομένα, και του οποίου η ταυτότητα είναι γνωστή ή μπορεί να εξακριβωθεί, δηλαδή μπορεί να προσδιορισθεί αμέσως ή εμμέσως, ιδίως βάσει αριθμού ταυτότητας ή βάσει ενός ή περισσότερων συγκεκριμένων στοιχείων που χαρακτηρίζουν την υπόστασή του από άποψη φυσική, βιολογική, ψυχική, οικονομική, πολιτιστική, πολιτική ή κοινωνική.

Γ.2. Δικαίωμα πληροφοριακού Αυτοκαθορισμού

Το **δικαίωμα της αυτοδιάθεσης των πληροφοριών**, δηλαδή η δυνατότητα του πολίτη να αποφασίζει μόνος του σχετικά με την αποκάλυψη και τη χρήση των προσωπικών στοιχείων, αποτελεί **συγκεκριμενοποίηση** του γενικού δικαιώματος της ανάπτυξης της προσωπικότητας.

Συγκεκριμένα, η προστασία των πληροφοριών που αφορούν το άτομο θεμελιώνεται στην προστασία **της ιδιωτικής ζωής**, στην προστασία της **ανθρώπινης**

είναι η θέση της Οδηγίας 95/46/EK για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και για την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών, που θέτει ακόμα και στον τίτλο της επί ίσοις όροις τα αγαθά της προστασίας των προσωπικών δεδομένων και την ελεύθερη κυκλοφορία αυτών. Στο σημείο αυτό, διαπιστώνεται ότι ο Ν. 2472/1997, ως επισφράγισμα μίας ακτιβιστικής περιόδου για τα προσωπικά δεδομένα, είναι βασιλικότερος του βασιλέως, υπερβαίνοντας σε επίπεδο διακηρύξεως την Οδηγία 95/46/EK» <http://www.academia.edu/>

¹⁰⁶ Αντ. Βενέρης, « Η διαφάνεια στη δημόσια διοίκηση ως λόγος δημοσίου συμφέροντος και η προστασία προσωπικών δεδομένων: «ηλεκτρονικό» δικαίωμα πρόσβασης και «document tracing», ΕφημΔΔ 3/2015, σελ. 380, επίσης (Ν. 2472/1997),

¹⁰⁷ Ι. Ιγγλεζάκης, «Ευαίσθητα Προσωπικά Δεδομένα», εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα- Θεσσαλονίκη, 2004, σελ. 166

αξιοπρέπειας, στο δικαίωμα της *ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας* και στην *προστασία της επικοινωνίας*.¹⁰⁸

Ειδική εκδήλωση των δικαιωμάτων αυτών, και κυρίως του δικαιώματος ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας¹⁰⁹, αποτελεί το δικαίωμα *πληροφοριακού αυτοκαθορισμού των πολιτών* ή αλλιώς *δικαίωμα αυτοδιάθεσης των πληροφοριών*, στο οποίο στηρίχθηκε η προστασία του ατόμου από την αθέμιτη επεξεργασία των προσωπικών του δεδομένων.

Το δικαίωμα αυτό συνίσταται στην εξουσία του ατόμου να αποφασίζει κατ' αρχήν το ίδιο σχετικά με την κοινοποίηση και χρήση των πληροφοριών που τον αφορούν και αναγνωρίστηκε αρχικά από την νομολογία του γερμανικού Ομοσπονδιακού Συνταγματικού Δικαστηρίου¹¹⁰ που στην ιστορική του πλέον απόφαση της 15.12.1983 έκρινε βάσει αυτού του δικαιώματος διατάξεις του νόμου για την απογραφή του 1983 ως αντισυνταγματικές.

Τον Δεκέμβριο του 1983¹¹¹ το Ομοσπονδιακό Συνταγματικό Δικαστήριο εξέδωσε την απόφασή του σχετικά με τη συνταγματικότητα του ομοσπονδιακού νόμου, για την απογραφή του πληθυσμού, στα οποία έθεσε τις γενικές αρχές για την προστασία του πολίτη¹¹² από την επεξεργασία προσωπικών πληροφοριών και έκρινε ως αντισυνταγματικές ορισμένες διατάξεις του νόμου. Η απογραφή ματαιώθηκε μέσα σε ένα κλίμα δυσπιστίας απέναντι στην αξιοποίηση της νέας τεχνολογίας από τον κρατικό μηχανισμό. Ο νόμος για την απογραφή του πληθυσμού και των επαγγελματιών, ήταν στατιστικά, ερωτήματα για την κατοικία, των γεωργικών επιχειρήσεων και γενικά τους τόπους κατοικίας¹¹³.

Το νομοθέτημα αυτό προκάλεσε μεγάλη θύελλα αντιδράσεων στον γερμανικό χώρο, όπου τα μέσα μαζικής ενημέρωσης, σωματεία και πολιτικές οργανώσεις

¹⁰⁸ Η επίκληση των συνταγματικών αυτών δικαιωμάτων, και ιδίως των αρ. 9 παρ. 1 (προστασία του ιδιωτικού βίου), 2 παρ. 1 (σεβασμός ανθρώπινης αξιοπρέπειας), 5 παρ. 1 (ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας) και 19 (απόρρητο της επικοινωνίας) του Συντάγματος, γίνεται και στην εισηγητική έκθεση του Ν.2472/1997, όπου και τονίζεται ότι με αυτές τις διατάξεις η προστασία της αξίας του ανθρώπου αναγορεύεται σε πρωταρχική υποχρέωση της πολιτείας

¹⁰⁹ Π. Δαγτόγλου, «Συνταγματικό Δίκαιο, Ατομικά Δικαιώματα», τ. Β', 1991, σελ. 1144.

¹¹⁰ Παναγιώτης Περάκης, «Οι ευαίσθητες πληροφορίες», στο συλλογικό έργο: Ελληνική Εταιρία Επιστημόνων Η/Υ και Πληροφορικής (ΕΠΥ), Ασφάλεια Πληροφοριών – Τεχνικά, νομικά και κοινωνικά θέματα, Αθήνα 1995, (υποσ. 7 και 8), σελ. 334.

¹¹¹ Α. Γέροντα, «Πληροφορική και Δίκαιο», εκδόσεις Αν. Σάκουλα, Αθήνα- Κομοτηνή, 1990, σελ. 46

¹¹² Α. Γέροντα, «Πληροφορική και Δίκαιο», όπ. π, σελ. 46

¹¹³ Β. Σκουρής, «Ατομικά δικαιώματα και απογραφή του πληθυσμού» Αρμενόπουλος 1984, σελ. 689 επ., 691 επ.

άρχισαν να παρουσιάζουν τους κινδύνους που δημιουργεί η κρατική κατοχή προσωπικών πληροφοριών και να επιδιώκουν με αποφασιστικότητα τη ματαίωση ή τουλάχιστον την αναβολή της απογραφής.

Στην απόφαση αυτή το συνταγματικό δικαστήριο επικαλείται το δικαίωμα **αυτοδιάθεσης των πληροφοριών**, για το οποίο γίνεται λόγος στη θεωρία ήδη από τη ψήφιση του ομοσπονδιακού νόμου για την προστασία του ατόμου «*από την κατάχρηση των προσωπικών πληροφοριών κατά την επεξεργασία τους*» και για το οποίο γίνεται ήδη αναφορά στη νομολογία του συνταγματικού δικαστηρίου.

Σύμφωνα με την απόφαση αυτή, το δικαίωμα¹¹⁴ της ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας αναφέρεται και στη δυνατότητα του ατόμου να αποφασίζει πότε, και κάτω από ποιες προϋποθέσεις είναι δυνατή η δημοσιοποίηση των προσωπικών του σχέσεων και στοιχείων (δικαίωμα της αυτοδιάθεσης των πληροφοριών).

Εάν ο πολίτης δεν είναι σε θέση να γνωρίζει ποιος, πότε, και γιατί συλλέγει και επεξεργάζεται δεδομένα που τον αφορούν (δηλαδή γενικότερα εάν δεν υπάρχει διαφάνεια της κυκλοφορίας των πληροφοριών) προσβάλλονται όχι μόνο οι δυνατότητες ανάπτυξης της προσωπικότητας του αλλά και το γενικό συμφέρον, γιατί η αυτονομία αποτελεί θεμελιώδη προϋπόθεση λειτουργίας μιας ελεύθερης και δημοκρατικής πολιτείας που στηρίζεται στην δυνατότητα δράσης και συμμετοχής των πολιτών της. Υπό καθεστώς ανασφάλειας όμως των πολιτών ως προς την καταγραφή δεδομένων που τους αφορούν (π.χ. συμμετοχή σε απεργία, διαδήλωση κλπ.) και τις ενδεχόμενες συνέπειες της, είναι δυνατή η παραίτηση από την άσκηση των θεμελιωδών τους δικαιωμάτων (π.χ. ελευθερία της συνάθροισης)¹¹⁵.

Στα πλαίσια της πληροφορικής¹¹⁶ εξέλιξης ο αυτοκαθορισμός και η αυτονομία του ατόμου **προϋποθέτουν την ελευθερία του να αποφασίζει** για το τι θα πράξει και τι θα παραλείψει. Η μη διαφάνεια της κυκλοφορίας των πληροφοριών δεν προσβάλλει μόνο τις δυνατότητες ανάπτυξης της προσωπικότητας του ατόμου, αλλά και το γενικό συμφέρον, γιατί η αυτονομία αποτελεί θεμελιώδη προϋπόθεση λειτουργίας μιας ελεύθερης και δημοκρατικής πολιτείας που στηρίζεται στη δυνατότητα δράσης και συμμετοχής των πολιτών της.

¹¹⁴ Α. Γέροντα, «Πληροφορική και Δίκαιο», ο.π. ,σελ. 47

¹¹⁵ Α. Γέροντα, «Πληροφορική και Δίκαιο», Το δικαίωμα της αυτοδιάθεσης των πληροφοριών. Όπ. π. ,σελ. 238 επ.

¹¹⁶ Α. Γέροντα, «Πληροφορική και Δίκαιο», ο.π. ,σελ. 47

Τέλος, όπως όλα τα ατομικά δικαιώματα, υπόκειται και το δικαίωμα του πληροφοριακού αυτοκαθορισμού σε περιορισμούς¹¹⁷, οι οποίοι όμως (σύμφωνα πάντα με τη δικαστική απόφαση) **α)** επιτρέπονται μόνο σε περίπτωση υπέρτερου δημόσιου συμφέροντος, και **β)** πρέπει να εξασφαλίζονται μέσα σε ένα νομοθετικό πλαίσιο που θα στηρίζεται προπάντων στις βασικές αρχές της «σαφήνειας» της «καθαρότητας» (δηλ. έλλειψης ασαφειών) και της αναλογικότητας. Το δικαστήριο κάλεσε το νομοθέτη να παρακολουθεί τις επιστημονικές εξελίξεις στους τομείς της πληροφορικής και της στατιστικής και να προκρίνει τη μέθοδο εκείνη, που συνιστά το λιγότερο επαχθές για τους πολίτες μέτρο (κριτήριο της αναγκαιότητας)¹¹⁸.

Συνεπώς δεν συμβιβάζεται με το σύνταγμα η αποθήκευση πληροφοριών για την επιδίωξη μη συγκεκριμένων σκοπών, δηλαδή απαγορεύεται τόσο η σώρευση πληροφοριών για την αντιμετώπιση μελλοντικών αναγκών, όσο και η συγκέντρωση πληροφοριών, που δεν θεωρούνται πρόσφορες για την επίτευξη του ειδικά καθορισμένου σκοπού¹¹⁹.

Γ.3.Προσωπικά δεδομένα και δικαίωμα πληροφόρησης (Δικαιώματα σύγκρουσης ή αλληλοσυμπλήρωσης)

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η σχέση των άρθρων 5^Α και 9^Α. Δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι η σχέση έντασης μεταξύ της ελευθερίας των πληροφοριών και της εχεμύθειας υπάρχει ανέκαθεν στη φύση του άνθρωπο Από την μια πλευρά έχουμε την ιδιωτικότητα και από την άλλη τη διαφάνεια.

Από τη μια την πληροφοριακή αυτοδιάθεση του ατόμου και από την άλλη το δικαίωμα στην πληροφόρηση, την πληροφοριακή ελευθερία¹²⁰.

Το πρώτο αγαθό ατομοκεντρικής φύσης. Προστατεύει το άτομο, επιβάλλει φραγμούς στη διάδοση, συλλογή και επεξεργασία των πληροφοριών. Αφορά την προσωπικότητα.

¹¹⁷ Α. Γέροντα, «Πληροφορική και Δίκαιο», ο.π., σελ. 252

¹¹⁸ Η διεξαγωγή υποχρεωτικής απογραφής αμφισβητείται έντονα από την επιστήμη, αφού με τις σύγχρονες μεθόδους εμπειρικής κοινωνικής έρευνας και στατιστικής, η δειγματολογική απογραφή υποκαθιστά όσον αφορά την αξιοπιστία την γενική απογραφή.

¹¹⁹ Α. Γέροντα, «Πληροφορική και Δίκαιο», ο.π., σελ. 252

¹²⁰ Μ. Σταθόπουλος, «Η χρήση προσωπικών δεδομένων και η διαπάλη μεταξύ ελευθεριών των κατόχων τους και ελευθεριών των υποκειμένων τους», ΝοΒ 1/200, τόμος 49^ο, σελ 18

Το δεύτερο αγαθό αφορά τις ελευθερίες , αλλά συγχρόνως είναι και κοινωνικότερο αγαθό. Εξυπηρετεί την λειτουργία της δημοκρατίας. Τελικά όμως και τα δυο αγαθά εκφράζουν ελευθερίες, αφού και η προστασία της προσωπικότητας, εγγυάται την πληροφοριακή αυτοδιάθεση του ατόμου.

Το δικαίωμα στην προστασία των δεδομένων αναφέρεται στο δικαίωμα του πολίτη να μην καταστεί πληροφοριακό αντικείμενο , αλλά να προσδιορίζει ποια από τα δεδομένα που τον αφορούν θα πρέπει τελικώς να δημοσιοποιούνται.¹²¹

Γεννάται το εξής ερώτημα : Πώς μπορούν να συνυπάρχουν αφενός η «ανοικτή» πρόσβαση και η διάθεση της δημόσιας πληροφορίας και αφετέρου η προστασία των προσωπικών δεδομένων και της ιδιωτικής ζωής;

Πως με άλλα λόγια δυο συνταγματικά κατοχυρωμένα δικαιώματα – το δικαίωμα στον πληροφοριακό αυτοκαθορισμό και το δικαίωμα στην πληροφόρηση – μπορούν να χρησιμοποιηθούν τόσο για να προστατέψουν όσο και για να πληροφορήσουν χωρίς να αλληλοσυγκρούονται;

Η σχέση μεταξύ των παραπάνω δικαιωμάτων είναι, αν μη τι άλλο αλληλοσυμπληρούμενη δεδομένου, ότι και τα δυο δικαιώματα στοχεύουν στο να διασφαλίσουν τη γνώση και τη διαφάνεια από διαφορετική ωστόσο οπτική γωνία το καθένα, είτε όταν ένα δημόσιο έγγραφο περιέχει προσωπικά δεδομένα που αφορούν το υποκείμενο που αιτήθηκε την πληροφορία , είτε όταν η δημόσια πληροφορία αναφέρεται σε προσωπικά δεδομένα τρίτου.

Στην **πρώτη περίπτωση**, σαφώς και δεν υφίσταται σύγκρουση ανάμεσα στην προστασία των προσωπικών δεδομένων και στην πρόσβαση στη δημόσια πληροφορία, δεδομένου ότι ο αιτών είναι το ίδιο πρόσωπο ,κάτι που προκύπτει εξάλλου και από τη διάταξη του άρθρου 12 του Ν. 2472/1997 σύμφωνα με την οποία « ο καθένας έχει το δικαίωμα να γνωρίζει αν τα προσωπικά δεδομένα που τον αφορούν αποτελούν ή αποτέλεσαν αντικείμενο επεξεργασίας» .

Αντιθέτως, η **δεύτερη περίπτωση** είναι πιο περίπλοκη, δεδομένου , ότι ο υπεύθυνος επεξεργασίας καλείται να συνδυάσει ή να σταθμίσει τα δυο συνταγματικά δικαιώματα , φορείς των οποίων είναι διαφορετικά πρόσωπα και σε περίπτωση που τα δικαιώματα αλληλοσυγκρούονται να αποφανθεί ποιο από τα δυο βαρύνει, ώστε

¹²¹ Λ. Μήτρου, « Προστασία Προσωπικών Δεδομένων» Νέο Σύνταγμα. Επιμ. Ξενοφών Κονταξής- Ε. Βενιζέλος- Δ. Τσάτσος , Αντ. Σάκκουλας, Αθήνα, 2001

αναλόγως να προβεί ή όχι στην επεξεργασία και τη διάθεσης της δημόσιας πληροφορίας.

Έτσι, το *άρθρο 5 παρ. 3* του Ν. 2690/1999 επιτρέπει την *πρόσβαση στη δημόσια πληροφορία* που περιέχει στο δημόσιο έγγραφο, το δικαίωμα αυτό όμως περιορίζεται όταν το έγγραφο αναφέρεται στην ιδιωτική και την οικογενειακή ζωή, το οποίο κρίνεται in concreto.

Το *άρθρο 5 παρ. 1* του Ν. 2472/1997 *επιτρέπει την επεξεργασία των προσωπικών δεδομένων* αφού *προηγουμένως έχει ενημερωθεί* το υποκείμενο και κατά περίπτωση υπάρχει συγκατάθεση.

Ωστόσο η *παρ. 2 του ίδιου* του *άρθρου 5* , εισάγει αρκετές *εξαιρέσεις* στις οποίες η επεξεργασία επιτρέπει ακόμα και χωρίς την συγκατάθεση του υποκειμένου (π.χ. διαφύλαξη ζωτικού συμφέροντος ,ικανοποίηση υπέρτερου έννομου συμφέροντος από το συμφέρον του αιτούντα).

Έτσι, η ΑΠΔΠΧ δέχθηκε ότι ο υποψήφιος για την εισαγωγή στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση έχει δικαίωμα πρόσβασης στο γραπτό δοκίμιό του ακριβώς κατ'επίκληση του άρθρου 12 του Ν.2472/1997 περί πρόσβασης του υποκειμένου στα δεδομένα του, ενώ ο Συνήγορος του Πολίτη, κατ'επίκληση της ίδιας διάταξης, διαπίστωσε ότι ο κρατούμενος πρέπει να έχει πρόσβαση στο φάκελο του.

Η λύση στην περίπτωση της συγκρούσεως των παραπάνω, αλλά και όλων γενικά των ατομικών δικαιωμάτων, πρέπει να αναζητείται στη στάθμιση¹²² των δύο έννομων αγαθών, η οποία όμως δεν θα πρέπει να είναι γενική και αφηρημένη αλλά να εξειδικεύεται εν όψει των συγκεκριμένων συνθηκών. Απαραίτητη είναι στην περίπτωση αυτή τόσο η εφαρμογή της αρχής της αναλογικότητας, η οποία καθορίζει αν η προσβολή που επέρχεται είναι επαχθέστερη ή όχι του αναγκαίου μέτρου, όσο και η απόλυτη προστασία του απαραβίαστου πυρήνα της ιδιωτικής ζωής που καθορίζεται από την αξιοπρέπεια του ανθρώπου (άρθρο 2 παρ. 1 του Συντάγματος).

Απόφαση 100(31.01.2000)

Μία από τις πιο σημαντικές αλλά και γνωστές αποφάσεις της Αρχής Προστασίας Προσωπικών Δεδομένων είναι η απόφαση 100. Στην απόφαση αυτή η Αρχή απεφάνθη ότι η κατοχή, η καταχώρηση σε αρχείο και η τηλεοπτική χρήση εικόνων ερωτικής ζωής, καθώς και σελίδων προσωπικού ημερολογίου, αποτελεί

¹²² Π. Δαγτόγλου., «Συνταγματικό Δίκαιο, Ατομικά Δικαιώματα», τ. Α', 1991, σελ. 516.

χρήση ή διάδοση προσωπικών δεδομένων και εμπίπτει στην έννοια της επεξεργασίας του Ν.2472/97. Για να κριθεί η παρανομία της κατοχής των δεδομένων αυτών απαιτείται η *in concreto* στάθμιση των συνταγματικών δικαιωμάτων της πληροφορικής αυτοδιάθεσης, αφενός, που αποτελεί ιδιαίτερη εκδήλωση του δικαιώματος της προσωπικότητας, και του δικαιώματος ενημέρωσης του κοινού διά του τύπου, αφετέρου. Εξάλλου, η κρίση περί της νομιμότητας της συγκεκριμένης επεξεργασίας βασίζεται στο κατά πόσο αυτή εξυπηρέτησε το υπέρτερο συμφέρον πληροφόρησης της κοινής γνώμης, ενόψει μάλιστα της αρχής της αναλογικότητας. Οι κυρώσεις που επιβάλλονται από την Αρχή, σε περίπτωση παρανομίας, δεν συμπίπτουν με ενδεχόμενες κυρώσεις που επιβάλλονται από το Εθνικό Συμβούλιο Ραδιοτηλεόρασης¹²³.

Στην περίπτωση που συλλέγονται και επεξεργάζονται πληροφορίες που αφορούν την οικογενειακή κατάσταση του πολίτη, την επαγγελματική του δραστηριότητα ή άλλα προσωπικά στοιχεία, στη χορήγηση των οποίων οι πολίτες δεν εξαναγκάζονται μεν ευθέως, υποχρεώνονται όμως έμμεσα, προσδοκώντας διάφορες παροχές, τότε και οι «αξιοπρεπείς πολίτες» αισθάνονται δικαιολογημένα φόβο και ανησυχία, αφού οι προσωπικές πληροφορίες στα πλαίσια της εφαρμογής διαφορετικών προγραμμάτων και της δυνατότητας διασύνδεσης αρχείων πληροφοριών, είναι δυνατόν να καταστούν «πολλαπλά χρήσιμες»¹²⁴.

Εν κατακλείδι, από την αρχή του σεβασμού της αξίας του ανθρώπου και το δικαίωμα για ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας απορρέει το δικαίωμα του καθενός να λαμβάνει γνώση τουλάχιστον εκείνων των διοικητικών εγγράφων τα οποία τον αφορούν και ενδεχομένως τον θίγουν άμεσα και προσωπικά. Και τέλος, η αποτελεσματική άσκηση των δικαιωμάτων αναφοράς, προηγούμενης ακροάσεως από την διοίκηση και δικαστικής προστασίας προϋποθέτει ότι ο διοικούμενος θα έχει επαρκή πληροφόρηση.

¹²³ <http://www.dpa.gr/>

¹²⁴ Κ. Γιαννούλη., « Ηλεκτρονική επεξεργασία προσωπικών πληροφοριών και συνταγματικά δικαιώματα» σε εφαρμογές δημοσίου δικαίου», 1988, σελ. 337,339επ.

Γνωμοδότηση υπ' αριθμ. 1/ 2007

Στην γνωμοδότηση αυτή αρχή απεφάνθη ότι η επεξεργασία που συνίσταται στην χορήγηση αντιγράφου της φορολογικής δήλωσης του ασφαλισμένου προκειμένου να θεωρηθεί το οικογενειακό βιβλιάριο υγείας της συζύγου του στο ΙΚΑ αντίκειται στο νόμο. Η φορολογική δήλωση περιλαμβάνει προσωπικά δεδομένα, όπως αυτά νοούνται από το άρθρο 2 στοιχ. α' του Ν. 2472/97. Στην κρινόμενη περίπτωση, το απαιτούμενο από το Ταμείο έγγραφο, όπως προκύπτει από το περιεχόμενό του, περιλαμβάνει περισσότερα στοιχεία από όσα απαιτούνται για την εκπλήρωση του προαναφερόμενου σκοπού επεξεργασίας, αφού μπορεί να περιλαμβάνει και άλλα δεδομένα, κάποια από τα οποία θεωρούνται απόρρητα, και τα οποία υπερβαίνουν το αναγκαίο μέτρο σύμφωνα με το άρθρο 4 παρ. 1 στοιχ. β' του Ν. 2472/97.

Μεταξύ των άλλων είναι δυνατό να περιλαμβάνονται και ευαίσθητα προσωπικά δεδομένα, όπως είναι τα δεδομένα υγείας του ίδιου του ενδιαφερομένου αλλά ακόμη και των μελών της οικογένειάς του (συζύγου, ανηλίκων τέκνων κ.τ.λ.). Ο έλεγχος των απαιτούμενων στοιχείων μπορεί να επιτευχθεί με κάθε πρόσφορο τρόπο, καθώς και με την προσκόμιση βεβαίωσης της εφορίας που να περιέχει μόνο τα αναγκαία προς εξακρίβωση δεδομένα και συγκεκριμένα εκείνα που απαιτούνται για να χαρακτηριστεί η σύζυγος του αιτούντος συνταξιούχου λόγω γήρατος, μέλος της οικογένειάς του.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

Α. ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΝΝΟΜΗ ΤΑΞΗ

Α.1.Σημασία της Πληροφόρησης.

Πληροφόρηση και μυστικότητα βρίσκονται σε μια αρχέγονη αντιπαλότητα τόσο σε μυθικό όσο και σε νομικό επίπεδο. Οι πληροφορημένοι πολίτες συμβάλλουν στην καλύτερη λειτουργία των θεσμών και της δημοκρατίας. Κάτω από αυτό πρίσμα, η πληροφόρηση και η ελεύθερη διακίνηση της πληροφορίας αποτελεί υποχρέωση της πολιτείας προς τους πολίτες της.

Ο τραγικός ήρωας του Αισχύλου Προμηθέας¹²⁵, τιμωρήθηκε όχι μόνο γιατί έκλεψε από το εργαστήρι της Αθηνάς και του Ηφαίστου τη φωτιά αλλά κυρίως γιατί προχώρησε περισσότερο, διδάσκοντας στους ανθρώπους τις τέχνες και τις επιστήμες. Με απλές λέξεις, ο δεσμώτης του Καυκάσου πλήρωσε το βαρύ τίμημα γιατί πληροφόρησε τους θνητούς, κάνοντας έτσι προσιτή σε αυτούς μια γνώση που καθιστούσε, αργά αλλά σταθερά, την εξουσία την κάθε εξουσία αν όχι ανίσχυρη, τουλάχιστον λιγότερο ισχυρή και, γι' αυτό, λιγότερο επίφοβη και επώδυνη. Αλλά και η ρήση του Άγγλου Bacon¹²⁶ ότι « η γνώση είναι δύναμη» μας υπενθυμίζουν την αδήριτη ανάγκη κάθε ανθρώπου για γνώση και τη χρησιμότητα της πρόσβασης σε αυτή. Από την άλλη μεριά, η θεϊκή απαγόρευση προς τους Πρωτόπλαστους να γευτούν τη «γνώση του καλού και του κακού» και ο μύθος της Πανδώρας μας υπενθυμίζουν, ότι η γνώση μπορεί παράλληλα να είναι καταστροφική, όταν

¹²⁵ <http://www.theogonia.gr/iroes/hpi/promitheas.htm>

¹²⁶ «Η γνώση είναι δύναμη». Η φράση του Φράνσις Μπέικον που θεμελίωσε την έννοια της επιστήμης και αγωνίσθηκε για να βγει η Ευρώπη από τον πνευματικό μεσαίωνα...
«Η γνώση είναι δύναμη», είχε πει και η επιστήμη είναι ο καλύτερος τρόπος να κατακτηθεί η γνώση. Με αυτά τα κίνητρα, άσκησε πιέσεις στην Ελισάβετ και στον Ιάκωβο ώστε να δαπανήσουν δημόσιο χρήμα για την κατασκευή εργαστηρίων και τη δημιουργία θέσεων εργασίας για τους επιστήμονες. Πίστευε πως οι επιστήμονες θα πρέπει να δημιουργούν εταιρείες, ή αλλιώς Ακαδημίες, έτσι ώστε να μπορούν να συναντιούνται και να ανταλλάσσουν ιδέες και πληροφορίες.... Πρέπει να προσεγγίζουν τις έρευνές τους με ανοιχτό μυαλό και να μην προσπαθούν να αποδείξουν ό, τι εκ των προτέρων πιστεύουν πως γνωρίζουν....»

απαιτείται χωρίς λόγο από άτομα, τα οποία θέλουν ιδιοτελώς να ικανοποιήσουν την περιέργεια τους και όχι κάποιο κοινό καλό¹²⁷.

Σκοπός του δικαιώματος είναι η δυνατότητα των πολιτών μέσω αυτών των εγγράφων να εξυπηρετήσουν αλλά και συνάμα να υπερασπιστούν τα διάφορα ειδών συμφέροντα και δικαιώματα τους. Με το περιεχόμενο αυτό, το ευρύτερο δικαίωμα της πληροφόρησης εξειδικεύεται στην αντίστοιχη υποχρέωση των διοικητικών οργάνων να επιτρέπουν τη γνώση αλλά και τη χορήγηση εγγράφων, σχετιζόμενων με υποθέσεις των διοικουμένων, αναγκαίων για την εξυπηρέτηση, είτε δια της δικαστικής οδού είτε δια της διοικητικής, των συμφερόντων τους.¹²⁸ Το δικαίωμα λοιπόν αυτό, το οποίο είναι ένα δικαίωμα διαδικασίας, είναι μια πτυχή του ατομικού δικαιώματος της πληροφόρησης. Το δικαίωμα αυτό, όπως και αναφέρεται, είναι η δυνατότητα των πολιτών να μπορούν ύστερα από αίτηση τους να λάβουν γνώση κάποιων διοικητικών εγγράφων ή και ακόμα να λάβουν αντίγραφα αυτών.

A.2. Η έννοια της πληροφόρησης

Η « **πληροφορία**» είναι μια από τις πιο πολύπλοκες και δύσκολα οριζόμενες έννοιες, καθώς την συναντάμε σε όλα σχεδόν τα επιστημονικά πεδία, ενώ στην καθημερινότητα όλοι μας γινόμαστε δέκτες πληροφοριών. Για τον λόγο αυτόν είναι ιδιαίτερα δύσκολο και παρακινδυνευμένο να δοθεί ένας γενικός ορισμός, που να προσδιορίζει συλλήβδην την έννοια της πληροφορίας. Και τούτο, διότι ο εν λόγω όρος αποκτά διαφορετική σημασία, ανάλογα, τόσο με το επιστημονικό πεδίο στο οποίο κάνει την εμφάνιση του, όσο και με το νόημα που της αποδίδει κάθε φορά ο δέκτης της. Στο επίκεντρο του δικαιώματος στην πληροφόρηση βρίσκεται η «πληροφορία», ως αυτοτελές αγαθό που χάρη στην τεχνολογία έχει αποκτήσει πολύπλευρη σημασία. Ως πληροφορία νοείται κάθε αντικείμενο γνώσης.

Η έννοια της πληροφόρησης από πλευράς της Διοίκησης περιλαμβάνει την παροχή κάθε σημαντικής ή όχι πληροφορίας που έχει αποδέκτη το διοικούμενο¹²⁹.

Η πληροφόρηση δε δεν πρέπει να περιορίζεται στο στάδιο της προς τα έξω δράσης της Διοίκησης, αλλά να εκφράζει την ανάγκη για επικοινωνία-διάλογο με τον

¹²⁷ Ε. Λασκαρίδης, « Το κλειδί της πρόσβασης στα διοικητικά έγγραφα : Εισαγγελική Παραγγελία ή Άδεια Αρχής Προστασίας Προσωπικού Χαρακτήρα» ΔιΜΕΕ 3/2012, έτος 9^ο, σελ.314

¹²⁸ Α. Μαρκαντωνάτου Σκάλτσα. «Η προστασία του διοικούμενου, Βασική αρχή της διοικητικής δράσεως». Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλας Αθήνα Κομοτηνή, 2000 σελ 167 επ

¹²⁹ Α. Μαρκαντωνάτου- Σκαλτσά, « Η προστασία του διοικούμενου-...», ό.π., σελ.161

διοικούμενο, ώστε εκείνος να κατανοήσει τις διοικητικές διαδικασίες σε τομείς και χρόνο πριν την εκδήλωση της διοικητικής δράσης¹³⁰.

Περαιτέρω, το δικαίωμα στην πληροφόρηση διευκολύνει τον διοικούμενο στην συμμετοχή του στην κοινωνική ζωή και στην πρόοδο της διοικητικής διαδικασίας και στην επαφή του με τη Διοίκηση¹³¹.

Δικαίωμα πληροφόρησης είναι το δικαίωμα του πολίτη να αναζητεί, συλλέγει και λαμβάνει, γενικότερα, πληροφορίες, ελευθέρως και υπό την εγγύηση του Κράτους με απρόσκοπτη πρόσβαση στις διάφορες πηγές του δημόσιου και ιδιωτικού τομέα¹³².

Σε κάθε περίπτωση, η δημόσια πληροφορία ενδυναμώνει τη δημοκρατία, δημιουργώντας καλύτερα πληροφορημένους και ενεργούς πολίτες, οι οποίοι συμμετέχουν πιο ενεργά στη διαδικασία λήψης αποφάσεων και ασκούν αποδοτικότερο έλεγχο στους διοικούντες.

Δημόσια πληροφορία ορίζεται η πληροφορία που δημιουργείται, διατηρείται, διαχειρίζεται και φυλάσσεται από τους οργανισμούς της δημόσιας διοίκησης για την άσκηση των λειτουργικών τους καθηκόντων.

Αυτές οι πληροφορίες αποθηκεύονται χειρόγραφα ή με ηλεκτρονικό τρόπο, χρησιμοποιούνται και διατηρούνται από τον φορέα στον οποίο έχουν υποβληθεί και αποτυπώνονται στο τελικό προϊόν, δηλαδή στο έγγραφο (έντυπο ή ηλεκτρονικό) και εκδίδεται από την υπηρεσία βάσει των πληροφοριών που παρέχει η οντότητα και το διατυπωμένο σκοπό για τον οποίο προορίζεται.

A.3.Συνταγματικό υπόβαθρο της πληροφόρησης

« Καθένας έχει δικαίωμα στην πληροφόρηση, όπως νόμος ορίζει. Περιορισμοί στο δικαίωμα αυτό είναι δυνατό να επιβληθούν με νόμο, μόνο εφόσον είναι απολύτως αναγκαίοι και δικαιολογούνται για λόγους εθνικής ασφάλειας, καταπολέμησης του εγκλήματος ή προστασίας δικαιωμάτων και συμφερόντων τρίτων.»

Επίσης, *«Καθένας έχει δικαίωμα συμμετοχής στην Κοινωνία της Πληροφορίας. Η διευκόλυνση της πρόσβασης στις πληροφορίες που διακινούνται ηλεκτρονικά, καθώς*

¹³⁰ Α. Μαρκαντωνάτου- Σκαλτσά, «Προστασία του διοικουμένου...» οπ. π. σελ. 161

¹³¹ Πρ. Παυλόπουλος, «Η συμμετοχή του πολίτη στη διοικητική διαδικασία», ΔΜρρ 1988 σελ. 48

¹³² Β. Τσούμας, « Το δικαίωμα πληροφόρησης και επίδειξης εγγράφων », εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2014,σελ.7

και της παραγωγής, ανταλλαγής και διάδοσης τους αποτελεί υποχρέωση του Κράτους, τηρουμένων πάντοτε των εγγυήσεων των άρθρων 9, 9^Α και 19.»

Πρωταρχική υποχρέωση της Πολιτείας, κατά το Σύνταγμά μας, στο άρθρο 2 παρ.1 είναι ο σεβασμός και η προστασία της αξίας του ανθρώπου¹³³. Η αρχή αυτή καθιερώνει άμεσα το δικαίωμα του κάθε πολίτη να λαμβάνει γνώση των διοικητικών εγγράφων που τον αφορούν.

Πριν την αναθεώρηση του 2001, νομικό έρεισμα του δικαιώματος στην πληροφόρηση και ως προς τις δύο εκφάνσεις του (ελευθερία του πληροφορείν και ελευθερία του πληροφορείσθαι) αποτελούσε το άρθρο 14 παρ.1 του Συντάγματος. Συγχρόνως, το δικαίωμα αυτό προϋποτίθεται και άρα βρίσκει νομική βάση ως προς την παθητική του όψη και στην κατά άρθρο 5 παρ.1 ελευθερία ανάπτυξης της προσωπικότητας και συμμετοχής στην κοινωνική, οικονομική και πολιτική ζωή της χώρας. Παράλληλα, το δικαίωμα στην πληροφόρηση βρίσκει νομικό έρεισμα και στις ισχύουσες στην Ελλάδα διεθνείς συμβάσεις των δικαιωμάτων του ανθρώπου (άρθρο 10 παρ.1 ΕΣΔΑ, 19 παρ.2 ΔΣΑΠΔ) με βάση τις οποίες η ελευθερία της γνώμης περιλαμβάνει και την ελευθερία της πληροφορίας (συγκεκριμένα, το άρθρο 10 παρ.1 της ΕΣΔΑ).

Πράγματι, πριν από την εισαγωγή του άρθρου 5^Α με την πρόσφατη αναθεώρηση, **μια άποψη** υποστήριζε ότι το δικαίωμα πληροφόρησης συναγόταν από την παράγραφο 1 του άρθρου 14 Συντ., καθώς η ελευθερία έκφρασης και διάδοσης της γνώμης είναι άνευ περιεχομένου αν δεν προστατεύεται συγχρόνως και η λήψη ή αποδοχή της γνώμης. Και όπως η ελευθερία της γνώμης περιλαμβάνει και την ελευθερία διαμόρφωσης της γνώμης (που προϋποθέτει την ελεύθερη συλλογή πληροφοριών), έτσι και η **ελευθερία του πληροφορείν** περιλαμβάνει και **προϋποθέτει την ελευθερία του πληροφορείσθαι**.

Δεύτερη θέση υποστήριζε, ότι η ελευθερία πληροφόρησης έχει ως νομική βάση τις διατάξεις του άρθρου 14, παρ. 1 και του άρθρου 5, παρ. 1 του Συντάγματος, καθώς η ελευθερία πληροφόρησης αποτελεί προϋπόθεση για την ανάπτυξη της προσωπικότητας και για τη συμμετοχή στα κοινωνικά, οικονομικά και πολιτικά δρώμενα.

¹³³ Θ. Αντωνίου, «Ο σεβασμός της αξίας του ανθρώπου ως αρχή και δικαίωμα στο Σύνταγμα του 1975» Συγχρόνως μια συμβολή στη δογματικών ατομικών δικαιωμάτων και στην ερμηνεία του άρθρου 2 παρ. 1 του Συντάγματος του 1975, Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα,, Αθήνα- Κομοτηνή, 2010, 2) Αριστ. Μάνεσης, «Συνταγματικά δικαιώματα: Ατομικές ελευθερίες» Εκδόσεις Σάκκουλα, 4η έκδοση, Θεσσαλονίκη, 1982

Τελειώνοντας, **Τρίτη θέση** στήριζε το δικαίωμα πληροφόρησης μόνο στο άρθρο 5, παρ. 1 Σ. , ενώ είχε διατυπωθεί και **τέταρτη άποψη** ότι το δικαίωμα του καθενός για ικανοποιητική πληροφόρηση, μέσω πηγών που πρέπει να είναι γενικά προσιτές στο κοινό, απορρέει από το άρθρο 14, παρ. 1 Σ. σε συνδυασμό και με το άρθρο 15, παρ. 2 Σ .

Πάντως, παρά τις επιφυλάξεις και αντιρρήσεις που διατυπώθηκαν, η Ζ' Αναθεωρητική Βουλή κατοχύρωσε με ευθύ και ρητό τρόπο, στην παρ. 1 του άρθρου 5^Α Σ., το δικαίωμα στην πληροφόρηση.

A.4. Άρθρο 5^Α

Το Αναθεωρημένο Σύνταγμα του 2001¹³⁴, ανταποκρινόμενο στις απαιτήσεις της εποχής για ενίσχυση των δημοκρατικών διαδικασιών εισήγαγε το άρθρο 5^Α, το οποίο κατοχυρώνει το δικαίωμα στην πληροφόρηση αυξάνοντας τη λογοδοσία της δημόσιας διοίκησης και ενδυναμώνει τη συμμετοχή των πολιτών.

Το άρθρο 5^Α του Συντάγματος θεμελιώνει το δικαίωμα στην πληροφόρηση, τόσο με την **παθητική**, όσο και με την **ενεργητική** διάστασή του δικαιώματος. Ο πυρήνας του δικαιώματος θέτει ως υποχρέωση στο κράτος όχι μόνο τη λήψη της πληροφορίας, αλλά και τη διευκόλυνση της παραγωγής, ανταλλαγής και διάδοσης των πληροφοριών.¹³⁵ Προστέθηκε ,αναγνωρίζοντας τις νέες διαστάσεις και την ιδιαίτερη αξία που αποκτά η πληροφορία ως **αυτοτελές αγαθό** στην εποχή της πρόσβασης Σε **συνδυασμό** με το άρθρο 10 παρ.3 του Συντάγματος περί παροχής πληροφοριών , επιβάλλει όχι μόνο την ανοχή του κράτους στην άσκηση του σχετικού δικαιώματος , αλλά και την θετική πλευρά της διευκόλυνσης της άσκησης του με κάθε δυνατό μέτρο.¹³⁶

Τα νέα δικαιώματα που κατοχυρώνονται με το ως άνω άρθρο, το δικαίωμα στην πληροφόρηση (**5^Α παρ.1**) και το δικαίωμα για συμμετοχή στην κοινωνία της πληροφορίας (**5^Α παρ.2**), αποσκοπούν κυρίως στην κανονιστική κάλυψη των νέων

¹³⁴ Μ. Μηλώση –Αι Γιαννουκάκου- Μ. Νικήτα , « *Ιδιωτικότητα και διαφάνεια στη Δημόσια Διοίκηση προσωπικά δεδομένα και διάχυση πληροφορίας*». Ανάκτηση από το διαδίκτυο 12.9.2016 ,σελ.1-25

¹³⁵ Π. Αρμαμέντος- Β Σωτηρόπουλος, «*Προσωπικά δεδομένα. Ερμηνεία Ν. 2472/1997*», εκδόσεις Σάκουλα, Αθήνα- Θεσσαλονίκη, 2005, σελ. 9 επ.

¹³⁶ Το δικαίωμα της αναφοράς και το δικαίωμα γνώσης δεν τριτενεργεί

δυνατοτήτων ανάπτυξης της προσωπικότητας που προσφέρει η τεχνολογία των ηλεκτρονικών μέσων επικοινωνίας.

Το δικαίωμα στην πληροφόρηση ¹³⁷καλύπτει κατά τον Ξ. Κοντιάδη τις επιμέρους όψεις της **παθητικής** πλευράς της ελευθερίας της πληροφόρησης, δηλαδή το δικαίωμα αναζήτησης, συλλογής και λήψης πληροφοριών, καθώς και το δικαίωμα πρόσβασης σε ένα **πλουραλιστικό πλαίσιο** πηγών πληροφόρησης ως **προϋπόθεση** για την ανάπτυξη της προσωπικότητας και τη συμμετοχή στην οικονομική, κοινωνική και πολιτική ζωή. Όμως, υπό το πρίσμα αυτό καλυπτόταν πριν από τις γενικότερες διατάξεις του άρθρου 5 παρ. 1 Συντάγματος.

Κατά τούτο αποτελεί «**δικαίωμα - πλαίσιο** » ως προς τα ειδικότερα δικαιώματα για παροχή πληροφοριών από τη Διοίκηση (άρθρο 10 παρ.3 Συντ.) και για συμμετοχή στην κοινωνία της πληροφορίας.

Επιπλέον, το δικαίωμα στην πληροφόρηση κατά τον Α. Μάνεση , «δεν αποτελεί μόνο ατομικό αμυντικό δικαίωμα που θεμελιώνει αξίωση με αρνητικό περιεχόμενο δηλαδή αποχή της κρατικής εξουσίας από επεμβάσεις στον ιδιωτικό χώρο του προσώπου, αλλά λειτουργεί και ως **πολιτικό δικαίωμα**, με ενεργητικό περιεχόμενο δεδομένου ότι αποτελεί προϋπόθεση για το σχηματισμό της πολιτικής βούλησης και την ουσιαστική συμμετοχή των πολιτών στην άσκηση ή έστω στον έλεγχο της εξουσίας»¹³⁸.

Εξάλλου, το εν λόγω δικαίωμα στην πληροφόρηση περιορίζεται μόνο για λόγους εθνικής ασφάλειας, καταπολέμησης του εγκλήματος ή προστασίας δικαιωμάτων και συμφερόντων τρίτων. Η προστασία δικαιωμάτων ή συμφερόντων τρίτων άπτεται κυρίως της προστασίας του ιδιωτικού και οικογενειακού βίου (άρθρο 9 Συντ.) και της προστασίας των προσωπικών δεδομένων (άρθρο 9^A Συντ.)¹³⁹.

¹³⁷Κοντιάδης Ξενοφών, «Ο νέος Συνταγματισμός και τα θεμελιώδη δικαιώματα μετά την Αναθεώρηση του 2001», σελ.203-207, εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 2002

¹³⁸ Γ. Κίκη, « Δίκαιο της πληροφόρησης – Αναλύσεις –Κείμενα» ,^{2η} , εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα Θεσσαλονίκη , 2013, σελ.11 επ.

¹³⁹ Ξ . Κοντιάδης., «Ο νέος συνταγματισμός και τα θεμελιώδη δικαιώματα μετά την αναθεώρηση του 2001», Αντ. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή, 2002., σελ. 198 επ.. και Λ. Μήτρου., «Το δίκαιο στην κοινωνία της πληροφορίας», εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2002, σελ. 38, κατά την οποία ο Έλληνας συντακτικός νομοθέτης έθεσε την προστασία της ιδιωτικής ζωής ως «εγγενές» όριο της υποχρέωσης του κράτους να διευκολύνει την πρόσβαση στην πληροφορία, ενόψει του ότι η πίεση για διάθεση και «εκποίηση» δημόσιων πληροφοριών από το κράτος στη σύγχρονη εποχή βαίνει αύξουσα.

Η παρ. 2 του άρθρου 5^A Συντ. καθιερώνει ένα δικαίωμα συμμετοχής στις λειτουργίες ιδίως του κυβερνοχώρου, με περιεχόμενο όχι μόνο αρνητικό αλλά και θετικό. Το κράτος υποχρεούται λοιπόν όχι μόνο να ανέχεται, αλλά και να διευκολύνει με τη λήψη των κατάλληλων μέτρων την πρόσβαση στις ηλεκτρονικά διακινούμενες πληροφορίες¹⁴⁰.

Η «κοινωνία της πληροφορίας» αναφέρεται ως ένα τεχνολογικό πεδίο που προκύπτει από το συνδυασμό του διαδικτύου, της ραδιοτηλεόρασης και των τηλεπικοινωνιών, νοούμενο όμως με το διαρκώς ανανεωμένο περιεχόμενό του, όπως προσδιορίζεται κάθε φορά από τη σχετική «τεχνολογία αιχμής»¹⁴¹.

Όπως έχει παρατηρηθεί το εν λόγω δικαίωμα δεν είναι κατά κυριολεξία νέο, «αφού η καταρχήν ελεύθερη πρόσβαση στην πληροφόρηση αποτελεί υπό τα σύγχρονα κοινωνικά και οικονομικά δεδομένα προϋπόθεση για την ανάπτυξη της προσωπικότητας και τη συμμετοχή στα κοινωνικά, οικονομικά και πολιτικά δρώμενα και άρα εύρισκε έρεισμα, πριν από την αναθεώρηση, στο άρθρο 5 παρ. 1 Συντ.»¹⁴²

Το άρθρο 5^A επιχειρεί να «δικτυώσει» πανηγυρικά την ελληνική έννομη τάξη με την κοινωνία της πληροφορίας. Οι διατάξεις του αντικατοπτρίζουν την θεμελιωδώς ενεργητική διάσταση που έχουν αποκτήσει, στο πλαίσιο ιδίως των νέων τεχνολογικών δομών ηλεκτρονικής επικοινωνίας, οι κοινωνικές πρακτικές της λήψης πληροφοριών.¹⁴³

Ο Ε. Σπηλιωτόπουλος, αναφέρει ότι η ελευθερία της πληροφόρησης συνίσταται αφενός μεν στη δυνατότητα της πρόσβασης σε οποιανδήποτε μορφή πηγών πληροφοριών και με συμμετοχή στην κοινωνία της πληροφορίας(διαδίκτυο) και αφετέρου στη δυνατότητα συλλογής και μετάδοσης πληροφοριών που δεν αναφέρονται στην προστατευόμενη ιδιωτική και οικογενειακή ζωή με οποιανδήποτε τρόπο. Περιορισμοί στο δικαίωμα αυτό είναι δυνατόν να επιβληθούν με νόμο εφόσον

¹⁴⁰ Κ. Χρυσόγονος, «Ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα», εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2006, σελ. 209

¹⁴¹ Ευ Βενιζέλος, «Το αναθεωρητικό κεκτημένο», εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή, 2002, σελ. 159

¹⁴² Κ. Χρυσόγονος, «Ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα», όπ.π., σελ. 209

¹⁴³ Τ. Βιδάλης- Λ. Μήτρου- Α. Τάκης, «Πέντε χρόνια μετά την συνταγματική αναθεώρηση του 2001- Αποτίμηση και προτάσεις για μια νέα συνταγματική μεταρρύθμιση», εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 2006, σελ.286

είναι αναγκαίοι (αρχή αναλογικότητας) και δικαιολογούνται στις περιπτώσεις που καθορίζει η συνταγματική διάταξη¹⁴⁴.

Αναμφίβολα, ένα από τα σημαντικότερα δικαιώματα που πρέπει να παρέχεται στον διοικούμενο είναι η πρόσβαση στην πληροφόρηση. Ο πολίτης πρέπει να ενημερώνεται και να έχει τη δυνατότητα πρόσβασης στα ζητήματα που τον αφορούν, γεγονός που κατοχυρώνεται στο 5^Α του Συντάγματος.¹⁴⁵

Ο αναθεωρητικός νομοθέτης επιχειρεί, με το άρθρο 5^Α, να προσλάβει κανονιστικά και να ρυθμίσει τη νέα αυτή κοινωνική και θεσμική πραγματικότητα. Για τον σκοπό αυτό εστιάζει ταυτοχρόνως το ενδιαφέρον σε καθεμιά ξεχωριστά από τις δυο βασικές όψεις του κόσμου της επικοινωνιακής δράσης : από την μια, στο περιεχόμενο της επικοινωνιακής δράσης, δηλαδή **τις πληροφορίες** που διακινούμε, είτε αυτές αποτελούν γνώμες, είτε απλή ενημέρωση, από την άλλη, **στην πρόσβαση**, στη σύνθετη αυτή κοινωνικότητα της πληροφόρησης, που συγκροτούν από κοινού οι ενεργητικές, όσο και οι παθητικές μορφές της επικοινωνιακής συμμετοχής¹⁴⁶.

Φορείς του δικαιώματος

Σύμφωνα με την διατύπωση του άρθρου 5^Α φορέας του δικαιώματος συμμετοχής στην Κοινωνία της Πληροφορίας είναι « **καθένας** ». Συνεπώς, η νέα συνταγματική διάταξη δεν έχει ως φορείς μόνον τους Έλληνες ή τους ευρωπαίους πολίτες, αλλά και κάθε αλλοδαπό και ανιθαγενή, καθώς και τα νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου. Σε κάθε περίπτωση, ως διάταξη θεσπίζουσα ατομικό και κοινωνικό δικαίωμα, το άρθρο 5^Α τριτενεργεί και στρέφεται όχι μόνον κατά του κράτους αλλά και έναντι των ιδιωτών, π.χ. των παρόχων πρόσβασης, σύνδεσης κτλ. Το συμπέρασμα αυτό ενισχύεται και από το νεοεισαχθέν άρθρο 25 § 1 εδάφιο γ' Σ.

¹⁴⁴ Ε. Σπηλιωτόπουλος, «Το Ελληνικό Δημόσιο Δίκαιο- Οι βασικοί κανόνες», εκδόσεις Πατάκη, 2007, σελ. 64

¹⁴⁵ Δ. Ράκος «Δημόσια διοίκηση και διαφθορά», εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα 2006, σελ.430-433

¹⁴⁶ Γ. Βιδάλης- Λ. Μήτρου- Α. Τάκης, «Πέντε χρόνια μετά την συνταγματική αναθεώρηση του 2001- Αποτίμηση και προτάσεις για μια νέα συνταγματική μεταρρύθμιση», εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 2006, σελ.287

A.4.1. Άρθρο 5^A παρ. 1 Σ

α) Άρθρο 5^A παρ. 1 εδάφιο α' Συντάγματος

Με το άρθρο 5^A παρ. 1, εδάφιο α' Συντ., κατοχυρώνεται το δικαίωμα στην πληροφόρηση. Το δικαίωμα αυτό στην πληροφόρηση δεν αποτελεί καινοτομία του ελληνικού Συντάγματος. Πιο συγκεκριμένα, ο καθένας μπορεί να παράγει και να προωθεί πληροφορίες, έχει όμως το δικαίωμα να επιλέγει και να δέχεται πληροφορίες. Ο κάθε φορέας λοιπόν είναι παράλληλα *πομπός* και *δέκτης*. Απροσδιόριστος αριθμός προσώπων μπορεί να ενημερώνεται, να λαμβάνει και να παρέχει γνώμες, πληροφορίες, γνώσεις, ψυχαγωγία. Πρόκειται λοιπόν για το πιο *αμφίδρομο μέσο επικοινωνίας*.

Η άποψη αυτή, δηλαδή, αναγνωρίζει στο δικαίωμα δύο πλευρές, την *ενεργητική* και η *παθητική* πλευρά του δικαιώματος¹⁴⁷. Τέλος, πρέπει να σημειωθεί και η θέση που υποστηρίζει ότι η παράγραφος 1 του άρθρου 5^A δεν κατοχυρώνει, αλλά *προϋποθέτει* τα δικαιώματα του πληροφορείν και του πληροφορείσθαι, που ήδη προστατεύονται συνταγματικά. Αυτό που κατοχυρώνει είναι το δικαίωμα κάθε ατόμου στην πληροφόρηση. Σύμφωνα με την *άποψη αυτή*, κάθε πολίτης έχει την ικανότητα, ασκώντας την ήδη κατοχυρωμένη ελευθερία του να πληροφορείται, της πρόσβασης στο σύνολο της διακινούμενης πληροφορίας που του είναι αναγκαία για την ανάπτυξη της προσωπικότητάς του και τη συμμετοχή του στην κοινωνική ζωή .

Η ελεύθερη πρόσβαση της πληροφορίας, ο δημόσιος χαρακτήρας της αποκτηθείσας γνώσης και η δυνατότητα ελέγχου των αποφάσεων της Διοίκησης αποτελούν *απαραίτητο προαπαιτούμενο* κάθε ανοικτής κοινωνίας και προϋπόθεση ορθής λειτουργίας της Ανοικτής Διοίκησης. Για το λόγο αυτό ο συντακτικός νομοθέτης αποφάσισε να κατοχυρώσει *ρητά* στο άρθρο 5^A Σ παρ. 1 το δικαίωμα στην πληροφόρηση , το δικαίωμα του καθενός αφενός στην αναζήτηση , συλλογή και λήψη πληροφοριών, και, αφετέρου, για απρόσκοπτη πρόσβαση στις προσιτές πηγές πληροφοριών είτε του ιδιωτικού είτε του δημόσιου βίου.

β) άρθρο 5^A παρ. 1 εδάφιο β' Συντάγματος

Το δικαίωμα στην πληροφόρηση έχει ως αυτονόητο όριο τα άλλα ατομικά δικαιώματα που προστατεύονται συνταγματικά. Ωστόσο, στο δεύτερο εδάφιο της

¹⁴⁷ Αρμαμέντος– Β. Σωτηρόπουλος, «Προσωπικά δεδομένα---Ερμηνεία Ν. 2472/1997», Σάκκουλας, Αθήνα- Θεσσαλονίκη, 2005, σελ.9 επ.

παρ. 1 του άρθρου 5^Α, ο αναθεωρητικός νομοθέτης θέτει και έναν εσωτερικό περιορισμό των περιορισμών που μπορεί να επιβληθούν στο δικαίωμα αυτό. Οι περιορισμοί αυτοί μπορούν να επιβληθούν μόνο με νόμο, μόνον εφόσον είναι απόλυτα αναγκαίοι και δικαιολογούνται σε σχέση με το σκοπό που υπηρετούν, δηλαδή μόνο για λόγους εθνικής ασφάλειας, καταπολέμησης του εγκλήματος ή προστασίας των δικαιωμάτων ή συμφερόντων τρίτων. Κατά τη διάρκεια των συνεδριάσεων της Ζ' Αναθεωρητικής Βουλής επί της αναθεωρήσεως του Συντάγματος, εκφράστηκαν και κάποιες ενστάσεις σχετικά με τη διατύπωση που επιλέχθηκε για το άρθρο 5^Α, παρ. 1, εδάφιο β'.

Το ενδιαφέρον στη νέα διάταξη του άρθρου 5^Α παρ. 1 Συντ. εντοπίζεται κυρίως, στην *επιφύλαξη του νόμου* που περιέχει, καθώς και των ρητών περιορισμών¹⁴⁸

Στο *δεύτερο(2) εδάφιο* της *πρώτης (1^{ης}) παραγράφου* του άρθρου 5^Α Σ επιχειρείται ο προσδιορισμός των ορίων άσκησης του δικαιώματος στην πληροφόρηση και καθιερώνεται ρητά η δυνατότητα επιβολής περιορισμών, μόνο εφόσον είναι απολύτως αναγκαίοι και οφείλονται σε λόγους εθνικής ασφάλειας, καταπολέμησης του εγκλήματος ή προστασία δικαιωμάτων και συμφερόντων τρίτων (προστασία ιδιωτικού και οικογενειακού βίου και πληροφοριακή αυτοδιάθεση).

Οι περιορισμοί αυτοί επιβάλλονται νομοθετικά και πρέπει να είναι *«απολύτως αναγκαίοι»* σε σχέση με το σκοπό που υπηρετούν, πρέπει δηλαδή να επιβάλλονται με κριτήριο την αρχή της αναλογικότητας.

Κάθε φορά θα πρέπει να εξετάζεται αν ο σχετικός περιορισμός του δικαιώματος στην πληροφόρηση είναι κατάλληλος και αναγκαίος για την επίτευξη του επιδιωκόμενου αποτελέσματος (π.χ. για την προστασία της εθνικής ασφάλειας και την καταπολέμηση του εγκλήματος), καθώς επίσης και αν σέβεται και διαφυλάσσει τον πυρήνα του συνταγματικού δικαιώματος στην πληροφόρηση.¹⁴⁹

Ο Βενιζέλος, ο οποίος ήταν και ο εισηγητής της κοινοβουλευτικής πλειοψηφίας της συνταγματικής αναθεώρησης του 2001, κάνει λόγο για την

¹⁴⁸ . Χρυσόγονος., «Ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα», εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2006, σελ 209

¹⁴⁹ Κ. Χρυσόγονος., «Ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα», οπ.π., σελ. 209

κατοχύρωση του δικαιώματος της πληροφόρησης σε *ατομικό επίπεδο* με τρόπο «*ευθύ*» και «*ρητό*».¹⁵⁰

Και τονίζει, ότι παρά το γεγονός πως στο συγκεκριμένο πεδίο υπήρχαν ρυθμίσεις και προ της αναθεώρησης του 2001 και συνεχίζουν να συντρέχουν και άλλες συνταγματικές διατάξεις αναφορικά με την ελευθερία πληροφόρησης εντούτοις, η σαφής αναφορά ξεπερνά κάθε είδους ερμηνεία και φυσικά διευκολύνει την εφαρμογή του κανόνα και στις σχέσεις μεταξύ ιδιωτών¹⁵¹, δηλαδή της τριτενέργειας.¹⁵²

Περιορισμοί του 5⁴ παρ.1 Σ

Όσον αφορά στον πρώτο λόγο περιορισμού του συνταγματικού δικαιώματος, η έννοια της «*εθνικής ασφάλειας*» πρέπει να ερμηνευθεί στενά, ώστε να περιλαμβάνει μόνο σοβαρή εξωτερική απειλή για το κράτος. Επομένως, είναι θεμιτή η επιβολή περιορισμών στην πληροφόρηση για θέματα σύνθεσης, εξοπλισμού και διάταξης των ενόπλων δυνάμεων.

Περαιτέρω, η έννοια της «*καταπολέμησης του εγκλήματος*» παραπέμπει σε σοβαρά ποινικά αδικήματα (ιδίως κακουργήματα), η τέλεση των οποίων θα μπορούσε να διευκολυνθεί μέσω του δικαιώματος στην πληροφόρηση. Έτσι, για παράδειγμα,

¹⁵⁰ Ελ. Βενιζέλος, «Το αναθεωρητικό κεκτημένο», εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα, 2002, σελ. 157 επ.

¹⁵¹ Ελ. Βενιζέλος, «Το αναθεωρητικό κεκτημένο», εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα, 2002, σελ. 139 επ.

¹⁵² Έχει τεθεί το ζήτημα αν οι αποδέκτες των Θ. Δ. είναι εκτός από τους φορείς δημόσιας εξουσίας και οι ιδιώτες ή τρίτοι, δηλαδή τα άτομα, τα ΝΠΙΔ και άλλες κοινωνικές ομάδες. Διευκρινίζεται ότι τα ΝΠΙΔ δεν μπορούν να θεωρηθούν ως «τρίτοι» υπό την έννοια της τριτενέργειας, καθόσον τα ΝΠΙΔ δεσμεύονται πάντοτε από τα Θ. Δ. ανεξάρτητα από τους νομικούς τύπους δράσης τους (δημοσίου ή ιδιωτικού δικαίου). Επίσης διασαφηνίζεται ότι το πρόβλημα της τριτενέργειας τίθεται μόνο για τα ατομικά, ή φύση των οποίων καθιστά αυτή δυνατή (υπέρ όλων των ανθρώπων).

Αντίθετα τα πολιτικά (υπέρ των πολιτών) και τα κοινωνικά δεν μπορούν να έχουν οποιαδήποτε τριτενέργεια. Ωστόσο, υπάρχουν και ορισμένα ατομικά δικαιώματα που από τη φύση τους δεν μπορούν να έχουν καμιά τριτενέργεια και συνεπώς αποκλειστικοί αποδέκτες τους είναι οι φορείς δημόσιας εξουσίας.

Ο Α. Ράικος αναφέρει ότι στην ευρωπαϊκή θεωρία επικρατεί, η άποψη ότι αποδέκτες των δικαιωμάτων και ελευθεριών που κατοχυρώνει η ΕΣΔΑ είναι τα Κράτη και ότι από καμιά εγγύηση της ΕΣΔΑ δεν προκύπτει κάτι διαφορετικό. Δεν τίθεται συνεπώς για τα δικαιώματα και ελευθερίες της ΕΣΔΑ ζήτημα άμεσης τριτενέργειας.

Από την άλλη πλευρά στη νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου αναπτύχθηκε ήδη από την δεκαετία του 80 η θεωρία των λεγόμενων «θετικών υποχρεώσεων» του Κράτους, οποία επιβάλλει στα Κράτη να προστατεύουν την ακώλυτη άσκηση των δικαιωμάτων και ελευθεριών που κατοχυρώνει η ΕΣΔΑ από προσβολές προερχόμενες όχι μόνον από τα Κράτη, αλλά και από προσβολές εκ μέρους τρίτων (ιδιωτών), λαμβάνοντας μάλιστα προς τούτο και θετικά μέτρα. Κατά το μέρος που η «υποχρέωση προστασίας» αφορά προστασία έναντι προσβολών που προέρχονται από ιδιώτες, η εκπλήρωση αυτής της κρατικής υποχρέωσης άπτεται της λεγόμενης έμμεσης τριτενέργειας. Ορθώς όμως υποστηρίζεται στη θεωρία η άποψη ότι η αποδοχή της έμμεσης τριτενέργειας δεν οδηγεί σε κάποια επιπρόσθετη ή αποκλίνουσα έννομη συνέπεια. (Α. Ράικος., «Συνταγματικό Δίκαιο ,Θεμελιώδη Δικαιώματα» , τόμος ΙΙΙ , εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2011, σ. 139)

σύμφωνα με το άρθρο 5^Α, παρ. 1, εδάφιο β' μπορεί να απαγορευθεί η λήψη πληροφοριών για την κατασκευή και χρήση χημικών ή βιολογικών όπλων. Μεγαλύτερο εύρος περιπτώσεων φαίνεται να περιλαμβάνει ο τρίτος περιοριστικός του δικαιώματος λόγος.

Στην «προστασία δικαιωμάτων ή συμφερόντων τρίτων» συγκαταλέγονται, καταρχάς, η προστασία των προσωπικών δεδομένων (άρθρο 9^Α Συντάγματος), του ιδιωτικού και οικογενειακού βίου (άρθρο 9 Συντάγματος). Επιπρόσθετα, μεταξύ «των δικαιωμάτων και συμφερόντων τρίτων» περιλαμβάνεται το απόρρητο των επικοινωνιών, το επαγγελματικό απόρρητο, καθώς και το δικαίωμα βιομηχανικής και πνευματικής ιδιοκτησίας.

Α.4.2. Άρθρο 5^Α παρ. 2 Σ

Το νέο άρθρο 5^Α παρ.2 του Συντάγματος, όπως προστέθηκε από τη Ζ' Αναθεωρητική Βουλή, εκφράζει τη σαφή θέση του Έλληνα συντακτικού νομοθέτη υπέρ της ελεύθερης διακίνησης της πληροφορίας. Η διάταξη δεν περιορίζεται στην αναγνώριση ενός δικαιώματος στην πληροφορία, αλλά θεσπίζει και *ανάλογη υποχρέωση* του Κράτους για τη διευκόλυνση της πρόσβασης στις πληροφορίες που διακινούνται ηλεκτρονικά.

Ο Γ. Λαζαράκος αναφέρει ότι παρά τις επικρίσεις που δέχθηκε η εισαγωγή της νέας διάταξης στον Καταστατικό Χάρτη της Χώρας¹⁵³ το πρακτικό αντίκρισμα του δικαιώματος συμμετοχής στην Κοινωνία της Πληροφορίας είναι η διαμόρφωση ενός νέου συστήματος αξιών σε ζητήματα πληροφόρησης, πάνω στα οποία είναι δυνατόν να δομηθεί η συζήτηση για ένα νέο δίκαιο πληροφόρησης¹⁵⁴.

α) Άρθρο 5Α παρ. 2 εδάφιο α' Συντάγματος

Η Κοινωνία της Πληροφορίας είναι μια κοινωνία «δικτυωμένη», στην οποία κεντρική θέση κατέχει η πληροφορία¹⁵⁵. Το περιεχόμενό της εξελίσσεται και

¹⁵³ Χαρακτηρίστηκε ως «αδόκιμος νεολογισμός», που « δεν περιέχει τίποτε ουσιωδώς-νέο» Π. Δαγτόγλου, Συνταγματικό Δίκαιο, Ατομικά Δικαιώματα, Αθήνα-Κομοτηνή, 2005, σελ. 20

¹⁵⁴ Γ. Λαζαράκος, «Το δικαίωμα πρόσβασης στη δημόσια πληροφορία- Ανοικτή Διοίκηση & Κοινωνία της Πληροφορίας», εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2006, σελ.61

¹⁵⁵ Ο ορισμός της πληροφορίας είναι μάλλον δυσχερής. Από τους τέσσερις ορισμούς που απαντώνται στο Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας, Γ. Μπαμπινιώτη, Κέντρο Λεξικολογίας, Αθήνα 1998, οι τρεις, ή μάλλον ο συνδυασμός τους, μπορεί να αποδώσει με μερική προσέγγιση την έννοια. Ως

προσδιορίζεται από τις συνεχείς αλλαγές που υφίστανται σε παγκοσμιοποιημένο περιβάλλον, η οικονομία, η διοίκηση, η πολιτική, οι κοινωνικές σχέσεις, η ποιότητα ζωής των πολιτών από τη διεξόδου της τεχνολογίας.

Σήμερα, αν θέλουμε να μιλήσουμε για ίσες ευκαιρίες, ιδιαίτερα, αν θέλουμε να υποστηρίξουμε τη νέα γενιά, πρέπει να της δώσουμε τη δυνατότητα στην πληροφορία, την πρόσβαση στα κέντρα της πληροφόρησης. Αυτή η συνταγματική διάταξη ανοίγει αυτόν τον δρόμο. Είναι ένα σημαντικό βήμα για την υποστήριξη της νέας γενιάς, αλλά και για την ανάπτυξη της χώρας.

β) Άρθρο 5Α παράγραφος 2 εδάφιο β΄ Συντάγματος.

Στην ελληνική έννομη τάξη, το δικαίωμα της πληροφόρησης, της παροχής δηλαδή κάθε σημαντικής ή όχι πληροφορίας, βρίσκει πλέον ρητή κατοχύρωση στο Σύνταγμα. Έτσι στο άρθρο 5^Α και συγκεκριμένα στη **παρ. 2** κατοχυρώνει το δικαίωμα συμμετοχής στο τεχνολογικό πλαίσιο της Κοινωνία της Πληροφορίας, δηλαδή την **ηλεκτρονική διακίνηση πληροφοριών**.¹⁵⁶ Η συμμετοχή αυτή αναλύεται στην πρόσβαση στις ηλεκτρονικά διακινούμενες πληροφορίες, δηλαδή στην παραγωγή, ανταλλαγή και διάδοσή τους, όπως προκύπτει από τη διατύπωση του εδαφίου β΄, που οργανώνει την αντίστοιχη υποχρέωση του κράτους

Στον πυρήνα του δικαιώματος συγκαταλέγεται η ανεμπόδιση δυνατότητα πρόσβασης στα τεχνολογικά μέσα και η χρήση των ευχερειών που αυτά επιτρέπουν. Βασική παράμετρο της αμυντικής διάστασης του δικαιώματος αποτελεί επίσης η πρόσβαση στα δημόσια δίκτυα ηλεκτρονικής επικοινωνίας και η παροχή (και λήψη) υπηρεσιών κοινωνίας της πληροφορίας¹⁵⁷.

«πληροφορία» νοείται α) κάθε στοιχείο που έχει ενδιαφέρον για κάποιον, β) κάθε στοιχείο που μεταδίδεται από μια πηγή σε κάποιον δέκτη και γ) το περιεχόμενο των σημάτων που διαβιβάζονται μέσω των διαφόρων μέσων επικοινωνίας και ενημέρωσης. Ενοποιώντας τα διάφορα στοιχεία ορισμού θα μπορούσαμε να πούμε ότι «πληροφορία» στα πλαίσια της Κοινωνίας της Πληροφορίας είναι κάθε στοιχείο που έχει ενδιαφέρον, το οποίο μεταδίδεται μέσω ηλεκτρομαγνητικών μέσων επικοινωνίας, από κάποιον πομπό προς κάποιον δέκτη.

¹⁵⁶ Δ. Ράϊκος, «Δημόσια Διοίκηση και Διαφθορά- Από τη σκοπιά του Διοικητικού Δικαίου», εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα- Θεσσαλονίκη, 2006,σελ. 430 επ

¹⁵⁷ Ως υπηρεσία της κοινωνίας της πληροφορίας θεωρείται κάθε υπηρεσία που συνήθως παρέχεται από απόσταση και έναντι αμοιβής μετά από αίτημα του χρήστη της, εφόσον παρέχεται με τη χρησιμοποίηση ηλεκτρονικού εξοπλισμού για την αποθήκευση και επεξεργασία δεδομένων, περιλαμβανομένης και της ψηφιακής συμπύκνωσης δεδομένων (άρθρα 2 περ. α΄ Οδηγίας 2000/31/ΕΚ και 1 παρ. 2 Οδηγίας 98/34/ΕΚ).

Η εν λόγω συνταγματική διάταξη συνδέεται νοηματικά και λογικά και με τις διατάξεις του άρθρου 10 παρ.3 του Συντάγματος, που αναφέρεται στην υποχρέωση της Διοίκησης για παροχή πληροφοριών κατόπιν αιτήματος του διοικουμένου, περί του οποίου γίνεται λόγος παρακάτω, καθώς και με τη διάταξη του άρθρου 14 παρ.1 του Συντάγματος,¹⁵⁸ που κατοχυρώνει την ελευθερία έκφρασης, η οποία προϋποθέτει και το δικαίωμα της παθητικής πληροφόρησης του κοινού.¹⁵⁹

Μπορεί με το εδάφιο β' να εισάγεται ρητά η υποχρέωση του κράτους να διευκολύνει την πρόσβαση στις πληροφορίες που διακινούνται ηλεκτρονικά, καθώς και την παραγωγή, ανταλλαγή και διάδοσή τους, τηρουμένων, όμως πάντοτε των εγγυήσεων 9, 9^Α και 19, δηλαδή της προστασίας του ιδιωτικού βίου, των προσωπικών δεδομένων, του απορρήτου των επικοινωνιών και γενικά των ανταποκρίσεων.

A.5. Ο «συμμετοχικός» χαρακτήρας του 5^Α παρ.2 Σ

Η διατύπωση της νέας ρύθμισης οδηγεί στην κατοχύρωση ενός «*συμμετοχικού δικαιώματος*», το οποίο αναφέρεται σε όλες τις εκφάνσεις της ζωής και στο σύνολο των δυνατοτήτων και ευχερειών του καθενός, ώστε να μπορεί να λαμβάνει μέρος σε όλες τις διεργασίες της Κοινωνίας της Πληροφορίας (κοινωνικές, οικονομικές, πολιτικές, πολιτιστικές, εργασιακές, ψυχαγωγικές) και να συνδιαμορφώνει την κοινωνία αυτή, όντας ενεργό μέλος της και όχι απλώς «χρήστης» (user) των τεχνολογικών μέσων¹⁶⁰.

Η ανάγκη για δημιουργία *διαύλων επικοινωνίας* και διαλόγου με τους διοικουμένους, η οποία επιβάλλεται από τη δημοκρατική αρχή, καθώς και η διαφάνεια της διοικητικής δράσης σε όλους τους τομείς, δημιουργεί και την υποχρέωση για τη διεύρυνση των πηγών πληροφόρησης των διοικουμένων, οι οποίοι πρέπει να έχουν τη δυνατότητα της ενημέρωσης τόσο για ζητήματα που άπτονται και

¹⁵⁸ Δ. Ραΐκος, «Δημόσια Διοίκηση και Διαφθορά- Από τη σκοπιά του Διοικητικού Δικαίου», εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα- Θεσσαλονίκη, 2006,σελ. 430 επ

¹⁵⁹ Δ. Ραΐκος, «Δημόσια Διοίκηση και Διαφθορά», όπ. π., σελ. 430 επ.

¹⁶⁰ Λ. Μήτρου- Θ. Παπαχρήστου-τ. Βιδάλης-α. Τάκης, « Το δικαίωμα συμμετοχής στην Κοινωνία της πληροφορίας », εκδόσεις Σάκκουλα, 2006, σελ. 42επ.

θίγουν τη δική τους νομική κατάσταση , όσο και για εκείνα που αφορούν τον τρόπο λειτουργίας της εν γένει κρατικής μηχανής¹⁶¹.

Επιπρόσθετα, η *έγκυρη* , *πλήρης* και *επίκαιρη ενημέρωση* αποτελεί το όχημα, για την απόλαυση σειράς άλλων συνταγματικών δικαιωμάτων από τον πολίτη, όχι μόνο ατομικών ,αλλά και κοινωνικών και πολιτικών , και του δίνει τη δυνατότητα, να επικοινωνεί και να ελέγχει τη διοικητική δράση και ρύθμιση¹⁶².

Το άρθρο 5^Α παρ.2 Σ. έχει διπλή *«προστιθέμενη αξία»*, σε σχέση με το ήδη κατοχυρωμένο δικαίωμα. Αφενός, τονίζεται ο *θετικός (status positivus)* χαρακτήρας του δικαιώματος, αναπτύσσει σύνθετη λειτουργία στην κατεύθυνση της θεμελίωσης της υποχρέωσης του κράτους να δημιουργεί τις κατάλληλες προϋποθέσεις για την πραγματική διασφάλιση της ελεύθερης σφαίρας που επαγγέλλονται τα ατομικά δικαιώματα του *status negativus* ,αλλά και *συμμετοχικός* χαρακτήρας (*status activus*) του αναγνωριζόμενου δικαιώματος. Η παράγραφος δηλαδή κατοχυρώνει το δικαίωμα συμμετοχής στην Κοινωνία της Πληροφορίας καθώς και της πρόσβασης στις πληροφορίες¹⁶³ που διακινούνται ηλεκτρονικά. Εισάγεται ρητά, ως *αυτοτελές ατομικό-συμμετοχικό δικαίωμα*, το δικαίωμα του καθενός να συμμετέχει στην Κοινωνία της Πληροφορίας. Σχετικά, η χρήση του όρου «πληροφορία» αντί «πληροφόρησης» είναι ενδεικτική¹⁶⁴

Διότι ως *«πληροφόρηση»* νοείται η διαδικασία διακίνησης, μεταφοράς και έκφρασης της πληροφορίας, την οποίαν το Κράτος οφείλει να σέβεται και, ενίοτε, να προάγει.

Το σχετικό δικαίωμα είναι κυρίως *αμυντικό* και αποβλέπει στην ελεύθερη διαμόρφωση της προσωπικότητας του ατόμου.

Απεναντίας, το δικαίωμα πρόσβασης στις *«πληροφορίες»* που διακινούνται ηλεκτρονικά, ως *«υποχρέωση»* του Κράτους, συνιστά θετικό – και ως τέτοιο, μη αγωγίμο – δικαίωμα.

¹⁶¹ Δ. Ράϊκος, *«Δημόσια Διοίκηση και Διαφθορά- Από τη σκοπιά του Διοικητικού Δικαίου»*, όπ.π.,σελ. 430 επ

¹⁶² Ε. Τρόβα, *«Εξουσίες και Διαφάνεια»*, εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα- Κομοτηνή, 2005,σελ. 37 επ.

¹⁶³ Κ .Χρυσόγονος., *«Ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα»*, εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2006, σελ. 209

¹⁶⁴ Κ .Χρυσόγονος., *«Ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα»*, όπ. π., σελ. 209

Η ελευθερία συμμετοχής στη νέα κοινωνικότητα διαθέτει αξία για τους φορείς της μόνον αν αυτοί διαθέτουν τα μέσα και την ευκαιρία να συμμετάσχουν πραγματικά. Γι' αυτό και το κράτος αναλαμβάνει μια θεμελιώδη υποχρέωση απέναντι στους φορείς του δικαιώματος συμμετοχής να προσανατολίσει την πολιτική τους στην υλοποίηση αυτής της γενικής δυνατότητας. Την υποχρέωση αυτή περιγράφει με επιτυχή τρόπο το εδάφιο β': «*Η διευκόλυνση της πρόσβασης στις πληροφορίες που διακινούνται ηλεκτρονικά, καθώς και της παραγωγής, ανταλλαγής, και διάδοσής τους αποτελεί υποχρέωση του Κράτους, τηρουμένων πάντα των εγγυήσεων των άρθρων 9, 9^Α και 19*».

Χαρακτηριστικά της κοινωνίας της Πληροφορίας στο Τεχνικό Επίπεδο

Στο τεχνικό επίπεδο κύρια χαρακτηριστικά¹⁶⁵ της κοινωνίας της γνώσης αποτελούν: **α)** το πέρασμα από την αναλογική στην ψηφιακή τεχνολογία **β)** η τεχνολογική δικτύωση **γ)** η σύγκλιση δικτύων και τερματικών συσκευών και **δ)** η μικρογραφιοποίηση της ηλεκτρονικής τεχνολογίας .

Η περιγραφή της κοινωνίας αυτής διαπιστώνει τη μετάβαση από μια βιομηχανική κοινωνία σε μια κοινωνία της γνώσης, στην οποία η γνώση (ή πληροφορία) *ανάγεται* από παραγωγή υλικών οικονομικών αγαθών σε (άυλο πλέον) *οικονομικό αγαθό*, η παραγωγή, διάδοση, επεξεργασία και εκμετάλλευση του οποίου καθίσταται ένας από τους σημαντικότερους μοχλούς ανάπτυξης και ανταγωνιστικότητας τόσο σε μικροοικονομικό όσο και σε μακροοικονομικό επίπεδο.

Η γνώση είναι ένα *μη αναλώσιμο αγαθό*¹⁶⁶, ένα αγαθό του οποίου η κυριότητα δεν «*χάνεται*» με την απόδοση του, έτσι ώστε όχι πλέον τόσο η «*κτήση*» και αποκλειστική χρήση της γνώσης, όσο η πρόσβαση σε αυτήν να αποτελεί το κύριο ζητούμενο της νέας Οικονομίας.

Η χρήση των νέων τεχνολογιών πληροφόρησης και επικοινωνίας, και ιδιαίτερα οι διάφορες εφαρμογές πολυμέσων (multimedia), περιγράφεται είτε

¹⁶⁵ Α. Χάνος, «*Ζητήματα προσοδήγησης της κοινωνίας της γνώσης μέσω του δημοσίου δικαίου*», «Το κράτος στον 21^ο αιώνα- Παγκοσμιοποίηση και κοινωνία της γνώσης», Γενικό τμήμα Παντείου Πανεπιστημίου στη μνήμη του Ονούφριου Φαρμακίδη, εκδόσεις Α. Σάκουλα, Αθήνα- Θεσσαλονίκη, 2002, σελ. 31 επ.

¹⁶⁶ Α. Χάνος, «*Ζητήματα προσοδήγησης της κοινωνίας της γνώσης μέσω του δημοσίου δικαίου*», όπ. π., σελ. 31 επ.

χαρακτηρίζεται στο **κοινωνικό σύστημα** της οικονομίας ως telebanking, teleshopping, τηλεργασία είτε τηλεσυνεργασία κ.λ.π.

Έτσι βλέπουμε στο υποσύστημα για **παράδειγμα** της εκπαίδευσης, τίθενται ζητήματα τηλεδιδασκαλίας και τηλεμάθησης –είτε off line(με τη χρήση δισκετών κ.λ.π.) είτε on line (με τη χρήση του διαδικτύου, «εικονικό πανεπιστήμιο»).

Οι **εφαρμογές των πολυμέσων** στο κοινωνικό σύστημα οδήγησε στην ψηφιακή τηλεόραση , το ψηφιακό ραδιόφωνο κ.λ.π.

Η ρύθμιση της **παρ. 2** του άρθρου 5⁴ του Συντάγματος έτυχε περισσότερο επιτυχούς διατύπωσης, γι' αυτό παρουσιάζει λιγότερες ερμηνευτικές δυσχέρειες και δεν έχει προκαλέσει ιδιαίτερες διαφωνίες. Όπως έχει επισημανθεί¹⁶⁷, η θέση της ήδη στη διάταξη του κειμένου του αναθεωρηθέντος Συντάγματος υποδηλώνει τη συνάφεια της κανονιστικής της σημασίας με αυτή του άρθρου 5, ενώ ο εκφραστικός τύπος της εδαφίου α' παραπέμπει ευθέως στη μήτρα του άρθρου 5 παρ. 1.

Ειδικότερη έκφραση της συνταγματικής υποχρέωσης για παροχή πληροφοριών στον πολίτη αποτελεί και το συναφές προς αυτό υπαλληλικό καθήκον, που εντάσσεται στη γενικότερη υποχρέωση εξυπηρέτησης των πολιτών κατά τη διεκπεραίωση των υποθέσεων τους¹⁶⁸.

Σύμφωνα με τη διάταξη της παρ. 2 του άρθρου 27 του Υ.Κ., οι δημόσιοι υπάλληλοι οφείλουν κατά την άσκηση των καθηκόντων τους να συμπεριφέρονται στους πολίτες με ευπρέπεια, δηλαδή αποφεύγοντας ανάρμοστη συμπεριφορά και να εξυπηρετούν με ταχύτητα, ακρίβεια, πληρότητα και υπευθυνότητα.¹⁶⁹

Από το σύνολο των διατάξεων του Συντάγματος, που συνιστούν ένα πλέγμα δικαιωμάτων και υποχρεώσεων, συνάγεται ότι το δικαίωμα πληροφόρησης, που διευρύνεται περαιτέρω με το δικαίωμα πρόσβασης στις πληροφορίες, οι οποίες διακινούνται ηλεκτρονικά, οφείλει να εναρμονίζεται με το δικαίωμα της προστασίας των προσωπικών δεδομένων κάθε ατόμου με την εγγύηση μάλιστα της προβλεπόμενης ανεξάρτητης αρχής. Βέβαια, η εναρμόνιση αυτή εμφανίζει ιδιαίτερες δυσχέρειες, ώστε να εξασφαλίζει από τη μία πλευρά την αναγκαία για την υπεράσπιση των δικαιωμάτων και συμφερόντων των διαδίκων πληροφόρηση και

¹⁶⁷ Τάκη Βιδάλη, «Νέα δικαιώματα στην πρόταση για την αναθεώρηση», σ. 98 επ.

¹⁶⁸ Κ. Γώγος, «Κανόνες Δεοντολογίας της Δημόσιας Διοίκησης», σελ. 66

¹⁶⁹ Α. Τάχος/ Ι Συμεωνίδης, «Ερμηνεία Υπαλληλικού Κώδικα», 1999, σελ. 223

αφετέρου την προστασία τους από την κακή χρήση των σχετικών πληροφοριών εκ μέρους του ενός των διαδίκων εις βάρος του άλλου.

Περιορισμοί του άρθρου 5^Α παρ. 2 Σ.

Εκτός όμως από τους περιορισμούς που ρητά αναφέρονται στην παρ. 1 του άρθρου 5^Α, η συμμετοχή στην Κοινωνία της Πληροφορίας (ΚτΠ) και η παραγωγή, ανταλλαγή και διάδοση των πληροφοριών υπόκεινται και στους περιορισμούς που αφορούν στην ελευθερία έκφρασης. Οι τελευταίες λέξεις του άρθρου 5^Α παρ.2 προτάσσουν του δικαιώματος συμμετοχής στην Κοινωνίας της Πληροφορίας, τα δικαιώματα που κατοχυρώνονται στα άρθρα 9, 9^Α και 19 του Συντάγματος¹⁷⁰.

Σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 5^Α παρ.2 οι δράσεις προαγωγής της Κοινωνίας της Πληροφορίας οφείλουν να υποχωρούν έναντι της διαφύλαξης του απορρήτου και της προσωπικής σφαίρας των ατόμων.

(1) Η διάταξη του άρθρου 9 παρ. 1 εδ. α' του Συντάγματος είναι επιτακτική και με άμεση ισχύ. Το άσυλο της κατοικίας είναι ένα αμυντικό δικαίωμα το οποίο περιέχει μια **«αρνητική αξίωση για παράλειψη παράνομης επέμβασης»** των διοικητικών αρχών στην εκάστοτε κατοικία. Το δικαίωμα του ασύλου της κατοικίας σε καμία περίπτωση δεν κατοχυρώνει και θετική αξίωση του ατόμου κατά του Κράτους για παροχή κατοικίας, αλλά πρόκειται αποκλειστικά για το αμυντικό δικαίωμα που ήδη αναφέραμε με το αρνητικό του περιεχόμενο.¹⁷¹

Ο περιορισμός στο άρθρο 5^Α που συνδέεται με το άσυλο της κατοικίας και την προστασία της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής (**άρθρο 9 Σ**), αφορά κυρίως στη χρήση ηλεκτρονικών μέσων για την υποκλοπή και συλλογή πληροφοριών. Έτσι, η χρήση τεχνικών μέσων, κυρίως μέσω δικτύων, τα οποία επιτρέπουν την παρακολούθηση της προσωπικής ζωής του ατόμου απαγορεύεται. Η (μυστική) εγκατάσταση μέσων ηλεκτρονικής παρακολούθησης απαγορεύεται. Ειδική εφαρμογή της προστασίας της προσωπικής ζωής στα πλαίσια της Κοινωνίας της Πληροφορίας συνιστά η απαγόρευση παρακολούθησης ή παγίδευσης του προσωπικού υπολογιστή του ατόμου¹⁷².

¹⁷⁰ Κ. Αρκουλή, «Προστασία προσωπικών δεδομένων στις ηλεκτρονικές επικοινωνίες», εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2010, σελ. 16 επ.

¹⁷¹ Κ. Αρκουλή, «Προστασία προσωπικών δεδομένων στις ηλεκτρονικές επικοινωνίες», όπ. π. 16

¹⁷² Κ. Χρυσογόνος, «Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα», Τρίτη Αναθεωρημένη Έκδοση, Νομική Βιβλιοθήκη, 2006, σελ. 251

(2) Η συλλογή, επεξεργασία και χρήση των προσωπικών δεδομένων με ηλεκτρονικά μέσα προστατεύεται ειδικά από τη διάταξη του **άρθρου 9^A** Σ. Η διάταξη αυτή η οποία ουσιαστικά κατοχυρώνει συνταγματικά τον προϋπάρχοντα νόμο 2472/99, έχει πεδίο εφαρμογής ευρύτερο από το άρθρο 9 Σ, αφού αφορά κάθε είδους προσωπικό δεδομένο και όχι μόνον πληροφορίες που άπτονται της προσωπικής και οικογενειακής ζωής του ατόμου. Αξίζει να σημειωθεί ότι διάταξη παρόμοια με το άρθρο 9 Σ προβλέπεται στο άρθρο 8 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ.¹⁷³

(3) Τέλος, το απόρρητο των επιστολών και της ελεύθερης ανταπόκρισης και επικοινωνίας το οποίο κατοχυρώνεται με το **άρθρο 19 Σ**, βρίσκει ειδική εφαρμογή σε σχέση με την Κοινωνία της Πληροφορίας, αφενός στην ασφάλεια των τηλεπικοινωνιακών δικτύων και αφετέρου στην εξασφάλιση ασφαλούς ανταλλαγής πακέτων πληροφοριών¹⁷⁴. Ειδικότερα, απαιτείται η διασφάλιση των εξής στοιχείων: α) της εμπιστευτικότητας της επικοινωνίας, β) της ακεραιότητας των μηνυμάτων και γ) της αυθεντικοποίησης του αποστολέα και του παραλήπτη.

¹⁷³ Β. Σωτηρόπουλος, «Το άρθρο 9Α του Συντάγματος 1975/1986/2001» <http://www.greeklaws.com/pubs/uploads/596.pdf>

¹⁷⁴ Β. Καραγιάννης, «Η νομική προστασία της ηλεκτρονικής ανταλλαγής δεδομένων», ΔΕΕ 1/2000, σελ. 19-30.

B. ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΗ ΡΥΘΜΙΣΗ

B.1. Η εξέλιξη του δικαιώματος

Παράλληλα προς το δικαίωμα του ενδιαφερομένου να απευθύνεται προς την Διοίκηση, ο ΚΔΔ κατοχυρώνει το δικαίωμα κάθε ενδιαφερόμενου να λαμβάνει γνώση του διοικητικού εγγράφου. Το δικαίωμα αυτό ευρίσκεται σε συνάρτηση με το συνταγματικώς κατοχυρωμένο δικαίωμα προς πληροφόρηση, άρθρο 5^Α παρ.1 και άρθρο 10 παρ. 1 και 3 του Συντάγματος.¹⁷⁵

Το δικαίωμα πρόσβασης στα διοικητικά έγγραφα διαμορφώθηκε, αρχικά, από τη θεωρία¹⁷⁶ και αναγνωρίστηκε εν συνεχεία από τη νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας. Η θεμελίωση του με νόμο πραγματοποιήθηκε με το άρθρο 16 του Ν. 1599/1986, με το οποίο καθιερώθηκε για πρώτη φορά σε επίπεδο τυπικού νόμου η αρχή της φανεράς δράσης της Διοίκησης της χώρας μας. Το εν λόγω δικαίωμα ρυθμίζεται πλέον «πλήρως και εξυπαρχής»¹⁷⁷ από το άρθρο 5 του ΚΔΔ, το οποίο έχει εκτελεστό και εξειδικευμένο χαρακτήρα των διατάξεων του άρθρου 10 και 5^Α Συντ. και κατά το οποίο «κάθε ενδιαφερόμενος έχει το δικαίωμα, ύστερα από γραπτή αίτησή του, να λαμβάνει γνώση των διοικητικών εγγράφων»¹⁷⁸.

Η δημοσιότητα και η διαφάνεια της διοικητικής δράσης¹⁷⁹ δεν ήταν ένα από τα θεμελιακά στοιχεία, στα οποία βασίστηκε η λειτουργία της δημόσιας στα σύγχρονα κράτη μέχρι πρόσφατα. Αντίθετα μάλιστα, η αρχή του απορρήτου όσον αφορά τόσο τη διοικητική δράση όσο και τη διαφύλαξη της πληροφορίας, αποτέλεσε ένα ιστορικό θεμελιωμένο στοιχείο στο οποίο βασίστηκε το διοικητικό οικοδόμημα των περισσότερων ευρωπαϊκών κρατών.

Η διαφάνεια της διοικητικής δράσης άρχισε σταδιακά να αναγνωρίζεται ως βασικό συστατικό της. Το πρώτο σημαντικό βήμα στην κατεύθυνση αυτή ήταν η

¹⁷⁵ Δ. Κόρσος, *Διοικητικό Δίκαιο, Γενικό μέρος*, 3^η ενημερωμένη –συμπληρωμένη από Μ.Ε. Κόρσου, εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, 2005, σελ.134

¹⁷⁶ Η. Γλυκοφρύδη, «*Η αρχή της φανεράς δράσης των οργάνων του κράτους*», ΕΔΔΔ 1959, σελ. 383 επ.

¹⁷⁷ Ν.Σ.Κ. 384/2000.

¹⁷⁸ Χ. Αντωνοπούλου, «*Το δικαίωμα πρόσβασης*», ΕΔΔΔ, τόμος 50, Αθήνα 2006, σελ.260

¹⁷⁹ Β. Καραγεώργου, «*Η διοικητική διαδικασία υπό την επίδραση της Ευρωπαϊκής Ένωσης*», εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα –Θεσσαλονίκη, 2005, σελ. 68 επ.

κατοχύρωση είτε σε ειδικούς νόμους , είτε σε Κώδικες Διοικητικής Διαδικασίας του δικαιώματος πρόσβασης στα διοικητικά έγγραφα.

Η νομοθετική διαμόρφωση του δικαιώματος αυτού στις διάφορες ευρωπαϊκές έννομες τάξεις , πριν από τη καταλυτική επιρροή της Ευρωπαϊκής έννομης τάξης προς την κατεύθυνση της ενίσχυσης της διαφάνειας¹⁸⁰, παρουσίαζε σημαντικές διαφοροποιήσεις . Πιο συγκεκριμένα, ενώ στις σκανδιναβικές χώρες, κατοχυρώνονταν ευρέως το δικαίωμα πρόσβασης στα διοικητικά έγγραφα, στη Γερμανία και την Αυστρία ,θεσπιζόταν αυστηρές προϋποθέσεις για την πρόσβαση αυτή¹⁸¹.

Στην εισηγητική έκθεση του νόμου 1599/1986 αναφέρονταν ότι «*το δικαίωμα πρόσβασης του πολίτη στα διοικητικά έγγραφα επιτρέπει και εγγυάται την πληροφόρηση των πολιτών για τις διοικητικές δραστηριότητες, δίνοντάς τους τη δυνατότητα να τις αμφισβητήσουν και επομένως να υπερασπιστούν αποτελεσματικότερα τα συμφέροντά τους είτε ατομικά είτε συλλογικά*»¹⁸².

Το δικαίωμα πρόσβασης σύμφωνα με το 16 του 1599/1986 είναι **δικαίωμα άμεσο, πλήρες και ουσιαστικό**¹⁸³ για αναζήτηση πληροφόρησης. Η συγκεκριμένη διάταξη αποτελεί τη βάση για πλήρη αγωγή αξίωση των πολιτών, των νομικών προσώπων, των αλλοδαπών και γενικά όλων των διοικουμένων. Το άρθρο 16, αποτέλεσε μια ευπρόσδεκτη τομή στις σχέσεις κράτους-πολίτη και έκανε **περισσότερο συγκεκριμένη την αρχή της διαφάνειας** που πρέπει να διέπει τη διοικητική δραστηριότητα.¹⁸⁴

Το δικαίωμα της πληροφόρησης όπως έχουμε αναφέρει ήδη, έχει διαμορφωθεί από τον συνδυασμό σειράς διατάξεων του Συντάγματος προγενεστέρων αλλά και νέων βάσει της αναθεώρησης του (άρθρα 5 παρ.1, 5^Α, 9 παρ.1, εδάφιο β' και παρ. 2, 9^Α, 10 παρ.3 και 14 παρ. 1-2, παρ.3 , εδάφιο α') παρατηρούμε ότι :

(1) το δικαίωμα γνώσης των διοικητικών στοιχείων εμπεριέχεται στην έννοια του δικαιώματος στην πληροφόρηση (άρθρα 5 παρ.1 , 5^Α παρ. 1-2, 10 παρ. 3 Σ)

¹⁸⁰ Άρθρο 255 παρ. 1 των Κοινοτικών Συνθηκών , σύμφωνα με το οποίο κάθε ευρωπαίος πολίτης , καθώς και κάθε φυσικό πρόσωπο μ έδρα σε ένα κράτος –μέλος , έχει το δικαίωμα πρόσβασης στα έγγραφα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου και της Ευρωπαϊκής Κοινότητας .

¹⁸¹Χ. Αντωνοπούλου, «Το δικαίωμα πρόσβασης», ΕΔΔΔ ,τόμος 50 , Αθήνα 2006, σελ.260

¹⁸² Χρήστος Δετσαρίδης, « Το δικαίωμα γνώσης των διοικητικών εγγράφων, Σύμφωνα με τις νεότερες νομοθετικές και νομολογιακές εξελίξεις», εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2006, σελ. 38

¹⁸³ Αντίθετη γνώμη από Λαζαράτο, ο οποίος εκτιμά ότι σε συσχετισμό και με το άρθρο 20 παρ. 2 Σ το δικαίωμα είναι διαδικαστικό.

¹⁸⁴ Γ. Παπαδημητρίου, σχόλιο στο ΝοΒ 1994, σελ. 1238.

Ειδικά συνδέεται άμεσα με το «δικαίωμα του καθενός» να προστατεύσει το περιβάλλον (άρθρο 24 παρ. 1 εδάφιο α' Σ).

(2) Το δικαίωμα γνώσης ή πληροφόρησης, υπόκεινται σε περιορισμούς για την προστασία τόσο του ιδιωτικού συμφέροντος υπό την ευρεία έννοια του «ιδιωτικού βίου» και των «προσωπικών δεδομένων» (άρθρα 5παρ.1 , 5^Α παρ.; εδ.β',9 παρ.1, εδάφιο γ', 14 παρ.3 και 7 ,15 παρ.1 και 2 εδάφιο Σ).

Καταλήγοντας όπως αναφέρει και ο Α. Τάχος ορθά έχει κριθεί , ότι το δικαίωμα της ελευθεροτυπίας (άρθρο 14 Συντ., άρθρο 10 , ΕΣΔΑ), προϋποθέτει την ελεύθερη αναζήτηση και συλλογή πληροφοριών υπό την επιφύλαξη, όμως , της τήρησης των γενικώς ισχυόντων κανόνων της νομοθεσίας. Στους κανόνες αυτούς περιλαμβάνονται και εκείνοι που ρυθμίζουν την εν γένει οργάνωση και λειτουργία των δημοσίων Υπηρεσιών χάριν του δημοσίου συμφέροντος ¹⁸⁵.

B.2. Το άρθρο 5 του Κώδικα Διοικητικής Διαδικασίας

Η αρχή της φανεράς δράσης της διοίκησης (αρχή της δημοσιότητας σε αντιδιαστολή με την αρχή της μυστικότητας) συνδέεται με την αρχή της αμεροληψίας ή αλλιώς της διαφάνειας ως συνταγματικής αρχής της δράσης της με την αρχή της συμμετοχής των πολιτών στην διοικητική διαδικασία σε δυο χρονικά στάδια ¹⁸⁶.

α) Κατά το στάδιο της προπαρασκευής μέχρι το χρονικό σημείο λήψης της διοικητικής απόφασης (*εσωτερική φανερή δράση*).

β) Κατά το στάδιο της εκτέλεσης της διοικητικής απόφασης . Εδώ η γνώση του διοικούμενου αρχίζει από το χρονικό σημείο της κοινοποίησης (δημοσίευση , επίδοση ή γνώση κατ' άλλο τρόπο) της οικείας διοικητικής πράξης ή στην καλύτερη περίπτωση από το χρονικό σημείο της έκδοσης της (*εξωτερική φανερή δράση*).

Στο ά στάδιο εμφανίζεται η εφαρμογή του καθήκοντος της εχεμύθειας των δημοσίων υπαλλήλων ¹⁸⁷. Η εσωτερική φανερή δράση της διοίκησης συνδέεται άμεσα με την εφαρμογή της αρχής της «λαϊκής κυριαρχίας» γιατί η αρχή της συμμετοχής

¹⁸⁵ Α. Τάχος, « Ελληνικό Διοικητικό Δίκαιο- Η πρόσβαση στα διοικητικά στοιχεία», έκδοση 9^η ,εκδόσεις Αθήνα- Θεσσαλονίκη, 2008, σελ. 810 επ.

¹⁸⁶ Α. Τάχος, « Ελληνικό Διοικητικό Δίκαιο- Η πρόσβαση στα διοικητικά στοιχεία», έκδοση 9^η ,εκδόσεις Αθήνα- Θεσσαλονίκη, 2008, σελ. 810 επ.

¹⁸⁷ Άρθρο 72 ΥΚ , ΠΔ 611/1977 (ΦΕΚ 198/15,07.1977)

των πολιτών στο στάδιο αυτό (α') παρέχει την πραγματική δυνατότητα της καθημερινής επαλήθευσης.

Η συμμετοχή των διοικουμένων στη διοικητική διαδικασία συνιστά μέθοδο εκδημοκρατισμού των μέσων άσκησης των δραστηριοτήτων της δημόσια διοίκησης¹⁸⁸ και συνδέεται άμεσα με την εφαρμογή της λαϊκής κυριαρχίας, αφού με τη συμμετοχή των πολιτών κατά το πρώτο στάδιο επιτυγχάνεται ο έλεγχος της δράσης της. Και η συμμετοχή αυτή προϋποθέτει φυσικά τη δυνατότητα των διοικουμένων να έχουν πρόσβαση στα διάφορα στοιχεία που διαθέτει η διοίκηση και στα οποία στηρίζεται προκειμένου να εκδώσει μια διοικητική πράξη.

Η πρόσβαση στα διοικητικά στοιχεία έχει τη βάση της στην έννοια του κράτους δικαίου και συνδέεται με την αρχή της λαϊκής κυριαρχίας και τις γενικές αρχές του δικαίου¹⁸⁹. Η πρόσβαση στα διοικητικά στοιχεία είναι προϋπόθεση για να μπορεί ο πολίτης να ασκήσει αποκλειστικά το δικαίωμα ακροάσεως σύμφωνα με το άρθρο 20 παρ. 2 Συντ.¹⁹⁰.

Ο διοικούμενος *χωρίς να έχει πρόσβαση στα διοικητικά στοιχεία δεν μπορεί* να ασκήσει αποτελεσματικά το *δικαίωμα ακροάσεως*. Χωρίς την ακρόαση του διοικούμενου, η διοίκηση είναι πολύ πιθανόν να προχωράει *με τρόπο ελλιπή στην αιτιολόγηση* αντί να παρέχει πληρότητα, επαρκή και σαφήνεια στις διοικητικές πράξεις της. Και αυτό με τη σειρά του θα έχει ως *αποτέλεσμα να μειώσει* την αποτελεσματικότητα της δικαστικής προστασίας του πολίτη.¹⁹¹

Όπως επισημαίνεται στην αιτιολογική έκθεση, με το άρθρο 5 του ΚΔΔ *εισάγονται ουσιώδεις διαφοροποιήσεις* σε σχέση με το προηγούμενο καθεστώς του Ν.1599/1986.

¹⁸⁸ Ε. Σπηλιωτόπουλος, «Εγχειρίδιο Διοικητικού Δικαίου», Τόμος 1, 13^η έκδοση, Νομική βιβλιοθήκη 2010, σελ. 164

¹⁸⁹ Κώστας Χρυσόγονος, «Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα», 3^η αναθεωρημένη έκδοση, Νομική Βιβλιοθήκη 2006, σελ. 419. «Η αρχή της λαϊκής κυριαρχίας απαιτεί διαφάνεια στην άσκηση της κρατικής εξουσίας γενικά και της δημόσιας διοίκησης ειδικότερα, προκειμένου ο κυρίαρχος λαός να έχει τη δυνατότητα να γνωρίσει και να κρίνει.», επίσης Λεβεντοπούλου Μαρία, «Η Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για την πρόσβαση στα δημόσια έγγραφα και η πρόσβαση στα έγγραφα και τις πληροφορίες του δημοσίου τομέα στην ελληνική έννομη τάξη», ΘΠΔΔ 1/2012, σελ.77.

¹⁹⁰ Α. Μαρκαντωνάτου- Σκαλτσά, «Η προστασία του διοικούμενου.....» ό.π. ,σελ.169, επίσης Σπανού Καλλιόπη, Συνήγορος του Πολίτη Ανεξάρτητη αρχή, «Πρόσβαση στα έγγραφα και διαφάνεια της διοικητικής δράσης, Το δικαίωμα πρόσβασης στα έγγραφα. Οριοθέτηση του δικαιώματος», Κυριακή Ανδρικήκη, εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, σελ. 19

¹⁹¹ Α. Μαρκαντωνάτου- Σκαλτσά, «Η προστασία του διοικούμενου.....» ό.π. ,σελ.169, επίσης Π. Λαζαράτος, «Το δικαίωμα πρόσβασης στα διοικητικά στοιχεία», Δίκη 25/1994, σ. 445 επ.

Με τον ΚΔΔ, μεταξύ άλλων, εισάγεται ρύθμιση σύμφωνα με την οποία ο πολίτης έχει πρόσβαση *όχι μόνο στα διοικητικά έγγραφα*, όπως κατά το παρελθόν αλλά και *στα ιδιωτικά έγγραφα*, που βρίσκονται στη διοίκηση. Όπως στο νόμο 1599/1986 υπάρχει έτσι και στον Κώδικα Διοικητικής Διαδικασίας επαναλαμβάνεται ο κανόνας ότι δεν απαιτείται για την άσκηση του δικαιώματος η επίκληση έννομου συμφέροντος. **Προστίθεται** όμως ότι το δικαίωμα ισχύει και για τα ιδιωτικά έγγραφα μετά την απόδειξη του απαιτούμενου **ειδικού έννομου συμφέροντος**¹⁹². Προς τούτο, θα πρέπει τα έγγραφα αυτά να είναι σχετικά με υπόθεση του ενδιαφερομένου εκκρεμή ή περαιωμένη¹⁹³

Η διαφορά είναι ότι για τα φυλασσόμενα ιδιωτικά έγγραφα ο νεότερος νόμος του 1999 απαιτεί επίκληση ειδικού έννομου συμφέροντος. Θα μπορούσαμε να πούμε, ότι το δικαίωμα γνώσης και ο τρόπος άσκησης του προβλέπονται στις δυο πρώτες παραγράφους του άρθρου 5, ενώ στην τρίτη παράγραφο προβλέπονται οι εξαιρέσεις εφαρμογής του.

Σύμφωνα με άλλη γνώμη, η διάταξη του άρθρου 16 του Ν. 1599/1986 είναι γενική και συνεπώς έχει καταργηθεί.¹⁹⁴

Κατά την εκτίμηση του Χ. Δετσαρίδη¹⁹⁵, η διάταξη του άρθρου 16 είναι γενική και κατά συνέπεια, μετά την εισαγωγή του ΚΔΔ παύει ολοκληρωτικά κάθε ρύθμιση του, ακόμα και αν αναφέρεται σε θέματα που δεν ρυθμίζει με την ίδια λεπτομέρεια το άρθρο 5 του ΚΔΔ.

Σύμφωνα με τον Χάρακα¹⁹⁶ και σε σχέση με το πεδίο εφαρμογής του ΚΔΔ, σημειώνεται ότι το άρθρο 1 του ΚΔΔ προβλέπει ότι οι διατάξεις του εφαρμόζονται στο Δημόσιο, στους ΟΤΑ και στα άλλα Ν.Π.Δ.Δ. Συνεπώς, εκτός αυτού μένει ο ευρύτερος δημόσιος τομέας .

¹⁹² Δ. Σολδάτος, « Κώδικας Διοικητικής Διαδικασίας» 2000, σελ. 40 επ., Α. Τάχος, «Κώδικας Διοικητικής Διαδικασίας», 2000, σελ.47 επ.

¹⁹³ Βελ. Καρακώστας – Σοφία Παυλάκη, «Κώδικας Διοικητικής Διαδικασίας, Ερμηνεία-Σχόλια Νομοθεσία-Νομολογία», Νομική Βιβλιοθήκη, έκδοση 2009, σελ. 118.

¹⁹⁴ Χ. Δετσαρίδης, «Το δικαίωμα γνώσης των διοικητικών εγγράφων», εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2006, σελ. 33 επ.

¹⁹⁵ Χ. Δετσαρίδης, «Το δικαίωμα γνώσης των διοικητικών εγγράφων», *οπ. π.*, σελ. 36

¹⁹⁶ Χ. Χάρακας, « Η πρόσβαση στα διοικητικά έγγραφα σύμφωνα με τον Κώδικα Διοικητικής Διαδικασίας, Άρθρο 5 του Ν. 2690/1999». Ανάπτυξη από το Κράτος –Νόμος- Διοίκηση, Σύμμεικτα Ε. Σπηλιωτόπουλου, σελ. 794 επ.

B.3. Το περιεχόμενο του δικαιώματος

α) Έννοια του εγγράφου

Στις διατάξεις του ΚΔΔ γίνεται μια εύλογη διαφοροποίηση των ρυθμίσεων του, βάσει της διάκρισης των εγγράφων σε **διοικητικά** και **ιδιωτικά**.

Ως διοικητικά έγγραφα όπως προβλέπει το άρθρο 16 του Ν. 1599/1986 , νοούνται τα έγγραφα που συντάσσονται από τις δημόσιες υπηρεσίες¹⁹⁷, όπως εκθέσεις, μελέτες, πρακτικά, στατιστικά στοιχεία, εγκύκλιες οδηγίες, απαιτήσεις της διοίκησης, γνωμοδοτήσεις και αποφάσεις.¹⁹⁸ Με τον όρο διοικητικό έγγραφο εννοείται όχι μόνο το έγγραφο με την στενή έννοια , αλλά ότι υπάρχει μέσα στα αρχεία της Διοίκησης και έχει λάβει την τελική του μορφή. Ο νόμος θεωρεί έγγραφα και τις φωτογραφικές ή κινηματογραφικές παραστάσεις , τις φωνοληψίες και κάθε άλλη μηχανική απεικόνιση.

Σημαντική διαφοροποίηση επέφερε η διάταξη του άρθρου 5 του ΚΔΔ , το οποίο κάνει διαχωρισμό των εγγράφων σε δημόσια και ιδιωτικά. Έτσι, στην παρ. 1 του άρθρου 5 επαναλαμβάνεται η διατύπωση της παρ. 1 του άρθρου 16 του Ν.1599/1986. Και τα δύο ως άνω νομοθετήματα αναφέρουν ρητά ότι ως **διοικητικά έγγραφα** είναι εκείνα που συντάσσονται από δημόσιες υπηρεσίες. Συνεπώς , έγγραφο προερχόμενο από ιδιώτη ακόμα και αν αυτός ασκεί δημόσιο λειτουργήμα, όπως π.χ. είναι ο συμβολαιογράφος , δεν εντάσσεται στην έννοια του δημοσίου.¹⁹⁹

Στο σημείο αυτό αξίζει να αναφερθεί και η ενίσχυση της έννοιας του δημοσίου εγγράφου μέσω του νέου Π.Δ. 28/2015, δια του οποίου προσαρτήθηκε στην κατηγορία αυτή και το ηλεκτρονικό έγγραφο, το οποίο κατά τον Θ. Πανάγο αποτελεί «κάθε ηλεκτρονική αποτύπωση πράξεων και γεγονότων, προκειμένου να χρησιμοποιηθούν κατά την άσκηση δραστηριότητας των θεσμικών οργάνων του κράτους και της δημόσιας διοίκησης»²⁰⁰.

¹⁹⁷ Χ. Δετσαρίδης , «Το δικαίωμα γνώσης των διοικητικών εγγράφων», όπ.π, σελ. 93

¹⁹⁸ Α. Μαρκαντωνάτου- Σκαλτσά, «Η προστασία του διοικούμενου.....» ό.π. ,σελ.171

¹⁹⁹ Χ. Αντωνοπούλου, «Το δικαίωμα πρόσβασης», ΕΔΔΔ ,τόμος 50 , Αθήνα 2006, σελ.263

²⁰⁰ Θ. Πανάγος Το ηλεκτρονικό Διοικητικό Έγγραφο. Δημιουργία και Διαχείριση, ΝοΒ 2006, σελ. 161 επ. από Μ. Ξενιτίδου , « Η διαφάνεια και το δικαίωμα πρόσβασης στα διοικητικά στοιχεία, Ο ρόλος του δικαιώματος πληροφοριακής αυτοδιάθεσης» Διπλωματική στο Νομικό Πολιτισμό, Πάντειο Πανεπιστήμιο 2015

Αντίθετα ως προς τα ιδιωτικά έγγραφα ο ΚΔΔ είναι αυστηρός. Ορισμό καταρχήν του όρου «ιδιωτικά έγγραφα» δεν δίνει ο ΚΔΔ, ούτε προβαίνει σε ενδεικτική απαρίθμηση περιπτώσεων ιδιωτικών εγγράφων. Με την έννοια «ιδιωτικό» έγγραφο αποδίδεται το έγγραφο εκείνο που δεν εμπίπτει στην έννοια του «διοικητικού», π.χ. μια επιστολή ή ένα ιδιωτικό συμφωνητικό.

Εξ αντιδιαστολής λοιπόν, πρέπει να θεωρήσουμε ως ιδιωτικά έγγραφα όσα έχουν συνταχθεί από ιδιώτες, δηλαδή φυσικά ή νομικά πρόσωπα που δεν ανήκουν στο δημόσιο τομέα ούτε ασκούν άμεσα ή έμμεσα διοικητικά καθήκοντα²⁰¹.

Των ιδιωτικών εγγράφων που *φυλάσσονται στις δημόσιες υπηρεσίες* έχει δικαίωμα να λαμβάνει γνώση ύστερα από γραπτή αίτησή του, μόνο όπως έχει «*ειδικό έννομο συμφέρον*» και υπό την πρόσθετη προϋπόθεση ότι τα επίμαχα έγγραφα είναι σχετικά με υπόθεση του αιτούντος η οποία εκκρεμεί στις δημόσιες υπηρεσίες ή έχει διεκπεραιωθεί από αυτές.

Ανεξάρτητα, όμως από το εάν πρόκειται για διοικητικά ή ιδιωτικά έγγραφα, το δικαίωμα πρόσβασης «*δεν υφίσταται*», στις περιπτώσεις που το έγγραφο αφορά την ιδιωτική ή οικογενειακή ζωή «*τρίτου*» (δηλαδή όχι του ίδιου του αιτούντος και άρθρο 9 και 9^Α του Συντ.), ή εάν παραβλέπεται απόρρητο το οποίο προβλέπεται από ειδικές διατάξεις (π.χ. ιατρικό, φορολογικό ή τραπεζικό απόρρητο κ.λ.π).

Αντιθέτως το δικαίωμα πρόσβασης υφίσταται μεν, αλλά η αρμόδια διοικητική αρχή, μπορεί να αρνηθεί την ικανοποίηση του δικαιώματος αυτού, εάν το έγγραφο αναφέρεται στις συζητήσεις του Υπουργικού Συμβουλίου, ή αν η ικανοποίηση του δικαιώματος τούτου είναι δυνατόν να δυσχεραίνει «*ουσιωδώς*» την έρευνα δικαστικών, αστυνομικών ή στρατιωτικών αρχών σχετικά προς την τέλεση εγκλήματος, ή διοικητικής παράβασης. Είναι φανερό ότι στις περιπτώσεις αυτές, η άρνηση της διοίκησης πρέπει να έχει την αντίστοιχη αιτιολόγηση.

Εξάλλου η άσκηση του δικαιώματος πρόσβασης, ανεξάρτητα εάν πρόκειται για διοικητικά ή ιδιωτικά έγγραφα γίνεται με την επιφύλαξη της ύπαρξης τυχόν *δικαιωμάτων πνευματικής ή βιομηχανικής ιδιοκτησίας* (άρθρα 2 και 24 του Ν. 2121/1993, τις διατάξεις του Ν. 1733/1987, του άρθρου 30 του ΠΔ 259/1997).

²⁰¹ Γρ. Λαζαράκος, σελ. 81, από Μ. Ξεντίδου στην «*Η διαφάνεια και το δικαίωμα πρόσβασης στα διοικητικά στοιχεία, Ο ρόλος του δικαιώματος πληροφοριακής αυτοδιάθεσης*» Διπλωματική στο μεταπτυχιακό πρόγραμμα της Δημόσιας Διοίκησης «*Νομικό Πολιτισμό –Δημόσιο και Ιδιωτικό δίκαιο*» Πάντειο Πανεπιστήμιο, ανάρτηση στον Πάνδημο, 2015

Τρόπος άσκησης

Το δικαίωμα πρόσβασης, σύμφωνα με την παρ. 4 του άρθρου 5 ΚΔΔ, ασκείται : είτε με **α)** μελέτη του εγγράφου στο κατάστημα της υπηρεσίας, ή **β)** με χορήγηση αντιγράφου, εκτός αν η αναπαραγωγή τούτου μπορεί να βλάψει το πρωτότυπο.

Κατά τον Π. Λαζαράτο, οι δύο τρόποι άσκησης του δικαιώματος γνώσης προβλέπονται σωρευτικά και όχι διαζευκτικά, ενώ η διοίκηση δεσμεύεται από την επιλογή του ιδιώτη²⁰².

Το δικαίωμα γνώσης του άρθρου 5 ΚΔΔ δεν είναι τίποτα άλλο παρά η ειδικότερη μορφή του δικαιώματος πληροφόρησης που είδαμε να θεμελιώνεται σε συνταγματικές διατάξεις .

Τέλος η **χρονική προθεσμία** για την ικανοποίηση του δικαιώματος πρόσβασης τόσο στα διοικητικά όσο και στα ιδιωτικά έγγραφα ή για την «**αιτιολογημένη**» απόρριψη της σχετικής αίτησης ορίσθηκε ως **εικοσαήμερη** με την παρ. 6 του άρθρου 5 του ΚΔΔ, όπως αντικαταστάθηκε με την παρ. 2 του άρθρου 41 του Ν.3230/2004.

Η έναρξη της προθεσμίας αυτής προϋποθέτει την γραπτή υποβολής σχετικής αίτησης από το διοικούμενο, ενώ η τυχόν απόρριψη της αίτησης αυτής, εφόσον ο νόμος αξιώνει να είναι «**αιτιολογημένη**» πρέπει να φέρει αιτιολογία στο σώμα της και η αιτιολογία αυτή πρέπει να αναφέρεται κατά τρόπον συγκεκριμένο στη συνδρομή στην συγκεκριμένη περίπτωση κάποιου από τους νόμιμους λόγους για τους οποίους μπορεί η διοίκηση να αρνηθεί την ικανοποίηση του αιτήματος.

Η άρνησης της διοίκησης να προβεί στην οφειλομένη απάντηση έχει εκτελεστό χαρακτήρα και συνεπώς είναι δυνατή η παροχή έννομης προστασίας έναντι αυτής από τις δικαστικές αρχές. Παρ' όλα αυτά, τούτο το δικαίωμα δεν είναι απεριόριστο. Το δικαίωμα στην πληροφόρηση αποτελεί ακρογωνιαίο λίθο στο πλαίσιο της διοικητικής διαδικασίας. Τα δικαιώματα του ΚΔΔ, αρχικά χαρακτηρίζονται ως **διαδικαστικά**²⁰³, όμως διατυπώνεται η άποψη ότι σε αρκετές περιπτώσεις είναι απολύτως ουσιαστικά για την πραγματική άσκηση ενός δικαιώματος.

²⁰² Π. Λαζαράτος , «Το δικαίωμα πρόσβασης στα διοικητικά στοιχεία», Δ 25 (1994), σελ. 1015

²⁰³ Χ. Αντωνοπούλου, «Το δικαίωμα πρόσβασης», ΕΔΔΔ ,τόμος 50 , Αθήνα 2006, σελ.260

Έχει μάλιστα όπως αναφέρει ο Α. Τάχος²⁰⁴, ότι με «το δικαίωμα» γνώσης εισάγεται «*λαϊκή αγωγή*»²⁰⁵ (action popularis) στην διοικητική διαδικασία ως στάδιο προδικασίας που συνιστά άσκηση προελέγχου της διοικητικής δράσης. Επιπλέον, το δικαίωμα πρόσβασης συνδέεται με ευρύτερες αρχές του διοικητικού δικαίου. Όπως το δικαίωμα προηγούμενης ακρόασης και της αιτιολόγησης των διοικητικών πράξεων.

Όπως αναφέρεται στην **αριθ. 620/1999** Γνωμοδότηση του Ε' Τμήματος του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους (Ν.Σ.Κ.), ως διοικητικά έγγραφα, κατά την έννοια και τον σκοπό των διατάξεων της παρ. 1 του άρθρου 5 του Ν. 2690/1999, ιονίζονται και τα έγγραφα τα οποία, ενώ δεν είναι διοικητικά, εφόσον έχουν χρησιμοποιηθεί ή ληφθεί υπόψη για τον καθορισμό διοικητικής δράσης ή την διαμόρφωση γνώμης ή κρίσης διοικητικού οργάνου λογίζονται ως τέτοια και κατά συνέπεια, χορηγούνται με την επίκληση απλού εύλογου ενδιαφέροντος.

Επισημαίνεται, ότι η ως άνω ευρεία διατύπωση του όρου «διοικητικό έγγραφο», αφορά μόνο στο πεδίο της πρόσβασης του πολίτη σε αυτά που τηρούνται στο αρχείο μιας Υπηρεσίας και όχι στην επικύρωση αντιγράφων εγγράφων, σύμφωνα με τις διατάξεις της παρ. 2 του άρθρου 11 του Ν. 2690/99, όπως ισχύουν, ύστερα από την εφαρμογή των διατάξεων της παρ. 2 του άρθρου 1 του Κεφαλαίου Α' του Ν. 4250/2014 (Α' 74).

β) Φορείς άσκησης του δικαιώματος

Προκειμένου να προσδιορίσουμε τους φορείς του δικαιώματος πρόσβασης στα δημόσια έγγραφα, είναι σκόπιμο να κάνουμε μια αναδρομή στην πρώτη παράγραφο του άρθρου 10 του Σ, αν θεωρήσουμε ότι η αίτηση πληροφοριών του άρθρου 10 παρ. 3 Σ, είναι «*αναφορά*» κατά το άρθρο 10 παρ. 1 Σ²⁰⁶.

Επομένως, καταρχήν, φορέας άσκησης του δικαιώματος είναι «καθένας», το άτομο, καθιστώντας έτσι το δικαίωμα της πρόσβασης στα διοικητικά στοιχεία, ως ένα άνευ διακρίσεως ως προς τα υποκείμενά του δικαίωμα. Η καθολικότητα δε του

²⁰⁴ Α. Τάχος, «*Ερμηνεία του Κώδικα Διοικητικής Διαδικασίας*», Δ.36,σελ. 172, 183.

²⁰⁵ Α. Τάχος, «*Ερμηνεία του Κώδικα Διοικητικής Διαδικασίας (Ν. 2690/1999)*», 2003, σελ. 172, 183. Υποσημείωση σε Χ. Αντωνοπούλου, «*Το δικαίωμα πρόσβασης*», ΕΔΔΔ, τόμος 50, Αθήνα 2006, σελ.260

²⁰⁶ Ν. Παπαδόπουλος., «*Το δικαίωμα γνώσης*». οπ.π. σελ. 1362

δικαιώματος αυτού εμφανίζεται τόσο από την διατύπωση της παρ. 1 του άρθρου 16 του ν. 1599/1986, όπου ορίζεται ως φορέας του δικαιώματος «*κάθε πολίτης*» όσο και από την διατύπωση της παρ. 1 του άρθρου 5 του ΚΔΔ, όπου γίνεται λόγος για «*κάθε ενδιαφερόμενο*». Δηλαδή καθένας που έχει *εύλογο ενδιαφέρον*,²⁰⁷ άρα ένας ευρύτερος κύκλος προσώπων και όχι μόνο εκείνοι που έχουν «*έννομο συμφέρον*» έχει δικαίωμα να λαμβάνει γνώση, ύστερα από γραπτή αίτησή του²⁰⁸.

Μάλιστα, στο άρθρο 24 του αυτού ως άνω νόμου ορίζεται ότι «*Για την εφαρμογή των διατάξεων του Δεύτερου Κεφαλαίου του νόμου αυτού ως πολίτες νοούνται και οι αλλοδαποί καθώς και νομικά πρόσωπα και ενώσεις προσώπων*».

Με βάση την εισηγητική Έκθεση του Ν. 1599/1986 εκφράστηκε από τον καθηγητή Α. Τάχο ότι το δικαίωμα πρόσβασης στα διοικητικά στοιχεία αναφέρεται στους *Έλληνες πολίτες*, ως *ατομικό* και *πολιτικό δικαίωμα* ή στους *αλλοδαπούς* ως *ατομικό*, απορρέον από την αρχή της φανεράς δράσης των διοικητικών οργάνων και περαιτέρω από την αρχή της λαϊκής κυριαρχίας, ως οργανωτική βάση του πολιτεύματός μας²⁰⁹.

Η θέση όμως αυτή έρχεται σε αντίθεση τόσο με το πνεύμα και το γράμμα του Ν. 1599/1986 όσο και με τη συνταγματική διάταξη του άρθρου. 10 παρ. 3 Σ. Όσον αφορά δε ειδικότερα στα νομικά πρόσωπα, με τον τρόπο που είναι διατυπωμένη η διάταξη, το φάσμα των προσώπων που είναι φορείς του δικαιώματος είναι και οι αλλοδαποί, οι ενώσεις προσώπων και τα νομικά πρόσωπα δημοσίου ή ιδιωτικού δικαίου²¹⁰.

Πάνω στο θέμα αυτό, το Συμβούλιο της Επικρατείας έκρινε πως οι ανώνυμες εταιρείες ακόμα και οι αστικές μη κερδοσκοπικές εταιρείες μπορούν να αιτηθούν την λήψη εγγράφων από τις δημόσιες υπηρεσίες²¹¹, ενώ το Νομικό Συμβούλιο του

²⁰⁷ Ως *εύλογο ενδιαφέρον*, νοείται εκείνο το οποίο προκύπτει, κατά τρόπο αντικειμενικό, από την ύπαρξη μιας συγκεκριμένης, προσωπικής εννόμου σχέσεως, συνδεδεμένης με το περιεχόμενο των διοικητικών στοιχείων στα οποία ζητείται η πρόσβαση **και όχι** το ενδιαφέρον κάθε πολίτη για την εύρυθμη άσκηση των γενικών καθηκόντων της Διοίκησης και την τήρηση των νόμων, σύμφωνα με την αριθμ. 1214/2000 απόφαση του Δ' τμήματος του ΣτΕ. (σχετ. έγγραφο ΔΙΣΚΠΟ/Φ16/2214/28-2-2006).

²⁰⁸ Α. Μαρκαντωνάτου- Σκαλτσά, «*Η προστασία του διοικούμενου.....*» όπ.π. ,σελ.172

²⁰⁹ Τάχος Α. , «*Δίκαιο Προστασίας του Περιβάλλοντος*», Εκδόσεις . Σάκκουλα , Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2006, σελ. 69

²¹⁰ Αντωναροπούλου Χρ. «*Το δικαίωμα πρόσβασης σε έγγραφα της διοίκησης*», ΕΔΔΔ 2/2006 σελ. 260

²¹¹ ΣτΕ 1397/1993 ΔιΔικ 1994, 1117

Κράτους σε σχετική γνωμοδότησή του δέχθηκε ότι η υποχρέωση της διοίκησης για την χορήγηση στοιχείων της αφορά και τα ΝΠΔ²¹².

Το δικαίωμα πρόσβασης όσον αφορά στα ΝΠΔΔ. Με δεδομένο ότι δεν μπορεί να είναι φορέας ατομικών και κοινωνικών δικαιωμάτων, είναι ορθό ότι τα ΝΠΔΔ, ως φορείς άσκησης δημόσιας εξουσίας, δεν μπορούν να είναι φορείς δικαιωμάτων²¹³.

Ο προβληματισμός εγείρεται αναφορικά με εκείνα τα ΝΠΔΔ που έχουν εξουσία ανεξάρτητη ή και αυτοτελή σε σχέση με του κράτους και λειτουργούν με τα μέσα και τους θεσμούς του ιδιωτικού δικαίου, έξω από τους κανόνες του δημοσίου δικαίου.

Το ΣτΕ δέχθηκε, ότι τα ΝΠΔΔ μπορούν να είναι φορείς δικαιωμάτων, στην περίπτωση που δρουν με συνταγματικά κατοχυρωμένη λειτουργική αυτοτέλεια, όπως συμβαίνει με τους ΟΤΑ, ΑΕΙ, ο Δικηγορικός Σύλλογος κ.λ.π.

Κατά συνέπεια, οι φορείς του δικαιώματος πρόσβασης στα διοικητικά στοιχεία συνιστούν ένα ευρύ σύνολο. Στο άρθρο 5 του ΚΔΔ όπως ισχύει σήμερα θεσπίζεται το δικαίωμα γνώσης των δημόσιων εγγράφων. Το δικαίωμα αυτό ανήκει υπό τις νόμιμες προϋποθέσεις, στους διοικούμενους φυσικά ή νομικά πρόσωπα. Και όταν λέμε νομικά πρόσωπα εννοούμε τόσο τα νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου όσο και τα νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου²¹⁴. Και στην συνέχεια με το άρθρο 1 και 2 του Ν.3979/2011 και εν συνεχεία στο Π.Δ. 28/2015²¹⁵, φορείς του δικαιώματος πρόσβασης στα διοικητικά στοιχεία, έχουν τα φυσικά και τα ΝΠΔΔ και μπορούν να

²¹² Γνμ ΝΣΚ 76/2002, στην επίσημη ιστοσελίδα του <http://www.nsk.gr/> σύμφωνα με την οποία ο ΟΤΕ Α.Ε. δικαιούται τη χορήγηση βεβαίωσης σχετικά με αποδοχές καθηγητή.

²¹³ Χρυσόγονος Κ., «Ατομικά και Κοινωνικά δικαιώματα» οπ.π. σελ. 51 επ.

²¹⁴ Χ Αντωναρπούλου., «Το δικαίωμα πρόσβασης σε έγγραφα της διοίκησης», ΕΔΔΔ 2006, σελ. 259.

²¹⁵ Άρθρο 7 Υ.Α. ΥΑΠ/Φ.40.4/3 /1031/2012 και στην συνέχεια το άρθρο 3 ΠΔ 28/2015 «Πρόσβαση και χορήγηση ηλεκτρονικών δημόσιων εγγράφων»

« 1. Η πρόσβαση στα δημόσια έγγραφα είναι δυνατή είτε με μελέτη του εγγράφου είτε με χορήγηση αντιγράφου του με τη χρήση ΤΠΕ. Η σχετική δαπάνη αναπαραγωγής βαρύνει τον αιτούντα σύμφωνα με τις οικείες διατάξεις. 2. Με την επιφύλαξη των προβλέψεων του άρθρου 1, οι αιτήσεις για την χορήγηση αντιγράφων από δημόσια έγγραφα υφίστανται ταχεία επεξεργασία. Με την κατάθεση της αίτησης από τον αιτούντα με τη χρήση ΤΠΕ, αποστέλλεται σε αυτόν αποδεικτικό παραλαβής. 3. Η μελέτη των δημόσιων εγγράφων μπορεί να γίνει είτε με πρόσβαση που παρέχεται από τους διαδικτυακούς τόπους των δημόσιων φορέων εξασφαλίζοντας την ασφαλή επικοινωνία μεταξύ ενδιαφερομένων και διαδικτυακών τόπων σύμφωνα με τα οριζόμενα στο παράρτημα Ι του Πλαισίου Παροχής Υπηρεσιών Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης, είτε με χορήγηση αντιγράφου που αποθηκεύεται στην ηλεκτρονική θυρίδα του ενδιαφερομένου. Η αποστολή αντιγράφου πέραν της χρήσης της θυρίδας μπορεί να γίνει μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου εφόσον εξασφαλίζεται η λήψη από εξουσιοδοτημένο παραλήπτη και λαμβάνεται αποδεικτικό παραλαβής.»

επικοινωνούν και να συναλλάσσονται με τους φορείς του δημόσιου τομέα με χρήση τεχνολογιών πληροφορικής και επικοινωνιών.

Ο νόμος αυτός εφαρμόζεται και στην περίπτωση που μέρος της έκδοσης ή διεκπεραίωσης πράξης ή ενέργειας, της επικοινωνίας ή της συναλλαγής πραγματοποιείται χωρίς χρήση τεχνολογιών πληροφορικής και επικοινωνιών . Στην περίπτωση αυτή εφαρμόζεται σε εκείνα τα στάδια της πράξης, ενέργειας, επικοινωνίας ή συναλλαγής, τα οποία πραγματοποιούνται με χρήση τεχνολογιών πληροφορικής και επικοινωνιών ²¹⁶. Παράλληλα θεσπίζεται απέναντι στο δικαίωμα των διοικουμένων αντίστοιχη υποχρέωση των δημόσιων υπηρεσιών να ικανοποιούν την απαίτηση αυτή. Το αίτημα υποβάλλεται στις δημόσιες υπηρεσίες .

γ) Αποδέκτες του δικαιώματος

Αποδέκτες του δικαιώματος πρόσβασης συνιστούν σύμφωνα με την διατύπωση της παρ. 1 του άρθρου 5 του ΚΔΔ, οι δημόσιες υπηρεσίες, στις οποίες περιλαμβάνεται το νομικό πρόσωπο του Κράτους και οι ΟΤΑ, αλλά και κάθε διοικητική υπηρεσία του δημοσίου τομέα σε εθνικό, δημοτικό, περιφερειακό ή τοπικό επίπεδο, καθώς επίσης τα ΝΠΔΔ²¹⁷, οι ανεξάρτητες αρχές και νομικά πρόσωπα διφυούς²¹⁸ χαρακτήρα, τα οποία εκτελούν υπηρεσίες δημοσίου χαρακτήρα²¹⁹.

Ο ΚΔΔ καλύπτει ένα κενό στη δράση της δημόσιας διοίκησης . Έχει υιοθετήσει τις νομολογιακές λύσεις , ιδίως του ΣτΕ. Αυτό όμως , δεν αποκλείει να δημιουργηθεί νέα νομολογία, βάσει ερμηνείας των διατάξεων του ΚΔΔ²²⁰. Ως εύλογη όμως, εξαίρεση από τη νομολογία του ΣτΕ «*διφυή*»²²¹ νομικά πρόσωπα που είναι κατά βάση ΝΠΔ. Ως ΝΠΔ εκδίδουν πράξεις ιδιωτικού δικαίου στα πλαίσια των

²¹⁶ www.nomotelia.gr

²¹⁷ Αυτή η στενή έννοια της δημόσιας διοίκησης υποστηρίζεται από τον Π. Δαγτόγλου, « *Γενικό Διοικητικό Δίκαιο*», Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα Κομοτηνή 2004, σελ 331, αντιθέτως η Α. Μαρκαντωνάτου Σκαλτσά, υποστηρίζει ότι ο δημόσιος τομέας έχει ευρύτερη υπόσταση από την δημόσια διοίκηση και περιλαμβάνει και τα αμέσως ή εμμέσως εξαρτώμενα από το Κράτος νομικά πρόσωπα είτε είναι αυτά δημοσίου είτε ιδιωτικού δικαίου, ο.π. σελ 174.

²¹⁸ Α. Μαρκαντωνάτου –Σκαλτσά, «*Δημόσια Διοίκηση και συλλογικά όργανα*» , εκδόσεις Αν. Σάκκουλα, Αθήνα –Κομοτηνή, 2005, σελ.62 . Υποσημείωση «*Διφυή νομικά πρόσωπα είναι τα πρόσωπα που, ως προς ορισμένες εκδηλώσεις τους , ασκούν διοίκηση και ,επομένως δημόσια εξουσία και ,ως προς άλλες , ενεργούν στο πλαίσιο του ιδιωτικού δικαίου. Η νομική κατασκευή των μικτών νομικών προσώπων αποδοκιμάστηκε . Πάντως τα νομικά αυτά πρόσωπα παραμένουν ιδιωτικά.*»

²¹⁹ Β. Καρακώστας, Σ. Παυλάκη, ο.π. σελ. 119 και Κ. Χρυσόγονος, ο.π., σελ. 422..

²²⁰ Β. Καρακώστας- Σ Παυλάκη, «*Κώδικας Διοικητικής Διαδικασίας*», εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2009, σελ.8

²²¹ Α. Μαρκαντωνάτου –Σκαλτσά, «*Δημόσια Διοίκηση και συλλογικά όργανα*» , εκδόσεις Αν. Σάκκουλα, Αθήνα –Κομοτηνή, 2005, σελ.63

αρμοδιοτήτων τους , πράξεις που αναφέρονται στις τραπεζικές εργασίες ή στην κύρια καθαρώς οικονομική ή επιχειρηματική λειτουργία τους . Αλλά ως ΝΠΔΔ, έχουν δηλαδή και ορισμένες αρμοδιότητες δημοσίου δικαίου , στα πλαίσια των οποίων δραστηριοτήτων εκδίδουν διοικητικές πράξεις , υποκείμενες σε δικαστική προσφυγή ενώπιον των αρμοδίων διοικητικών δικαστηρίων. Σε αυτά είναι προφανές ότι είναι εφαρμοστές οι διατάξεις του ΚΔΔ. Παραδείγματα τέτοιων διφυή νομικών προσώπων αποτελούν , η Τράπεζα της Ελλάδος, ο ΕΟΜΜΕΧ. Σε αυτά δεν περιλαμβάνονται οι υπηρεσίες των δικαστηρίων, των εισαγγελιών καθώς και της βουλής ²²².

Στον Κώδικα διοικητικής διαδικασίας (Ν. 2690/1999), όπως τροποποιήθηκε με το άρθρο 1 παρ. 1 Ν. 4240/2014(ΦΕΚ Α΄74/26.3.2014) και προστέθηκε με τα άρθρο 7 παρ. 1 Ν.4325/2015(ΦΕΚ Α΄47/11.5.2015) αποδέκτες είναι πλέον: εκτός από τις δημόσιες υπηρεσίες του κράτους, από τα υπουργεία και τις νομαρχίες αλλά και τους ΟΤΑ και τα ΝΠΔΔ²²³ και τα νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου (ΝΠΙΔ) που ανήκουν στο κράτος ή επιχορηγούνται τακτικώς, σύμφωνα με τις κείμενες διατάξεις από κρατικούς πόρους κατά 50% τουλάχιστον του ετήσιου προϋπολογισμού τους , στα ΝΠΙΔ και τις Δημόσιες Επιχειρήσεις και Οργανισμοί (ΔΕΚΟ) του Κεφαλαίου Α΄ του Ν. 3429/2005, καθώς και στα νομικά πρόσωπα και οι επιχειρήσεις των Ο.Τ.Α., εντός ή εκτός της Γενικής Κυβέρνησης.²²⁴».

Από αυτή τη διαδικασία πρέπει να εξαιρέσουμε τα δικαστήρια που δεν είναι αποδέκτες του ως άνω δικαιώματος. Αυτή η άποψη πρέπει να στηριχθεί στην

²²² Α. Μαρκαντωνάτου- Σκαλτσά, «Η προστασία του διοικούμενου.....» ό.π. ,σελ.173

²²³ Αυτή η στενή έννοια της δημόσια διοίκησης υποστηρίζεται από τον Π. Δαγτόγλου, «Γενικό Διοικητικό Δίκαιο» , Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα Κομοτηνή 2004, σελ 331, αντιθέτως η Α. Μαρκαντωνάτου Σκαλτσά, «υποστηρίζει ότι πρέπει να ισχύει το ουσιαστικό (λειτουργικό) κριτήριο και όχι το οργανικό και ως εκ τούτου το άρθρο 5του Ν. 2690/1999 αφορά υπηρεσίες του κράτους και των ΝΠΔΔ, όσο και εκείνες των επιχειρήσεων και άλλων οργανισμών που λειτουργούν με την μορφή ΝΠΙΔ.», οπ .π. σελ 174.

²²⁴ Προστέθηκε το άρθρο 7 του Ν. 4325/2015 , ΦΕΚ 47 Α΄ 11.5.2015 «Επέκταση των δικαιωμάτων πολιτών και υπαλλήλων»

«1. Στο άρθρο 1 του Ν.2690/1999 (Α΄ 45) «Κώδικας Διοικητικής Διαδικασίας» προστίθεται δεύτερο εδάφιο ως εξής: «Ειδικά οι διατάξεις των άρθρων 4 έως 7 και του άρθρου 12 του παρόντος εφαρμόζονται αναλόγως στα νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου (Ν.Π.Ι.Δ.) που ανήκουν στο κράτος ή επιχορηγούνται τακτικώς, σύμφωνα με τις κείμενες διατάξεις από κρατικούς πόρους κατά 50% τουλάχιστον του ετήσιου προϋπολογισμού τους, στα Ν.Π.Ι.Δ. και τις Δημόσιες Επιχειρήσεις και Οργανισμούς (ΔΕΚΟ) του Κεφαλαίου Α΄ του Ν.3429/2005, καθώς και στα νομικά πρόσωπα και τις επιχειρήσεις των Ο.Τ.Α., εντός ή εκτός της Γενικής Κυβέρνησης.»

2. Στο τέλος του άρθρου 4 του Ν.2690/1999 προστίθεται παράγραφος 3 ως εξής:

«Οι Διευθύνσεις Διοικητικού των υπηρεσιών της παραγράφου 1 έχουν υποχρέωση έγγραφης ενημέρωσης των αιτούντων υπαλλήλων για την πρόοδο υποθέσεων σχετικών με θέματα της υπηρεσιακής τους κατάστασης που εκκρεμούν ενώπιόν τους εντός της προθεσμίας της παραγράφου 1, εφόσον δεν έχει διεκπεραιωθεί η υπόθεσή τους εντός της ως άνω προθεσμίας.»

ανεξαρτησία των δικαστηρίων και της δικαιοσύνης. Σε αυτή την εξαίρεση προστέθηκαν και όλες οι υπηρεσίες της βουλής.

Πέρα από αυτή την έννοια του αποδέκτη του εγγράφου που είναι η εκάστοτε διοικητική υπηρεσία που φυλάσσει το έγγραφο πρέπει να εξετάσουμε και την ενότητα του **διοικητικού χώρου**. Αυτή μπορεί να παρουσιαστεί με μία διπλή μορφή.

Πρώτον, όταν μία αίτηση για τη χορήγηση ενός εγγράφου σταλθεί σε αναρμόδια υπηρεσία τότε αυτή έχει την υποχρέωση να το παραπέμψει στην αρμόδια και ταυτόχρονα να ενημερώσει τον διοικούμενο για αυτή της την πράξη.

Δεύτερον, είναι η διπλή αρμοδιότητα που υπάρχει στην περίπτωση που μία υπηρεσία είναι υπεύθυνη για την φύλαξη του εγγράφου αλλά για οιονδήποτε λόγο αυτό βρίσκεται στη διάθεση κάποιας άλλης²²⁵.

Σε αυτήν την περίπτωση η υπηρεσία που θα λάβει την αίτηση πρέπει να πράξει τα δέοντα για να χορηγήσει το έγγραφο στον αιτούντα και σε καμία περίπτωση να αρνηθεί τη χορήγηση του δηλώνοντας αναρμόδια.

Αναφερόμενοι τώρα, στη χορήγηση του εγγράφου, αυτή μπορεί να είναι διττή.

Ο πρώτος τρόπος είναι η **επιτόπια μελέτη**. Είναι δηλαδή η πληροφόρηση που τελείται από τον ίδιο τον διοικούμενο ή τον πληρεξούσιό του στον τόπο όπου φυλάσσεται το έγγραφο σε ειδικά διαμορφωμένο χώρο της υπηρεσίας,²²⁶ δηλαδή στο αρχείο της Διοίκησης. Με αυτό τον τρόπο ο διοικούμενος μπορεί στο χώρο της υπηρεσίας της διοίκησης να λάβει γνώση του περιεχομένου του εγγράφου.

Ο δεύτερος που και στην πράξη είναι ο πιο συνηθισμένος είναι ο πολίτης να ζητήσει με αίτηση του να λάβει **επικυρωμένο αντίγραφο** αυτού ή **απλή φωτοτυπία**²²⁷.

Αυτές οι δύο δυνατότητες δίνονταν στον διοικούμενο με τον ν. 1599/1986 όχι διαζευκτικά αλλά **σωρευτικά** και μάλιστα ήταν υποχρεωμένη η διοίκηση αν το αίτημα του διοικούμενο ήταν νόμιμο να ικανοποιήσει και τις δύο δυνατότητες αν αυτό της ζητηθεί, στον Κ.Δ.Δ. αυτή η δυνατότητα έπαψε να υφίσταται τιθέμενου του διαζευκτικού «ή» από τον νομοθέτη ανάμεσα σε αυτές τις δύο επιλογές.

²²⁵ Α. Γέροντας, «στα δικαιώματα πρόσβασης στα διοικητικά έγγραφα», ΔτΑ (2000) σελ 573

²²⁶ Χρ. Αντωνοπούλου, «Το δικαίωμα πρόσβασης σε έγγραφα της Διοίκησης», ΕΔΔΔΔ 2/2006, σελ. 264

²²⁷ Α.. Μαρκαντωνάτου Σκαλτσά, «Η προστασία του διοικούμενου, Βασική αρχή της διοικητικής Δράσεως» εκδόσεις Αντ. Σάκκουλας Αθήνα Κομοτηνή, 1999 σελ 174.

Επίσης, μπορεί η γνωστοποίηση να γίνει με τη βοήθεια γιατρού, αν οι πληροφορίες είναι ιατρικού χαρακτήρα. Ο ιατρός *«ορίζεται»* για τον σκοπό αυτό προφανώς από τη διοίκηση²²⁸.

B.4. Περιορισμοί του δικαιώματος

Το δικαίωμα πρόσβασης όπως και όλα τα δικαιώματα δεν ασκείται κατά τρόπο απόλυτο αλλά υπόκειται σε περιορισμούς. Οι περιορισμοί λοιπόν για το δικαίωμα πρόσβασης προβλέπονται στις παραγράφους 3 και 5 του άρθρου 5²²⁹ του ΚΔΔ και διακρίνονται:

α) απόλυτους και β) σχετικούς.

Ως απόλυτος χαρακτηρίζεται ο περιορισμός, κατά τον οποίο ο πολίτης δεν έχει, με κανένα τρόπο, το δικαίωμα να λάβει γνώση των στοιχείων και η διοίκηση από την πλευρά της έχει υποχρέωση να μην επιτρέψει για οποιοδήποτε λόγο την πρόσβαση²³⁰. Ενώ σχετικοί είναι οι περιορισμοί που έχουν δυνητικό χαρακτήρα, δηλαδή εναπόκειται στην κρίση της αρχής και στα πλαίσια της άσκησης της διακριτικής της ευχέρειας, αν θα επιτρέψει την πρόσβαση στα έγγραφα²³¹ ή όχι.

α) Απόλυτοι Περιορισμοί²³²

Έτσι, λοιπόν, στην παράγραφο 3 του άρθρου 5 εδάφιο α' εισάγεται *απόλυτος περιορισμός* του δικαιώματος στην περίπτωση που το έγγραφο που ζητείται αφορά την *ιδιωτική ή οικογενειακή ζωή τρίτου*, αλλά και στα *«προσωπικά δεδομένα»*. Η απαγόρευση συνάδει προς το άρθρο 9 παρ. 1 εδάφιο 2 του Συντ., σύμφωνα με το οποίο *«η ιδιωτική και οικογενειακή ζωή του ατόμου είναι απαραβίαστος»*²³³. Η

²²⁸ Α. Τάχος, *«Ερμηνεία Κώδικα Διοικητικής Διαδικασίας»*, Εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα- Θεσσαλονίκη 2009 σελ 255

²²⁹ Άρθρο 5 «3. Το κατά τις προηγούμενες παραγράφους δικαίωμα δεν υφίσταται στις περιπτώσεις που το έγγραφο αφορά την ιδιωτική ή οικογενειακή ζωή τρίτου ή αν παραβιάζεται απόρρητο, το οποίο προβλέπεται από ειδικές διατάξεις. Η αρμόδια διοικητική αρχή μπορεί να αρνηθεί την ικανοποίηση του δικαιώματος τούτου, αν το έγγραφο αναφέρεται στις συζητήσεις του Υπουργικού Συμβουλίου ή αν η ικανοποίηση του δικαιώματος αυτού είναι δυνατόν να δυσχεράνει ουσιωδώς την έρευνα δικαστικών, διοικητικών, αστυνομικών ή στρατιωτικών αρχών σχετικά με την τέλεση εγκλήματος ή διοικητικής παράβασης....5. Η άσκηση του κατά τις παραγράφους 1,2 δικαιώματος γίνεται με την επιφύλαξη της ύπαρξης τυχόν δικαιωμάτων πνευματικής ή βιομηχανικής ιδιοκτησίας.»

²³⁰ Χ. Δετσαρίδης, *«Το δικαίωμα γνώσης των διοικητικών εγγράφων, Σύμφωνα με τις νεότερες νομοθετικές και νομολογιακές εξελίξεις»*, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2006, σελ. 131.

²³¹ Ο. π., σελ. 134

²³² Α.. Μαρκαντωνάτου Σκαλτσά, *«Η προστασία του διοικούμενου, Βασική αρχή της διοικητικής Δράσεως»*, ό.π., σελ. 175

²³³ Η εν λόγω απαγόρευση συνάδει επίσης προς το άρθρο 9^A που προστέθηκε με την αναθεώρηση του 2001.

τελευταία αυτή έννοια προσδιορίζεται από το αντικειμενικό κριτήριο των κοινωνικών αντιλήψεων που επικρατούν σε συνδυασμό με το υποκειμενικό κριτήριο της βούλησης του εκάστοτε προσώπου. Γίνεται δεκτό συναφώς ότι στη ζωή κάθε ανθρώπου υπάρχει ένας πυρήνας στον οποίο κυριαρχεί αυτός μόνο και στον οποίο δεν μπορεί να διεισδύσει το Κράτος.

Επιπλέον η διακήρυξη του απαραβίαστου σημαίνει και απαγόρευση δημοσιοποίησης της ζωής του ανθρώπου²³⁴. Ως προς τη χορήγηση των στοιχείων που αφορούν την ιδιωτική και οικογενειακή ζωή του ατόμου, η Α. Μαρκαντωνάτου-Σκαλτσά επισημαίνει περαιτέρω ότι υπάρχει **δεσμία**²³⁵ αρμοδιότητα της Διοίκησης, έστω και αν συναινεί το πρόσωπο που το αφορούν.²³⁶ Η ερμηνεία της διάταξης αυτής θα πρέπει να γίνεται στενά καθώς η διάταξη προσπαθεί να προστατεύσει του τρίτους από διαρροή πληροφοριών που αφορούν αποκλειστικά την ιδιωτική ή οικογενειακή ζωή και να επιτύχει εξισορρόπηση μεταξύ του δικαιώματος του πολίτη για την πρόσβαση αυτού στα έγγραφα αλλά και το απαραβίαστο της ιδιωτικής οικογενειακής ζωής²³⁷.

Έτσι θεωρείται ότι το έγγραφο αναφέρεται στην ιδιωτική ή οικογενειακή ζωή τρίτου, όταν περιέχει στοιχεία που συγκροτούν την έννοια της αυστηρής ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής και περιλαμβάνουν ιδιαίτερες πληροφορίες από απλά

²³⁴ Α. Μαρκαντωνάτου-Σκαλτσά., *Η προστασία του διοικουμένου ...*, ό.π., σελ. 177

²³⁵ **Η δέσμια αρμοδιότητα**

Τούτο σημαίνει ότι το διοικητικό όργανο, εφόσον διαπιστώσει ότι συντρέχουν οι προβλεπόμενες από τον εφαρμοστέο κανόνα δικαίου πραγματικές ή νομικές προϋποθέσεις για την εφαρμογή του, είναι υποχρεωμένο να εκδώσει διοικητική πράξη που περιέχει ρύθμιση, την οποία προκαθορίζει ο κανόνας αυτός. Εν προκειμένω, η Διοίκηση λαμβάνει αποφάσεις τις οποίες της έχει υπαγορεύσει εκ των προτέρων ο κανόνας δικαίου. Το μοναδικό της καθήκον έγκειται στην εφαρμογή του κανόνα δικαίου στη συγκεκριμένη περίπτωση, η οποία αιτιολογεί την απόφασή της. Ο κανόνας δικαίου υποδεικνύει στη Διοίκηση κατά τρόπο επιτακτικό τη συμπεριφορά που πρέπει να υιοθετήσει και δεν της αφήνει περιθώρια εκτίμησης

Εν αντιθέση **διακριτική ευχέρεια** Διακριτική ευχέρεια υπάρχει όταν οι κανόνες που διέπουν την αρμοδιότητα δεν προκαθορίζουν επακριβώς την ενέργεια του διοικητικού οργάνου, αλλά του αφήνουν ελευθερία δράσης. Ειδικότερα, η αρμοδιότητα έχει τον χαρακτήρα διακριτικής ευχέρειας όταν, σύμφωνα με τις σχετικές διατάξεις, το διοικητικό όργανο δύναται αλλά δεν υποχρεούται, ενόψει των υφισταμένων συνθηκών, να εκδώσει τη διοικητική πράξη, ή να καθορίσει κατά την κρίση του το χρονικό σημείο της έκδοσής της, ή ακόμη να επιλέξει μεταξύ περισσοτέρων ρυθμίσεων διαφορετικού περιεχομένου.

²³⁶ Α. Μαρκαντωνάτου-Σκαλτσά., *Η προστασία του διοικουμένου ...*, ό.π., σελ. 176-177

²³⁷ Ν. Μαυρίκας, «*Η πρόσβαση στα έγγραφα, ερμηνευτική προσέγγιση, υπό το πρίσμα των γνωμοδοτήσεων του ΝΣΚ*», ΘΠΔΔ 5/2009, σελ. 529-538.

στοιχεία ταυτότητας μέχρι την ποινική, πολιτική, κοινωνική, ερωτική συμπεριφορά²³⁸.

Εφόσον λοιπόν ένα έγγραφο έχει τέτοιου είδους περιεχόμενο η διοίκηση οφείλει να αρνηθεί την πρόσβαση στα έγγραφα.

Απόλυτος, επίσης, **περιορισμός** ισχύει και στην περίπτωση των ειδικά νομοθετικά προβλεπόμενων απορρήτων σύμφωνα με το άρθρο 5 παράγραφος 3 εδάφιο α' του ΚΔΔ. Τέτοιου είδους απόρρητα είναι αυτά που προβλέπονται από ειδικούς νόμους και διατάξεις όπως είναι για παράδειγμα το ιατρικό απόρρητο²³⁹, το φορολογικό απόρρητο²⁴⁰, το εμπορικό απόρρητο κλπ.

Ως προς τις απόλυτες εξαιρέσεις του δικαιώματος πρόσβασης η Α. Μαρκαντωνάτου-Σκαλτσά αναφέρει περαιτέρω τα ακόλουθα: «*Απαγορεύεται η πρόσβαση σε στοιχεία που θίγουν το ιατρικό, εμπορικό, τραπεζικό ή βιομηχανικό απόρρητο, καθώς και κάθε άλλο απόρρητο το οποίο προβλέπεται ευθέως από ειδικές διατάξεις. Το απόρρητο αυτό δεν μπορεί να προβληθεί έναντι εκείνου, στον οποίο αφορά. Προκειμένου δε για ιατρικές πληροφορίες αυτές χορηγούνται μόνο με τη βοήθεια γιατρού. Σε κάθε περίπτωση ωστόσο ο φορέας του δικαιώματος δεν μπορεί να χρησιμοποιήσει τα έγγραφα για εμπορικούς σκοπούς*»²⁴¹

Υποστηρίχθηκε βέβαια και η άποψη ότι οι διατάξεις του απορρήτου καθιερώνουν διακριτική ευχέρεια της διοίκησης, η οποία θα πρέπει να προβεί σε στάθμιση ανάμεσα στο δημόσιο συμφέρον προς διαφύλαξη του απορρήτου και του συνταγματικού δικαιώματος πρόσβασης στα διοικητικά στοιχεία²⁴².

Βέβαια η άποψη που επικράτησε στη νομολογία είναι ότι στην περίπτωση που το έγγραφο που ζητείται εμπίπτει σε νομοθετικά προβλεπόμενο απόρρητο η διοίκηση είναι υποχρεωμένη να αρνηθεί τη χορήγηση του εγγράφου²⁴³.

²³⁸ Χ. Δετσαρίδης, «*Το δικαίωμα γνώσης των διοικητικών εγγράφων, Σύμφωνα με τις νεότερες νομοθετικές και νομολογιακές εξελίξεις*», εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2006, σελ. 131.

²³⁸ Ο.π., σελ. 134

²³⁹ Άρθρο 23 του ΑΝ 1565/1934

²⁴⁰ Άρθρο 85 παράγραφος 2 του Νόμου 2238/1994.

²⁴¹ Ο.π., σελ. 177-178

²⁴² Χ. Δετσαρίδης, «*Το δικαίωμα γνώσης των διοικητικών εγγράφων, Σύμφωνα με τις νεότερες νομοθετικές και νομολογιακές εξελίξεις*», εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2006, σελ. 142.

²⁴³ 96 ΣΤΕ 2365/2013 δημοσιευμένη στην ΤΝΠ Νόμος που αναφέρεται στο επιχειρηματικό απόρρητο, ομοίως ΣΤΕ 2447/2012

Την ίδια στάση κρατά και το Νομικό Συμβούλιο του Κράτους που σε σχετική γνωμοδότηση αναφέρει χαρακτηριστικά. «Ως εκ τούτου άρση ή κάμψη του φορολογικού απορρήτου μόνο με ειδική, ρητή και σαφή νομοθετική ρύθμιση θα καταστεί δυνατή, όπως συνέβη για παράδειγμα με τη διάταξη του άρθρου 26 παρ. 5 του νόμου 2429/1996, όπως ισχύει, που προβλέπει την μη εφαρμογή φορολογικού απορρήτου επί ελέγχου της περιουσιακής κατάστασης βουλευτών, δικαστικών λειτουργών ή άλλων κατηγοριών.»²⁴⁴.

Η επίκληση εκ μέρους της διοίκησης των διατάξεων του Ν. 2472/1997, βάσει του οποίου καθιερώθηκε η προστασία των πολιτών από τη συλλογή και επεξεργασία προσωπικών δεδομένων, προκειμένου να περιορίσει την άσκηση του δικαιώματος.

Η κρατούσα πλέον θέση του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους, που διατυπώνεται σε σειρά γνωμοδοτήσεων²⁴⁵ είναι ότι σκοπός του Ν. 2472/1997 είναι η επεξεργασία των προσωπικών δεδομένων, ενώ του άρθρου 5 του ΚΔΔ είναι η διαφάνεια και η γνώση των εγγράφων από τον ενδιαφερόμενο. Επομένως δεν τίθεται θέμα θεμελίωσης της άρνησης χορήγησης στην προστασία προσωπικών δεδομένων.

Όμως ιδιαίτερα κρίσιμη και βαρύνουσα άποψη για το θέμα έχει διατυπώσει η ΑΠΔΠΧ. Αποτελεί μάλιστα κρίσιμη παράμετρο της «θεσμικής αποστολής» της Αρχής: Αφορά το ρόλο της ως «συμπαραστάτη του πολίτη», στις περιπτώσεις που συναντά δυσκολίες κατά την άσκηση των δικαιωμάτων που του αναγνωρίζει ο νόμος, όπως π.χ. η μη ικανοποίηση του δικαιώματος πρόσβασης.²⁴⁶

β) Σχετικοί περιορισμοί.

Σχετική απαγόρευση, δηλαδή **δυνητικά**, εννοούμε όταν η διοίκηση έχει μια ευχέρεια να αρνηθεί τη χορήγηση ενός εγγράφου προς το διοικούμενο. Αυτή όμως η ευχέρεια που της δίνεται δεν πρέπει να είναι αυθαίρετη αλλά να γίνεται ύστερα από στάθμιση του συμφέροντος του πολίτη προς παροχή του εγγράφου και από την άλλη από τη στάθμιση του συμφέροντος που οδηγεί στην άρνηση, που ως επί το πλείστον είναι το δημόσιο συμφέρον²⁴⁷.

²⁴⁴ Γνωμοδότηση ΝΣΚ(Ολ.) 208/2005, δημοσιευμένη στο περιοδικό Συνήγορος 49/2005, σελ. 28, ομοίως σχετικά με το φορολογικό απόρρητο ΝΣΚ 279/2012, ΝΣΚ 150/2012.

²⁴⁵ Αντωνοπούλου Χρ. «Το δικαίωμα πρόσβασης σε έγγραφα της διοίκησης», ΕΔΔΔ 2,2006 σελ. 260

²⁴⁶ Λ. Μήτρου, «Η Αρχή προστασίας Προσωπικών Δεδομένων», εκδόσεις Σάκκουλα, 1999, σελ.38

²⁴⁷ Α.Μαρκαντωνάτου Σκαλτσά, «Η προστασία του διοικούμενου, Βασική αρχή της διοικητικής Δράσεως». Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή, 1999 σελ 178.

Αυτή η στάθμιση των συμφερόντων, είτε γίνεται από την ίδια τη διοίκηση, είτε από τον δικαστή που του ανατέθηκε να λύσει μια τέτοιου είδους σύγκρουση, πρέπει να έχει ως θεμέλιο την αρχή της αναλογικότητας που διέπει όχι μόνο το διοικητικό αλλά όλον τον τομέα του δικαίου.

Σχετική απαγόρευση έχουμε **α)** βλάπτουν το απόρρητο είτε των συζητήσεων του Υπουργικού συμβουλίου και των άλλων κυβερνητικών οργάνων, είτε της εθνικής άμυνας και της εξωτερικής πολιτικής . Επίσης, **β)** όταν υπάρχει πιθανότητα να δυσχεράνει, η χορήγηση ενός εγγράφου, την έρευνα δικαστικών, αστυνομικών, στρατιωτικών ή διοικητικών αρχών σχετικά με την τέλεση μίας παράβασης ή ενός εγκλήματος. Η άρνηση είναι πάντως δυνατή και αποτελεί εκτελεστή διοικητική πράξη, επαγόμενη για τον πολίτη δυσμενή αποτελέσματα.²⁴⁸. Σε αυτές τις περιπτώσεις πάντως η άρνηση πρέπει να είναι αιτιολογημένη. Επίσης, σε καμία περίπτωση δεν είναι δυνατόν να υπάρξει απόφαση για απαγόρευση χορήγησης στους αιτούντες έγγραφα που προσκόμισαν οι ίδιοι στην υπηρεσία. Στην άρνηση χορήγησης εγγράφων από κάποια υπηρεσία, την τελική απόφαση θα πάρει το δικαστήριο στο οποίο έχει δυνατότητα να προσφύγει ο διοικούμενος .Πάντως στην απόφαση αυτή του δικαστηρίου πρέπει να υπάρχει ειδική αιτιολογία και ειδικά στην αρνητική απάντηση για χορήγηση ενός εγγράφου. Πρόβλημα όμως γεννάται αν λόγω απορρήτου δεν μπορεί να χρησιμοποιηθεί ο λόγος απόρριψης στην απόφαση του δικαστηρίου για να υπερασπιστεί αυτό.

Το **δυναμικό απόρρητο** αυτό κάμπτεται στην περίπτωση που τα στοιχεία μιας απόφασης Υπουργικού συμβουλίου αφορά προσωπικά στο διοικούμενο, όπως εκρίθη με την **3130/2000** απόφαση του ΣτΕ. Αυτή η εξαίρεση καλύπτει την απαίτηση για πληροφόρηση του διοικούμενου για πράξεις που αφορούν στο πρόσωπο του άλλα και το δικαίωμα του να μην γίνεται επεξεργασία των στοιχείων του χωρίς να μπορεί να λάβει γνώση αυτών.

Στους σχετικούς περιορισμούς εντάσσεται και η **γ)** παράγραφος 5 του άρθρου 5 του ΚΔΔ με την οποία εισάγεται επιφύλαξη για την άσκηση του δικαιώματος πρόσβασης στην περίπτωση ύπαρξης δικαιώματος **πνευματικής ή βιομηχανικής ιδιοκτησίας**.

²⁴⁸ Α . Μαρκαντωνάτου Σκαλτσά., « Η προστασία του διοικούμενου, Βασική αρχή της διοικητικής Δράσεως» ,ό.π., σελ. 178

B.5. Έννοια και είδη απορρήτων

Το δικαίωμα πληροφόρησης , όπως έχει αναφερθεί και ανωτέρω ενδέχεται να αντιτίθεται σε διάφορες μορφές απορρήτου που κατοχυρώνονται με ειδικές διατάξεις του νόμου, όπως συμβαίνει στις περιπτώσεις προστασίας των προσωπικών δεδομένων

Ως **«απόρρητο»** είναι το απολύτως μυστικό, ήτοι αυτό που δεν πρέπει να αποκαλυφθεί σε τρίτο. Το απόρρητο υφίσταται και προστατεύεται μόνο όταν το επιθυμούν τα ενδιαφερόμενα μέρη και έλαβαν όλα τα απαραίτητα μέτρα, ώστε να διατηρηθεί η μυστικότητα.²⁴⁹ Μάλιστα υποστηρίζεται ότι , αν δεν είναι εμφανές ότι η επικοινωνία είναι ή όχι απόρρητη , τότε τεκμαίρεται ότι είναι απόρρητη. Ισχύει επομένως **«τεκμήριο υπέρ του απορρήτου»** και το οποί βρίσκει έρεισμα στην συνταγματική επιταγή που καθιερώνει το απόρρητο επικοινωνίας ως **«απολύτως απαραβίαστο»** Κατά συνέπεια, διοικητικό απόρρητο είναι το στοιχείο με όλα τα παραπάνω χαρακτηριστικά, που όμως κάτοχος το είναι το στοιχείο με όλα τα παραπάνω χαρακτηριστικά, που όμως κάτοχος του είναι η διοίκηση.²⁵⁰ Ιατρικό απόρρητο²⁵¹.

α) Το φορολογικό απόρρητο

Το φορολογικό απόρρητο αποτελεί μια νομοθετική πρόβλεψη αρκετά παλαιά για την έννομη τάξη . Από το 1917 και μέχρι σήμερα παραμένει σταθερά το νομικό πλαίσιο των φορολογικών διατάξεων . Το φορολογικό απόρρητο αποτελεί ιδιαίτερη μορφή του υπηρεσιακού απορρήτου, και το περιεχόμενο του συνίσταται στην υποχρέωση των φορολογικών αρχών να αποφεύγουν κάθε ενέργεια , με την οποία , άμεσα ή έμμεσα, το περιεχόμενο των τηρουμένων από αυτές στοιχείων των φορολογουμένων μπορεί να περιέλθει σε τρίτα πρόσωπα.²⁵²

²⁴⁹ Κ. Αρκουλή , *«Προστασία προσωπικών δεδομένων σε ηλεκτρονικές επικοινωνίες»*, Σειρά μελετών αστικού δικαίου» , Διεύθυνση σειράς Καρακώστας Ι., εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2010, σελ.61

²⁵⁰ Τ. Ρουμελιώτης, *«Η πρόσβαση στα διοικητικά στοιχεία»* , ό.π., σελ.19

²⁵¹ Άρθρο 47 παρ. 6 ν. 2071/1992: *«Ο ασθενής έχει το δικαίωμα στο μέτρο και στις πραγματικές συνθήκες που αυτό είναι δυνατόν, προστασίας της ιδιωτικής του ζωής. Ο απόρρητος χαρακτήρας των πληροφοριών και του περιεχομένου των εγγράφων που τον αφορούν, του φακέλου των ιατρικών σημειώσεων και ευρημάτων, πρέπει να είναι εγγυημένος.»*

²⁵² Χ. Δετσαρίδης, *«Το δικαίωμα γνώσης των διοικητικών εγγράφων»*, εκδόσεις Σάκκουλα , Αθήνα Θεσσαλονίκη, 2006,σελ.144

Απόρρητα φορολογικά στοιχεία δεν είναι μόνον όσα αναφέρονται στο στενό κύκλο των φορολογικών υποχρεώσεων , δηλαδή οι φορολογικές δηλώσεις , τα φορολογικά στοιχεία , οι εκθέσεις , οι πράξεις προσδιορισμού αποτελεσμάτων, τα φύλλα ελέγχου, οι αποφάσεις των προϊσταμένων των Δ.Ο.Υ αλλά και όσα σχετίζονται με τις επιχειρηματικές , επαγγελματικές και εν γένει οικονομικές δραστηριότητες του, καθώς επίσης και με ζητήματα προσωπικού ή οικογενειακού χαρακτήρα.²⁵³

Συνεπώς θέματα, που αφορούν σε επιχειρηματικά μυστικά, όπως είναι μέθοδοι παραγωγής, πελατολόγια, συμβάσεις , πηγές προμηθειών, πιστωτική ικανότητα, πολιτική τιμών, αγορών , πωλήσεων κ.λ.π., καθώς επίσης δηλωθείσα αναπηρία ή ασθένεια του φορολογούμενου εμπίπτουν στην σφαίρα του φορολογικού απορρήτου.

Σκοπός της καθιέρωσης του φορολογικού απορρήτου είναι, *αφενός* η προστασία του συμφέροντος των φορολογουμένων με την εδραίωση της πεποίθησης , ότι τα φορολογικά τους στοιχεία δεν θα περιέλθουν σε οποιονδήποτε τρίτο και *αφετέρου*, η προστασία του δημοσίου συμφέροντος, αφού με την σκέψη ότι τα στοιχεία είναι απόρρητα σε κάθε τρίτο, οι φορολογούμενοι δηλώνουν ειλικρίνεια τα φορολογικά τους στοιχεία και η φορολογική αρχή είναι υποχρεωμένη να διατηρήσει τη μυστικότητα του απορρήτου, για να προστατευτεί σύμφωνα με το νόμο ο φορολογούμενος και να μην γίνουν τα στοιχεία του γνωστά σε τρίτο.²⁵⁴

Κάμψη του φορολογικού απορρήτου έχουμε όταν αναφύονται ζητήματα δημοσίου συμφέροντος ή όταν προσβάλλονται συνταγματικά δικαιώματα , όπως π.χ. όταν πρόκειται για αξιόποινες πράξεις ή όταν εκκρεμεί υπόθεση διατροφής μεταξύ συζύγων ή τέκνων οπότε και θα πρέπει να έχουμε πρόσβαση στα φορολογικά στοιχεία άλλου.²⁵⁵

β) Το ιατρικό απόρρητο

Σύμφωνα με το άρθρο 23 του Α. Ν. 1565/1939 ο ιατρός οφείλει να τηρεί απόλυτη εχεμύθεια για ότι, είδε, άκουσε , έμαθε ή κατάλαβε κατά την άσκηση του

²⁵³ Χ. Δετσαρίδης, «*Το δικαίωμα γνώσης των διοικητικών εγγράφων*», ό.π.,σελ.144

²⁵⁴ Β. Τσούμας, «*Το δικαίωμα πληροφόρησης και επίδειξη εγγράφων*», εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2014,σελ. 146

²⁵⁵ Α. Τάχος , « *Ερμηνεία Κώδικα Διοικητικής Διαδικασίας*», έκδοση 4^η , εκδόσεις Σάκκουλα, 2009, σελ. 253

επαγγέλματος του και το οποίο αποτελεί απόρρητο του αρρώστου , ή των οικείων του, εκτός των περιπτώσεων που ο νόμος τον υποχρεώνει σε άρση αυτού²⁵⁶. Ο κανονισμός δεοντολογίας²⁵⁷ και ειδικότερα ο νόμος 3418/2005 στο άρθρο 13 προβλέπει, ότι ο γιατρός οφείλει να τηρεί αυστηρά απόλυτη εχεμύθεια για οποιοδήποτε στοιχείο υποκύπτει στην αντίληψη του, η του αποκαλύπτει ο ασθενής ή τρίτου , στο πλαίσιο της άσκησης των καθηκόντων του, και το οποίο αφορά στον ασθενή ή τους οικείους του. Ο γιατρός επιβάλλεται να ασκεί την αναγκαία εποπτεία στους βοηθούς , στους συνεργάτες , να λαμβάνει κάθε μέτρο προφύλαξης του απορρήτου και για το χρόνο μετά την λήξη του λειτουργήματος του. Στο άρθρο 13 παρ. 6 του Ν.3418/2005 τονίζεται ότι το ιατρικό απόρρητο πρέπει να τηρείται έστω και αν ο ασθενής στον οποίον αφορά απεβίωσε. Το ιατρικά απόρρητο ενισχύεται και με τον ποινικό νόμο .

Ειδικότερα στο άρθρο 371 παρ. 1 του Ποινικού Κώδικα προβλέπεται μεταξύ άλλων ότι οι γιατροί²⁵⁸ τιμωρούνται με χρηματική ποινή ή φυλάκιση αν αποκαλύψουν ιδιωτικά απόρρητα που ήρθαν σε γνώση τους είτε κατά τη διάρκεια άσκησης των καθηκόντων τους είτε που περιήλθαν σε αυτούς λόγω της ιδιότητας τους.²⁵⁹

Ειδικά στο χώρο της υγείας, ο ασθενής έχει ανάγκη, περισσότερο από κάθε άλλον άνθρωπο, λόγω της σωματικής και ψυχολογικής του ευαισθησίας, να γίνει σεβαστή η αξιοπρέπειά του. Έτσι, η τήρηση εχεμύθειας, ο σεβασμός της ακεραιότητάς του και του πόνου, συντείνουν ακριβώς στο σεβασμό της αξιοπρέπειάς του. Το ιατρικό απόρρητο αποτελεί εγγύηση για τον ασθενή, η οποία αφορά όλο το ιατρικό και λοιπό υγειονομικό προσωπικό που συμμετέχει στη θεραπεία του και δεν επιδέχεται εξαιρέσεις, εκτός από όσες ρητά προβλέπονται από την ειδική ποινική

²⁵⁶ Β. Τσούμας, «Το δικαίωμα πληροφόρησης και επίδειξη εγγράφων», όπ. π. σελ. 147

²⁵⁷ Β. Τσούμας, «Το δικαίωμα πληροφόρησης και επίδειξη εγγράφων», όπ. π. σελ. 147

²⁵⁸ 371ΠΚ παρ.1: « Κληρικοί, δικηγόροι, και κάθε είδους νομικοί παραστάτες , συμβολαιογράφοι, γιατροί, μαίες νοσοκόμοι, φαρμακοποιοί και άλλοι στους οποίους κάποιοι εμπιστεύονται συνήθως λόγω του επαγγέλματος τους ή της ιδιότητας τους , ιδιωτικά απόρρητα, καθώς και οι βοηθοί των προσώπων αυτών τιμωρούνται με χρηματική ποινή ή με φυλάκιση μέχρι ενός έτους αν φανερώσουν ιδιωτικά απόρρητα που τους τα εμπιστεύτηκαν ή που τα έμαθαν λόγω του επαγγέλματος ή της ιδιότητας τους»

²⁵⁹ Β. Τσούμας, «Το δικαίωμα πληροφόρησης και επίδειξη εγγράφων», εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2014

νομοθεσία ή επιβάλλονται για λόγους υγείας του ίδιου του ασθενούς, του περιβάλλοντός του ή ευρύτερα για λόγους δημόσιας υγείας²⁶⁰.

Σαφώς και υπάρχουν και άλλα είδη απορρήτων, όπως το δικηγορικό, το υπηρεσιακό, το συμβολαιογραφικό, το απόρρητο των επιστολών και της επικοινωνίας, ωστόσο στην εργασία αναφερόμαστε διεξοδικά στο φορολογικά και το ιατρικό.

B.6.Προεδρικό Διάταγμα 28/2015

N. 4325/2015 (ΦΕΚ 47/A´)

«Εκδημοκρατισμός της Διοίκησης - Καταπολέμηση Γραφειοκρατίας και Ηλεκτρονική Διακυβέρνηση - Αποκατάσταση αδικιών και άλλες διατάξεις»

Στο 3 κεφαλαίο «Δικαιώματα πολιτών - Καταπολέμηση Γραφειοκρατίας – Ηλεκτρονική Διακυβέρνηση» με την παράγραφο 1 του άρθρου 7 προωθείται η επέκταση συγκεκριμένων διατάξεων του Ν. 2690/99 - «Κώδικας Διοικητικής Διαδικασίας», επεκτείνει τα θέματα δικαιωμάτων και υποχρεώσεων στις σχέσεις Κράτους -Πολίτη και στα Νομικά Πρόσωπα Ιδιωτικού Δικαίου που ανήκουν στο κράτος ή επιχορηγούνται τακτικά, σύμφωνα με τις κείμενες διατάξεις από κρατικούς πόρους κατά 50% τουλάχιστον του ετήσιου προϋπολογισμού τους, στα Νομικά Πρόσωπα Ιδιωτικού Δικαίου και τις Δημόσιες Επιχειρήσεις και Οργανισμούς (ΔΕΚΟ) του Κεφαλαίου Α´ του Ν. 3429/2005 (Α´ 314), καθώς και στα νομικά πρόσωπα και τις επιχειρήσεις των Ο.Τ.Α., εντός ή εκτός της Γενικής Κυβέρνησης. Με την εν λόγω διάταξη, οι φορείς του ανωτέρω διευρυμένου πεδίου εφαρμογής υποχρεούνται στην τήρηση των ρυθμιζόμενων από συγκεκριμένες διατάξεις του Ν. 2690/99 (Α´ 45) θεμάτων, δηλαδή της αυτεπάγγελτης ενέργειας της διοίκησης, των αιτήσεων προς τη διοίκηση, της διεκπεραίωση υποθέσεων από τη Διοίκηση, της πρόσβασης σε έγγραφα, της προηγούμενης ακρόασης του ενδιαφερομένου, της αμεροληψίας των διοικητικών οργάνων, καθώς και της τήρησης πρωτοκόλλου υπηρεσίας και χορήγησης βεβαίωσης για την καταχώρηση εγγράφου.

²⁶⁰ Κριάρη-Κατράνη Ι., «Γενετική τεχνολογία και θεμελιώδη δικαιώματα: η συνταγματική προστασία των γενετικών δεδομένων», διημερίδα της ΑΠΔΠΧ, 2013, Αθήνα, 2014

Δικαίωμα πρόσβασης στις πληροφορίες των φορέων του δημόσιου τομέα

(Άρθρο 2 του Ν. 28/2015)²⁶¹

Άρθρο 9 και 10 του Ν. 3979/2011²⁶²

1. Η πρόσβαση στα έγγραφα, όπως προβλέπεται στις διατάξεις του προηγούμενου άρθρου αφορά και τα ηλεκτρονικά έγγραφα και μπορεί να ασκηθεί και

²⁶¹ **Άρθρο 2 ΠΔ 28/2015** (ΦΕΚ 34/Α/21-03-2015) **Δικαίωμα πρόσβασης στις πληροφορίες των φορέων του δημόσιου τομέα**

«1. Η πρόσβαση στα έγγραφα, όπως προβλέπεται στις διατάξεις του προηγούμενου άρθρου αφορά και τα ηλεκτρονικά έγγραφα και μπορεί να ασκηθεί και με χρήση Τεχνολογιών Πληροφορικής και Επικοινωνιών (ΤΠΕ) κατά τα οριζόμενα, ειδικότερα, στον Ν. 3979/2011. 2. Όταν ασκείται το κατά το προηγούμενο άρθρο δικαίωμα πρόσβασης σε έγγραφα που τηρούνται ηλεκτρονικά από φορέα του δημόσιου τομέα, η μελέτη του εγγράφου ή η χορήγηση αντιγράφου μπορεί να γίνει και με χρήση ΤΠΕ. 3. Με απόφαση του Υπουργού Διοικητικής Μεταρρύθμισης και Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης ρυθμίζεται ο τρόπος πρόσβασης, μελέτης των εγγράφων και χορήγησης αντιγράφων με χρήση ΤΠΕ, συμπεριλαμβανομένων των υποστηρικτικών τεχνολογιών, οι υποχρεώσεις του αιτούντος και κάθε σχετικό θέμα»

²⁶² **Άρθρο 9 Δικαίωμα πρόσβασης στις πληροφορίες των φορέων του δημόσιου τομέα**

«Η πρόσβαση στα έγγραφα, όπως προβλέπεται στις διατάξεις του άρθρου 5 του Κώδικα Διοικητικής Διαδικασίας, που κυρώθηκε με το άρθρο πρώτο του Ν.2690/1999 αφορά και στα ηλεκτρονικά έγγραφα και μπορεί να ασκηθεί και με χρήση ΤΠΕ κατά τα ειδικότερα οριζόμενα στον παρόντα νόμο. 2. Όταν ασκείται το κατά το άρθρο 5 του Κώδικα Διοικητικής Διαδικασίας δικαίωμα πρόσβασης σε έγγραφα που τηρούνται ηλεκτρονικά από φορέα του δημόσιου τομέα, η μελέτη του εγγράφου ή η χορήγηση αντιγράφου μπορεί να γίνει και με χρήση ΤΠΕ. 3. Με απόφαση του Υπουργού Εσωτερικών, Αποκέντρωσης και Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης ρυθμίζεται ο τρόπος πρόσβασης, της μελέτης των εγγράφων και της χορήγησης αντιγράφων με χρήση ΤΠΕ, συμπεριλαμβανομένων των υποστηρικτικών τεχνολογιών, οι υποχρεώσεις του αιτούντος και κάθε σχετικό θέμα.»

Άρθρο 10 Δικαίωμα ηλεκτρονικής επικοινωνίας και χρήσης ΤΠΕ

« 1. Τα φυσικά πρόσωπα και τα Ν.Π.Ι.Δ. έχουν δικαίωμα να επικοινωνούν και να συναλλάσσονται με τους φορείς του δημόσιου τομέα με χρήση ΤΠΕ και ιδίως να κάνουν χρήση ηλεκτρονικών πληροφοριακών και επικοινωνιακών συστημάτων προκειμένου να χρησιμοποιούν προσφερόμενες υπηρεσίες ηλεκτρονικής διακυβέρνησης, να λαμβάνουν και να δίδουν πληροφορίες, να έχουν πρόσβαση στα δημόσια έγγραφα, να καταθέτουν αιτήσεις, δηλώσεις, δικαιολογητικά ή άλλα έγγραφα και να λαμβάνουν διοικητικά ή άλλα έγγραφα που απευθύνουν σε αυτά οι φορείς του δημόσιου τομέα. 2. Τα φυσικά πρόσωπα και τα Ν.Π.Ι.Δ. έχουν δικαίωμα να επιλέγουν μεταξύ των διαθέσιμων μέσων και τρόπων επικοινωνίας και συναλλαγής με τους φορείς του δημόσιου τομέα. Η επιλογή του τρόπου επικοινωνίας ή συναλλαγής δηλώνεται κατά την έναρξη της επικοινωνίας ή συναλλαγής με τον φορέα του δημόσιου τομέα και μπορεί να μεταβάλλεται από το συναλλασσόμενο με τον φορέα του δημόσιου τομέα πρόσωπο σε μεταγενέστερο στάδιο της διαδικασίας, εφόσον υπάρξει έγκαιρη και σαφής δήλωση της μεταβολής της προηγούμενης επιλογής. Οι υπάλληλοι φορέων του δημόσιου τομέα και ιδίως οι υπάλληλοι των Κέντρων Εξυπηρέτησης Πολιτών επικουρούν κάθε ενδιαφερόμενο πρόσωπο που αδυνατεί να χρησιμοποιήσει τις ΤΠΕ για την επικοινωνία και συναλλαγή του με φορείς του δημόσιου τομέα. 3. Ο φορέας του δημόσιου τομέα που επικοινωνεί ή συναλλάσσεται με φυσικά πρόσωπα ή Ν.Π.Ι.Δ. μπορεί, σε εξαιρετικές περιστάσεις, να μεταβάλλει τον τρόπο επικοινωνίας ή συναλλαγής, εφόσον αυτό επιβάλλεται από επιτακτικές οργανωτικές ανάγκες και τα συναλλασσόμενα με αυτόν πρόσωπα ενημερώνονται εγκαίρως και σαφώς για τη μεταβολή του τρόπου επικοινωνίας ή συναλλαγής. 4. Με απόφαση του εκάστοτε αρμόδιου Υπουργού μπορεί να προσδιορίζεται η επικοινωνία ή συναλλαγή με χρήση ΤΠΕ ως μοναδικός τρόπος επικοινωνίας ή συναλλαγής, εφόσον οι φορείς του δημόσιου τομέα, των οποίων προΐσταται ή τους οποίους εποπτεύει, απευθύνονται ή συναλλάσσονται με Ν.Π.Ι.Δ., ενώσεις προσώπων ή φυσικά πρόσωπα που λόγω της φύσης τους, των τεχνικοοικονομικών δυνατοτήτων τους και του πεδίου δραστηριότητάς τους τεκμαίρεται ότι έχουν πρόσβαση σε ΤΠΕ και στη χρήση αυτών»

με χρήση Τεχνολογιών Πληροφορικής και Επικοινωνιών (ΤΠΕ) κατά τα οριζόμενα, ειδικότερα, στον Ν. 3979/2011.

2. Όταν ασκείται το κατά το προηγούμενο άρθρο δικαίωμα πρόσβασης σε έγγραφα που τηρούνται ηλεκτρονικά από φορέα του δημόσιου τομέα, η μελέτη του εγγράφου ή η χορήγηση αντιγράφου μπορεί να γίνει και με χρήση ΤΠΕ.

Επιπλέον με τη ρύθμιση της παραγράφου 2 του άρθρου 7 θεσπίζεται η υποχρέωση των Διευθύνσεων Διοικητικού για έγγραφη ενημέρωση των αιτούντων υπαλλήλων για την πρόοδο υποθέσεων σχετικά με θέματα υπηρεσιακής τους κατάστασης που εκκρεμούν ενώπιόν τους εντός πενήντα ημερών.

Σκοπός της ρύθμισης είναι η ταχύτερη ενημέρωση των υπαλλήλων για την ικανοποίηση των αιτημάτων τους, που δεν υπάγονταν έως τώρα σε καμία προθεσμία.

B.7. Άλλα σχετικά νομοθετήματα με το δικαίωμα πληροφόρησης

α) Η περαιτέρω χρήση των πληροφοριών του Δημόσιου Τομέα

Είναι γεγονός ότι οι δημόσιοι φορείς, στα πλαίσια άσκησης των καθηκόντων και δραστηριοτήτων τους, συλλέγουν τεράστιες ποσότητες πληροφοριών²⁶³, γεγονός το οποίο καθιστά τον Δημόσιο Τομέα το μεγαλύτερο κάτοχο πληροφοριών. Η ποσότητα των δεδομένων, συμπεριλαμβανομένων των δημόσιων δεδομένων, έχει αυξηθεί σημαντικά, ενώ παράγονται και συλλέγονται νέοι τύποι δεδομένων. Το πληροφοριακό αυτό απόθεμα συνιστά έναν πολύτιμο οικονομικό πόρο καθώς, πέρα από την αρχική του χρήση από τη Δημόσια Διοίκηση, μπορεί να χρησιμοποιηθεί και για άλλους σκοπούς –κυρίως εμπορικούς- από την ίδια τη Διοίκηση ή τον ιδιωτικό τομέα.

Άλλωστε, το άνοιγμα των αρχείων της Δημόσιας Διοίκησης για περαιτέρω χρήση των πληροφοριών και η ανοικτή διάθεση των δημοσίων δεδομένων, βελτιώνει

²⁶³ Οι πληροφορίες που κατέχει διακρίνονται σε πληροφορίες οικονομικής φύσεως (πληροφορίες για οικονομική κατάσταση της αγοράς, τις επιχειρήσεις, οικονομικά στατιστικά στοιχεία), περιβαλλοντικές πληροφορίες (για τη χρήση γης, την ποιότητα του περιβάλλοντος, γεωγραφικές και μετεωρολογικές πληροφορίες, για την αλιεία και τη γεωργία), κοινωνικής φύσεως (δημογραφικές πληροφορίες), νομικής φύσεως (εγκληματικότητα, νομοθεσία, νομολογία), επιστημονικές πληροφορίες (πανεπιστημιακές έρευνες), πολιτισμικής φύσεως (για εκθέσεις, τέχνες, μουσεία), πολιτικής φύσεως (δελτία τύπου, διαβουλεύσεις).

τις σχέσεις κράτους-πολίτη, αυξάνοντας τη συμμετοχή του στη διοικητική διαδικασία με παράλληλη δυνατότητα ελέγχου της διοικητικής δράσης και καθιέρωσης της διοικητικής λογοδοσίας ενώ παράλληλα ενισχύει τη διαφάνεια και τη λογοδοσία στο Δημόσιο, στο πλαίσιο της αρχής της Φανεράς Δράσης της Διοίκησης²⁶⁴.

Προς το σκοπό της ενιαίας αντιμετώπισης της χρήσης των πληροφοριών του δημοσίου τομέα από τα κράτη μέλη της Ε. Ε, εκδόθηκε αρχικά η οδηγία **2003/98 ΕΚ** με σκοπό τη δημιουργία μιας αγοράς πληροφοριών σε ευρωπαϊκό επίπεδο, βασισμένη στις πληροφορίες του δημοσίου τομέα με ταυτόχρονη εξασφάλιση δίκαιων, ανάλογων και ισότιμων όρων ως προς τη χρήση των πληροφοριών αυτών προς τους πολίτες και τις επιχειρήσεις²⁶⁵.

Με το νόμο **3448/2006** ενσωματώθηκε στην ελληνική έννομη τάξη η παραπάνω Οδηγία, και πλέον, η εκμετάλλευση της δημόσιας πληροφορίας δεν αποτελεί μονοπώλιο του Κράτους αλλά παρέχεται και στους πολίτες, ιδιώτες και επιχειρήσεις, η δυνατότητα αξιοποίησης του πληροφοριακού αποθέματος της Δημόσιας Διοίκησης, για σκοπούς διαφορετικούς, εμπορικούς ή μη, από εκείνους για τους οποίους έχει συλλεγεί και υποστεί επεξεργασία²⁶⁶.

Ο νόμος **4305/2014**, με τίτλο «*Ανοικτή διάθεση και περαιτέρω χρήση εγγράφων, πληροφοριών και δεδομένων του δημοσίου τομέα, τροποποίηση του ν. 3448/2006 (Α' 57), προσαρμογή της εθνικής νομοθεσίας στις διατάξεις της Οδηγίας 2013/37/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, περαιτέρω ενίσχυση της διαφάνειας, ρυθμίσεις θεμάτων Εισαγωγικού Διαγωνισμού Ε.Σ.Δ.Α. και άλλες διατάξεις*», ο οποίος τροποποίησε τον ως άνω **Ν. 3448/2006**, εκδόθηκε με σκοπό να προσαρμοστεί η εθνική νομοθεσία στις προβλέψεις της οδηγίας **2013/37 ΕΕ**, και ενισχύει τη διαφάνεια και τη λογοδοσία στο δημόσιο, στο πλαίσιο της φανεράς δράσης της διοίκησης. Συγκεκριμένα καθιερώνει την αρχή της ανοιχτής διάθεσης και περαιτέρω χρήσης των εγγράφων, πληροφοριών και δεδομένων του δημοσίου τομέα, αντικαθιστώντας την μέχρι τώρα ισχύουσα ρύθμιση σύμφωνα με την οποία η πρόσβαση στη δημόσια πληροφορία απαιτεί προηγούμενο αίτημα του

²⁶⁴ ΝΣΚ 105/2012

²⁶⁵ Γρ. Λαζαράκος, «*Το δικαίωμα πρόσβασης στη δημόσια Πληροφορία. Ανοικτή Διοίκηση και Κοινωνία της Πληροφορίας*», Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2006, σελ. 119 επ.

²⁶⁶ Αιτιολογική Έκθεση στο σχέδιο νόμου, σύμφωνα με την οποία «*η εισαγωγή του θεσμικού πλαισίου για την περαιτέρω χρήση συνιστά στην ουσία διερεύνηση του ισχύοντος πλαισίου για το δικαίωμα πρόσβασης με οικονομικές και κοινωνικές προεκτάσεις, το οποίο όμως δεν θίγει*»

ενδιαφερομένου²⁶⁷. Βέβαια η παραπάνω μεταβολή που επέφερε ο νόμος τελεί υπό την επιφύλαξη της προστασίας των προσωπικών δεδομένων και της ιδιωτικότητας των πολιτών²⁶⁸.

Γενικά, να σημειώσουμε ότι το δικαίωμα για περαιτέρω χρήση προϋποθέτει το δικαίωμα πρόσβασης στα διοικητικά στοιχεία, το οποίο ρυθμίζεται ειδικά στο άρθρο 5 του ΚΔΔ αφού αφορά περαιτέρω στάδιο σε σχέση με την πρόσβαση, δεδομένου ότι μια πληροφορία πρώτα αποκτάται και μετά χρησιμοποιείται²⁶⁹.

Με το θεσμικό πλαίσιο για την περαιτέρω χρήση διευρύνεται το δικαίωμα πρόσβασης αποκτώντας οικονομικές και κοινωνικές προεκτάσεις.

α) Το περιεχόμενο του δικαιώματος

Αντικείμενο ρύθμισης των διατάξεων του νόμου 3448/2006, ως τροποποιήθηκε, αποτελεί η καθιέρωση της αρχής της ανοικτής διάθεσης και περαιτέρω χρήσης των εγγράφων, πληροφοριών και δεδομένων του δημόσιου τομέα, ο καθορισμός όρων, προϋποθέσεων και τρόπων διευκόλυνσης για την υλοποίησή της²⁷⁰.

Το δικαίωμα για περαιτέρω χρήση της πληροφορίας του δημόσιου τομέα²⁷¹ δεν ταυτίζεται με το δικαίωμα Πρόσβασης στα διοικητικά στοιχεία. Αντίθετα, αντιμετωπίζεται ως απόρροια και επέκταση του δικαιώματος πρόσβασης στα διοικητικά έγγραφα²⁷².

²⁶⁷ Αιτιολογική έκθεση του Νόμου 4305/2014, σελ. 1

²⁶⁸ Συγκεκριμένα με το άρθρο 3 του νόμου 4305/2014 προστίθεται μετά την περίπτωση γ της παραγράφου 1, υποπερίπτωση γγ του άρθρου 3 του νόμου 3448/2006 που ορίζει «σε έγγραφα, τμήματα εγγράφων, πληροφορίες και δεδομένα στα οποία είτε η πρόσβαση απαγορεύεται ή περιορίζεται για λόγους προστασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, είτε στα οποία επιτρέπεται η πρόσβαση, η περαιτέρω χρήση τους όμως είναι ασυμβίβαστη βάσει νόμου με τη νομοθεσία για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα.»

²⁶⁹ Ν. Μαυρίκας, «Η πρόσβαση στα έγγραφα», ερμηνευτική προσέγγιση, υπό το πρίσμα των γνωμοδοτήσεων του ΝΣΚ, ΘΠΔΔ 5/2009, σελ. 529-538.

²⁷⁰ Αιτιολογική Έκθεση του Ν. 4305/2014, σελ. 1

²⁷¹ Σύμφωνα με τη διάταξη 4 παρ.4 του Ν. 3448/2006 «ως περαιτέρω χρήση πληροφοριών του δημοσίου τομέα νοείται η χρήση από φυσικά ή νομικά πρόσωπα, εγγράφων που βρίσκονται στην κατοχή φορέων του δημοσίου τομέα για σκοπούς εμπορικούς ή μη, πέραν του αρχικού σκοπού της δημόσιας αποστολής για τον οποίο είχαν εκδοθεί τα έγγραφα αυτά. Η ανταλλαγή, δηλαδή, πληροφοριών σε έγγραφη ή ηλεκτρονική μορφή, μεταξύ φορέων του δημοσίου τομέα αποκλειστικά και μόνο κατά την άσκηση της δημόσιας αποστολής δεν συνιστά περαιτέρω χρήση.»

²⁷² Έκθεση της Β' Διεύθυνσης Επιστημονικών Μελετών της Βουλής για το νομοσχέδιο, σελ. 2, σύμφωνα με την οποία « το δικαίωμα περαιτέρω χρήσης ...αποτελεί στην ουσία απόρροια και επέκταση του δικαιώματος πρόσβασης στα διοικητικά στοιχεία.. Με αυτό το νομοσχέδιο, αυτό το αρχικό δικαίωμα διευρύνεται, επεκτείνεται, συστηματοποιείται..»

Προϋποθέτει, δηλαδή, το συνταγματικώς θεμελιωμένο στο άρθρο 10 παρ. 3 Σ. και ειδικώς ρυθμιζόμενο στο άρθρο 5 του ΚΔΔ δικαίωμα Πρόσβασης στα διοικητικά έγγραφα. Η περαιτέρω χρήση αποτελεί το **επόμενο στάδιο** αφού μία πληροφορία πρώτα αποκτάται και μετά χρησιμοποιείται²⁷³.

Η σχέση, με άλλα λόγια, των δύο νομοθεσιών για την πρόσβαση και την περαιτέρω χρήση δεν μπορεί να είναι σχέση αλληλοαποκλεισμού αλλά σχέση συστοιχίας, καθόσον η πρόσβαση και περαιτέρω χρήση τελούν σε σχέση μέσου – σκοπού, έτσι ώστε οι διατάξεις που διέπουν την καθεμία να επηρεάζουν άμεσα ή έμμεσα την άλλη²⁷⁴.

Ο νόμος 3448/2006 καθιερώνει την αρχή της ανοικτής διάθεσης και περαιτέρω χρήσης των εγγράφων, πληροφοριών και δεδομένων του δημόσιου τομέα, αντικαθιστώντας την ισχύουσα ρύθμιση σύμφωνα με την οποία η πρόσβαση στη δημόσια πληροφορία προϋποθέτει αίτημα του ενδιαφερόμενου. Βέβαια, η ως άνω θεσμική μεταβολή τελεί υπό την επιφύλαξη της προστασίας των προσωπικών δεδομένων και της ιδιωτικότητας των πολιτών²⁷⁵.

β) Φορείς του δικαιώματος

Φορείς του δικαιώματος αποτελούν οι ιδιώτες ή οι επιχειρήσεις. Η άσκηση του δικαιώματος περαιτέρω χρήσης, σε αντίθεση με το δικαίωμα πρόσβασης στα δημόσια έγγραφα, που όπως αναλύθηκε, απαιτείται να αποδείξει εύλογο ενδιαφέρον ή ειδικό έννομο συμφέρον, **δεν απαιτεί τη συνδρομή εύλογου ενδιαφέροντος, πολύ δε περισσότερο ειδικού έννομου συμφέροντος.**

Ο κοινοτικός νομοθέτης, μάλιστα, τονίζει ότι «η οδηγία δεν εφαρμόζεται σε περιπτώσεις κατά τις οποίες πολίτες ή επιχειρήσεις πρέπει να αποδεικνύουν ότι έχουν συγκεκριμένο συμφέρον δυνάμει του καθεστώτος πρόσβασης προκειμένου να αποκτήσουν πρόσβαση στα έγγραφα²⁷⁶», αναφορά την οποία παραλείπει ο εθνικός

²⁷³ Αιτιολογική Έκθεση του Ν. 3448/2006

²⁷⁴ Γνμδτ Ν.Σ.Κ. Τμήμα Στ, 29/2009 και 548/2008

²⁷⁵ Αιτιολογική έκθεση ν. 4305/2014

²⁷⁶ Άρθρο 1 παρ.3 της Οδηγίας 2013/37 ΕΕ «iii) παρεμβάλλονται τα ακόλουθα στοιχεία: α) σε έγγραφα στα οποία η πρόσβαση περιορίζεται δυνάμει των καθεστώτων πρόσβασης στα κράτη μέλη, συμπεριλαμβανομένων των περιπτώσεων κατά τις οποίες οι πολίτες ή οι επιχειρήσεις πρέπει να αποδείξουν ότι έχουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον να αποκτήσουν πρόσβαση στα έγγραφα· β) σε τμήματα εγγράφων που περιέχουν μόνο λογότυπα, εμβλήματα και σήματα· γ) σε έγγραφα στα οποία η πρόσβαση απαγορεύεται ή περιορίζεται δυνάμει των καθεστώτων πρόσβασης για λόγους προστασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, και τμήματα εγγράφων που είναι προσβάσιμα δυνάμει των εν λόγω καθεστώτων και περιέχουν δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα η περαιτέρω χρήση των οποίων είναι ασυμβίβαστη,

νομοθέτης. Θα έπρεπε, δηλαδή, να είχε προβλέψει ως νόμιμη προϋπόθεση περαιτέρω χρήσης, την αναφορά από τον ενδιαφερόμενο της φύσης του σκοπού που επιδιώκει.

Όπως ανωτέρω αναφέρθηκε, ως περαιτέρω χρήση νοείται η χρήση εγγράφων που βρίσκονται στην κατοχή φορέων του δημοσίου τομέα.

Συνεπώς, **υπόχρεοι προς χορήγηση , δηλαδή αποδέκτες** είναι οι φορείς του δημοσίου τομέα. Επί της ουσίας, ο νόμος εντάσσει στην έννοια των φορέων του δημοσίου τομέα τις κρατικές, περιφερειακές ή τοπικές αρχές, τις ανεξάρτητες διοικητικές αρχές, τους Οργανισμούς Τοπικής Αυτοδιοίκησης πρώτου και δεύτερου βαθμού, καθώς και τα Νομικά Πρόσωπα Δημοσίου Δικαίου²⁷⁷.

Ως **φορείς του δημοσίου τομέα** αντιμετωπίζονται, επιπλέον, οι οργανισμοί Δημοσίου Δικαίου, κάθε οργανισμός, δηλαδή, που πληροί τις τασσόμενες από τον νόμο προϋποθέσεις και σωρευτικά έχει νομική προσωπικότητα, εξυπηρετεί σκοπό δημοσίου συμφέροντος και τελεί σε σχέση εξάρτησης είτε περιουσιακής-οικονομικής είτε μέσω της άσκησης εποπτείας και του τρόπου διοίκησής του με τους προαναφερόμενους φορείς²⁷⁸. Ενώσεις σχηματιζόμενες από μία ή περισσότερες από τις παραπάνω αρχές περιλαμβάνονται, επίσης, στην έννοια του φορέα του δημοσίου τομέα.

Ο ανωτέρω ορισμός περιορίζει τους **αποδέκτες των ρυθμίσεων του νόμου** στο στενό Δημόσιο Τομέα²⁷⁹. Στον ορισμό δεν συμπεριλαμβάνονται ωστόσο, οι δημόσιες επιχειρήσεις και ο ευρύτερος δημόσιος φορέας καθώς και οι εταιρείες κρατικής ιδιοκτησίας που διέπονται από το Ιδιωτικό Δίκαιο και δρουν ως φορείς ιδιωτικής πρωτοβουλίας στο πλαίσιο της οικονομίας της αγοράς.

Συμπερασματικά, μπορούμε να συνοψίσουμε ότι πριν από την εισαγωγή του ΚΔΔ , και κυρίως πριν από τη ρητή συνταγματική επιταγή στο Σύνταγμα του 2001, το δικαίωμα του πολίτη να λαμβάνει γνώση των διαφόρων διοικητικών εγγράφων προστατεύτηκε αποσπασματικά μέσα από τις διάσπαρτες νομοθετικές διατάξεις στην εσωτερική έννομη τάξη. Σήμερα μετά την ρητή συνταγματική επιταγή εμφανίζεται

βάσει νόμου, με τη νομοθεσία σχετικά με την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα»

²⁷⁷ Άρθρο 4 παρ.1 Ν.3448/2006 ως αντικαταστάθηκε με το άρθρο 4 παρ.1 Ν.4305/2014

²⁷⁸ Άρθρο 4 παρ. 2 Ν.3448/2006

²⁷⁹ Επ. Σπηλιωτόπουλος, «Εγχειρίδιο Διοικητικού Δικαίου», ό. π., σελ. 27

ως ατομικό και πολιτικό δικαίωμα και του δίδεται άλλη διάσταση. Πλέον μπορεί περισσότερο αποτελεσματικά να παίξει τον ουσιαστικό του ρόλο και να επιβάλλει στη διοίκηση την υποχρέωση να ικανοποιεί με τον πληρέστερο τρόπο την αίτηση του πολίτη να λάβει γνώση των στοιχείων που τον αφορούν.

β) Η πρόσβαση στις περιβαλλοντικές πληροφορίες

Σύμφωνα με την **οδηγία 2003/4/ΕΚ** ο όρος «**περιβαλλοντικές πληροφορίες**» περιλαμβάνει κάθε πληροφορία υπό γραπτή, παραστατική, προφορική, ηλεκτρονική ή οποιαδήποτε άλλη υλική μορφή σχετικά με:

(α) Την κατάσταση στοιχείων του περιβάλλοντος, όπως είναι ο αέρας και η ατμόσφαιρα, τα ύδατα, το έδαφος, η γη, το τοπίο και οι φυσικές τοποθεσίες, η βιοποικιλότητα και οι συνιστώσες της, συμπεριλαμβανομένων των γενετικώς τροποποιημένων οργανισμών, καθώς και την αλληλοδιάδραση μεταξύ των στοιχείων αυτών.

(β) Παράγοντες, όπως ουσίες, ενέργεια, θόρυβος και ακτινοβολίες, και δραστηριότητες ή μέτρα, συμπεριλαμβανομένων των διοικητικών μέτρων, περιβαλλοντικών συμφωνιών, πολιτικών, νομοθεσίας, σχεδίων και προγραμμάτων, που επηρεάζουν ή ενδέχεται να επηρεάσουν τα στοιχεία του περιβάλλοντος που υπάγονται στο πεδίο εφαρμογής του ανωτέρω στοιχείου (α), καθώς και αναλύσεις κόστους-ωφελείας και άλλες οικονομικές αναλύσεις και υποθέσεις που χρησιμοποιούνται στη λήψη αποφάσεων για το περιβάλλον.

(γ) Την κατάσταση της ανθρώπινης υγείας και ασφάλειας, των συνθηκών της ανθρώπινης ζωής, των πολιτιστικών χώρων και των κτιριακών κατασκευών, στον βαθμό που επηρεάζονται ή μπορεί να επηρεασθούν από την κατάσταση των στοιχείων του περιβάλλοντος ή, μέσω των στοιχείων αυτών, από τους παράγοντες, δραστηριότητες ή μέτρα που αναφέρονται στο ανωτέρω στοιχείο (β).

Η σημαντικότητα της περιβαλλοντικής πληροφορίας

Η ανάγκη του κόσμου να «γνωρίζει» πηγάζει από την ανάγκη για κοινωνική ασφάλεια. Ατυχήματα του παρελθόντος όπως η έκρηξη πυρηνικού αντιδραστήρα στο Τσερνόμπιλ έκαναν φανερή την ανάγκη αυτή. Όσον αφορά τις περιβαλλοντικές πληροφορίες, η σημαντικότητά τους απορρέει από το γεγονός ότι αφορούν έμμεσα ή άμεσα την υγεία και τη γενικότερη ασφάλεια της ανθρωπότητας.

Για παράδειγμα, τα επίπεδα ρυπαντικών παραγόντων στη θάλασσα είναι σημαντικό να γίνονται γνωστά γιατί υποδεικνύουν την καταλληλότητα του νερού για κολύμβηση αλλά και το αν θα πρέπει να αποφεύγουμε την κατανάλωση θαλασσινών από τη συγκεκριμένη θαλάσσια περιοχή κτλ.

Μια από τις σημαντικότερες ανάμεσα στις διατάξεις που συμπληρώνουν το άρθρο 6 του ΚΔΔ και το άρθρο 16 του Ν. 1599/1986, κατέχει η **Κ.Υ.Α 77921/1440/1995**²⁸⁰ (ΦΕΚ 795 Β΄) που ρυθμίζει την ελεύθερη πρόσβαση του κοινού στις δημόσιες αρχές²⁸¹, προκειμένου να τους χορηγηθούν πληροφορίες σχετικά με το περιβάλλον και η οποία αποτελεί ενσωμάτωση στην έννομη τάξη της κοινοτικής οδηγίας 90/313 ΕΟΚ²⁸². Η υπουργική απόφαση,²⁸³ ακολουθώντας την οδηγία εισάγει έναν ευρύ ορισμό της έννοιας «**πληροφορία**» που αφορά το περιβάλλον οριοθετώντας έτσι και το πεδίο εφαρμογής της.

Στη συνέχεια, το επόμενο ιδιαίτερα σημαντικό βήμα, στην περιβαλλοντική πληροφόρηση και στην πρόσβαση των πολιτών στα στοιχεία που σχετίζονται με το περιβάλλον, αποτέλεσε η **Σύμβαση του Aarhus**²⁸⁴.

Η «**Σύμβαση του Aarhus**», είναι μια διεθνής συμφωνία που έχει υπογραφεί από 50 χώρες. Την Ε.Ε και από την Ελλάδα. Η Σύμβαση του Aarhus αποτελεί σταθμό στην Εποχή της Πληροφορίας. Σε μια περίοδο όπου η Ευρωπαϊκή πολιτική σε σχέση με την πληροφοριακή αγορά είχε επικεντρωθεί κυρίως σε οικονομικούς στόχους, η σύμβαση του Aarhus επανέφερε στο προσκήνιο θεμελιώδη ζητήματα, όπως η δημοκρατία και η κοινωνική δικαιοσύνη. Έτσι, ανάδειξε τη σχέση μεταξύ του

²⁸⁰ διαθέσιμο από τις αρχές στοιχείο, σε γραπτή, οπτική, ακουστική ή μηχανογραφική μορφή για την κατάσταση των νερών, του αέρα, του εδάφους, της πανίδας, της χλωρίδας, των βιοτόπων και των οικοτόπων καθώς και για δραστηριότητες (συμπεριλαμβανομένων των δραστηριοτήτων που προκαλούν όχληση όπως ο θόρυβος) ή μέτρα που επηρεάζουν ή δύνανται να επηρεάσουν δυσμενώς τους παραπάνω φυσικούς αποδέκτες και για δραστηριότητες ή μέτρα που αποσκοπούν στην προστασία τους, συμπεριλαμβανομένων των διοικητικών εγγράφων όπως ορίζονται στο άρθρο 16 παρ.1 του Ν1599/1986 καθώς και γενικά των διοικητικών μέτρων και των προγραμμάτων προστασίας του περιβάλλοντος.

²⁸¹ Ως δημόσιες αρχές εν προκειμένω νοούνται τόσο οι «κλασικές» δημόσιες υπηρεσίες - κεντρικές, περιφερειακές και της τοπικής αυτοδιοίκησης, όπως τα δασαρχεία, οι διευθύνσεις περιβάλλοντος των νομαρχιών και περιφερειών αλλά και οι δήμοι - αλλά και νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου που ασκούν καθήκοντα ή αρμοδιότητες δημόσιας αρχής, όπως λ.χ. η Εταιρεία Τουριστικής Ανάπτυξης, τα Ολυμπιακά Ακίνητα κ.α..

²⁸² Ι. Καράκωστας, «Περιβάλλον & Δίκαιο, Δίκαιο διαχείρισης και προστασίας των περιβαλλοντικών αγαθών», 3^η έκδοση, Νομική Βιβλιοθήκη 2011, σελ. 117, Γ.Γεραπετρίτη, «Το δικαίωμα περιβαλλοντικής πληροφόρησης Σύγχρονες τάσεις σε Ελλάδα και Ευρώπη», ΠερΔικ 2000,σελ. 172.

²⁸³ Α. Μαρκαντωνάτου-Σκαλτσά, «Η προστασία του Διοικουμένου», εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 1999, σελ. 179

²⁸⁴ Η Ευρωπαϊκή Κοινότητα επικύρωσε συνολικά τη Σύμβαση στις 17 Φεβρουαρίου 2005 (απόφαση 2005/370/ΕΚ)και η Ελλάδα την κύρωσε τον Δεκέμβριο 2005 με το Ν. 3422/2005, που ψηφίστηκε ομόφωνα από την Βουλή των Ελλήνων. (ΦΕΚ Α΄303/2005).

δικαιώματος για πρόσβαση σε περιβαλλοντικές πληροφορίες με τα ανθρώπινα δικαιώματα. Συγκεκριμένα, η Σύμβαση για την Προστασία των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και Θεμελιωδών Ελευθεριών υπερασπίζεται το δικαίωμα έκφρασης του κάθε ανθρώπου. Αυτό πέρα από το *δικαίωμα της έκφρασης της σκέψης* περιλαμβάνει και το *δικαίωμα της πληροφόρησης*.

Σε επίπεδο ευρωπαϊκής ένωσης, τη Σύμβαση υπέγραψε η Ευρωπαϊκή Κοινότητα στις 25 Ιουνίου 1998 στην πόλη Aarhus της Δανίας, η οποία τέθηκε σε ισχύ στις 30/10/2001²⁸⁵. Η σύμβαση επεγράφη από όλα τα μέλη της Ευρωπαϊκής Κοινότητας μαζί με άλλες 39 χώρες με την πεποίθηση ότι θα εξασφαλιστεί η ευαισθητοποίηση των πολιτών σε περιβαλλοντικά θέματα μέσω της πρόσβασης του κοινού σε περιβαλλοντικές πληροφορίες και στη διαδικασία λήψης σχετικών αποφάσεων.

*Η Σύμβαση του Aarhus*²⁸⁶. είναι διαφορετική από οποιαδήποτε περιβαλλοντική σύμβαση.

Κι αυτό γιατί πέρα από το ότι ενώνει τα περιβαλλοντικά δικαιώματα με τα ανθρώπινα δικαιώματα, αναγνωρίζει επιπλέον την υποχρέωση της σημερινής γενιάς προς τις μελλοντικές γενιές. Επίσης, καθιερώνει τη συμμετοχή της κοινωνίας των πολιτών ως μέσο για την επίτευξη της βιώσιμης ανάπτυξης και συνδέει την κυβερνητική διαφάνεια με την περιβαλλοντική προστασία. Μάλιστα, επικεντρώνεται στην αλληλεπίδραση και συνεργασία μεταξύ πολιτών και δημόσιων αρχών σε ένα δημοκρατικό πλαίσιο

Έχει επικυρωθεί από την ελληνική βουλή και έγινε ελληνικός νόμος (Ν. 3422/2005, ΦΕΚ 303/Α/2005). Η «Διεθνής σύμβαση» και νόμος τώρα πλέον, κατοχυρώνει 3 δικαιώματα στον Έλληνα πολίτη για τα θέματα περιβάλλοντος του: **α)** Το δικαίωμα στην περιβαλλοντική πληροφόρηση. **β)** Το δικαίωμα του να συμμετέχει στην διαδικασία λήψεων αποφάσεων για το περιβάλλον στον τόπο του. **γ)** Το δικαίωμα να έχει την δυνατότητα να διεκδικεί νομικά και δικαστικά έγκαιρα το δίκιο του και τα δικαιώματα του στο περιβάλλον²⁸⁷.

²⁸⁵ Ευαγγελία Κουτούπα- Ρεγκάκου, «Δίκαιο του περιβάλλοντος», εκδόσεις Σάκκουλα, 2008, σελ.85.

²⁸⁶ Ελένη Σταματίου, «Θέματα φυσικού και ανθρωπογενούς περιβάλλοντος και τοπική κοινωνία-Η εφαρμογή των αρχών της Σύμβασης Aarhus», ΠερΔικ 4/2010, σελ. 665.

²⁸⁷ Ελένη Σταματίου, «Θέματα φυσικού και ανθρωπογενούς περιβάλλοντος και τοπική κοινωνία. Η εφαρμογή των αρχών της Σύμβασης Aarhus», ΠερΔικ 4/2010, σελ. 665.

Η σύμβαση αποτελείται από τρία βασικά μέρη ή «*πυλώνες*» όπως αποκαλούνται.

Ο *πρώτος πυλώνας*, ο οποίος αποτελείται από τα άρθρα 4 και 5 της σύμβασης, αφορά την *πρόσβαση των πολιτών σε περιβαλλοντικές πληροφορίες των δημόσιων αρχών* και βασίζεται στην οδηγία **90/313/ΕΟΚ**. Παρόλα αυτά η σύμβαση διαφοροποιείται από την παλαιότερη αυτή Ευρωπαϊκή οδηγία, δίνοντας έναν ευρύτερο ορισμό του τι περιλαμβάνει ο όρος «*περιβαλλοντική πληροφορία*» καθώς και ο όρος «*δημόσιες αρχές*». Ο πρώτος αυτός πυλώνας της Σύμβασης του Aarhus αντιμετωπίστηκε στην Ευρωπαϊκή νομοθεσία με την Ευρωπαϊκή Οδηγία **2003/4/ΕΚ**²⁸⁸ για την πρόσβαση του κοινού σε περιβαλλοντικές πληροφορίες, αντικαθιστώντας την προηγούμενη οδηγία **90/313/ΕΟΚ**.

Ο *δεύτερος πυλώνας* ασφαλίζει το δικαίωμα των πολιτών για συμμετοχή στη λήψη αποφάσεων για περιβαλλοντικά θέματα με σκοπό τη μεγαλύτερη διαφάνεια και αποτελεσματικότητα της περιβαλλοντικής πολιτικής. Ακολουθώντας τον πρώτο πυλώνα, ο δεύτερος πυλώνας βασίζεται στη λογική ότι απαραίτητη προϋπόθεση για συμμετοχή στις αποφάσεις είναι η *ουσιαστική πληροφόρηση*. Ένα κοινό δίχως πληροφόρηση δεν είναι σε θέση να αντιληφθεί τους περιβαλλοντικούς κινδύνους και τον τρόπο με τον οποίο οι νέες πολιτικές μπορούν να βοηθήσουν. Και ο δεύτερος πυλώνας βασίζεται σε ήδη υπάρχουσα Ευρωπαϊκή νομοθεσία, αλλά η σύμβαση πηγαίνει ένα βήμα πιο μπροστά. Δίνεται στους πολίτες η δυνατότητα παρέμβασης όσο είναι ακόμη όλες οι δυνατότητες ανοιχτές και παρέχονται λογικά χρονικά πλαίσια για τη συμμετοχή των πολιτών. Επίσης, ιδιαίτερη σημασία δίνεται στις απόψεις των πολιτών, υποχρεώνοντας τις αρχές να λογοδοτήσουν για τρόπο με τον οποίο χρησιμοποιούν τις απόψεις αυτές στη λήψη αποφάσεων. Ο δεύτερος πυλώνας εισήλθε στην Ευρωπαϊκή νομοθεσία υπό τη μορφή της οδηγίας **2003/35/ΕΚ** σχετικά με τη συμμετοχή του κοινού στην κατάρτιση ορισμένων σχεδίων και προγραμμάτων

²⁸⁸ Το περιεχόμενο της σύμβασης αυτής περιλαμβάνει τρεις στόχους-πυλώνες με αναφορά στα αντίστοιχα δικαιώματα: α) της πρόσβασης σε πληροφορίες για θέματα περιβάλλοντος τις οποίες κατέχουν οι δημόσιες αρχές, β) της συμμετοχής στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων για περιβαλλοντικά θέματα και γ) της δικαστικής προστασίας σε περίπτωση που παραβιάζονται τα ανωτέρω δύο δικαιώματα.

που αφορούν το περιβάλλον²⁸⁹, τροποποιώντας τις οδηγίες **85/337/ΕΟΚ** και **96/61/ΕΚ**.

Ο **τρίτος πυλώνας**, ο οποίος συνοψίζεται στο άρθρο 9 της σύμβασης, έχει να κάνει με την πρόσβαση του κοινού στη δικαιοσύνη όσον αφορά το δικαίωμά του για **πρόσβαση σε περιβαλλοντικές πληροφορίες** ή στη συμμετοχική διαδικασία λήψης αποφάσεων που αναφέρονται στον πρώτο και δεύτερο πυλώνα. Με άλλα λόγια, **εξασφαλίζει τη τήρηση των βασικών αρχών της σύμβασης, μέσω της επανεξέτασης των αιτημάτων**. Μάλιστα δίνει το **πρωτοφανές**, για τα Ευρωπαϊκά δεδομένα, δικαίωμα **στον κάθε πολίτη να αμφισβητήσει αποφάσεις** που πιθανώς βλάπτουν την υπάρχουσα περιβαλλοντική νομοθεσία, χωρίς να βλάπτονται προσωπικά. Αυτός είναι και ο μοναδικός πυλώνας της σύμβασης που δεν βασίζεται σε προϋπάρχουσα Ευρωπαϊκή νομοθεσία αλλά είναι ενσωματωμένος στις άλλες δύο καινούριες οδηγίες που προέκυψαν από τον πρώτο και δεύτερο πυλώνα. Τα δικαιώματα πρόσβασης στις περιβαλλοντικές πληροφορίες παρέχεται σε κάθε φυσικό ή νομικό πρόσωπο, χωρίς να κρίνεται απαραίτητο αυτό να δικαιολογεί έννομο συμφέρον²⁹⁰. Στόχος των ειδικών ρυθμίσεων, τόσο σε εθνικό όσο και σε ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο, είναι η ευρύτερη δυνατή διαφάνεια στο πεδίο του περιβάλλοντος λόγω της ιδιαίτερης σημασίας και φύσης του δικαιώματος αυτού.

Το δικαίωμα στο περιβάλλον, που κατοχυρώνεται στο άρθρο 24 του Συντάγματος, έχει παραπληρωματικό χαρακτήρα. Συνιστά ταυτόχρονα δικαίωμα **ατομικό, κοινωνικό και πολιτικό**²⁹¹.

Βασικό λοιπόν στοιχείο του δικαιώματος συμμετοχής στην προστασία του περιβάλλοντος αποτελεί το **δικαίωμα πληροφόρησης** που έχουν οι πολίτες απέναντι στη διοίκηση, αφενός υπό την έννοια της παροχής πληροφοριών και τη δημοσιότητα όλων των αποφάσεων, ρυθμίσεων και μέτρων που αφορούν το περιβάλλον από μέρους της (παθητική πληροφόρηση), και αφετέρου υπό την έννοια της πρόσβασης

²⁸⁹ Βίκυ Καραγεώργου, «*Η πρόσβαση στη δικαιοσύνη για περιβαλλοντικά ζητήματα υπό το πρίσμα της επιρροής της Σύμβασης του Άαρχους και της πρόσφατης νομολογίας του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης*», ΠερΔικ 2/2013

²⁹⁰ Χ. Αντωνοπούλου, «*Το δικαίωμα πρόσβασης*», ΕΔΔΔ, τόμος 50, Αθήνα 2006, σελ.266

²⁹¹ Χ. Δετσαρίδης, «*Το δικαίωμα γνώσης των διοικητικών εγγράφων*», εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2006, σελ. 33 επ.

στα διοικητικά στοιχεία που συνδέονται με δράσεις της διοίκησης για περιβαλλοντικά ζητήματα κατόπιν αίτησης των ενδιαφερομένων(ενεργητική πληροφόρηση)²⁹².

Δηλαδή την πρόσβαση στα σχετικά δημόσια έγγραφα, σχέδια και κείμενα της περιβαλλοντικής πολιτικής²⁹³.

Το δικαίωμα των πολιτών²⁹⁴ να λάβουν γνώση των διοικητικών εγγράφων είναι **ατομικό**, βασιζόμενο στις διατάξεις των άρθρων 1, 10, 20 παρ.2 Σ. Η **άρνησης Διοίκησης** (ρητή ή σιωπηρή) να ικανοποιήσει σχετικό αίτημα **είναι εκτελεστή ατομική διοικητική πράξη και μπορεί να προσβληθεί με αίτηση ακυρώσεως**.

Οι δημόσιες υπηρεσίες έχουν άμεση και αυτοτελή υποχρέωση να επιτρέπουν υπό τους όρους του άρθρου 5 του Ν. 2690 /1999 την πρόσβαση κάθε ενδιαφερομένου στα διοικητικά ή ιδιωτικά έγγραφα που φυλάσσουν στα αρχεία τους **χωρίς να απαιτείται** προηγούμενη σχετική εντολή του Εισαγγελέα Πρωτοδικών.²⁹⁵ Στο περιεχόμενο του δικαιώματος γνώσεως διοικητικών εγγράφων συγκαταλέγονται και δημόσια έγγραφα τα οποία ελήφθησαν υπόψη για τη διαμόρφωση ή τη θεμελίωση της κρίσεως του διοικητικού οργάνου κατά την άσκηση των αρμοδιοτήτων του²⁹⁶.

Συμπερασματικά

Η επιβλαβής, για τη δημόσια υγεία, μόλυνση του περιβάλλοντος, τα πυρηνικά ατυχήματα και πολλά άλλα θανατηφόρα περιβαλλοντικά συμβάντα απέδειξαν σε πόσο ευάλωτη θέση βρίσκονται οι πολίτες που δεν γνωρίζουν τους κινδύνους στον χώρο που ζουν. Έτσι, η ανάγκη για κοινωνική ασφάλεια ώθησε τους πολίτες να απαιτήσουν από τις κυβερνήσεις διαφάνεια και διαρκή πληροφόρηση για περιβαλλοντικούς κινδύνους, αλλά και για τη γενικότερη κατάσταση του περιβάλλοντος. Αργότερα, όμως, έγινε φανερό ότι ανάμεσα στους πολίτες που θέλουν να πληροφορούνται για την ποιότητα του περιβάλλοντος στο οποίο ζουν, υπάρχουν πάντα και εκείνοι που χρησιμοποιούν τη διαφάνεια των κυβερνήσεων για να τις απειλήσουν με την καταστροφή περιβαλλοντικών ή ανθρωπογενών αγαθών, με αποτέλεσμα την απώλεια ανθρώπινων ζώων.

²⁹² Γλυκερία Σιούτη , «Εγχειρίδιο Δικαίου Περιβάλλοντος» , 2^η έκδοση 2011, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, σελ. 40,228-229.

²⁹³ Γλυκερία Σιούτη , «Εγχειρίδιο Δικαίου Περιβάλλοντος» , όπ. π., σελ. 40, 228-229.

²⁹⁴ Α. Αργυρός, « Πρόσβαση σε δημόσια έγγραφα-χορήγηση αντιγράφων –διαδικασία – αρχή διαφάνειας» , 2015, σελ. 6. Ημερομηνία ανάκτησης από το διαδίκτυο Ιούλιος 2016

²⁹⁵ Πρ. Δαγτόγλου « Γενικό Διοικητικό Δίκαιο» τ. Γ1, 1982, σελ. 226, Κ. Χρυσόγονος , «Ατομικά και Κοινωνικά δικαιώματα», 2002, σελ. 394

²⁹⁶ ΣτΕ 3855/2010

B.8. Σχέσεις δικαιώματος πληροφόρησης με άλλα δικαιώματα

α) Δικαίωμα Αναφοράς (Άρθρο 10 του Σ)

Καθένας ή πολλοί μαζί έχουν το δικαίωμα, τηρώντας τους νόμους του Κράτους, να αναφέρονται εγγράφως στις αρχές²⁹⁷, οι οποίες είναι υποχρεωμένες να ενεργούν σύντομα κατά τις κείμενες διατάξεις και να απαντούν αιτιολογημένα σε εκείνον που υπέβαλε την αναφορά, σύμφωνα με το νόμο. Μόνο μετά την κοινοποίηση της τελικής απόφασης της αρχής στην οποία απευθύνεται η αναφορά, και με την άδειά της, επιτρέπεται η δίωξη εκείνου που την υπέβαλε για παραβάσεις που τυχόν υπάρχουν σ' αυτή. Η αρμόδια υπηρεσία ή αρχή υποχρεούται να απαντά στα αιτήματα για παροχή πληροφοριών και χορήγηση εγγράφων, ιδίως πιστοποιητικών, δικαιολογητικών και βεβαιώσεων μέσα σε ορισμένη προθεσμία, όχι μεγαλύτερη των 60 ημερών, όπως νόμος ορίζει. Σε περίπτωση παράδοσης άπρακτης της προθεσμίας αυτής ή παράνομης άρνησης, πέραν των άλλων τυχόν κυρώσεων και έννομων συνεπειών, καταβάλλεται και ειδική χρηματική ικανοποίηση στον αιτούντα, όπως νόμος ορίζει.

β) Άρθρο 10 παρ.3 Συντάγματος

Ο νομοθέτης με στόχο την *καλύτερη πληροφόρηση* του πολίτη στα πλαίσια της διοικητικής δραστηριότητας κάνει συνεχώς ολοένα και μεγαλύτερα βήματα.

Αρχικά στο Σύνταγμα του 1975, αν και δεν καθιερωνόταν ευθέως και κατά τρόπο ρητό η ύπαρξη αντίστοιχου δικαιώματος των πολιτών, οριζόταν στο άρθρο 10 παρ. 3 του Συντάγματος, ότι υπάρχει υποχρέωση από τη διοίκηση να απαντά σε αιτήσεις για παροχή πληροφοριών, εφόσον αυτό προβλέπεται από νόμο.²⁹⁸

Η προϊσχύσασα διάταξη όριζε ότι η αρμόδια αρχή υποχρεούται να απαντά σε αίτηση πληροφοριών, εφόσον αυτό προβλέπεται από το νόμο, είχε πενιχρή ρυθμιστική αξία²⁹⁹.

²⁹⁷ Ε Μπέσιλα- Μακρίδη , «*Το δικαίωμα της αναφοράς στις αρχές*», τόμος Α' 2^η έκδοση, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2010, σελ.66

²⁹⁸ Άρθρο 10 παρ.3 Σ 1975: « *Η αρμόδια αρχή υποχρεούται να απαντά σε αίτηση πληροφοριών, εφόσον αυτό προβλέπεται από το νόμο*» & επίσης Π. Παροράς, «*Σύνταγμα και ΕΣΔΑ*», 1996,σελ.43 επ. με παραπομπές στη σχετική νομολογία

²⁹⁹ Β. Καρακώστας. « *Το δικαίωμα του αναφέρεσθαι μετά την συνταγματική αναθεώρηση το έτους 2001 και υπό το καθεστώς του ΚΔΔ*», Περιοδικό Δ 2/2005, 1 από 7

Η διάταξη αυτή δηλαδή περιοριζόταν στο να ορίζει εν κατακλείδι ότι το δικαίωμα λήψης πληροφοριών δεν κατοχυρώνεται απ' ευθείας συνταγματικά, αλλά μόνον οιοσδήποτε αναγνωρίζεται, εάν, όμως, εφόσον και σε όσες περιπτώσεις προβλέπει το δικαίωμα αυτό ο νόμος και όπως ο νόμος οργανώνει την άσκηση και την ικανοποίηση του δικαιώματος τούτου.³⁰⁰

Η διάταξη της παρ. 3 του άρθρου 10 του Συντάγματος του 1975 καθιέρωνε την *υποχρέωση της αρχής στη παροχή πληροφορίας*, υπό την προϋπόθεση ότι αυτή προβλεπόταν από το νόμο.³⁰¹

Το δικαίωμα πρόσβασης στην πληροφορία, ως *ειδικότερη έκφραση της αρχής της διαφάνειας*, αλλά και ως *ευρύτερη απόρροια αυτής*, απορρέει από το δικαίωμα του αναφέρεσθαι στις αρχές (άρθρο 10 Σ)³⁰², με την έννοια ότι η αναφορά έχει το νόημα της αίτησης παροχής πληροφοριών, δηλαδή πρόκλησης έννομων συνεπειών. Παράλληλα υφίσταται στενή σύνδεση του δικαιώματος πρόσβασης στα έγγραφα με την αρχή της *χρηστής διοίκησης*, και σε τελική ανάλυση από την ίδια τη δημοκρατική αρχή (άρθρο 1 παρ. 1 Σ) και την αρχή του κράτους δικαίου³⁰³ (άρθρο 25 παρ. 1 Σ), καθώς ένα αδιαφανές κράτος δε μπορεί να θεωρηθεί ότι ανταποκρίνεται στην αποστολή του. Αναμφισβήτητο είναι πως όσο μεγαλύτερη είναι η διαφάνεια στη λήψη αποφάσεων των κρατικών οργάνων και γενικότερα στην κρατική δράση, ήτοι όσο μεγαλύτερη πρόσβαση έχουν οι διοικούμενοι στα στοιχεία αυτά, τόσο περισσότερο απομακρύνεται ο κίνδυνος λήψης αυθαίρετων και κυρίως μεροληπτικών αποφάσεων.

Ο Καθηγητής Αν. Τάχος³⁰⁴ αναφέρει ότι νόμος ενεργοποιεί τη διάταξη του άρθρου 10 παρ. 3 του Συντ. Το δικαίωμα γνώσης των διοικητικών στοιχείων καθίσταται τέλειο διότι αντιστοιχεί στην υποχρέωση της Διοίκησης να παρέχει στο διοικούμενο τις πληροφορίες που ζήτησε.³⁰⁵

³⁰⁰ Β. Καρακώστας. « Το δικαίωμα του αναφέρεσθαι μετά την συνταγματική αναθεώρηση το έτος 2001 και υπό το καθεστώς του ΚΔΔ», όπ.π., 1 από 7

³⁰¹ Α. Μαρκαντωνάτου- Σκαλτσά, «Η προστασία του Διοικούμενου», εκδόσεις Αν. Σάκκουλα , 1999 , σελ. 168 επ.

³⁰² αντίθετη θεωρία Π.Παραράς, «Σύνταγμα και ΕΣΔΑ», 2001, 2η έκδοση 2001, σελ 67

³⁰³ Τ. Ρουμελιώτη, « Η πρόσβαση στα διοικητικά στοιχεία», ΝοΒ 1986, σελ 18 επ.(σελ 23)

³⁰⁴ Α. Τάχου, «Η πρόσβαση στα διοικητικά στοιχεία» ΕΔΔΔ 1986, σελ. 290

³⁰⁵ Α. Μαρκαντωνάτου- Σκαλτσά, «Η προστασία του Διοικούμενου», εκδόσεις Αν. Σάκκουλα , 1999 , σελ. 168 επ

Ο καθηγητής Πρ. Δαγτόγλου³⁰⁶ θεωρεί τη διάταξη αυτή κενή περιεχομένου και παράδοση με το σκεπτικό ότι αφενός ενώ διατυπώνεται ως « επιφύλαξη νόμου» δεν αφορά περιορισμό συνταγματικού δικαιώματος από τον κοινό νομοθέτη και αφετέρου ο νομοθέτης δεν τη χρειάζεται για να θεσπίσει υποχρέωση της αρχής να απαντά στις αιτήσεις πληροφοριών.

Ο νόμος για τον οποίο κάνει λόγο το άρθρο 10 παρ. 3 του Σ. προσομοιάζει με τους λεγόμενους «οργανικούς νόμους»³⁰⁷ και ως τέτοιος δεν μπορεί να καταργηθεί παρά μόνο με την ταυτόχρονη αντικατάστασή του.³⁰⁸

Κατά την αναθεώρηση του Συντάγματος του 2001, επαναλήφθηκαν οι δυο πρώτες παράγραφοι του άρθρου 10, ενώ η νέα παράγραφος 3 έχει ως εξής:³⁰⁹ «**3. Η αρμόδια υπηρεσία ή αρχή υποχρεούται να απαντά στα αιτήματα για παροχή πληροφοριών και χορήγηση εγγράφων, ιδίως πιστοποιητικών, δικαιολογητικών και βεβαιώσεων μέσα σε ορισμένη προθεσμία, όχι μεγαλύτερη των 60 ημερών, όπως ο νόμος ορίζει.

Σε περίπτωση παρόδου άπρακτης της προθεσμίας αυτής ή παράνομης άρνησης, πέραν των άλλων τυχόν κυρώσεων και ένομων συνεπειών, καταβάλλεται και ειδική χρηματική ικανοποίηση στον αιτούντα, όπως ο νόμος ορίζει ».

Η παρ. 3 του άρθρου 10 του Σ του 2001 είναι σαφώς πληρέστερη από την προϋσχύουσα αντίστοιχη συνταγματική ρύθμιση .

Όπως αναφέρει ο Χ. Δετσαρίδης κατά τη ψήφιση του άρθρου 10 παρ.3 κατατέθηκαν από την αντιπολίτευση στη Συντακτική Βουλή του 1975, πέντε τροπολογίες με την πρόταση το σχετικό άρθρο να ορίζει ότι η διοίκηση υποχρεούται στην παροχή πληροφοριών , εφόσον ο νόμος δεν το απαγορεύει. Με αυτόν τον τρόπο

³⁰⁶ Πρ. Δαγτόγλου, «Γενικό Διοικητικό Δίκαιο», σελ. 440

³⁰⁷ «Οργανικοί ή οργανωτικοί νόμοι είναι εκτελεστικοί του Συντάγματος νόμοι που έχουν το ιδιαίτερο χαρακτηριστικό ότι αναφέρονται στη συγκρότηση και δράση των οργάνων του κράτους και γενικότερα την άσκηση των λειτουργιών, και των οποίων η κατάργηση δεν είναι νοητή χωρίς ταυτόχρονη αντικατάσταση του από άλλον οργανικό νόμο, γιατί θα παρέλυε τμήμα της λειτουργίας του πολιτεύματος.», Μαυριάς Κώστας., «Συνταγματικό Δίκαιο», εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2004, σελ.242-3

³⁰⁸ Α. Μαρκαντωνάτου- Σκαλτσά, «Η προστασία του Διοικούμενου», όπ.π., σελ. 168 επ

³⁰⁹ Ε Μπέσιλα- Μακρίδη , «Το δικαίωμα της αναφοράς στις αρχές», τόμος Α' 2^η έκδοση, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2010, σελ.66

δινόταν εντελώς αντίθετο περιεχόμενο στο άρθρο 10 παρ.3 Σ περιορίζοντας έτσι, τη δυνατότητα της διοίκησης στην άρνηση της παροχής πληροφορίας³¹⁰.

Η νέα παράγραφος 3 του άρθρου 10 Συντ. , δεν εξαρτά πλέον την υποχρέωση³¹¹ της διοίκησης να απαντά στα αιτήματα για παροχή πληροφοριών από την ύπαρξη σχετικής νομοθετικής πρόβλεψης αλλά την επιβάλλει κατά γενικό τρόπο.

Συνεπώς ο κοινός νομοθέτης οφείλει να ρυθμίσει τον τρόπο απάντησης στα σχετικά αιτήματα και χορήγησης εγγράφων και μάλιστα μέσα σε προθεσμία όχι ανώτερη από 60 ημερών, ενώ στο σημείο αυτό , η συνταγματική διάταξη μπορεί να τύχει και άμεσης εφαρμογής³¹².

Έτσι, στα πλαίσια της ενδυνάμωσης των δικαιωμάτων που αφορούν τη σχέση του πολίτη με το διοικητικό μηχανισμό του Κράτους θεσμοθετήθηκαν διάφορες υποχρεώσεις της διοίκησης για την καλύτερη λειτουργία της.³¹³

Σε αντίθεση με το **άρθρο 5^Α παρ. 1** Συντάγματος , η νέα διάταξη του **άρθρου 10 παρ.3** του Συντάγματος **περιορίζεται απλώς στην κατοχύρωση της υποχρέωσης** της Διοίκησης να απαντά εντός συγκεκριμένης προθεσμίας στα αιτήματα για παροχή πληροφοριών και χορήγηση εγγράφων, αποφεύγοντας όμως να κάνει οποιαδήποτε αναφορά στα όρια άσκησης αυτού του δικαιώματος ,αναθέτοντας τον ακριβή προσδιορισμό του στο κοινό νομοθέτη. Η υποχρέωση της Διοίκησης να παρέχει πρόσβαση σε διοικητικά έγγραφα αποκτά ουσιαστικό περιεχόμενο στο άρθρο 5^Α του Συντάγματος .Για τον λόγο αυτόν είναι **αναγκαία η συνδυασμένη εφαρμογή** της διάταξης του άρθρου 10 παρ. 3 με το άρθρο 5^Α του Συντάγματος.

Συνολικά³¹⁴ πάντως η νέα παρ. 3 του άρθρου 10 Συντ. αποτελεί συνέχεια και συνέπεια σε ότι αφορά **ειδικότερα την πληροφόρηση** του διοικούμενου από την κρατική εξουσία, του γενικότερου δικαιώματος στην πληροφόρηση(άρθρο 5^Α Συντ.).

³¹⁰ Ν. Παπαδόπουλος, « Η πρόσβαση στα διοικητικά στοιχεία», οπ.π., σελ. 22

³¹¹ Κ. Χρυσόγονος, «Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα», οπ .π., παρ. 27 β', το δικαίωμα αναφοράς , σελ.419 επ

³¹² Ε. Βενιζέλος «Το Αναθεωρητικό Κεκτημένο» 2002, σελ. 162

³¹³ Ε Μπέσιλα- Μακρίδη , «Το δικαίωμα της αναφοράς στις αρχές», τόμος Α'2^η έκδοση, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2010, σελ.69

³¹⁴ Κ. Χρυσόγονος, «Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα», οπ .π., παρ. 27 , το δικαίωμα αναφοράς , σελ.419 επ

γ) Δικαίωμα Προηγούμενης Ακρόασης (Άρθρο 20 Σ)

Το άρθρο 20 παρ.2 Σ³¹⁵ αποσκοπεί στη προστασία του διοικουμένου στα πλαίσια της διοικητικής διαδικασίας πριν την έκδοση της διοικητικής πράξης. Ο σκοπός της διάταξης συνεπώς, παρέχει τη δυνατότητα στον ενδιαφερόμενο να υποστηρίξει τα έννομα συμφέροντα και δικαιώματα του ή να προτείνει εύλογες λύσεις προτού η διοίκηση προβεί στην επιβλαβή ενέργεια ή το μέτρο εις βάρος του πρώτου. Η επαρκής ενημέρωση του διοικουμένου είναι και εδώ απαραίτητη προϋπόθεση για την ικανοποιητική άσκηση του δικαιώματος προηγούμενης ακρόασης, πράγμα το οποίο δεν είναι ευκαταίω χωρίς την πρόσβαση στα αρχεία της Διοίκησης. Διαφορετικά, το δικαίωμα ακρόασης θα περιερχόταν σε ατονία.

Ο ΚΔΔ στο άρθρο 6 ,σε συνδυασμό προς το συνταγματικώς κατοχυρωμένο δικαίωμα της ακροάσεως επαναλαμβάνει την υποχρέωση των διοικητικών αρχών να καλέσουν τον ενδιαφερόμενο να εκφράσει τις απόψεις του εγγράφως ή προφορικά πριν από κάθε ενέργεια ή μέτρο εις βάρος των δικαιωμάτων και συμφερόντων του³¹⁶.

Επαγωγικά, επομένως, προκύπτει η θεμελίωση του δικαιώματος γνώσης των διοικητικών εγγράφων στο Σ 20 παρ.2, καθώς αποτελεί αναγκαία προϋπόθεση για την άσκηση του δικαιώματος προηγούμενης ακρόασης.

Ως προς τη συνταγματική θεμελίωση του δικαιώματος πρόσβασης στα διοικητικά στοιχεία ο Π. Λαζαράτος γράφει χαρακτηριστικά:« Δίχως πρόσβαση στα διοικητικά στοιχεία ο διοικούμενος δε μπορεί να ασκήσει αποτελεσματικά το δικαίωμα ακρόασης κατά το άρθρο 20 παρ.2 Σ. Δίχως προηγούμενη ακρόαση του διοικουμένου η διοίκηση εκπληρώνει κατ' ανάγκη ελλιπώς την υποχρέωση της να αιτιολογεί με πληρότητα, επάρκεια και σαφήνεια τις διοικητικές της πράξεις. Και η ανεπαρκής αιτιολογία με τη σειρά της μειώνει δραστικά τη δυνατότητα του ιδιώτη για αποτελεσματική δικαστική προστασία. Πρόσβαση στα διοικητικά στοιχεία, ακρόαση, αιτιολογία και αποτελεσματική δικαστική προστασία συνιστούν ένα τετράπτυχο στο οποίο θεμελιώνεται κάθε δικαιοκρατική και δικονομική διαδικασία».

³¹⁵ Άρθρο 20 Σ: «1. Καθένας έχει δικαίωμα στην παροχή έννομης προστασίας από τα δικαστήρια και μπορεί να αναπτύξει σ' αυτά τις απόψεις του για τα δικαιώματα ή συμφέροντα του, όπως ο νόμος ορίζει.
2. Το δικαίωμα της προηγούμενης ακρόασης του ενδιαφερομένου ισχύει και για κάθε διοικητική ενέργεια ή μέτρο που λαμβάνει σε βάρος των δικαιωμάτων ή συμφερόντων του»

³¹⁶ Δ. Κόρσος, *Διοικητικό Δίκαιο, Γενικό μέρος*, 3^η ενημερωμένη –συμπληρωμένη από Μ.Ε. Κόρσου , εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, 2005, σελ.134

Το θεμελιώδες δικαίωμα της παροχής έννομης προστασίας του άρθρου 20 παρ.1 του Σ. έχει μια ιδιαίτερη σημασία για την ανάπτυξη της παρούσης εργασίας, ακόμη και αν αυτό δεν είναι ευκρινές σε πρώτο επίπεδο. Επίσης και η παρ. 2 του άρθρου 20 καθιερώνει ένα δικαίωμα διαδικασίας, όχι όμως ενώπιον της δικαιοσύνης, αλλά ενώπιον των διοικητικών αρχών του κράτους.

Το θεμελιώδες δικαίωμα της παροχής εννόμου προστασίας από τα δικαστήρια, αποτελεί την έμμεση επιβεβαίωση, ότι το δικαίωμα γνώσης των διοικητικών εγγράφων έχει συνταγματικό έρεισμα³¹⁷.

Σε ότι αφορά τη νομική του φύση, θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι το δικαίωμα προηγούμενης ακρόασης είναι *ατομικό-αρνητικό*. Αντικείμενο του είναι η αποχή του κράτους από κάθε διοικητική ενέργεια ή μέτρο σε βάρος των δικαιωμάτων ή συμφερόντων του ενδιαφερόμενου, πριν ακουστεί ο τελευταίος.³¹⁸

Στη θεωρία γίνεται λόγος³¹⁹ ότι είναι και *κοινωνικό δικαίωμα* (status positives), αφού δημιουργεί την μη αγώγιμη υποχρέωση της πολιτείας να ιδρύσει τον απαραίτητο αριθμό δικαστηρίων που να παρέχουν τις υπηρεσίες τους στον κόσμο. Εμβαθύνοντας στον προβληματισμό, φανερώνεται η στενή σύνδεση του άρθρου 10 παρ.3 που αναλύσαμε σε προηγούμενη παράγραφο για την παροχή διοικητικών στοιχείων και του άρθρου 20 παρ.1 για την παροχή έννομη προστασίας.

Αυτή δε η σχέση μεταξύ των δυο προκύπτει από το γεγονός ότι για να είναι δυνατή η αποτελεσματική άσκηση του δικαιώματος του άρθρου 20 απαραίτητη λογική και θεσμική προϋπόθεση είναι η ύπαρξη του δικαιώματος του άρθρου 10 παρ. 3 του Σ. Η συνταγματική κατοχύρωση του δικαιώματος συνεπάγεται ότι η προηγούμενη ακρόαση συνιστά *ουσιώδη τύπο* για τη διοικητική πράξη³²⁰, όχι μόνο εκεί που ο νόμος σιωπά, αλλά ακόμη και παρά τον τυχόν ρητό νομοθετικό αποκλεισμό της.

Η προηγούμενη ακρόαση οφείλει να είναι αποτελεσματική, περιλαμβάνοντας κάθε νόμιμο μέσο που συντείνει στην καλύτερη υπεράσπιση των δικαιωμάτων ή συμφερόντων του διοικούμενου. Έτσι η ακρόαση προϋποθέτει την προηγούμενη

³¹⁷ Α. Μαρκαντωνάτου- Σκαλτσά, « Η προστασία του διοικούμενου», όπ.π., σελ.169

³¹⁸ Κ. Χρυσόγονος, «Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα», όπ. π., παρ. 29, το δικαίωμα προηγούμενης ακρόασης, σελ.469 επ

³¹⁹ Π. Λαζαράτος, «Άρθρο 20 παρ.2», σε ΕρμηΣ 2003,14

³²⁰ Κ. Χρυσόγονος, «Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα», όπ. π., παρ. 29, το δικαίωμα προηγούμενης ακρόασης, σελ.470 επ

πραγματική ενημέρωση του διοικούμενου που έτσι θα μπορέσει να ενημερώσει για τις απόψεις του τη Διοικητική Αρχή, δηλαδή με άλλα λόγια προϋποθέτει το δικαίωμα στην πληροφόρηση.³²¹

Διακρίνουμε λοιπόν ότι η πρόσβαση του πολίτη στα διοικητικά έγγραφα είναι απαραίτητος όρος για την παροχή έννομης προστασίας. Ενόψει της ποινικής δίκης, ή της πολιτικής δίκης, ή της διοικητικής δίκης θα πρέπει να έχει πρόσβαση ή καλύτερα επιβάλλεται να αξιώσει από τη διοίκηση να έχει πρόσβαση σε όλα εκείνα τα στοιχεία που μπορούν να τον βοηθήσουν στον δικαστικό του αγώνα για να προστατεύσει τα συμφέροντα του, ενώπιον του δικαστή με αποτελεσματικό τρόπο. Αποδεικνύεται λοιπόν, ότι το δικαίωμα πληροφόρησης αποτελεί αναγκαίο εξάρτημα του θεσμικό εξοπλισμού του ενδιαφερόμενου έναντι της διοίκησης και ταυτόχρονα το διευκολύνει στη συμμετοχή του, τόσο στην κοινωνική ζωή, όσο και στη πρόοδο της διοικητικής διαδικασίας.³²²

Το **δικαίωμα στην πληροφόρηση** είναι δικαίωμα που αντιμετωπίζεται από διπλή σκοπιά, **αφενός** ως δικαίωμα του πολίτη κατά του κράτους με περιεχόμενο τη δυνατότητα πρόσβασης στη πληροφορία και **αφετέρου, ως μέσο**, που διευκολύνει τη συμμετοχή του στη διοικητική διαδικασία.

Αποτελεί δηλαδή προϋπόθεση για την άσκηση και της προηγούμενης ακρόασης και της δικαστικής προστασίας³²³. Λειτουργεί σαν εργαλείο για την προάσπιση των ατομικών δικαιωμάτων έναντι της διοίκησης.

Η **έγκυρη και πλήρη πληροφόρηση** του πολίτη είναι αναγκαία για τα δυο αυτά δικαιώματα και αυτό δείχνει την κοινή τους προέλευση και το κοινό πεδίο αναφοράς. Χαρακτηριστικά υποστηρίζεται³²⁴, ότι το δικαίωμα της πληροφόρησης διευκολύνει τον πολίτη κατά την συμμετοχή του στην κοινωνική ζωή, την πρόοδο της διοικητικής διαδικασίας και την επαφή του με τη διοίκηση.

Κατά τον καθηγητή Μ. Στασινόπουλο, είναι αυτονόητο ότι το δικαίωμα της προηγούμενης ακρόασης δεν μπορεί να ασκηθεί με την πληρότητα, που ο συντακτικός νομοθέτης όρισε, αν δεν υπάρχει πρόσβαση στα διοικητικά στοιχεία,

³²¹ Α. Τάχος, «Ελληνικό Διοικητικό Δίκαιο», έκδοση 9^η εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα- Θεσσαλονίκη, 2008 παρ.135, σελ. 813

³²² Χ. Χρυσανθάκης, «Η σχέση κράτους- πολίτη :Μια ασύμπτωτη σχέση» οπ.π., σελ.19 επ.

³²³ Α. Μαρκαντωνάτου- Σκαλτσά, « Η προστασία του διοικούμενου», όπ.π., σελ.162

³²⁴ Π. Παυλόπουλος, « Η συμμετοχή του πολίτη στη διοικητική διαδικασία», οπ.π., σελ. 240 επ.

διότι στην αντίθετη περίπτωση η εν λόγω συνταγματική διάταξη θα περιέλθει σε ατονία.³²⁵

Η σχέση μεταξύ του άρθρου 20 παρ. 2 και του άρθρου 10 παρ. 3 του Σ. είναι *αμφίδρομη* όπως αναφέρει χαρακτηριστικά ο Χ. Δετσαρίδης³²⁶ και αυτό γιατί πράγματι η έλλειψη της προηγούμενης ακρόασης έχει ως αποτέλεσμα να μη εκπληρώνει η διοίκηση την υποχρέωση της να αιτιολογεί με πληρότητα και σαφήνεια τις διοικητικές της πράξεις και αυτό φυσικά έχει σαν αποτέλεσμα να μειώνεται η δυνατότητα του πολίτη για αποτελεσματική διοικητική προστασία.

Χωρίς την πληροφόρηση³²⁷ πριν την άσκηση του δικαιώματος της προηγούμενης ακρόασης, ο πολίτης δεν μπορεί ούτε τα δικαιώματα του να προστατεύσει, αλλά ούτε και στη τήρηση της νομιμότητας να συμβάλλει, αφού η ασθενής πληροφόρηση τον αναγκάζει να δεχθεί τις απόψεις της αρχής χωρίς ουσιαστική υπεράσπιση.

Συνέπεια αυτής της στενής σχέσης και αλληλεξάρτησης είναι η προσβολή του ενός δικαιώματος να θίγει αυτόματα και το άλλο. Έτσι το δικαίωμα προηγούμενης ακρόασης άνευ του δικαιώματος πρόσβασης καθίσταται γράμμα κενό και φέρνει τον πολίτη ανίσχυρο ενώπιον των αρχών και αδύναμο να αντιτάξει έναντι αυτών το οτιδήποτε.

³²⁵ Μ. Στασινόπουλος, « Το δικαίωμα υπερασπίσεως ενώπιον των διοικητικών αρχών», 1974, σελ.220 επ.

³²⁶ Χ. Δετσαρίδης, «Το δικαίωμα γνώσης των διοικητικών εγγράφων», εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2006, σελ.29

³²⁷ Χ. Δετσαρίδης, «Το δικαίωμα γνώσης των διοικητικών εγγράφων», όπ.π., σελ.30

Γ. ΔΙΕΘΝΕΣ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΔΙΚΑΙΟ

Στις σύγχρονες κοινωνίες το αίτημα για πληροφόρηση και συμμετοχή στη διαδικασία λήψης αποφάσεων αυξάνεται συνεχώς. Τα τελευταία χρόνια έχει παρατηρηθεί σε ευρωπαϊκό επίπεδο ένα αυξανόμενο ενδιαφέρον για τον τρόπο με τον οποίο η πληροφόρηση και η συμμετοχή των πολιτών μπορούν να αναβαθμίσουν ποιοτικά τη διαδικασία λήψης αποφάσεων στην Ευρωπαϊκή Ένωση και να περιορίσουν το περιβόητο «δημοκρατικό έλλειμμα», συμβάλλοντας στη δημοκρατική νομιμοποίηση της δράσης των ενωσιακών οργάνων.

Η πληροφόρηση παρέχει στους πολίτες τη γνώση σχετικά με τις δομές, τις διαδικασίες και τα αποτελέσματα της θεσμικής λειτουργίας της Ένωσης, ενώ η συμμετοχή αφορά την ποσότητα, την ποιότητα και την ποικιλία της συμβολής των πολιτών στη διαδικασία λήψης αποφάσεων

Η πρόσβαση στα έγγραφα και το δικαίωμα πληροφόρησης του πολίτη παρουσιάζει μια σταδιακή εξέλιξη σε διάφορες κυρίως ευρωπαϊκές έννομες τάξεις.³²⁸

Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η Σουηδία, η οποία υιοθέτησε τη συγκεκριμένη αρχή ήδη από το 1764³²⁹. Ακολούθησαν και άλλα κράτη και έτσι δημιουργήθηκε σταδιακά η μια τάση που επικράτησε στην Ευρώπη, σύμφωνα με την οποία πρόσβαση στην πληροφορία έχουν όλοι, εκτός εάν προβλέπεται ρητή εξαίρεση.

Στο *αντίποδα* αναπτύσσεται μια τάση εντελώς διαφορετικού περιεχομένου. Πρόκειται για την λεγόμενη *ναπολεόντειο τάση* που ορίζει ότι όλα είναι μυστικά πλην αντιθέτων εξαιρέσεων.³³⁰ Η πρώτη βρίσκει κύριους εκφραστές στη Σουηδία, τη Δανία, τις Κάτω Χώρες και τη Φιλανδία. Η δεύτερη έχει κλασσικούς εκφραστές τη Γαλλία, τη Γερμανία, την Αγγλία, το Λουξεμβούργο και το Βέλγιο.

Αποτελεί προδήλως έκφραση του δικαιώματος ακρόασης³³¹ στη διοικητική διαδικασία και η σταδιακή αποδοχή της ύπαρξης ενός *ειδικού* δικαιώματος στην πρόσβαση σε πληροφορίες συνιστά τομή στη λειτουργία του παραδοσιακού κράτους με το οποίο βάσισε την ανάπτυξη του στη μυστικότητα της διοικητικής ιδίως δράσης.

³²⁸ Χ. Χάρακας, «Η πρόσβαση στα διοικητικά έγγραφα σύμφωνα με τον ΚΔΔ, σε Κράτος- Νόμος- Διοίκηση», Σύμμεκτα Επ. Σπηλιωτόπουλου, εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, 2000, σελ. 785 επ.

³²⁹ Π. Σκουρή, «Το δικαίωμα πρόσβασης στα έγγραφα», ΝοΒ 2006, τόμος 54, σελ 620.

³³⁰ Π. Σκουρή, «Το δικαίωμα πρόσβασης στα έγγραφα», όπ.π., σελ 620.

³³¹ Π. Λαζαράτος, «Το δικαίωμα ακρόασης στη διοικητική διαδικασία», 1992

Μορφή ενσωμάτωσης της αρχής της «φανερής διοίκησης», η διοικητική διαφάνεια³³², η οποία παράγεται με την πρόσβαση στα διοικητικά έγγραφα ανατρέπει μια μακρόχρονη παράδοση μυστικής δράσης της διοίκησης³³³. Η ελληνική διοικητική δράση είχε υπό την παραδοσιακή της δομή ένα συγκεκριμένο τρόπο δράσης και μια συγκεκριμένη δομή, τα οποία δεν συνδέονταν καθόλου, αλλά ούτε και επέτρεπαν την πρόσβαση στην πληροφορία³³⁴.

Το δικαίωμα αυτό ουσιαστικά³³⁵ όπως αναφέρει και ο Π. Σκουρής εξαρτιόταν από τη διακριτική ευχέρεια των εκάστοτε αρμοδίων οργάνων κι ήταν εξαιρετικά περιορισμένο. Μέσα από την επίδραση του κοινοτικού δικαίου επήλθε, έστω και με αργά και συντηρητικά βήματα, μια σταδιακή μεταβολή, η οποία και κορυφώθηκε με την αναθεώρηση του 2001.

Γ.1. Άρθρο 19 παρ. 2 / ΔΣΑΠΔ

Με το Ν. 2462/1997³³⁶ κυρώθηκε και έχει την ισχύ, όπως ορίζει το άρθρ. 28 παρ. 1 του Συντάγματος³³⁷, το Διεθνές Σύμφωνο για τα ατομικά και πολιτικά δικαιώματα, που υιοθετήθηκε από τη Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών στη Νέα Υόρκη στις 16 Δεκεμβρίου 1966, το οποίο προσπαθεί να προστατέψει ακόμα περισσότερο και πιο συγκεκριμένα τα ατομικά και πολιτικά δικαιώματα. Το άρθρο 19 παρ. 2 του Διεθνούς Συμφώνου ορίζει ότι, το κάθε άτομο, απολαμβάνει δικαίωμα στην ελευθερίας της έκφρασης, περιλαμβάνοντας σε αυτό το δικαίωμα αναζήτησης, θεσπίζει με λίγα λόγια και την «ελευθερία της αναζήτησης, της λήψης και της μετάδοσης πληροφοριών και απόψεων κάθε είδους, ανεξαρτήτως συνόρων, προφορικά, γραπτά, σε έντυπα, σε κάθε μορφή τέχνης ή με κάθε άλλο μέσο». Έτσι, κατοχυρώνεται ρητά πλέον το **δικαίωμα πληροφόρησης** του κοινού και το **δικαίωμα έκφρασης** του και **μετάδοσης πληροφοριών** με όλα τα μέσα³³⁸.

³³² Ε. Τροβά, «Εξουσίες και Διαφάνεια», Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 2005, σελ. 128 επ.

³³³ Π. Σκουρής, «Το δικαίωμα πρόσβασης στα έγγραφα», ΝοΒ 2006, τόμος 54, σελ. 621.

³³⁴ Π. Δαγδόλγου, «Γενικό Διοικητικό Δίκαιο», εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 2004, σελ. 328 και επ.,

³³⁵ Π. Σκουρής, «Το δικαίωμα πρόσβασης στα έγγραφα», όπ.π., σελ. 621 επ.

³³⁶ Ν. 2462/1997 /ΦΕΚ Α' 25/26.2.97

³³⁷ Άρθρο 28 παρ. 1 Σ. « Οι γενικά παραδεγμένοι κανόνες του διεθνούς δικαίου, καθώς και οι διεθνείς συμβάσεις, από την επικύρωσή τους με νόμο και τη θέση τους σε ισχύ σύμφωνα με τους όρους καθεμιάς, αποτελούν αναπόσπαστο μέρος του εσωτερικού ελληνικού δικαίου και υπερισχύουν από κάθε άλλη αντίθετη διάταξη νόμου. Η εφαρμογή των κανόνων του διεθνούς δικαίου και των διεθνών συμβάσεων στους αλλοδαπούς τελεί πάντοτε υπό τον όρο της αμοιβαιότητας.»

³³⁸ Άρθρο 19 ΔΣΑΠΔ

«1. Κανείς δεν πρέπει να υπόκειται σε διακριτική μεταχείριση και να παρενοχλείται για τις απόψεις του.

Γίνεται εύκολα αντιληπτό ότι το άρθρο αυτό είναι ειδικότερο από το αντίστοιχο άρθρο 10 της ΕΣΔΑ, γιατί αναφέρεται σε αναζήτηση και λήψη πληροφορίας³³⁹ και κατά συνέπεια, αποτελεί την περισσότερο ειδική προστασία του δικαιώματος πρόσβασης στα διοικητικά στοιχεία.³⁴⁰

Προβλέπεται, ότι τα συμβαλλόμενα κράτη αναλαμβάνουν την υποχρέωση να σέβονται και να εγγυώνται σε όλα τα άτομα, που βρίσκονται στην επικράτεια τους, τα δικαιώματα που αναγνωρίζονται στο Σύμφωνο, χωρίς καμιά διάκριση. Ακόμα γίνεται δεκτό³⁴¹, ότι τα συμβαλλόμενα κράτη δεσμεύονται να δημιουργήσουν τις απαραίτητες προϋποθέσεις, σύμφωνα με τις συνταγματικές τους διαδικασίες, που θα επιτρέπουν τη *λήψη θετικών μέτρων*, νομοθετικού και άλλου χαρακτήρα.

Στην παρ. 2, ειδικά αναφέρεται σε κάθε μορφή πληροφορίας χωρίς περιορισμό. Ωστόσο στην παρ.3 προβλέπει περιορισμούς, που έχουν την ευχέρεια να θέσουν τα κράτη στα πλαίσια της προστασίας της εθνικής ασφάλειας, της δημόσιας τάξης, της δημόσιας υγείας και των χρηστών ηθών, κάνοντας αποδεκτή την επιφύλαξη νόμου, όπως και στο Σύνταγμα προβλέπεται³⁴². Άλλωστε, η νέα συνταγματική επιταγή (άρθρο 5^A) σε συνδυασμό με το πλήρες και ευρύ νομοθετικό πλαίσιο που θέτουν οι διεθνείς συνθήκες διαμορφώνουν το επαρκές νομικό περιβάλλον, ώστε το *ατομικό – δημόσιο δικαίωμα* της παροχής πληροφοριών, αφενός με τη συμμετοχή τους στην διοικητική διαδικασία, αφετέρου με την υποχρέωση της Διοίκησης να του παρέχει πληροφορίες, να ασκηθεί από τους διοικούμενους, όπως το έθεσε ο νομοθέτης, ως δικαίωμα απόλυτα συνυφασμένο με την ίδια τη λαϊκή κυριαρχία³⁴³.

2. Κάθε πρόσωπο έχει δικαίωμα στην ελευθερία της έκφρασης. Το δικαίωμα αυτό περιλαμβάνει την ελευθερία της αναζήτησης, της λήψης και της μετάδοσης πληροφοριών και απόψεων κάθε είδους, ανεξαρτήτως συνόρων, προφορικά, γραπτά, σε έντυπα, σε κάθε μορφή τέχνης ή με κάθε άλλο μέσο της επιλογής του.

3. Η άσκηση των δικαιωμάτων, που προβλέπονται στην παράγραφο 2 του άρθρου αυτού, συνεπάγεται ειδικά καθήκοντα και ευθύνες.

Μπορεί, επομένως, να υπόκειται σε ορισμένους περιορισμούς, οι οποίοι όμως πρέπει να προβλέπονται με σαφήνεια από το νόμο και να είναι απαραίτητοι: α. Για το σεβασμό των δικαιωμάτων ή της υπόληψης των άλλων. β. Για την προστασία της εθνικής ασφάλειας, της δημόσιας τάξης, της δημόσιας υγείας ή των χρηστών ηθών»

³³⁹ Ε. Ρούκουνας, «Διεθνής προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων», ό.π., σελ. 92 επ. και 183 επ..

³⁴⁰ Χ. Δετσαρίδης, «Το Δικαίωμα γνώσης των διοικητικών εγγράφων- Σύμφωνα με τις νεότερες νομοθετικές και νομολογιακές εξελίξεις», Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2006, σελ.52 επ.

³⁴¹ Χ. Χάρακας, «Η πρόσβαση στα διοικητικά έγγραφα» ό.π., σελ 271 επ.

³⁴² Χ. Δετσαρίδης, «Το Δικαίωμα γνώσης των διοικητικών εγγράφων- Σύμφωνα με τις νεότερες νομοθετικές και νομολογιακές εξελίξεις», ό.π., σελ.52 επ.

³⁴³ Α. Μαρκαντωνάτου –Σκαλτσά, «Η προστασία του διοικούμενου», εκδόσεις Αν. Σάκκουλα, 1999, σελ. 165 επ.

Γ.2. Άρθρο 10 παρ. 2 ΕΣΔΑ

« Παρεμφερής, αν και λιγότερο αναλυτική, είναι και η διατύπωση του άρθρου 10 παρ. 1 ΕΣΔΑ που κάνει λόγο για ελευθερία γνώμης και λήψης ή μετάδοσης πληροφοριών ή ιδεών , χωρίς επέμβαση δημοσίων αρχών και ασχέτως συνόρων»³⁴⁴, οριζόμενου περαιτέρω ότι η άσκηση αυτών των ελευθεριών μπορεί να υπαχθεί σε περιορισμούς, αποτελούντες αναγκαία μέτρα σε μια δημοκρατική κοινωνία για την εθνική ασφάλεια, την εδαφική ακεραιότητα ή δημόσια ασφάλεια, την προάσπιση της τάξεως, την προστασία της υπόληψης ή των δικαιωμάτων των τρίτων, την παρεμπόδιση κοινολόγησης εμπιστευτικών πληροφοριών ή την διασφάλιση του κύρους και αμεροληψίας της δικαστικής εξουσίας (**άρθρο 10 παρ. 2 ΕΣΔΑ**).

Σχετική πρόβλεψη για το δικαίωμα του πολίτη να λαμβάνει γνώση και να έχει πρόσβαση στα διοικητικά στοιχεία, υπάρχει και στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΣΔΑ). Συγκεκριμένα στο άρθρο 10 παρ.1 προβλέπεται ότι η ελευθερία λήψης πληροφοριών από τις δημόσιες αρχές **βρίσκεται στο ίδιο πλαίσιο αυξημένης προστασίας**³⁴⁵ με το δικαίωμα της ελευθερίας της έκφρασης³⁴⁶. Ο κανόνας αυτό καλύπτει, αφενός την έννοια της ελευθερίας της γνώμης και αφετέρου την ελευθερία της αναζήτησης λήψης και μετάδοσης πληροφοριών, χωρίς την παρέμβαση των δημοσίων αρχών και ασχέτως συνόρων, καλύπτοντας έτσι όλο τον κύκλο της επικοινωνίας.³⁴⁷ Τα όργανα, που προβλέπονται. Παρ' όλα αυτά, ζήτημα γεννάται αναφορικά με τη νομολογία του ΕΔΔΑ που δεν φαίνεται να είναι τόσο ευαίσθητο ή να προκρίνει μια αρκετά προοδευτική ερμηνεία στην ΕΣΔΑ, εξετάζουν την συμπεριφορά των κρατικών οργάνων σε σχέση με την αρχή της ελευθερίας και το πεδίο εφαρμογής της διεθνούς διάταξης³⁴⁸, του άρθρου 10 παρ.1 για αυτό εξάλλου και δεν έχει πλούσια νομολογία. Το δικαστήριο δεν

³⁴⁴ Κ. Χρυσόγονος, «Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα», εκδόσεις Σάκκουλα, 2006, σελ. 293

³⁴⁵ Άρθρο 10 παρ.1 ΕΣΔΑ, (ΝΔ 53/1974) : *Παν πρόσωπον έχει δικαίωμα εις την ελευθερίαν εκφράσεως. Το δικαίωμα τούτο περιλαμβάνει την ελευθερία γνώμης ως και την ελευθερίαν λήψεως ή μεταδόσεως πληροφοριών ή ιδεών, άνευ επεμβάσεως δημοσίων αρχών και ασχέτως συνόρων*

³⁴⁶ Π. Παραράς, «Σύνταγμα και ΕΣΔΑ», εκδόσεις. Αντ. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή 2001, σελ. 422 επ.

³⁴⁷ Ε. Ρούκουνας, « Διεθνής προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων», 1995, σελ. 183 επ.

³⁴⁸ Η Ελλάδα κύρωσε την ΕΣΔΑ με το ΝΔ 2329/1953, στην συνέχεια όμως το 1969 το δικτατορικό καθεστώς κατήγγειλε την σύμβαση, για να κυρωθεί εκ νέου το 1974 με το ΝΔ 53/1974. Το 11^ο πρόσθετο πρωτόκολλο που έδωσε στη σύμβαση της σημερινής της μορφή κυρώθηκε με το Ν. 2400/1996

αποδέχεται ότι η ερμηνεία του άρθρου περιλαμβάνει κατά τρόπο συγκεκριμένο το δικαίωμα του πολίτη να έχει πρόσβαση σε διοικητικά στοιχεία.

Χαρακτηριστικά το Δικαστήριο απεφάνθη³⁴⁹ στην υπόθεση *Leander*, ότι το άρθρο 10 της ΕΣΔΑ δεν αναφέρεται αποκλειστικά στο δικαίωμα του πολίτη και μάλιστα κρίθηκε ότι δεν περιέχει υποχρέωση της κυβέρνησης να χορηγεί τέτοιου είδους πληροφορίες.³⁵⁰

Ωστόσο στην ίδια απόφαση γίνεται δεκτό ότι η συλλογή και χορήγηση πληροφοριών από μυστικές υπηρεσίες ενός κράτους σχετικά με την ιδιωτική ζωή του πολίτη, αποτελεί επέμβαση στο δικαίωμα σεβασμού της ιδιωτικής ζωής, το οποίο, όμως, προστατεύεται από το άρθρο 8 παρ. 1 της ΕΣΔΑ³⁵¹.

Όπως έχει ήδη ερμηνευτεί η πληροφόρηση, στην οποία αναφέρεται το άρθρο 10 παρ. 1 της ΕΣΔΑ, *ταυτίζεται* με το γενικό δικαίωμα της πληροφόρησης στα πλαίσια της ελευθερίας της έκφρασης. Δηλαδή, αφορά το δικαίωμα συλλογής πληροφοριών *κατά τρόπο πλουραλιστικό*, ώστε να ενημερωθεί με τον ίδιο τρόπο η κοινή γνώμη, κατοχυρώνοντας ουσιαστικά τον πλουραλισμό, ως θεμέλιο του δημοκρατικού πολιτεύματος.³⁵²

Γ.3. Άρθρο 11 του ΧΘΔ της ΕΕ

Στη πληροφόρηση αναφέρεται επίσης και ο *Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων* της Ευρωπαϊκής Ένωσης, το άρθρο 11³⁵³ του οποίου κατοχυρώνει την ελευθερία έκφρασης, που περιλαμβάνει την ελευθερία γνώμης και λήψης ή μετάδοσης πληροφοριών ή ιδεών χωρίς ανάμειξη δημοσίων αρχών και ανεξαρτήτως συνόρων, ενώ το άρθρο 42 αναγνωρίζει το δικαίωμα σε κάθε πολίτη της Ευρωπαϊκής Ένωσης και σε κάθε φυσικό πρόσωπο που έχει την κατοικία του σε κράτος –μέλος της ή κάθε νομικό πρόσωπο που εδρεύει σε τέτοιο κράτος να έχει πρόσβαση στα

³⁴⁹ Υπόθεση *Leander* 26-3-1987, (σειρά Α', Νο 116).

³⁵⁰ Κ.Χρυσόγονος, «Ατομικά και Κοινωνικά δικαιώματα», όπ.π., σελ. 271 επ.

³⁵¹ Χ. Δετσαρίδης, «Το Δικαίωμα γνώσης των διοικητικών εγγράφων- Σύμφωνα με τις νεότερες νομοθετικές και νομολογιακές εξελίξεις», Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2006, σελ.52 επ.

³⁵² Κ.Χρυσόγονος, «Ατομικά και Κοινωνικά δικαιώματα», όπ.π., σελ. 271 επ.

³⁵³ Ένα από τα δικαιώματα τα οποία πιθανόν να συγκρούονται με το δικαίωμα στην προστασία των προσωπικών δεδομένων είναι το δικαίωμα στην ελευθερία της έκφρασης. Η ελευθερία της έκφρασης κατοχυρώνεται στο άρθρο 11 του Χάρτη («Ελευθερία έκφρασης και πληροφόρησης»). Το δικαίωμα αυτό περιλαμβάνει την «ελευθερία γνώμης και την ελευθερία λήψης ή μετάδοσης πληροφοριών ή ιδεών, χωρίς την ανάμειξη δημοσίων αρχών και αδιακρίτως συνόρων». Το άρθρο 11 αντιστοιχεί στο άρθρο 10 ΕΣΔΑ.

έγγραφα των θεσμικών και λοιπών οργάνων της Ένωσης. Στα ανωτέρω πρόσωπα αναγνωρίζεται το δικαίωμα πρόσβασης στα έγγραφα των οργάνων και των οργανισμών της Ευρωπαϊκής Ένωσης και βάσει του άρθρου 15 παρ. 3 της Συνθήκης Λειτουργίας της³⁵⁴.

Στο Χάρτη παρατίθεται επεξήγηση σύμφωνα με την οποία το δικαίωμα που διασφαλίζεται σε αυτό το άρθρο είναι το δικαίωμα που διασφαλίζεται στο άρθρο 255 της Συνθήκης της ΕΚ και σύμφωνα με το άρθρο 52 παρ.2 ασκείται υπό τους όρους που προβλέπει η Συνθήκη³⁵⁵. Προσπέλαση στα κατατιθέμενα στη Γραμματεία του ΕΔΔΑ έγγραφα **αναγνωρίζεται στο κοινό** γενικά και αδιακρίτως και με τη διάταξη του άρθρου **40** παρ. **2** της **ΕΣΔΑ** .

Η πληροφόρηση στον κοινοτικό δίκαιο

*«Σε μια προσπάθεια ενίσχυσης της διαφάνειας κατά την λήψη των αποφάσεων, αλλά και της όλης δημοκρατικής διαδικασίας , με στόχο την προσέγγιση του ευρωπαϊού πολίτη, η Συνθήκη της Λισαβόνας προέβη σε μια σημαντική καινοτομία. Κατά την παρ. 9 αριθμ.16 ΣυνθΕΕ οι συνεδριάσεις του Συμβουλίου είναι δημόσιες , όταν αυτό συσκέπτεται και αποφασίζει επί σχεδίου νομοθετικής πράξης. Κατά συνέπεια κάθε σύνοδος του Συμβουλίου διακρίνεται σε δυο σκέλη , αφιερωμένα αντίστοιχα στις εργασίες επί των νομοθετικών πράξεων της Ένωσης και στις μη νομοθετικές δραστηριότητες».*³⁵⁶

Ενίσχυση της διαφάνειας επιδιώκεται και με την αναγνώριση του δικαιώματος σε κάθε πολίτη της Ένωσης να έχει πρόσβαση στα έγγραφα των θεσμικών οργάνων, στο άρθρο 1 της ενοποιημένης Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση (ΣΕΕ) και στο άρθρο 15 Συνθήκη για τη Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΣΛΕΕ). Η αρχή της διαφάνειας εκφράζει τις επιταγές της **χρηστής διακυβέρνησης** και, ως εκ τούτου, είναι καθοριστικής σημασίας για το δικαίωμα συμμετοχής στο δημοκρατικό βίο της Ένωσης..

Το άρθρο **15 ΣΛΕΕ** ρυθμίζει το θεμελιώδες δικαίωμα της πρόσβασης στα έγγραφα και διατάσσει τα ενωσιακά όργανα να εξασφαλίζουν τη διαφάνεια των

³⁵⁴ Α. Τάχος , « άρθρο 255 ΣυνθΕΚ» Ερμηνεία ΚΔΔ, 2002, σελ. 125

³⁵⁵ Π. Σκουρής, «Το δικαίωμα πρόσβασης στα έγγραφα», ΝοΒ , τόμος 54^{ος} , 2006, σελ. 623 επ

³⁵⁶ Δ. Παπαγιάννης, «Ευρωπαϊκό Δίκαιο», εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, 2011,σελ.. 164

εργασιών τους. Απαιτεί επίσης από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο να εξασφαλίζουν τη δημοσίευση των εγγράφων που αφορούν τις νομοθετικές τους διαδικασίες. Η παρ. 3 του άρθρου αυτού³⁵⁷ με τη σειρά της παρέχει ένα εντελώς νέο ουσιαστικό και διαδικαστικό πλαίσιο για τη λειτουργικότητα της αρχής της διαφάνειας. Από **ουσιαστική άποψη**, η διάταξη αυτή αναγνωρίζει την ύπαρξη του δικαιώματος ενός πολίτη να έχει πρόσβαση σε έγγραφα όλων των θεσμικών οργάνων, και όχι μόνο της Επιτροπής, του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, ανεξαρτήτως υποθέματος.

Η διαφάνεια αποτέλεσε νέο όρο για τα ευρωπαϊκά νομοθετικά κείμενα, όταν εμφανίστηκε στην Τελική Πράξη της Συνθήκης για την Ε.Ε., που υπογράφηκε στο Μάαστριχ στις 7 Φεβρουάριου του 1992. Η δήλωση αρ. 17 υπογραμμίζει ότι: *«Η συνδιάσκεψη θεωρεί ότι η διαφάνεια της διαδικασίας λήψης αποφάσεων ενισχύει τη δημοκρατικότητα των οργάνων καθώς και την εμπιστοσύνη του κοινού προς το διοικητικό μηχανισμό. Γι' αυτό το λόγο, η συνδιάσκεψη συνιστά να υποβάλλει η Επιτροπή στο Συμβούλιο, το αργότερο το 1993, έκθεση σχετικά με τα μέτρα που αποσκοπούν στο να διευρύνουν την πρόσβαση του κοινού στις πληροφορίες που διαθέτουν τα όργανα». Ακολούθως, την 6η Δεκεμβρίου 1993, η Επιτροπή και το Συμβούλιο ενέκριναν «κώδικα συμπεριφοράς» .*

Το αποφασιστικό όμως βήμα, από την πλευρά του ευρωπαϊκού κοινοτικού δικαίου, έγινε με τη **συνθήκη του Άμστερνταμ**, περιλήφθηκε στη Συνθήκη για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Ένωσης ένα νέο άρθρο , το άρθρο **255 ΣυνΘΕΚ**, αφιερωμένο **στη διαφάνεια** το οποίο ορίζει ότι *«κάθε πολίτης της Ευρωπαϊκής Ένωσης και κάθε φυσικό και νομικό πρόσωπο με κατοικία ή έδρα σε κράτος μέλος δικαιούται να έχει πρόσβαση στα έγγραφα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, του Συμβουλίου και της Επιτροπής»*.

Ουσιαστικά με το άρθρο αυτό επιβεβαιώνεται το δικαίωμα πρόσβασης στα έγγραφα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου , του Συμβουλίου και της Επιτροπής , για κάθε πολίτη της Ένωσης και για κάθε φυσικό ή νομικό πρόσωπο που κατοικεί ή έχει την καταστατική του έδρα σε ένα κράτος-μέλος.

³⁵⁷ *«Κάθε πολίτης της Ένωσης και κάθε φυσικό ή νομικό πρόσωπο το οποίο κατοικεί ή έχει την καταστατική έδρα του σε ένα κράτος μέλος έχει δικαίωμα πρόσβασης σε έγγραφα των θεσμικών και λοιπών οργάνων και οργανισμών της Ένωσης, ανεξαρτήτως υποθέματος, με την επιφύλαξη των αρχών και των προϋποθέσεων που θα καθορισθούν σύμφωνα με την παρούσα παράγραφο»*

Το άρθρο αυτό (**255 ΣυνΘΕΚ**) αφορά την έκφραση της αναγκαιότητας πληροφόρησης και γνώσης , ιδίως των εγγράφων εκείνων που αφορούν τη δράση των κοινοτικών οργάνων³⁵⁸. Κάθε πολίτης έχει δικαίωμα πρόσβασης και για κάθε πολίτη κατοχυρώνεται η δυνατότητα γνώσης.

Το εν λόγω άρθρο 255 τέθηκε σε ισχύ με τον κανονισμό της 30^{ης} Μαΐου 2001, ο οποίος δεν διαφοροποιείται ουσιαστικά από τα προηγούμενα κείμενα , καθώς διατηρεί δυο βασικές περιπτώσεις εξαιρέσεως στην κύρια αρχή καθιερώνοντας το δικαίωμα πρόσβασης στα έγγραφα:

1. τις περιπτώσεις για τις οποίες η άρνηση της πρόσβασης στα έγγραφα είναι δικαίωμα (π.χ. στη δημόσια ασφάλεια, την άμυνα, τις διεθνείς σχέσεις) και

2. τις περιπτώσεις για τις οποίες η πρόσβαση δεν είναι δεκτή (προστασία των εμπορικών συμφερόντων ενός ιδιώτη) εκτός και αν υπερισχύει το δημόσιο συμφέρον που δικαιολογείται από τη δημοσίευση του εγγράφου.

Η ανάγκη για ενεργότερη συμμετοχή του πολίτη εκφράστηκε στη **διακήρυξη του Birmingham** στο τέλος της συνόδου κορυφής, τον Οκτώβριο του 1992. Οι αρχηγοί κρατών προέβησαν στην ακόλουθη δήλωση:

«Ως μια κοινότητα δημοκρατιών, μπορούμε να προχωρήσουμε με την υποστήριξη των πολιτών μας. Είμαστε αποφασισμένοι να ανταποκριθούμε στις επιταγές των πρόσφατων δημόσιων συζητήσεων. Πρέπει:

♦ *χωρίς σε καμία περίπτωση να αντικαθιστά την εθνική Να καταδείξουμε στους πολίτες τα πλεονεκτήματα της Κοινότητας και της Συνθήκης του Μάαστριχ. « Να γίνει η **Κοινότητα πιο ανοιχτή**, διασφαλίζοντας ένα καλύτερα ενημερωμένο σχετικά με τις δραστηριότητες της κοινό.*

♦ *Να σεβαστούμε την ιστορία, τον πολιτισμό και τις παραδόσεις του κάθε έθνους, με σαφέστερη κατανόηση του τι πρέπει να κάνουν τα κράτη μέλη και του τι χρειάζεται να γίνει από την Κοινότητα.*

♦ *Να ξεκαθαρίσουμε ότι ιδιότητα του ευρωπαϊού πολίτη παρέχει επιπρόσθετα δικαιώματα και προστασία του ιδιότητα»*

Η προσπάθεια επακριβούς προσδιορισμού της έκτασης της επιρροής στο δικαίωμα της **πρόσβασης στα έγγραφα** και της **διαφάνειας** είναι ενδεικτική της τάσης μετεξέλιξης της Ευρωπαϊκής Ένωσης από μία κοινωνία οικονομικών

³⁵⁸ Π. Σκουρής, «Το δικαίωμα πρόσβασης στα έγγραφα», ΝοΒ , τόμος 54^{ος} , 2006, σελ. 626 επ

συμφερόντων σε κοινωνία των πολιτών με βασικό μέλημα την κατοχύρωση των θεμελιωδών δικαιωμάτων τους³⁵⁹.

Με την Απόφαση **90/94** η Επιτροπή και το Συμβούλιο ενέκριναν τον **κώδικα συμπεριφοράς** σχετικά με την πρόσβαση του κοινού στα έγγραφα της Επιτροπής και του Συμβουλίου. Ανώτερος σκοπός ήταν να καθοριστούν οι γενικές αρχές που διέπουν την πρόσβαση του κοινού στα έγγραφα τα οποία βρίσκονται στην κατοχή τους³⁶⁰.

Σύμφωνα με τον κώδικα, ο ενδιαφερόμενος πολίτης θα πρέπει αρχικά να ζητήσει την κοινοποίηση του διοικητικού στοιχείου με αίτησή του στο αρμόδιο όργανο, του οποίου οι αρχές σε διάστημα ενός μήνα έχουν τη δυνατότητα, είτε να χορηγήσουν, είτε να γνωστοποιήσουν, ότι θα εισηγηθούν την απόρριψη του αιτήματος, είτε τέλος να αδρανήσουν να απαντήσουν.

Αιτήσεις για πρόσβαση μπορούν να υποβάλλονται εγγράφως με οποιαδήποτε μορφή. Αν απορριφθεί η αρχική αίτηση, ο αιτών μπορεί να υποβάλει επιβεβαιωτική³⁶¹ αίτηση. Ανώτερος σκοπός³⁶² ήταν να καθοριστούν οι αρχές που διέπουν την πρόσβαση στα έγγραφα, τα οποία βρίσκονται στην κατοχή τους³⁶³.

Παράλληλα και το ΔΕΚ, από πολύ νωρίς αποδέχθηκε ότι η πρόσβαση στα έγγραφα αποτελεί έκφραση της **χρηστής διοικήσεως** καθώς και της δημοκρατικής αρχής³⁶⁴.

Συγκεκριμένα σε μια από τις πρώτες αποφάσεις σχετικά με το θέμα αυτό, ήτοι την **C-58/94 Κάτω Χώρες κατά Συμβουλίου**³⁶⁵, ο Γενικός Εισαγγελέας υποστήριξε ότι η δημοκρατική αρχή, ως ένα από τα βασικά στοιχεία του

³⁵⁹ Σπ. Βλαχόπουλος, «*Διαφάνεια της κρατικής δράσης & προστασία προσωπικών δεδομένων – τα όρια μεταξύ αποκάλυψης και απόκρυψης στην εκτελεστική εξουσία*», Εκδόσεις, Σάκκουλας, Αθήνα, 2007, σελ 82 (υποσημ. 189)

³⁶⁰ Π. Σκουρής, «*Το δικαίωμα πρόσβασης στα έγγραφα*», ΝοΒ, τόμος 54^{ος}, 2006, σελ. 623 επ

³⁶¹ Β. Χατζόπουλος, «*Η αρχή της διαφάνειας και το δικαίωμα πρόσβασης*», ό.π. σελ. 921 επ, α. Γέροντας, «*Το δικαίωμα πρόσβασης*», ό.π., σελ. 589 επ..

³⁶² Ο Κώδικας αυτός συγκεκριμενοποιήθηκε με αποφάσεις των κατ' ιδίαν κοινοτικών οργάνων. Την απόφαση 93/731 του Συμβουλίου της 20-12-1994 για την πρόσβαση του κοινού στα έγγραφα του, την απόφαση 94/90/ΕΚ της Επιτροπής της 8-2-1994 για την πρόσβαση του κοινού στα έγγραφα της και την απόφαση 97/632/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου της 10-7-1997 για την πρόσβαση του κοινού στα έγγραφα του.

³⁶³ Παν. Σκουρής, «*το δικαίωμα..*», ο.π. σελ 620 επ

³⁶⁴ ΔΕΚ, απόφαση της 6.12.2001, υπόθεση C-353/99P, Heidi Hautala, σκέψη 22-24

³⁶⁵ ΔΕΚ, απόφαση της 30 Απριλίου 1996, υπόθεση C-58/94, Κάτω Χώρες κατά Συμβουλίου, Συλλ. I-2169, σκέψη 16

οικοδομήματος της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, αποτελεί ταυτόχρονα και θεμέλιο του δικαιώματος της πρόσβασης στα έγγραφα .

Αποδέχθηκε νωρίς ότι η πρόσβαση στα έγγραφα αποτελεί *έκφραση της χρηστής διοίκησης* τονίζοντας, ότι «*επί όσο χρόνο ο κοινοτικός νομοθέτης δεν έχει θεσπίσει γενική ρύθμιση ως προς το δικαίωμα πρόσβασης του κοινού στα έγγραφα που κατέχουν τα κοινοτικά θεσμικά όργανα, αυτά οφείλουν να θεσπίζουν τα μέτρα που έχουν ως αντικείμενο την αντιμετώπιση τέτοιων αιτήσεων δυνάμει της εξουσίας τους περί εσωτερικής οργάνωσης , η οποία τους παρέχει τη δυνατότητα να θεσπίζουν τα κατάλληλα μέτρα προς διασφάλιση της χρηστής διοίκησης κατά την εσωτερική λειτουργία τους*». Η πρόσβαση αυτή στα έγγραφα αποβλέπει κατά το Γενικό Εισαγγελέα της υπόθεσης στην αύξηση του βαθμού συμμετοχής των πολιτών στη διαδικασία λήψης των αποφάσεων της διοίκησης και συνεπώς αναγνωρίζεται σε κάθε ενδιαφερόμενο ανεξάρτητα από το αν αποδεικνύει ότι έχει έννομο ή μη συμφέρον³⁶⁶.

C- 353/99 P Heidi Hautala

Στην απόφαση **Heidi Hautala** ο Γενικός Εισαγγελέας επισήμανε ότι ένα αντίστοιχο δικαίωμα αναφέρεται στο άρθρο 42 του ΧΘΔ, υποστηρίζοντας ότι τούτο απορρέει από την επιτακτικά ανάγκη οι αρχές στις οποίες ανατίθεται η εφαρμογή του κοινοτικού δικαίου να του επιφυλάσσουν την ευρεία ερμηνεία που επιβάλλει η πραγματική φύση .

Στην υπόθεση αυτή το ΠΕΚ έκανε ένα ακόμα βήμα , κρίνοντας ότι το δικαίωμα γενικευμένης πρόσβασης στα έγγραφα , ερμηνευόμενο σύμφωνα με την αρχή της αναλογικότητας, απαιτεί την κοινολόγηση των μη απορρήτων στοιχείων που περιέχονται στα απόρρητα έγγραφα. Δηλαδή σύμφωνα με την πιο πρόσφατη νομολογία του ΔΕΚ, όχι μόνο κατηγορίες εγγράφων δεν μπορούν να εξαιρεθούν συνολικά από την υποχρέωση κοινολόγησης , αλλά ούτε και μεμονωμένα έγγραφα εκτός αν είναι απόρρητα στο σύνολο τους. Σε αντίθετη περίπτωση τα Όργανα οφείλουν , στο μέτρο που αυτό δε συνεπάγεται υπερβολικό φόρτο εργασίας , να εξετάζουν χωριστά κάθε είδος πληροφόρησης που περιέχεται σε κάθε έγγραφο και να εγκρίνουν ή να απορρίπτει κατά περίπτωση.

³⁶⁶ Β. Χατζοπουλος, «*Η αρχή της διαφάνειας και το δικαίωμα πρόσβασης των πολιτών στα έγγραφα της Ευρωπαϊκής Ένωσης*», Δ 2000, σελ 927 επ

Αναντίρρητη είναι ασφαλώς η επιρροή που ασκούν προς την ίδια κατεύθυνση της αναγνώρισης του εν λόγω δικαιώματος σε ευρωπαϊκό επίπεδο και κείμενα soft law, όπως εν προκειμένω ο *Ευρωπαϊκός Κώδικας Ορθής Διοικητικής Συμπεριφοράς*³⁶⁷, ο οποίος συντάχθηκε από τον Ευρωπαϊό Διαμεσολαβητή και εγκρίθηκε από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο την 6-9-2001, στο δε άρθρο 23 αυτού ρυθμίζεται το ζήτημα των αιτήσεων για δημόσια πρόσβαση σε έγγραφα.

Σύμφωνα με τον κώδικα συμπεριφοράς³⁶⁸, ως *έγγραφο* νοείται κάθε γραπτό κείμενο, ανεξάρτητα από τον χρησιμοποιούμενο υλικό φορέα, που περιέχει υφιστάμενα στοιχεία και βρίσκεται στην κατοχή της Επιτροπής ή του Συμβουλίου.

Αυτό σημαίνει ότι μπορεί να υποβληθεί αίτηση κοινολόγησης κάθε εσωτερικού εγγράφου των Οργάνων³⁶⁹. Ως «*εσωτερικά έγγραφα*» νοούνται εκείνα που δεν έχουν λάβει την οριστική τους μορφή ή εκείνα που δεν προορίζονται προς δημοσίευση. Έτσι μπορούν να ζητηθούν προπαρασκευαστικά ή προκαταρκτικά σχέδια, διευκρινιστικά έγγραφα, στατιστικές, υπομνήματα κ.λ.π.³⁷⁰ Δύο βασικά προβλήματα έχουν ανακύψει, σχετικά με τις πράξεις που καλύπτονται από την υποχρέωση κοινολόγησης³⁷¹.

Παράλληλα αντίστοιχη κατοχύρωση του δικαιώματος απαντάται και στο Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων Ευρωπαϊκής Ένωσης και δη στο άρθρο 42 αυτού, σύμφωνα με το οποίο «*Κάθε πολίτης της Ένωσης καθώς και κάθε φυσικό ή νομικό πρόσωπο που κατοικεί ή έχει την καταστατική έδρα του σε ένα κράτος μέλος έχει δικαίωμα πρόσβασης στα έγγραφα των θεσμικών και λοιπών οργάνων και οργανισμών της Ένωσης, ανεξαρτήτως υποθέματος*».³⁷²

Ευρωπαϊκός Κώδικας Ορθής Διοικητικής Συμπεριφοράς

Η νομιμότητα διαφοροποιείται από την ορθή διοικητική πρακτική κατά το στοιχείο ότι η ορθή διοικητική πρακτική, ως έννοια ευρύτερη της νομιμότητας, συνεπάγεται μια χρηστή δημόσια διοίκηση που δεν περιορίζεται απλά στην τήρηση του νόμου στις σχέσεις της με τους διοικούμενους αλλά που θέτει τον διοικούμενο

³⁶⁷ http://ec.europa.eu/transparency/code/index_el.htm

³⁶⁸ Π. Σκουρή, «*Το δικαίωμα πρόσβασης στα έγγραφα*», ΝοΒ, τόμος 54^{ος}, 2006, σελ. 626 επ

³⁶⁹ Β. Χατζοπουλος, «*Η αρχή της διαφάνειας και το δικαίωμα πρόσβασης των πολιτών στα έγγραφα της Ευρωπαϊκής Ένωσης*», Δ 2000, σελ 931 επ

³⁷⁰ Β. Χατζοπουλος, «*Η αρχή της διαφάνειας και το δικαίωμα πρόσβασης ...*», ό.π., σελ 931 επ

³⁷¹ Β. Χατζοπουλος, «*Η αρχή της διαφάνειας και το δικαίωμα πρόσβασης ...*», ό.π., σελ 931 επ

³⁷² Γ. Παπαδημητρίου, «*Ο Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων- Σταθμός στη Θεσμική ωρίμανση της Ευρωπαϊκής Ένωσης*», Εκδόσεις Παπαζήση, 2001, σελ. 78

στο επίκεντρο των δραστηριοτήτων της. Το σκεπτικό αυτό ενστερνίζεται ο Ευρωπαϊκός Κώδικας³⁷³ που υιοθετήθηκε το 2001 από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο.³⁷⁴ Ο Ευρωπαϊκός Κώδικας συμβάλλει στην καθιέρωση μιας νοοτροπίας εξυπηρέτησης του πολίτη εντός του ενωσιακού εργασιακού περιβάλλοντος, αποτελούμενου από στελέχη με διαφορετικές πολιτισμικές καταβολές ως προς το ρόλο και το σκοπό της δημόσιας διοίκησης. Ο Κώδικας περιέχει τις γενικές αρχές ορθής διοικητικής συμπεριφοράς που εφαρμόζονται στις σχέσεις των θεσμικών οργάνων και των διοικήσεών τους με το κοινό (Ευρωπαϊκός Κώδικας, άρθρο 3). Τον Ευρωπαϊκό Κώδικα συμπληρώνει η επιτομή των πέντε θεμελιωδών αρχών της δημόσιας διοίκησης που δημοσίευσε ο Διαμεσολαβητής το 2012 και οι οποίες θα πρέπει να καθοδηγούν τους δημοσίους υπαλλήλους κατά την άσκηση των καθηκόντων τους.

Γ.4. Ο Κανονισμός 1049/2001

Ο Κανονισμός³⁷⁵ 1049/2001 εκδόθηκε κατ' εφαρμογή του άρθρου 255 ΣΕΚ και αποτέλεσε σημαντικό σταθμό στην προώθηση της διαφάνειας στο επίπεδο της Ένωσης. Η πρόσβαση στα έγγραφα³⁷⁶ αποτελεί καίριο στοιχείο της πολιτικής για τη διαφάνεια που εφαρμόζεται στο εσωτερικό των ευρωπαϊκών θεσμικών οργάνων. Η Συνθήκη ορίζει ότι πρόκειται για δικαίωμα των πολιτών και των κατοίκων της Ευρωπαϊκής Ένωσης³⁷⁷.

Η βασική αρχή στην οποία στηρίζεται είναι ότι όλα τα έγγραφα τα οποία βρίσκονται στην κατοχή της διοίκησης της Ένωσης είναι εξ ορισμού δημόσια. Ο ορισμός του τι αποτελεί έγγραφο είναι ιδιαιτέρως ευρύς, μια και ορίζει ως έγγραφο *«οποιοδήποτε περιεχόμενο, ανεξάρτητα από το χρησιμοποιηθέν υπόθεμα, που αφορά τις πολιτικές, τις δράσεις και τις αποφάσεις αρμοδιότητας του θεσμικού οργάνου.»*

³⁷³ Ο Ευρωπαϊκός Κώδικας εφαρμόζεται σε όλους τους μόνιμους υπαλλήλους και το λοιπό προσωπικό στο οποίο εφαρμόζεται ο Κανονισμός Υπηρεσιακής Κατάστασης και το Καθεστώς Απασχόλησης του λοιπού προσωπικού όσον αφορά τις σχέσεις τους με το κοινό (Ευρωπαϊκός Κώδικας, άρθρο 2 (1)).

³⁷⁴ Ο Ευρωπαϊκός Κώδικας επικαιροποιήθηκε το 2008, μετά την υιοθέτηση της Συνθήκης της Λισαβόνας, αλλά και λόγω της αναθεώρησης του Καταστατικού του Ευρωπαϊκού Διαμεσολαβητή το 2008.

³⁷⁵ Κανονισμός (ΕΚ) αριθμ. 1049/2001 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 30-5-2001 « για την πρόσβαση του κοινού στα έγγραφα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, του Συμβουλίου και της Επιτροπής

³⁷⁶ [Κανονισμός \(ΕΚ\) αριθ. 1049/2001](#)

³⁷⁷ [Κανονισμός \(ΕΚ\) αριθ. 1049/2001](#)

Το δικαίωμα πρόσβασης του κοινού στα έγγραφα δεν εξαρτάται από την επίκληση εννόμου συμφέροντος. Έτσι, καθένας έχει απεριόριστη πρόσβαση σε όλα τα έγγραφα, χωρίς να οφείλει να επικαλεστεί κάποια ιδιαίτερη σχέση με αυτά.

«**Έγγραφο**» : οποιοδήποτε περιεχόμενο ανεξάρτητα από το χρησιμοποιηθέν υπόθεμα (χαρτί, ηλεκτρονική μορφή, οπτική ή οπτικοακουστική μορφή).

«**Τρίτος**» : κάθε φυσικό ή νομικό πρόσωπο, εκτός του αρμοδίου οργάνου, συμπεριλαμβανομένων και των κρατών- μελών ή άλλων εξωκοινοτικών θεσμών και φορέων καθώς και των τρίτων κρατών.

«**Ευαίσθητα έγγραφα**» είναι τα έγγραφα που προέρχονται από τα θεσμικά όργανα της ΕΕ, τα κράτη μέλη, τρίτα κράτη και διεθνείς οργανισμούς και τα οποία είναι χαρακτηρισμένα ως άκρως απόρρητα, απόρρητα και εμπιστευτικά³⁷⁸.

Οι κύριες καινοτομίες που εισάγονται με το νέο Κανονισμό μπορούν να συνοψισθούν στα εξής σημεία;

- Το δικαίωμα πρόσβασης εκτείνεται στα έγγραφα που προέρχονται από τρίτα μέρη.
- Ο Κανονισμός εισάγει την έννοια του ευαίσθητου περιεχομένου των εγγράφων. Τα έγγραφα αυτά πρέπει να τυγχάνουν ειδικής μεταχείρισης. Επίσης προβλέπει την προστασία των εγγράφων που αφορούν εσωτερικές γνωμοδοτήσεις και διαβουλεύσεις σε θέματα που δεν έχει ακόμη αποφασίσει η ΕΕ
- Το έγγραφο που προστατεύεται από μια εξαίρεση (εκτός από το δημόσιο συμφέρον ή την προστασία της ιδιωτικής ζωής) μπορεί σε περίπτωση εγγράφων που καλύπτονται από τις εξαιρέσεις που σχετίζονται με το σεβασμό της ιδιωτικής ζωής ή τα εμπορικό συμφέροντα οι εξαιρέσεις μπορούν εν ανάγκη να εξακολουθήσουν και μετά την περίοδο αυτή. να αποκαλυφθεί αν υπάρχει δημόσιο συμφέρον προς τούτη την κατεύθυνση.
- Ένα μητρώο εγγράφων θα είναι διαθέσιμο στο κοινό.
- Τα χρονικά περιθώρια για την απάντηση των θεσμικών οργάνων το αίτημα πρόσβασης σε κάποιο έγγραφο περιορίζονται στις 15 εργάσιμες ημέρες.

ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ

Η γενική γραμμή των θεσμικών Οργάνων είναι η όσο το δυνατόν μεγαλύτερη πρόσβαση του κοινού στα εσωτερικά της έγγραφα. Είναι όμως αναπόφευκτο να

³⁷⁸ <http://www.cpvo.europa.eu/documents/lex/2001R1049/EL2001R1049.pdf>

υπάρχουν ορισμένα έγγραφα τα οποία χαρακτηρίζονται ως απόρρητα, προκειμένου να εξασφαλιστεί η προστασία ορισμένων δημόσιων και ιδιωτικών συμφερόντων ή απρόσκοπτη διεξαγωγή των εργασιών των Κοινοτικών Οργάνων. Τα θεσμικά όργανα αρνούνται την πρόσβαση σε ένα έγγραφο, η γνωστοποίηση του οποίου θα έθιγε την προστασία:

A) του δημόσιου συμφέροντος, όσον αφορά:

- ◆ Τη δημόσια ασφάλεια
- ◆ Την άμυνα και τις στρατιωτικές υποθέσεις
- ◆ Τις διεθνείς σχέσεις
- ◆ Τη δημοσιονομική, νομισματική ή οικονομική πολιτική της Κοινότητας ή ενός κράτους μέλους. Επίσης περιλαμβάνει νομικές διαδικασίες, επιθεωρήσεις και έρευνες

B) της ιδιωτικής ζωής και της ακεραιότητας του ατόμου, ιδίως σύμφωνα με την κοινοτική νομοθεσία σχετικά με την προστασία των προσωπικών δεδομένων. Αρνούνται την πρόσβαση σε ένα έγγραφο, η γνωστοποίηση του οποίου θα έθιγε την προστασία

- ◆ Των εμπορικών και βιομηχανικών συμφερόντων εντός συγκεκριμένου φυσικού ή νομικού προσώπου, συμπεριλαμβανομένης της πνευματικής ιδιοκτησίας,
- ◆ Των δικαστικών διαδικασιών και της παροχής νομικών συμβουλών,
- ◆ Του σκοπού επιθεώρησης, έρευνας και οικονομικού ελέγχου, εκτός εάν για την γνωστοποίηση του εγγράφου υπάρχει υπερισχύον δημόσιο συμφέρον.

Το 2009 έχουμε μία αναδιατύπωση του Κανονισμού για την πρόσβαση (2001). Τα κυριότερα καινούργια στοιχεία που περιλαμβάνει αυτή η αναδιατύπωση έχουν ως εξής:

1. Προβλέπεται πρόσβαση και στους οργανισμούς και φορείς που έχουν συστήσει τα θεσμικά όργανα της ΕΕ
2. Προβλέπεται πρόσβαση και για τις ενώσεις νομικών ή φυσικών προσώπων
3. Προβλέπεται δυνατότητα πρόσβασης σε μηχανισμούς και διαδικασίες σε περίπτωση παράβασης
4. Προβλέπεται προσαρμογή των λειτουργιών ανάκτησης πληροφοριών ώστε να μπορούν να ανταποκριθούν στα αιτήματα του κοινού
5. Προβλέπεται στην διάκριση σε διαβαθμισμένα, (στα έγγραφα αυτά προστίθεται μία καινούργια κατηγορία, εκείνη των εγγράφων περιορισμένης πρόσβασης) νομοθετικά, μη νομοθετικά και διοικητικά έγγραφα

6. Προβλέπεται πρόσβαση σε έγγραφα με προσωπικά δεδομένα εάν αξιολογείται ότι υπερτερεί το δημόσιο συμφέρον

Κάθε όργανο της ΕΕ δημοσιεύει ετήσια έκθεση με τον αριθμό των περιπτώσεων στις οποίες αρνήθηκε την πρόσβαση και τους λόγους της άρνησης. Επίσης δημοσιεύει τον αριθμό των ευαίσθητων εγγράφων που δεν καταχωρήθηκαν στο μητρώο.

Ως εξαίρεση, αξίζει να σημειωθεί η Σύμβαση του Aarhus σχετικά με την πρόσβαση σε πληροφορίες, τη συμμετοχή του κοινού στη λήψη αποφάσεων και την πρόσβαση στη δικαιοσύνη για περιβαλλοντικά θέματα³⁷⁹.

Συνοπτικά, το δικαίωμα πρόσβασης των πολιτών στα κοινοτικά έγγραφα αποτελεί σημαντικό βήμα προς την εδραίωση διαφάνειας και εμπιστοσύνης προς τα Κοινοτικά Όργανα και προς το έργο τους. Η διαφάνεια έχει αναγνωριστεί και προστατεύεται από τον Κοινοτικό Δικαστή ως **«αρχή ανώτερου δικαίου»**³⁸⁰ ή ως γενική αρχή του κοινοτικού δικαίου.

Είναι χαρακτηριστικό³⁸¹ ότι ως μια από τις πηγές της αρχής αυτής μπορεί να θεωρηθεί το άρθρο 10 ΕΣΔΑ, το οποίο θεσπίζει μεταξύ άλλων «ελευθερία λήψης ή μετάδοσης πληροφοριών ή ιδεών». Ωστόσο και η προστασία της αλληλογραφίας και των ατομικών δεδομένων (άρθρο 8 ΕΣΔΑ), καθώς και το δικαίωμα ευθυδικίας (άρθρο 6 ΕΣΔΑ), αναγνωρίζονται επίσης ως γενικές αρχές του κοινοτικού δικαίου και προστατεύονται από το ΔΕΚ.

Αν όμως κάποιος ερευνήσει τα στοιχεία των αιτούντων θα παρατηρήσει ότι προέρχονται από δικηγόρους, ερευνητές, δημοσιογράφους, δηλαδή ανθρώπους που αναφέρονται στα Όργανα για λόγους επαγγελματικούς και όχι απλώς για λόγους συμμετοχής και ενδιαφέροντος για το Κοινοτικό γίγνεσθαι³⁸². Το σχετικό δικαίωμα αποτελεί ένα ακόμα βήμα *«στη διαδικασία μιας διαρκώς στενότερης ένωσης των λαών της Ευρώπης στην οποία αποφάσεις λαμβάνονται όσον το δυνατόν πιο ανοικτά και όσο το δυνατόν εγγύτερα στους πολίτες»* (άρθρο 1 ΣυνΕΕ). Οι πολίτες είναι ακόμα σχετικά απόντες από τη διαδικασία.

³⁷⁹ http://library.tee.gr/digital/m2045/m2045_dorovinis.pdf

³⁸⁰ Β. Χατζοπουλος, «Η αρχή της διαφάνειας και το δικαίωμα πρόσβασης των πολιτών στα έγγραφα της Ευρωπαϊκής Ένωσης», Δ 2000, σελ 927 επ

³⁸¹ Β. Χατζοπουλος, «Η αρχή της διαφάνειας και το δικαίωμα...», όπ.π., σελ 927 επ

³⁸² <http://www.consiliunm.eu.int> & <http://www.commission.eu.int>

Guerra κατά Ιταλίας

Αξίζει εδώ να σημειωθεί ότι η υπόθεση Guerra κατά Ιταλίας³⁸³, η οποία, δεν αφορούσε άρνηση πρόσβασης σε πληροφορίες, αλλά *την παράλειψη των αρχών να ενημερώσουν το κοινό*, με δική τους πρωτοβουλία, για τους κινδύνους που προέκυπταν για το περιβάλλον και την υγεία των κατοίκων από την εκπομπή ουσιών από ένα εργοστάσιο, αποτέλεσε μια χαμένη ευκαιρία για το Δικαστήριο, αφού οι ζητούμενες πληροφορίες δεν ανήκαν στη στενή σφαίρα της ιδιωτικής ζωής αλλά άπτονταν του δημοσίου συμφέροντος.

Για μια περίοδο σχεδόν είκοσι ετών, το Δικαστήριο παρέμεινε πιστό στην προσέγγισή του. Τα τελευταία όμως χρόνια, το Δικαστήριο δείχνει να κάνει σημαντικά βήματα προς την κατεύθυνση της αναγνώρισης του δικαιώματος πρόσβασης του κοινού σε έγγραφα και πληροφορίες. Σε πρώτο στάδιο το Δικαστήριο δέχθηκε την εφαρμογή του άρθρου 10, ενώ σε δύο υποθέσεις που εξετάστηκαν σχεδόν ταυτόχρονα διαπίστωσε παραβίαση

³⁸³ Guerra και άλλοι κατά Ιταλίας, 19 Φεβρουαρίου 1998

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

Α. ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ ΤΗΣ ΑΝΟΙΚΤΗΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ

Α.1. Ανοικτή Διακυβέρνηση

Την ενότητα αυτή θα απασχολήσουν δράσεις και μηχανισμοί, όπως ο Οδηγός Ορθής Διοικητικής Συμπεριφοράς, η Εθνική Πρωτοβουλία για την Ανοικτή Διακυβέρνηση, η Πολιτική για την Καλή Νομοθέτηση, η Διαύγεια.

Οι πρωτοβουλίες αυτές δρομολογούνται μέσω της «Διοικητικής Μεταρρύθμισης»,³⁸⁴ η οποία πρέπει να έχει ως στρατηγικό όραμα την οικοδόμηση μιας ανεξάρτητης, εξωστρεφούς και ευέλικτης δημόσιας διοίκησης, ικανής να κατανοεί και να ανταποκρίνεται έγκαιρα στις ανάγκες μιας κοινωνίας, αξιοποιώντας όλες τις δεξιότητες του ανθρώπινου δυναμικού και χρησιμοποιώντας αποδοτικά τους πόρους της, με βασικούς άξονες υλοποίησης των δημοσίων πολιτικών την καινοτομία και τη δημιουργικότητα και με παράλληλη ενίσχυση του επαγγελματισμού και της λογοδοσίας για την αποκατάσταση της εμπιστοσύνης στις σχέσεις του κράτους με τους πολίτες και τις επιχειρήσεις³⁸⁵

Για πολλά χρόνια οι δημόσιοι οργανισμοί και υπηρεσίες συγκέντρωναν και αρχειοθετούσαν δεδομένα και πληροφορίες κάθε μορφής (προσωπικά δεδομένα, γεωγραφικές πληροφορίες, αρχεία μουσείων και βιβλιοθηκών, συμβόλαια, άδειες κ.λ.π). Η πρόσβαση σε αυτά τα αρχειοθετημένα στοιχεία ήταν δυνατή μόνο για ελάχιστους υπαλλήλους του οργανισμού που είχαν την κατάλληλη εξουσιοδότηση. Η πρόσβαση από τρίτους ήταν πολύ δύσκολη και απαιτούσε πολύ χρόνο και γραφειοκρατία. Επίσης, η μεταφορά δεδομένων από το ένα σύστημα στο άλλο σήμαινε την εκτύπωση των δεδομένων και την επαναπληκτρολόγησή τους από την αρχή. Κατά την τελευταία εικοσαετία, η Δημόσια Διοίκηση για να ανταποκριθεί στις

³⁸⁴ Η Διοικητική Μεταρρύθμιση στοχεύει στη βελτιστοποίηση των διαδικασιών μέσω της αναδιοργάνωσης των δημοσίων υπηρεσιών. Ωστόσο, σε σύγκριση με άλλα επιχειρησιακά προγράμματα (όπως το ΕΠ «Ψηφιακή Σύγκλιση»), καταγράφει ελάχιστη απορροφητικότητα παρά την παράταση των σχετικών προθεσμιών.

³⁸⁵ www.google.gr/search?q=Εθνική+Στρατηγική+για+τη+Διοικητική+Μεταρρύθμιση+2014-2016

(Εθνική Στρατηγική για τη Διοικητική Μεταρρύθμιση 2014-2016, σελ. 7).

σύγχρονες προκλήσεις και ανάγκες της κοινωνίας καλείται να αποκτήσει ιδιότητες «ανοικτής διοίκησης».

Η *ανοικτή διοίκηση* συνδυάζει πολιτικά και τεχνολογικά χαρακτηριστικά. Βασίζεται σε ένα πλαίσιο πολιτικών αρχών όπως η *διαφάνεια*, η *διαβούλευση*, η *λογοδοσία* και η *αποκέντρωση*. Οι αρχές της ανοικτής διακυβέρνησης αφορούν την ενίσχυση της διαφάνειας στη διοίκηση και την καταπολέμηση της εκτεταμένης διαφθοράς, την καταπολέμηση της γραφειοκρατίας και την ενσωμάτωση της συμμετοχής των πολιτών μέσω του Διαδικτύου. Στο επίκεντρο της «ανοικτής» διοίκησης είναι οι ανάγκες των πολιτών για πληροφόρηση, για αξιοκρατία και για συμμετοχή στη διαδικασία διαμόρφωσης των αποφάσεων

α) Ηλεκτρονική Διακυβέρνηση

Η δραματική εισχώρηση της τεχνολογίας σε κάθε φάση της ζωής του ανθρώπου έχει επιφέρει μια τρομακτική αλλαγή στον τρόπο με τον οποίο αυτός εργάζεται, ενημερώνεται, επικοινωνεί και διασκεδάζει. Αυτή η εξέλιξη φαίνεται ότι μπορεί να επηρεάσει και τον τρόπο διακυβέρνησης, δίνοντας τη δυνατότητα στις κυβερνήσεις να χρησιμοποιήσουν τις νέες τεχνολογίες για να παρέχουν στους πολίτες ευκολότερη πρόσβαση στις πληροφορίες και τις υπηρεσίες, να βελτιώσουν την ποιότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών και να προσφέρουν μεγαλύτερες ευκαιρίες για συμμετοχή των πολιτών στους δημοκρατικούς θεσμούς και διαδικασίες.

Στην υπάρχουσα βιβλιογραφία ο όρος *ηλεκτρονική διακυβέρνηση* ή αλλιώς *e-government* συναντάται ως «η χρήση τεχνολογιών πληροφορικής και επικοινωνιών για την απλοποίηση και βελτίωση των κυβερνητικών διαδικασιών και την ενίσχυση των εσωτερικών και εξωτερικών επικοινωνιών της κυβέρνησης». Η ηλεκτρονική διακυβέρνηση μπορεί να περιλαμβάνει την παροχή πληροφοριών και υπηρεσιών μέσω του Διαδικτύου, τηλεφώνου, κέντρων εξυπηρέτησης, ασύρματων συσκευών, ή άλλων συστημάτων επικοινωνίας, βελτιώνοντας έτσι τις υπάρχουσες συνθήκες που συνήθως απαιτούν γραφειοκρατικές και δυσκίνητες διαδικασίες και δαπάνη χρόνου και χρήματος. Επομένως, η καθιέρωση της ηλεκτρονικής διακυβέρνησης δίνει την πεποίθηση ότι μπορεί να αλλάξει την κακή εικόνα των κυβερνήσεων και θα προωθηθεί μια αποδοτικότερη και αποτελεσματικότερη διακυβέρνηση, που παρέχει πιο προσιτές κυβερνητικές υπηρεσίες, επιτρέπει μεγαλύτερη δημόσια πρόσβαση στις

πληροφορίες και καθιστά την εκάστοτε κυβέρνηση πιο υπεύθυνη απέναντι στους πολίτες.

Για το σκοπό αυτό έχουν πραγματοποιηθεί³⁸⁶ μία σειρά από πρωτοβουλίες τόσο σε διεθνές, όσο και σε εθνικό επίπεδο που εντάσσονται στο γενικότερο τίτλο «ανοικτή διακυβέρνηση» και οι οποίες σταδιακά αποκτούν ολοένα και μεγαλύτερη σημασία για τον τρόπο εσωτερικής λειτουργίας της δημόσιας διοίκησης, όσο και για την επικοινωνία και τη συναλλαγή της με τους πολίτες και τις επιχειρήσεις. Η παρουσία της στο Κυβερνοχώρο αυξάνεται με γεωμετρική πρόοδο . Υπουργεία , γενικές γραμματείες , δημόσιες υπηρεσίες , οργανισμοί, δήμοι διατηρούν τις δικές τους ιστοσελίδες με πληροφορίες σχετικές με το έργο και τη δράση τους, στόχους , παρουσίαση της οργανωτικής τους δομής, σχετική νομοθεσία κ.λ.π.³⁸⁷

Οι ιστοσελίδες της δημόσιας διοίκησης λειτουργούν κυρίως ως μέσο πληροφόρησης των διοικουμένων .Είναι καθήκον της διοίκησης , ενόψει της νέας ατομικής ελευθερίας της συμμετοχής στην Κοινωνία της Πληροφορίας (άρθρο 5^A παρ. 2), να εξασφαλίζουν την πρόσβαση των πολιτών στις δημόσιες πληροφορίες και υπηρεσίες. Η διοίκηση οφείλει να ενημερώνει τους διοικούμενους για τις αρμοδιότητες και τη δυνατότητα επικοινωνίας με τις εκάστοτε υπηρεσίες για τις διαδικασίες και τις προϋποθέσεις για την έκδοση διοικητικών πράξεων , για τους στόχους της διοικητικής δράσης. Συχνά παρέχεται η δυνατότητα για online επικοινωνία των διοικουμένων με τη διοίκηση . Και στην περίπτωση αυτή , ωστόσο , στην ιστοσελίδα προσφέρεται συνήθως μια γενική διεύθυνση ηλεκτρονικού ταχυδρομείου της υπηρεσίας , ενώ το μήνυμα ηλεκτρονικού ταχυδρομείου μετά την λήψη του εκτυπώνεται και ακολουθείται η συμβατική διαδικασία προώθησής του και επεξεργασίας του «εγχαρτωμένου» πλέον ηλεκτρονικού εγγράφου (πρωτοκόλλησης κ.λ.π.).

³⁸⁶ <http://egovict.blogspot.gr/2011/03/crowdsourcing.html>

³⁸⁷ Κ. Κόμνιος, « Η ηλεκτρονική διακυβέρνησης(E- Government) και οι ηλεκτρονικές υπογραφές στη δημόσια διοίκηση», Κώστας Μπέης, Περιοδικό Δίκη 2003, σελ.3-12 . Ανάκτηση από ο διαδίκτυο 12.9.2016

Η Ηλεκτρονική Διακυβέρνηση στην Ελλάδα

Η προσπάθεια της Ελληνικής Δημόσιας Διοίκησης για την μετάβαση στην Ηλεκτρονική Διακυβέρνηση και την Κοινωνία της Πληροφορίας ξεκίνησε στο 1994 με την υποστήριξη των Κοινοτικών Πλαισίων Στήριξης (ΚΠΣ)³⁸⁸.

Αρχικά οι προσπάθειες αφορούσαν στην ανάπτυξη κυβερνητικών ιστοτόπων για την παροχή πληροφοριακού, κυρίως, υλικού.

Το 1999 διαμορφώθηκε η εθνική στρατηγική προσέγγιση στην Ηλεκτρονική Διακυβέρνηση και την Κοινωνία της Πληροφορίας, με έμφαση στο σχεδιασμό για όλους και στην ποιότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών, με απώτερο σκοπό να διασφαλιστεί η κοινωνική συνοχή και η βελτίωση του βιοτικού επιπέδου³⁸⁹.

Από το 2000 και έπειτα ξεκινά η παροχή ορισμένων υπηρεσιών Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης .

Όμως, ο Δημόσιος Τομέας στην Ελλάδα χαρακτηρίζεται από ιδιαίτερη πολυπλοκότητα, χαμηλή απόδοση, έλλειψη μηχανογράφησης και τεχνολογικών υποδομών καθώς και από μικρό ποσοστό δαπανών για ΤΠΕ, χαρακτηριστικά τα οποία καθιστούν δύσκολη την εφαρμογή της ΗΔ³⁹⁰.

Νομικό και Κανονιστικό Πλαίσιο

Στην κατεύθυνση ορισμού ενός ολοκληρωμένου θεσμικού πλαισίου για τη επικοινωνία, με ηλεκτρονικά μέσα, με φορείς του Δημόσιου Τομέα, διακρίνονται οι παρακάτω κανονιστικές πράξεις:

- ♦ **Άρθρο 5^Α του Συντάγματος:** Κατοχυρώνει το δικαίωμα συμμετοχής στην Κοινωνία της Πληροφορίας βρίσκοντας αντίκρισμα στην ηλεκτρονική επικοινωνία Δημόσιας Διοίκησης και πολίτη, την πρόσβαση σε δημόσια πληροφορία και υπηρεσίες Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης
- ♦ **Άρθρο 9^Α του Συντάγματος:** Κατοχυρώνεται η προστασία του ατόμου από συλλογή, επεξεργασία και χρήση προσωπικών δεδομένων, καθώς και η ιδιωτικότητα του υποκειμένου των πληροφοριών, σταθμίζοντας το δικαίωμα συμμετοχής σε περιβάλλοντα με απεριόριστες δυνατότητες πρόσβασης σε πληροφορία.

³⁸⁸ Ι. Αποστολάκης, Ε. Λουκής, Ι. Χάλαρης « *Ηλεκτρονική Δημόσια Διοίκηση*», εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 2008,σελ. 385 επ.

³⁸⁹ Ι. Αποστολάκης, Ε. Λουκής, Ι. Χάλαρης « *Ηλεκτρονική Δημόσια Διοίκηση*», όπ.π.,σελ. 385 επ.

³⁹⁰ Ε. Κιοσσέ, «*Η πορεία της Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης στις χώρες της Ε.Ε. και την Ελλάδα*» - Οι επιδόσεις των χωρών, Θεσσαλονίκη: Πανεπιστήμιο Μακεδονίας ,2011.

Ο Ν. 3979/2011 (ΦΕΚ Α' 138) ορίζει το θεσμικό πλαίσιο για την εφαρμογή και την προώθηση της ηλεκτρονικής διακυβέρνησης σε όλο το εύρος του δημόσιου τομέα, με το οποίο οργανώνεται και απλοποιείται η σχέση της Δημόσιας Διοίκησης με τους πολίτες και τις επιχειρήσεις, αξιοποιώντας τις ΤΠΕ.

Ο νόμος προδιαγράφει τις προϋποθέσεις για την υλοποίηση ενός πλαισίου παροχής ηλεκτρονικών υπηρεσιών με εμπλεκόμενα μέρη τους φορείς της Δημόσιας Διοίκησης, τους πολίτες και τις επιχειρήσεις. Με γνώμονα την εξυπηρέτηση και διευκόλυνση των φυσικών και νομικών προσώπων μέσα από την απλούστευση διαδικασιών, την δραστική μείωση των διοικητικών επιβαρύνσεων, γραφειοκρατικών φαινομένων καθώς και την εδραίωση σχέσεων εμπιστοσύνης, ο νόμος στοχεύει σε ποιοτικότερες, ασφαλέστερες ταχύτερες και πιο ευέλικτες υπηρεσίες.

Πιο συγκεκριμένα εισάγει **πλήθος καινοτομιών**, όπως είναι:

- ◆ Η έκδοση ηλεκτρονικών διοικητικών πράξεων με παράλληλη κατοχύρωση των προϋποθέσεων για τη νομική και αποδεικτική ισχύ των ηλεκτρονικών εγγράφων,
- ◆ Η αυτεπάγγελτη ή κατ' αίτηση αναζήτηση εγγράφων που τηρούνται σε οποιοδήποτε φορέα του Δημόσιου Τομέα, απαλλάσσοντας τον πολίτη και τις επιχειρήσεις από διαδικασίες επικύρωσης αντιγράφων για τις συναλλαγές τους με τη Δημόσια Διοίκηση και.
- ◆ Η καθιέρωση της δυνατότητας ηλεκτρονικών συναλλαγών, συμπεριλαμβανομένων και των ηλεκτρονικών οικονομικών συναλλαγών και πληρωμών με φορείς του Δημόσιου Τομέα.

Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στους ακόλουθους τομείς:

- ◆ Στην ηλεκτρονική επικοινωνία και ανταλλαγή δεδομένων μεταξύ προσώπων (φυσικών και νομικών) και δημόσιων φορέων, τόσο με τη διάσταση της ενδοδιοικητικής επικοινωνίας, διακίνησης εγγράφων και διεκπεραίωσης διοικητικών πράξεων, όσο και με την παραγωγή ηλεκτρονικών διοικητικών πράξεων και εγγράφων. Δημιουργείται έτσι το θεσμικό πλαίσιο για την παροχή ηλεκτρονικών υπηρεσιών από τη Δημόσια Διοίκηση, την ηλεκτρονική διακίνηση εγγράφων και το ηλεκτρονικό πρωτόκολλο³⁹¹.

³⁹¹ Στο σχέδιο νόμου που έχει κατατεθεί στη Βουλή «*Ενιαίο Σύστημα Κινητικότητας στη Δημόσια Διοίκηση και την Τοπική Αυτοδιοίκηση, ... Ν. 4369/2016*» και προωθείται αυτές τις ημέρες στη βουλή για ψήφιση, το άρθρο 12 του Ν. 3979/2011 (Α'138) αντικαθίσταται με το άρθρο 24 του Ν. 4369/2016 («*Ηλεκτρονική διαδικασία έκδοσης και διακίνησης διοικητικών πράξεων και εγγράφων στο Δημόσιο Τομέα*») και με το οποίο «*ορίζεται ότι όλες οι διαδικασίες που καταλήγουν στην έκδοση*

- ◆ Στη νομική και αποδεικτική ισχύ ηλεκτρονικά παραγόμενων και διακινούμενων εγγράφων, όπου εξασφαλίζεται η εξίσωση της νομικής και αποδεικτικής ισχύος των ηλεκτρονικών εγγράφων που φέρουν προηγμένη ψηφιακή υπογραφή εξουσιοδοτημένου οργάνου, βασισμένη σε αναγνωρισμένο ψηφιακό πιστοποιητικό με έγγραφα που φέρουν ιδιόχειρη υπογραφή και σφραγίδα
- ◆ Στην πληροφορία που διατίθεται δημόσια από Δημόσιους Φορείς, στον τρόπο που αυτή πρέπει να γίνεται αντικείμενο επεξεργασίας, προκειμένου να καθίσταται χρήσιμη και αξιοποιήσιμη, και σε θέματα ανοικτής πρόσβασης σε δημόσια δεδομένα.
- ◆ Σε θέματα ηλεκτρονικών πληρωμών, όπου, ανεξάρτητα από την ιδιότητα του συναλλασσόμενου (δικαιούχος ή οφειλέτης) και σύμφωνα με προϋποθέσεις ταυτοποίησης και επιβεβαίωσης της ταυτότητάς του, η διεκπεραίωση τέτοιων πράξεων μπορεί να πραγματοποιηθεί απευθείας από τον ίδιο.
- ◆ Σε ζητήματα προστασίας προσωπικών δεδομένων και προστασίας της ιδιωτικότητας του πολίτη. Προς αυτή την κατεύθυνση εισάγεται η αξιολόγηση των επιπτώσεων και των κινδύνων (Risks) που σχετίζονται με την προάσπιση της ιδιωτικότητας και την προστασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα κατά τον σχεδιασμό, διαμόρφωση και προμήθεια προγραμμάτων και υπηρεσιών Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης, με ταυτόχρονη μέριμνα για την όσο το δυνατόν ελάχιστη επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, λαμβάνοντας υπόψη τη **-συνταγματική και νομοθετική-** επιταγή για προστασία τους κατά το σχεδιασμό. Ειδικότερα, ορίζει ότι τα πρόσωπα μπορούν να επιλέξουν την επαναχρησιμοποίηση των προσωπικών δεδομένων που έχουν γνωστοποιήσει σε φορείς του Δημόσιου Τομέα, για μελλοντικές συναλλαγές, ηλεκτρονικές ή μη, υπό την προϋπόθεση της ενημερωμένης συγκατάθεσής τους.

Τέλος, **πέραν** του **N. 3979 / 2011**, διακρίνονται και οι παρακάτω ρυθμιστικός - κανονιστικές πράξεις:

διοικητικών πράξεων εκ μέρους των φορέων του Δημοσίου (π.χ. η σύνταξη, η προώθηση για υπογραφή, η θέση της υπογραφής), καθώς και λοιπές διαδικασίες χειρισμού εγγράφων εντός της κάθε υπηρεσίας (π.χ. η χρέωση προς ενέργεια εισερχόμενων εγγράφων, η εσωτερική διακίνησή τους καθώς και η αρχειοθέτηση αυτών), πραγματοποιούνται μέσω Συστήματος Ηλεκτρονικής Διαχείρισης Εγγράφων με χρήση προηγμένης ψηφιακής υπογραφής και χρονοσήμανσης». Με αυτό τον τρόπο επιδιώκεται η εξοικονόμηση κόστους και ανθρωποωρών εργασίας επιπλέον περισσότερη Διαφάνεια στη Δημόσια διοίκηση και μια Δημόσια διοίκηση πιο φιλική προς το περιβάλλον.

Άρθρο 14, Ν. 2672/1998 «*Διακίνηση Εγγράφων με Ηλεκτρονικά Μέσα*»: Προσδιορίζεται η δυνατότητα ηλεκτρονικής επικοινωνίας με φορείς της Δημόσιας Διοίκησης, μέσω τηλεομοιοτυπίας (Fax) και ηλεκτρονικού ταχυδρομείου.

Π.Δ. 342/2002: Ρυθμίζει τη διακίνηση εγγράφων μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου μεταξύ υπηρεσιών και φορέων της Δημόσιας Διοίκησης ή μεταξύ φυσικών και νομικών προσώπων ιδιωτικού δικαίου.

Άρθρο 8, Ν. 3242/2004: Θεσμοθετεί τη δυνατότητας διεκπεραίωσης διοικητικών συναλλαγών από την αρμόδια για την έκδοση της τελικής πράξης υπηρεσία με τη χρήση ηλεκτρονικών μέσων.

β) Οδηγός Ορθής Διοικητικής Συμπεριφοράς

Πηγή έμπνευσης για την κατάρτιση του Οδηγού,³⁹² από κοινού από το Υπουργείο Διοικητικής Μεταρρύθμισης και Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης (ΥΔΜΗΔ) και τον Συνήγορο του Πολίτη (ΣτΠ), το 2012 αποτέλεσε ο αντίστοιχος Ευρωπαϊκός Κώδικας που έχουμε αναφερθεί στο προηγούμενο κεφαλαίο. Πρόκειται για ένα σύνολο κατευθυντηρίων γραμμών/προδιαγραφών που προάγουν τη νομικά αλλά και την ηθικά ορθή συμπεριφορά των δημοσίων υπαλλήλων στις καθημερινές τους συναλλαγές με τους πολίτες. Βασική παραδοχή του Οδηγού αποτελεί η αμοιβαιότητα (από διοικούντες και διοικούμενους) ως προς την τήρηση των αρχών του σεβασμού, της ευπρέπειας, της αξιοπιστίας και της καλής πίστης, προκειμένου να καταστεί αποτελεσματικότερη η συνεργασία με αυξημένο αίσθημα εμπιστοσύνης³⁹³.

Ο Οδηγός επαναλαμβάνει τους κανόνες και τις αρχές που διέπουν το έργο των δημοσίων υπαλλήλων με αναφορά στην αντίστοιχη βαθμίδα νομικής θεμελίωσης,³⁹⁴ απარიθμώντας παράλληλα τις θεμελιώδεις αρχές που πρέπει να διέπουν τη διοικητική δράση.³⁹⁵ Ταυτοχρόνως, καθορίζει τις υποχρεώσεις των πολιτών έναντι των

³⁹² Ο Οδηγός καταρτίστηκε από κοινού από το ΥΔΜΗΔ και τον ΣτΠ. Οι αρχές και οι κανόνες του Οδηγού απευθύνονται στους υπαλλήλους του Δημοσίου (Υπουργεία, Γενικές και Ειδικές Γραμματείες, Αποκεντρωμένες Διοικήσεις, Ανεξάρτητες και Ρυθμιστικές Διοικητικές Αρχές κ.λπ.), των Ο.Τ.Α. α' και β' βαθμού και των λοιπών Ν.Π.Δ.Δ. και έχουν αντίστοιχη ισχύ των συνταγματικών, νομοθετικών ή κανονιστικών διατάξεων από τις οποίες προκύπτουν (Οδηγός, σελ. 15).

³⁹³ Οδηγός, σελ. 6

³⁹⁴ Σύνταγμα, Τυπικοί Νόμοι, Κανονιστικές Διοικητικές Πράξεις, Εγκύκλιοι

³⁹⁵ Πρόκειται για τις αρχές της νομιμότητας, της άσκησης διακριτικής ευχέρειας, της χρηστής διοίκησης, της επιείκειας, της καλής πίστης, της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης του πολίτη, της αναλογικότητας και της ισότητας (Οδηγός, σελ. 36-44). [Βλ. σχετικό παράρτημα στο τέλος της παρούσας Εργασίας].

δημοσίων υπαλλήλων. Οι υποχρεώσεις αυτές αποτελούν αντίστοιχα δικαιώματα των υπαλλήλων και αντιστρόφως.

γ) Πολιτική για την Καλή Νομοθέτηση

Προτεραιότητα της δημόσιας διοίκησης αποτελεί η πολιτική για την καλή νομοθέτηση. Ο Ν. 4048/2012 «Ρυθμιστική Διακυβέρνηση: Αρχές, Διαδικασίες και Μέσα Καλής Νομοθέτησης» επιδιώκει να καταστήσει τη Δημόσια Διοίκηση περισσότερο ποιοτική ως προς την εφαρμογή των πολιτικών που προβλέπονται στα νομοθετικά κείμενα. Το άρθρο 1 περιέχει τον ορισμό της Καλής Νομοθέτησης,³⁹⁶ στο άρθρο 2 προσδιορίζονται οι αρχές της καλής νομοθέτησης,³⁹⁷ οι οποίες παραπέμπουν στα ήδη υπάρχοντα ευρωπαϊκά πρότυπα ενώ στο άρθρο 5 καταγράφονται τα μέσα καλής νομοθέτησης.³⁹⁸

Σύμφωνα με την Αιτιολογική Έκθεση του Ν. 4048/2012, η βελτίωση των παραγόμενων κανόνων δικαίου αποτελεί βασική προϋπόθεση για την αντιμετώπιση της πολυνομίας, την μείωση των διοικητικών βαρών³⁹⁹ και, εν τέλει, την ενίσχυση του κράτους δικαίου. Η θεσμοθέτησή του, αφ' ενός, **προάγει τη διαφάνεια**, αφ' ετέρου, ευθυγραμμίζεται με τη λογική περί **πρόληψης** των παραμέτρων που ευνοούν την εκδήλωση κρουσμάτων **κακοδιοίκησης/κακοδιαχείριση**

A.2. Οφέλη Ηλεκτρονικής διακυβέρνησης

Η ηλεκτρονική διακυβέρνηση⁴⁰⁰ στοχεύει στο να μειώσει τις δαπάνες τόσο της δημόσιας διοίκησης όσο και των πολιτών και επιχειρήσεων και να διευκολύνει τις συναλλαγές μεταξύ των δημοσίων υπηρεσιών και των πολιτών. Επιπλέον στο να συμβάλλει στη διαφάνεια του δημόσιου τομέα, καθώς και σε κυβερνητικές λειτουργίες λιγότερο περίπλοκες και πιο συνεπείς έναντι των πολιτών.

³⁹⁶ Άρθρο 1 (2) στ. β' Ν. 4048/2012: «Καλή νομοθέτηση είναι η πολιτική και η διαμόρφωση αρχών και μέσων για τη βελτίωση της ποιότητας των ρυθμίσεων και των διαδικασιών παραγωγής τους».

³⁹⁷ Αναγκαιότητα, αναλογικότητα, απλότητα και σαφήνεια, αποτελεσματικότητα και αποδοτικότητα, διαφάνεια, επικοινωνικότητα και λογοδοσία, ασφάλεια δικαίου, ηλεκτρονική προσβασιμότητα, ανοιχτές συμμετοχικές διαδικασίες, ισότητα των φύλων και δημοκρατική νομιμοποίηση.

³⁹⁸ Διαβούλευση, ανάλυση συνεπειών ρυθμίσεων, αιτιολογική έκθεση των νόμων, απλούστευση, κωδικοποίηση, αναμόρφωση του δικαίου και αξιολόγηση των αποτελεσμάτων εφαρμογής των ρυθμίσεων

³⁹⁹ Αιτιολογική έκθεση του Ν. 4048/2012, σελ.1

⁴⁰⁰ ΕΚΔΔΑ, « Ηλεκτρονική Διακυβέρνηση και Πολίτες» Εκπαιδευτικό υλικό <http://resources.ekdd.gr/gnosis/index.php/2012-09-20-11-36-31>

Ένας ακόμη στόχος της ηλεκτρονικής διακυβέρνησης είναι η ηλεκτρονική ένταξη, η οποία συνδέεται με την εξάπλωση της κοινωνίας της πληροφορίας σε όλους και στοχεύει στο να εφαρμόσει συστήματα που θα επιτρέπουν στο σύνολο του πληθυσμού ακόμη και σε ηλικιωμένα άτομα, άτομα με αναπηρίες ή ομάδες πληθυσμού που κατοικούν σε δυσπρόσιτες περιοχές, να έχουν εύκολη πρόσβαση στις υπηρεσίες της κοινωνίας της πληροφορίας. Ας τα πάρουμε όμως με τη σειρά⁴⁰¹:

1. Ευκολότερη πρόσβαση για τους πολίτες: Η ηλεκτρονική διακυβέρνηση καθιστά δυνατή όχι μόνον την ευκολότερη πρόσβαση στις πληροφορίες των δημόσιων αρχών, αλλά διευκολύνει επίσης σε μεγάλο βαθμό τις συναλλαγές των διοικουμένων με τη μείωση του χρόνου αναμονής. Ενισχύεται έτσι η πρόσβαση στις υπηρεσίες από τους προσωπικούς υπολογιστές, ψηφιακή τηλεόραση, κινητά τερματικά, δημόσια σημεία πρόσβασης στο Διαδίκτυο κ.λπ..

2. Παροχή υπηρεσιών στις επιχειρήσεις: Η βελτίωση της παροχής ηλεκτρονικών διοικητικών υπηρεσιών επιφέρει αύξηση της παραγωγικότητας και της ανταγωνιστικότητας. Αυτό οφείλεται στη μείωση του κόστους των ιδίων των δημόσιων υπηρεσιών, αλλά και του κόστους συναλλαγής για τις επιχειρήσεις (χρόνος, πόροι). Όπως π.χ. η ηλεκτρονική υποβολή των φορολογικών δηλώσεων, έχουν το πλεονέκτημα να επιταχύνουν τις διαδικασίες, μειώνοντας σημαντικά τον χρόνο αναμονής, ενώ παράλληλα βελτιώνουν την ποιότητα της διεκπεραίωσης.

3. Αυξημένη συμμετοχή στη δημοκρατική διαδικασία λήψης αποφάσεων: Ενθαρρύνει την άμεση επικοινωνία μεταξύ των διοικουμένων και των υπευθύνων χάραξης πολιτικής. Οι πολίτες έχουν τη δυνατότητα, αξιοποιώντας ιδίως τα ηλεκτρονικά φόρουμ, τους εικονικούς χώρους συζητήσεων και την ηλεκτρονική ψήφο, να υποβάλλουν άμεσα ερωτήσεις στους υπεύθυνους χάραξης πολιτικής και να διατυπώνουν τη γνώμη τους επί των πολιτικών και των αποτελεσμάτων.

4. Ενίσχυση της διαφάνειας: Η έννοια της διαφάνειας συνδέεται με το αίτημα των πολιτών για την ευρύτερη πρόσβαση σε πληροφορίες αναφορικά με τις αποφάσεις της δημόσιας διοίκησης και τον τρόπο που αυτές υλοποιούνται, καθώς και στις δυνατότητες που τους παρέχονται για τον έλεγχο της νομιμότητας των ενεργειών της Δημόσιας Διοίκησης, το αίσθημα δικαιοσύνης και την άσκηση των δικαιωμάτων τους κατά τις συναλλαγές τους με το Κράτος.

⁴⁰¹ ΕΚΔΔΑ, « Ηλεκτρονική Διακυβέρνηση και Πολίτες» Εκπαιδευτικό υλικό, σελ.15 επ.

5. Συνεργασία μεταξύ φορέων της δημόσιας διοίκησης: Όσον αφορά τις υπηρεσίες μεταξύ των δημόσιων αρχών, καθιστά δυνατή την ενίσχυση της συνεργασίας μεταξύ των εθνικών, περιφερειακών και τοπικών αρχών.

6. Αποτελεσματική και αποδοτική Δημόσια Διοίκηση: Αφορά την καλύτερη αξιοποίηση των δημοσίων πόρων και εξορθολογισμού των δαπανών, χρηματικών, ενεργειακών και κυρίως του ανθρωπίνου δυναμικού και την καλύτερη – αποτελεσματικότερη - εξυπηρέτηση των πολιτών και επιχειρήσεων, με μείωση των διοικητικών βαρών και προσαρμογή στις ανάγκες τους.

7. Ο πολίτης στο κέντρο: Πολιτικές και διοίκηση τίθενται στην υπηρεσία των πολιτών και των παραγωγικών φορέων, με στόχο την αποτελεσματικότερη εξυπηρέτησή τους.

Η ανάπτυξη της ηλεκτρονικής διακυβέρνησης έχει επίσης και πολλά *έμμεσα οφέλη*, όπως τη μείωση των μετακινήσεων από και προς τους φορείς της δημόσιας διοίκησης με οικονομικό όφελος για πολίτες και επιχειρήσεις, αλλά και συγκοινωνιακό και περιβαλλοντικό για τα βεβαρημένα αστικά κέντρα, όπως λιγότερο κυκλοφοριακό φόρτο σε κεντρικούς άξονες πόλεων, άρα καλύτερες μετακινήσεις πολιτών, λιγότερο νέφος, άρα βελτίωση ποιότητας ζωής κλπ. Επίσης η μείωση της χρήσης και διακίνησης χαρτιού, εκτός από τα οικονομικά άμεσα οφέλη που θα έχει για τη δημόσια διοίκηση, έχει και σταδιακά περιβαλλοντικά οφέλη με τη μείωση των αναγκών σε ξυλεία και την αντίστοιχη επεξεργασία της κλπ.

A.3. Ηλεκτρονική διακυβέρνηση και Διαφθορά

Η σύνδεση της ηλεκτρονικής διακυβέρνησης με την αντιμετώπιση της διαφθοράς δεν είναι αυθαίρετη. Μια σειρά από έρευνες έχουν αποδείξει την συσχέτιση τους. Αυτός είναι ενδεχομένως και ο βασικός λόγος, που πολλές κυβερνήσεις επέλεξαν να αναπτύξουν ψηφιακές υπηρεσίες στις εφορίες, στα τελωνεία και γενικότερα τα σημεία όπου η επαφή με τους πολίτες και τις επιχειρήσεις είναι μεγάλη, αφορά ευθέως σε οικονομικές συναλλαγές και είναι κοινή πεποίθηση ότι αποτελούν εστίες διαφθοράς. Οι *δημόσιες προμήθειες*,⁴⁰² αποτελούν μεγάλη εστία διαφθοράς. Η εισαγωγή της Ηλεκτρονικής διακυβέρνησης, προσφέρει ένα ισχυρό επιχείρημα για

⁴⁰² Μανόλης Γιαμπουράς – Ημερίδα: «Ηλεκτρονική διακυβέρνηση ενάντια στην Κακοδιοίκηση και τη διαφθορά» (ΓΕΕ-ΓΕΔΔ-ΠΣΔΜΗΥΠ) 29/6/2006, σελ.1-13 Ανάκτηση από το διαδίκτυο 20.10.2016

την εισαγωγή της απλούστευσης των διαδικασιών και της αναδιοργάνωσης των διεργασιών. Ενισχύεται⁴⁰³ η **Αρχή της δημοσιότητας**, γιατί κάθε προμήθεια του Δημοσίου (πλην ορισμένων χαμηλής αξίας, που ορίζονται ρητά από το νόμο) πρέπει να γνωστοποιείται στα ενδιαφερόμενα μέρη μέσω του εθνικού Τύπου και της Εφημερίδας των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων. Επίσης η **Αρχή της διαφάνειας** των διαδικασιών: Η διαδικασία εκτέλεσης των δημόσιων προμηθειών στηρίζεται, στο σύνολό της, σε συγκεκριμένους και γνωστούς εκ των προτέρων κανόνες, οι οποίοι ισχύουν σε όλη τη διάρκειά της και πρέπει να είναι πλήρεις, απόλυτα κατανοητοί και σαφείς. Οι όροι των διαγωνισμών για τις δημόσιες προμήθειες δεν επιτρέπεται να αλλάξουν μετά την προκήρυξή τους. Επιπλέον η **Αρχή της ίσης μεταχείρισης**: Οι όροι των διαγωνισμών για τις δημόσιες προμήθειες δεν επιτρέπεται να εισάγουν πολιτική διακρίσεων έναντι συγκεκριμένων επιχειρήσεων ή κατηγοριών επιχειρήσεων.

Η Ηλεκτρονική διακυβέρνηση, μπορεί να καταστήσει ανιχνεύσιμο το μονοπάτι των αποφάσεων της διοίκησης, αυξάνοντας σε μεγάλο βαθμό την πιθανότητα ανακάλυψης της παρανομίας. Ο φόβος της αποκάλυψης, με συγκεκριμένα στοιχεία, αποτελεί από μόνος του ένα μέσο μείωσης της διαφθοράς⁴⁰⁴.

Η κλοπή στο σύστημα αυτό είναι εξαιρετικά δύσκολη⁴⁰⁵, ο κίνδυνος αποκάλυψης τεράστιος και οι ελεγκτικοί μηχανισμοί επαρκώς εκπαιδευμένοι, υποστηριζόμενοι από τα ηλεκτρονικά στοιχεία, συνεχής απειλή για τους παρανόμους.

Η δημοσίευση στο διαδίκτυο όσο το δυνατόν περισσότερων πληροφοριών για τις ενέργειες της Δημόσιας διοίκησης, τις διαδικασίες, τις χρεώσεις των υποθέσεων και τη φάση που βρίσκεται κάθε διαδικασία, αυξάνει την αίσθηση της ευθύνης στη Δημόσια διοίκηση, ενισχύοντας παράλληλα τη δυνατότητα του πολίτη και των ελεγκτικών μηχανισμών να ανιχνεύσουν και να τεκμηριώσουν τις καταγγελίες τους για περιπτώσεις κακοδιοίκησης και διαφθοράς.

Σε κάθε περίπτωση η Ηλεκτρονική διακυβέρνηση δεν καταπολεμά εξ' ορισμού τη διαφθορά.⁴⁰⁶ Μια διαφθαρμένη κυβέρνηση θα καταλήξει στη δημιουργία

⁴⁰³ Πρ. Δρογκάρης «Ασφάλεια και προστασία της ιδιωτικότητας σε πληροφοριακά συστήματα ηλεκτρονικής διακυβέρνησης», Διδακτορική διατριβή, Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Σάμος, 2013.

⁴⁰⁴ Μανόλης Γιαμπουράς – Ημερίδα: «Ηλεκτρονική διακυβέρνηση ενάντια στην Κακοδιοίκηση και τη Διαφθορά» όπ. π. ,σελ.6

⁴⁰⁵ Οπ. π. σελ..7

μιας διεφθαρμένης ηλεκτρονικής διακυβέρνησης. Τα οφέλη που θα προκύψουν σε αυτήν την περίπτωση, θα είναι μόνο τυχαία και οριακά, σε ότι αφορά την καταπολέμηση της διαφθοράς.⁴⁰⁷

α) Το αρνητικό φαινόμενο «doxing»

Αν και η αρχή της διαφάνειας και δημοσιότητας των πράξεων της διοίκησης για λόγους πληροφόρησης των πολιτών συνάδει με τις συνταγματικές επιταγές των άρθρων 5^A και 10 παρ. 3 Συντ. ωστόσο, έχουν διατυπωθεί αρκετές απόψεις σχετικά με την συμβατότητα τους με τους κανόνες προστασίας προσωπικών δεδομένων ιδίως αν αναλογιστεί κανείς τις δυνατότητες που παρέχουν οι μηχανές αναζήτησης του διαδικτύου⁴⁰⁸.

Θα μπορούσε να θεωρηθεί, όπως αναφέρει ο κ. Αντώνης Βενέρης, ότι η αρχή της διαφάνειας της κρατικής δράσης και το δικαίωμα πληροφόρησης μετατράπηκαν σε ένα πλέον «ηλεκτρονικό δικαίωμα» δίνοντας τη δυνατότητα στον οποιονδήποτε έχει το ενδιαφέρον ή την περιέργεια να συλλέγει πληροφορίες για τα πρόσωπα που τον ενδιαφέρουν⁴⁰⁹ και να καθιστά το άτομο πληροφοριακό αντικείμενο με αποτέλεσμα να ελλοχεύει ο κίνδυνος της δημιουργίας προφίλ σε βάρος κάποιου ατόμου με επακόλουθο την ενδεχόμενη χειραγώγησή του⁴¹⁰.

Η ΑΠΔΠΧ επί του σχεδίου του νόμου εξέφρασε πολλές επιφυλάξεις. Έτσι μέσω του προγράμματος «Διαύγεια», του Ν. 3448/2006 (όπως τροποποιήθηκε με το Ν. 4305/2014 και περιλαμβάνεται στο ΠΔ 28/2015) για την ανοικτή διάθεση και περαιτέρω χρήση εγγράφων, πληροφοριών και δεδομένων και γενικότερα των ηλεκτρονικών εφαρμογών της ηλεκτρονικής διακυβέρνησης στη Δημόσια Διοίκηση βρίσκει πρόσφορο έδαφος το ηλεκτρονικό φαινόμενο του «*doxing*» (ή «*doxxing*»)

⁴⁰⁶ Μανόλης Γιαμπουράς – Ημερίδα: Ηλεκτρονική διακυβέρνηση ενάντια στην Κακοδιοίκηση και τη Διαφθορά (ΤΕΕ-ΓΕΔΔ-ΠΣΔΜΗΥΠ) 29/6/2006

⁴⁰⁷ Μανόλης Γιαμπουράς – Ημερίδα: «Ηλεκτρονική διακυβέρνηση ενάντια στην Κακοδιοίκηση» Όπ. π. σελ. 8

⁴⁰⁸ Αντ. Βενέρης, « Η διαφάνεια στη δημόσια διοίκηση ως λόγος δημοσίου συμφέροντος και η προστασία προσωπικών δεδομένων: «ηλεκτρονικό» δικαίωμα πρόσβασης και «document tracing», ΕφημΔΔ 3/2015, σελ. 382 επ.

⁴⁰⁹ Αντ. Βενέρης, « Η διαφάνεια στη δημόσια διοίκηση...», 'οπ.π.,σελ.382

⁴¹⁰ Γνωμοδότηση ΑΠΔΠΧ υπ' αριθμ. 1/2010

Ένα από τα αρνητικά φαινόμενα της Ηλεκτρονικής διακυβέρνησης είναι το φαινόμενο «doxing». Ως «doxing»⁴¹¹ (document tracing) ορίζεται το σύνολο των ενεργειών και πρακτικών που αποσκοπούν στη διαδικτυακή συλλογή πληροφοριών και στην μετέπειτα δημοσίευση και χρήση τους.

Πιο συγκεκριμένα, περιλαμβάνει δεδομένα σχετικά με το «υπό έρευνα» πρόσωπο, όπως το όνομα, η διεύθυνση, οι αριθμοί τηλεφώνων, η ημερομηνία γέννησης, ο αριθμός κοινωνικής ασφάλισης (Α.Μ.Κ.Α)⁴¹² ή ακόμα και πληροφορίες κοινωνικής δικτύωσης, ονόματα χρηστών, κωδικούς πρόσβασης, εικόνες, καθώς και οτιδήποτε άλλη πληροφορία που έχει σχέση με το πρόσωπο αυτό.

Πρόσφορο έδαφος για την άνθιση του «doxing» στη χώρα μας αποτελούν τα συστήματα ηλεκτρονικής διακυβέρνησης της Δημόσιας Διοίκησης. Για παράδειγμα, στην ανάπτυξη του «doxing» μέσω του συστήματος πληροφοριών της Δημόσιας Διοίκησης συμπεριλαμβανομένων και αυτών της περαιτέρω χρήσης συμβάλλουν ιδίως οι ιστοσελίδες «Υπερδιαύγεια» και «Διαύγεια»⁴¹³.

Χρησιμοποιώντας το ονοματεπώνυμο κάποιου προσώπου μπορεί ο οποιοσδήποτε να σχηματίσει ένα πλήρες αρχείο προσωπικών δεδομένων, συμπεριλαμβανομένου και του αριθμού φορολογικού μητρώου. Εν συνεχεία με περαιτέρω χρήση του Α.Φ.Μ την ιστοσελίδα του Υπουργείου Εσωτερικών, ο χρήστης μπορεί να συλλέξει δεδομένα που αφορούν την ημερομηνία γέννησης, το μητρώνυμο αλλά και επιπρόσθετες πληροφορίες σχετιζόμενες με τους εκλογικούς καταλόγους⁴¹⁴. Η αναζήτηση μπορεί να γίνει με την απόκτηση του Α.Μ.Κ.Α, η οποία είναι αρκετά εύκολα μέσω της αντίστοιχης ιστοσελίδας. Ακόμα και αν ο νομοθέτης

⁴¹¹ www.wired.com/2014/03/doxing/

Doxing «είναι **νεολογισμός** που έχει εξελιχθεί κατά τη διάρκεια σύντομης ιστορίας της». Προέρχεται από ένα ορθογραφικό μεταβολή των «docs» συντομογραφία (για "έγγραφα") και αναφέρεται στην «κατάρτιση και την αποδέσμευση ενός φακέλου των προσωπικών πληροφοριών σε κάποιον». Ουσιαστικά, doxing είναι ανοιχτά αποκάλυψη και δημοσιοποίηση αρχείων ενός ατόμου, που ήταν προηγουμένως ιδιωτικό ή δύσκολο να αποκτηθούν.

⁴¹² ΟΑΕΔ, ΑΣΕΠ

⁴¹³ Α. Ζαχαρή- Γ. Καργιωτάκη, ΕΔΕΤ 2014. Από υποσημειώσεις του Α. Βενέρη, «Η διαφάνεια στη Δημόσια Διοίκηση ως λόγος δημοσίου συμφέροντος και η προστασία των προσωπικών δεδομένων: «ηλεκτρονικό» δικαίωμα πρόσβασης και «document tracing» ΕφημΔΔ- 3/2015, σελ. 377-384

⁴¹⁴ Τέτοιες πληροφορίες είναι ο ειδικός εκλογικός αριθμός, ο αριθμός δημοτολογίου, ο κωδικός εκλογικού διαμερίσματος, το εκλογικό διαμέρισμα, η δημοτική ενότητα, και ο δήμος

εισάγει ρήτρες αναφορικά ⁴¹⁵ με την προστασία των προσωπικών δεδομένων ο κίνδυνος είναι πλέον ορατός.

Ο οποιοσδήποτε έχει το ενδιαφέρον ή την περιέργεια , μπορεί να συλλέγει τα προσωπικά δεδομένα των προσώπων που τον ενδιαφέρουν, γεγονός το οποίο έρχεται σε αντίθεση , όχι μόνο με τις γενικές αρχές επεξεργασίας προσωπικών δεδομένων πέρα αναγκαιότητας και σκοπού, αλλά και με τον κεντρικό άξονα του δικαίου της πληροφορίας , ήτοι με απαντήσεις σε βασικά ερωτήματα με το ποιος πρέπει να ξέρει, τι πότε και πως.

Τα παραδείγματα συναλλαγής μεταξύ πολίτη και φορέων του δημόσιου τομέα μέσω της χρήσης των Τεχνολογιών Πληροφορικής και Επικοινωνιών (ΤΠΕ) είναι πολυάριθμα. Ορισμένα εφαρμόζονται ήδη , ενώ άλλα σχεδιάζονται για το μέλλον.

A.4. Το «Πρόγραμμα Διαύγεια»

Το «Πρόγραμμα Διαύγεια» και η εφαρμογή του Ν. 3861/2010⁴¹⁶ (ΦΕΚ 112/Α΄) φανερώνει την επιθυμία του νομοθέτη **την ίδιατη ώρα** να διασφαλίσει την διαφάνεια στις διοικητικές διαδικασίες του Ελληνικού Δημοσίου, ιδίως αυτές που αφορούν πράξεις οικονομικού χαρακτήρα.

Σύμφωνα μάλιστα με την αιτιολογική έκθεση του νόμου⁴¹⁷, η ευρεία διαδικτυακή δημοσιότητα ενισχύει τις πραγματικές δυνατότητες των πολιτών να απολαύσουν και να ασκήσουν τα συνταγματικά κατοχυρωμένα δικαιώματά τους , όπως πρωτίστως το δικαίωμα πληροφόρησης - Άρθρο 5^Α παρ.1 του Συντάγματος- και συνακόλουθα και τα συνταγματικά κατοχυρωμένα δικαιώματα που συναρτώνται με ή και εξαρτώνται από την πληροφόρηση αυτή, όπως το δικαίωμα ανάπτυξης της προσωπικότητας , της συμμετοχής στην κοινωνική , οικονομική και πολιτική ζωή (άρθρο 5 παρ.1 Σ), αλλά και το δικαίωμα συμμετοχής στην Κοινωνία της Πληροφορίας (άρθρο 5^Α παρ.2 Σ).

⁴¹⁵ Α. Βενέρη , «Η διαφάνεια στη Δημόσια Διοίκηση ως λόγος δημοσίου συμφέροντος και η προστασία των προσωπικών δεδομένων: «ηλεκτρονικό» δικαίωμα πρόσβασης και «document tracing» ΕφημΔΔ-3/2015 , σελ. 377-384

⁴¹⁶ http://www.elke.uoc.gr/committee/files/Nomos_Diaugeias_%20me%20allages.pdf

⁴¹⁷ Διαύγεια , Υπουργείο Διοικητικής Μεταρρύθμισης και Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης ,

Η ευρεία δημοσιότητα και η πρόσβαση στην πληροφορία που παρέχουν τα νέα μέσα διαδικτυακής επικοινωνίας διασφαλίζουν τη διαφάνεια της κρατικής δράσης και κατ' αποτέλεσμα την υπευθυνότητα, την ευθύνη και τη λογοδοσία από την πλευρά των φορέων άσκησης της δημόσιας εξουσίας. Με βάση το πρόγραμμα Διαύγεια μια σειρά από πράξεις και αποφάσεις που έχουν ιδιαίτερη βαρύτητα για τη διαφάνεια και τον έλεγχο της κρατικής δράσης αναρτώνται υποχρεωτικά στο διαδίκτυο.⁴¹⁸

Ειδικότερα : **α)** αναρτώνται προϋπολογισμοί, απολογισμοί, ισολογισμοί και οι επιμέρους δαπάνες Υπουργείων, κεντρικών και περιφερειακών δημόσιων υπηρεσιών, φορέων του ευρύτερου δημόσιου τομέα , φορέων τοπικής αυτοδιοίκησης α' και β' βαθμού, των ανεξάρτητων και ρυθμιστικών αρχών.⁴¹⁹ Η διαφάνεια των δαπανών, του προϋπολογισμού και της εκτέλεσης του είναι κρίσιμο εργαλείο αποτελεσματικότητας και ελέγχου της άσκησης της δημόσιας πολιτικής , σε κεντρικό και περιφερειακό επίπεδο⁴²⁰. **β)** Αναρτώνται διορισμοί και μεταβολές στις διοικήσεις των Υπουργείων και των οργανισμών του ευρύτερου δημόσιου τομέα. Αυτό αποσκοπεί στη διασφάλιση της ανοικτής διακυβέρνησης. Επίσης, **γ)** μια τρίτη κατηγορία αποφάσεων αναφέρεται στις προκηρύξεις επιλογής προσωπικού και πλήρωση θέσεων διευθυντικών στελεχών, οργάνων νομικών προσώπων, επίσης πράξεις⁴²¹ που αφορούν κυρίως στο διορισμό και την υπηρεσιακή εξέλιξη δημοσίων λειτουργών, τη συγκρότηση και τις αμοιβές συλλογικών οργάνων για την άσκηση γνωμοδοτικών και άλλων καθηκόντων στο δημόσιο τομέα, τη διαχείριση της δημόσιας περιουσίας, την έγκριση επενδύσεων, την κατακύρωση και ανάθεση δημοσίων συμβάσεων και την έκδοση οικοδομικών αδειών.⁴²²

Μια πιο καινοτόμα ρύθμιση επιτρέπει σε κάθε πολίτη να επικαλείται στις συναλλαγές του με τις δημόσιες υπηρεσίες τα αναρτημένα έγγραφα, χωρίς να απαιτείται η επικύρωσή τους. Ταυτόχρονα, παρέχεται η δυνατότητα στις δημόσιες

⁴¹⁸ Φερενίκη Παναγοπούλου – Κουτνατζή «*Η Διαύγεια στη δημόσια διοίκηση υπό το πρίσμα της προστασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα*», ΔτΑ , Νο 55/ 2015 σελ. 683

⁴¹⁹ Σ. Κτιστάκη « *Εισαγωγή στη Δημόσια Διοίκηση*», εκδόσεις Παπαζήση, 2014, σελ. 113

⁴²⁰ Σ. Κτιστάκη « *Εισαγωγή στη Δημόσια Διοίκηση*», όπ. π. 113

⁴²¹ Φερενίκη Παναγοπούλου – Κουτνατζή «*Η Διαύγεια στη δημόσια διοίκηση υπό το πρίσμα της προστασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα*», ΔτΑ , Νο 55/ 2015 σελ. 683

⁴²² Φερενίκη Παναγοπούλου – Κουτνατζή «*Η Διαύγεια στη δημόσια διοίκηση υπό το πρίσμα της προστασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα*»,όπ. π. 683 επ.

υπηρεσίες να διεκπεραιώνουν υποθέσεις χωρίς να διακινούν τα αναρτημένα έγγραφα.⁴²³

Σημειώνεται ότι οι πράξεις που αφορούν σε νομικά πρόσωπα δεν εγείρουν ζήτημα προστασίας προσωπικών δεδομένων. Ωστόσο, την προστασία των δεδομένων των νομικών προσώπων μπορούν να ζητήσουν τα φυσικά πρόσωπα που τα απαρτίζουν.⁴²⁴ Η ανάρτηση διοικητικής πράξης στο διαδίκτυο προβλέπεται εφόσον πληρούνται σωρευτικά αφενός το κριτήριο του οργάνου που εκδίδει την πράξη (οργανικό κριτήριο) και αφετέρου το κριτήριο του περιεχομένου της πράξεως (λειτουργικό κριτήριο).

Στόχος του προγράμματος «Διαύγεια» και σύμφωνα με το νόμο του **3861/2010**, θεωρείται η επίτευξη μια αρτιότερης δημοσιότητας αναφορικά με την κυβερνητική πολιτική αλλά και τη δραστηριότητα όλων των κρατικών φορέων τοπικής αυτοδιοίκησης. Το συγκεκριμένο πρόγραμμα θεωρείται αρκετά **καινοτόμο** και **προωθημένο** και από την ίδια την Ευρώπη, σε σχέση με τα ευρωπαϊκά δεδομένα.

Το πλεονέκτημα από τη χρήση του προγράμματος Διαύγεια θα είναι ότι η σχέση πολίτη με το κράτος θα βελτιωθεί μέσα από ένα μοντέλο που θα ανταποκρίνεται σε νέα δεδομένα, και ο κάθε πολίτης θα έχει πρόσβαση στο σύνολο των νόμων. Οι πολίτες μέσα από αυτή την εφαρμογή θα μπορούν να ενισχύουν τις δυνατότητές τους και παράλληλα να ασκούν τα πολιτικά τους δικαιώματα.⁴²⁵

Συγκεκριμένα:

A) Αναφέρεται το δικαίωμα της πληροφόρησης το οποίο και κατοχυρώνεται από το άρθρο 5^A του Συντάγματος αλλά και όλα τα δικαιώματα τα οποία είναι σχετικά με αυτό και έχουν απόλυτη εξάρτηση με την πληροφόρηση

B) Αναφέρεται το δικαίωμα της ανάπτυξης της προσωπικότητας, της συμμετοχής στην κοινωνική και οικονομική ζωή ή και το δικαίωμα συμμετοχής στην Κοινωνία της Πληροφορίας.

Γ) Σε ότι αφορά το σύστημα δημοσίευσης από την Εφημερίδα της Κυβέρνησης δεν υποκαθίσταται. Το ίδιο ισχύει και για κάθε άλλη μορφή δημοσίευσης. Οι όποιες

⁴²³ Ο Ν. 4210/2013 (ΦΕΚ Α'254) να επεκτείνει την υποχρεωτική ανάρτηση νόμων και πράξεων των κυβερνητικών, διοικητικών, και αυτό διοικητικών οργάνων στο διαδίκτυο, ολοκληρώνοντας το Πρόγραμμα «Διαύγεια» στη Δημόσια Διοίκηση.

⁴²⁴ Π. Αρμάμεντο, Β. Σωτηρόπουλο, «Προσωπικά Δεδομένα», Ερμηνεία Ν. 2472/1997, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2005, σελ. 45

⁴²⁵ Σ. Κτιστάκη «Εισαγωγή στη Δημόσια Διοίκηση», όπ. π. 114

ρυθμίσεις γίνουν απλά θα ενισχύσουν και θα υποστηρίξουν την εφαρμογή ανάρτησης με σκοπό η διαδικτυακή κοινότητα να δίνει εύκολο πρόσβαση και ενημέρωση στους πολίτες και να τους παρέχει την απαραίτητη γνώση σε ότι αφορά τις πράξεις και τους νόμους.

Δ) Δεν χρειάζονται ιδιαίτερες γνώσεις προκειμένου να μπορεί κάποιος να έχει πρόσβαση σε αυτές τις πληροφορίες, ή ακόμα και ικανότητες.

A.5. Κέντρα Εξυπηρέτησης Πολιτών (Κ.Ε.Π.)

Η δικτυακή πύλη των Κέντρων Εξυπηρέτησης Πολιτών είναι η πρώτη προσπάθεια επικοινωνίας του κράτους με τον πολίτη. Μάλιστα είναι από τους πρώτους δικτυακούς τόπους της Ελλάδας που περιέχει το πρόθεμα “gov” (κυβερνητικός οργανισμός) στη διεύθυνσή του. Δημιουργήθηκε από το Υπουργείο Εσωτερικών και μέσω του προγράμματος ΕΡΜΗΣ, συνδέει όλα τα παραρτήματα ΚΕΠ⁴²⁶ της χώρας.

Συστάθηκαν το 2002 και με την ίδρυσή τους επιτυγχάνεται η αποκέντρωση προς τα κάτω με πιο χαλαρό έλεγχο των εργαζόμενων σε σχέση με τη μηχανιστική δομή, ροή επικοινωνίας κάθετα και οριζόντια πράγμα που επιφέρει ταχύτητα στη λήψη των αποφάσεων και ευελιξία.

Η σημασία των Κέντρων Εξυπηρέτησης Πολιτών έγκειται στην φιλοσοφία τους ως « *one-stop-shop*» με την παροχή υπηρεσιών μιας στάσης, δηλαδή στον πολίτη από μία μόνο θέση εργασίας, σε περίπου 1000 σημεία τόσο στα αστικά κέντρα όσο και στην περιφέρεια της ελληνικής επικράτειας και προσφέρουν περίπου 1000 πιστοποιημένες δημόσιες υπηρεσίες. Μεταξύ αυτών των υπηρεσιών που προσφέρουν συγκαταλέγονται οι ακόλουθες: παροχή διοικητικών πληροφοριών και διεκπεραίωση υποθέσεων των πολιτών από την υποβολή της αίτησης μέχρι την έκδοση της τελικής πράξης σε συνεργασία με τις αρμόδιες υπηρεσίες, θεώρηση του γνήσιου της υπογραφής, επικύρωση φωτοαντιγράφων, έκδοση φορολογικής ενημερότητας, ζητήματα κοινωνικής πρόνοιας (βιβλιάρια απορίας, επιδόματα), ζητήματα μεταφορών και επικοινωνιών (χορήγηση ή επέκταση αδειών οδήγησης ή

⁴²⁶ <http://www.kep.gov.gr/portal/page/portal/kep/>

κυκλοφορίας , αντικατάσταση πινακίδων)⁴²⁷. Αποτελούν διοικητική μεταρρύθμιση μείζονος σημασίας. Πρόκειται ουσιαστικά για αλλαγή στον τρόπο λειτουργίας της Δημόσιας Διοίκησης και στον τρόπο παροχής υπηρεσιών προς τους πολίτες.

Η **καινοτομία** τους συνίσταται στην ενσωμάτωση όλων των παραπάνω υπηρεσιών στο πλαίσιο των προσφερόμενων υπηρεσιών . Ο πολίτης με την επίσκεψή του στα Κ.Ε.Π., μπορεί να πληροφορείται έγκυρα και υπεύθυνα για διάφορα θέματα, που αφορούν στις συναλλαγές του με τη δημόσια διοίκηση, να υποβάλλει αιτήματα για διεκπεραίωση υποθέσεων του από διάφορες δημόσιες υπηρεσίες και να παραλαμβάνει διοικητικά έγγραφα. Η φιλοσοφία της λειτουργίας των Κέντρων Εξυπηρέτησης Πολιτών (Κ.Ε.Π.) επικεντρώνεται στο σύνθημα **«διακινούνται τα έγγραφα και όχι οι πολίτες»**.

Τα Κ.Ε.Π.⁴²⁸ αποτελούν μια ισχυρή απάντηση στα φαινόμενα της γραφειοκρατίας και της πολύπλευρης ταλαιπωρίας των πολιτών και ήδη έχουν αξιοποιηθεί από χιλιάδες συμπολίτες μας. Δίνουν τέλος στη γραφειοκρατία, οι διαδικασίες απλουστεύονται και η ατελείωτη αναμονή των πολιτών γίνεται παρελθόν.

Ενημερώνουν, πληροφορούν και παραλαμβάνουν αιτήσεις πολιτών για τη διεκπεραίωση από τις υπηρεσίες του Δημοσίου, καθώς επίσης οι πολίτες μπορούν να εξουσιοδοτούν τα Κ.Ε.Π. για την προώθηση υποθέσεων που έχουν καθοριστεί να διεκπεραιώνονται μέσω αυτών.

Στην αρχή οι υπάλληλοι αντιμετώπισαν την δυσπιστία των πολιτών για τον θεσμό. Πράγμα όμως που άλλαξε σύντομα καθώς η προθυμία των υπαλλήλων, η άμεση εξυπηρέτηση και η λειτουργία των Κ.Ε.Π. και κατά τις απογευματινές ώρες, έκανε τους πολίτες να αναθεωρήσουν τη γνώμη τους και να χρησιμοποιούν τα Κ.Ε.Π. για όλες τους σχεδόν τις υποθέσεις που αυτά καλύπτουν.

⁴²⁷ Ναούμ Μυλωνάς, « Μεταρρυθμίσεις στη δημόσια διοίκηση : Δυνατότητες –Προοπτικές- Αδυναμίες», επιμέλεια Αντ. Μακρυδημήτρης – Μ. Σαματάς- Ε Πρεβεδούρου- Μ.Η. Πραβίτα, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2014, σελ 149-163

⁴²⁸ Ναούμ Μυλωνάς, « Μεταρρυθμίσεις στη δημόσια διοίκηση : Δυνατότητες –Προοπτικές- Αδυναμίες», επιμέλεια Αντ. Μακρυδημήτρης – Μ. Σαματάς- Ε Πρεβεδούρου- Μ.Η. Πραβίτα, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2014, σελ 159

Α.6. Ηλεκτρονική δημόσια διαβούλευση

Κλείνοντας την αναφορά σε κάποιους από τους μηχανισμούς της ανοικτής διοίκησης, θα ήταν παράλειψη να μην αναφερθεί και στη πολυσυζητημένη δημόσια διαβούλευση. Ο θεσμός μπήκε στη ζωή μας τον Ιούλιο του 2010 με την τροποποίηση του Κανονισμού της Βουλής και σημαίνει ότι τα νομοσχέδια πρέπει να υποβάλλονται στην κρίση των πολιτών, ώστε αυτοί να μπορούν να εκφράζουν τη γνώμη τους επ' αυτών και να κάνουν προτάσεις.

*Ηλεκτρονική διαβούλευση*⁴²⁹ (Online Deliberation) είναι μια ηλεκτρονική διαδικασία διαβούλευσης που χρησιμοποιεί το διαδίκτυο για να ζητήσει από το κοινό τη γνώμη του σε ένα ή περισσότερα συγκεκριμένα θέματα, και να επιτρέψει τη συζήτηση μεταξύ των συμμετεχόντων.

Αφορά τη χρήση των ηλεκτρονικών ΤΠΕ στη διαδικασία διαβούλευσης και είναι δωρεάν για τις υπάρχουσες πρακτικές. Μπορεί να συνιστά ένα αποτελεσματικό εργαλείο για την ενθάρρυνση της συμμετοχής και τη συλλογή απαντήσεων σε έγγραφα διαβούλευσης και κοινωνικής πολιτικής. Μπορεί να θεωρηθεί μια διαδικασία ανάλογη της διαμεσολάβησης και της διαπραγμάτευσης, σε ότι αφορά το τι πρέπει να γίνει .

Οι συμμετέχοντες⁴³⁰ στην πολιτική διαδικασία πρέπει να έχουν τη δυνατότητα πρόσβασης και κατανόησης των απόψεων όλων των συμμετεχόντων σε ένα κοινό θέμα. Οι πολίτες θα μπορούν να βρίσκουν εύκολα και γρήγορα παρατηρήσεις, σχόλια, απόψεις των άλλων σε θέματα που τους ενδιαφέρουν, να διαθέτουν τους κατάλληλους μηχανισμούς που να διευκολύνουν την ανάλυση των απόψεων των πολιτών και να παρέχουν τη δυνατότητα εύρεσης ενημερωτικού και πληροφοριακού υλικού. Η παροχή των πληροφοριών σε προσιτή και κατανοητή μορφή είναι αναγκαία, έτσι ώστε μην εμποδίζεται η συμμετοχή πολιτών που έχουν διαφορετικές ικανότητες. Με τον τρόπο αυτό θα διασφαλιστεί η ενεργητική συμμετοχή όλων των κοινωνικών ομάδων, οι οποίες, σε αντίθετη περίπτωση, δεν θα είχαν πρόσβαση στο διαδίκτυο και δεν θα μπορούσαν να αποκτήσουν τις διαθέσιμες πληροφορίες, και θα αυξηθεί το επίπεδο διαφάνειας στη διαδικασία της λήψης αποφάσεων.

⁴²⁹ Μ. Παρασκευάς, Γ. Ασημακόπουλος, Β. Τριανταφύλλου, « Κοινωνία της Πληροφορίας» Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο, Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών (ΣΕΑΒ) , Αθήνα, Σεπτέμβριος 2015 ,σελ.375

⁴³⁰ Μ. Παρασκευάς, Γ. Ασημακόπουλος, Β. Τριανταφύλλου, « Κοινωνία της Πληροφορίας » ,όπ.π., σελ.375

Τέλος, η όλη διαδικασία θα πρέπει να ελέγχεται και να αξιολογείται, με στόχο τη συνεχή βελτίωσή της.

Σκοπεύει στη διεύρυνση της δημοκρατικής συμμετοχής, ωστόσο εξαιρεί τόσο πολλούς και τόσο σημαντικούς τομείς της δημόσιας ζωής που καθιστά τον θεσμό μη λειτουργικό και μη χρήσιμο και στην ουσία συνεχίζει να κρατά τον πολίτη μακριά από τον τομέα της διακυβέρνησης.

Συγκεκριμένα σύμφωνα με τον άρθρο 85⁴³¹ παρ. 3 εδάφιο β' του Κανονισμού της Βουλής (όπως τροποποιήθηκε στις 16.07.2010): *«Τα νομοσχέδια συνοδεύονται επίσης, υποχρεωτικά, από έκθεση αξιολόγησης των συνεπειών της ρύθμισης και από έκθεση επί της δημόσιας διαβούλευσης που έχει προηγηθεί της κατάθεσής τους»*⁴³²

Η δημόσια διαβούλευση (για θέματα όλων των υπουργείων) γίνεται με ανάρτηση σε ιστοσελίδα του Υπουργείου Διοικητικής Μεταρρύθμισης & Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης⁴³³, ενός εισαγωγικού κειμένου του αρμόδιου υπουργείου για το υπό διαβούλευση σχέδιο νόμου, σχέδιο προεδρικού διατάγματος ή σχέδιο υπουργικής απόφασης, το σχέδιο του νομοθετήματος ανά άρθρο και δυνατότητα σχολιασμού ανά άρθρο, από κάθε ενδιαφερόμενο πολίτη. Όλα τα σχόλια είναι προσιτά σε όλους.

Η πρωτοβουλία για τη δημόσια διαβούλευση ανήκει αποκλειστικά στην κυβέρνηση. Δεν μπορούν δηλαδή να υποβάλλουν σε δημόσια διαβούλευση σχέδια νομοθετημάτων, αλλά και οποιοδήποτε άλλο θέμα, ούτε οι πολίτες αλλά ούτε καν οι βουλευτές.

Η δημόσια διαβούλευση δεν εξαντλείται σε σχέδια νομοθετημάτων. Υπάρχουν περιπτώσεις που σε διαβούλευση δεν τίθεται σχέδιο νομοθετήματος αλλά η χάραξη στρατηγικής σε κρίσιμους τομείς, όπως λόγου χάριν η πρόσφατη ανάρτηση του Υπουργείου Διοικητικής Μεταρρύθμισης και Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης:

⁴³¹ «.....*3. Τα νομοσχέδια και οι προτάσεις νόμων συνοδεύονται υποχρεωτικώς από αιτιολογική έκθεση, που πρέπει να περιέχει τους λόγους και τους σκοπούς των προτεινόμενων ρυθμίσεων, καθώς και ολόκληρο το κείμενο των διατάξεων που αναφέρεται στο νομοσχέδιο ή την πρόταση νόμου ότι τροποποιούνται. Τα νομοσχέδια συνοδεύονται, επίσης, υποχρεωτικά, από έκθεση αξιολόγησης των συνεπειών της ρύθμισης και από έκθεση επί της δημόσιας διαβούλευσης που έχει προηγηθεί της κατάθεσής τους. Έκθεση αξιολόγησης και έκθεση δημόσιας διαβούλευσης δεν απαιτούνται εάν το νομοσχέδιο εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής των ειδικών νομοθετικών διαδικασιών των άρθρων 111–112 και 114–123 ή εάν το νομοσχέδιο έχει χαρακτηριστεί από την Κυβέρνηση κατεπείγον. Στην τελευταία περίπτωση απαιτείται να συνοδεύεται από συνοπτική έκθεση αξιολόγησης.....»

⁴³² <http://www.hellenicparliament.gr/Vouli-ton-Ellinon/Kanonismos-tis-Voulis/>

⁴³³ <http://www.opengov.gr/home/category/consultations/c-closed>

Δημόσια διαβούλευση επί της Εθνικής Στρατηγικής για τις ΤΠΕ (Τεχνολογίες Πληροφορικής και Επικοινωνιών) και την Ηλεκτρονική Διακυβέρνηση»⁴³⁴, ή του Υπουργείου Παιδείας: Δημόσια Διαβούλευση για τη Διαμόρφωση του Εθνικού Στρατηγικού Πλαισίου για την Έρευνα, Τεχνολογική Ανάπτυξη και Καινοτομία (ΕΣΠΕΚ)⁴³⁵. Ακόμα αντικείμενό της μπορεί να είναι η έκφραση γνώμης για αλλαγές που πρέπει να εισαχθούν στη δημόσια διοίκηση, τους θεσμούς, την οικονομία κλπ. Την πρωτοβουλία πάντως, έχει πάντα κάποιος υπουργός.

Η διαβούλευση μέσω της δικτυακής πλατφόρμας του **opengov** αποτελεί μορφή **ηλεκτρονικής συμμετοχής**⁴³⁶ σε έναν ευρύτερο δημόσιο διάλογο που λαμβάνει χώρα στο Διαδίκτυο και ολοκληρώνεται μέσω αυτού. Αποτελεί μια χρήσιμη αφετηρία για την ενδυνάμωση της δημοκρατίας, καθώς παρέχει πλήθος πληροφοριών σε όλους τους πολίτες, δίνοντάς τους παράλληλα τη δυνατότητα αξιολόγησης, σχολιασμού και διαμοιρασμού της πληροφορίας ενισχύοντας με αυτόν τον τρόπο τα επίπεδα λογοδοσίας και της διαφάνειας στα πλαίσια της δημόσιας ευθύνης του πολιτικού συστήματος.

Ο διάλογος είναι μία συνομιλία ανταλλαγής εμπειριών, απόψεων και ιδεών μεταξύ δύο ή περισσότερων ανθρώπων, η οποία στοχεύει στην κατανόηση και την μάθηση.

Η διαβούλευση αποτελεί μια περισσότερο δομημένη και αναλυτική διαδικασία, καθώς στοχεύει στην ορθολογική και κριτική αντιπαράθεση όλων των διαφορετικών απόψεων, με στόχο την λήψη αποφάσεων.

Οι δύο ανωτέρω έννοιες όμως συνυπάρχουν, καθώς ο διάλογος ενδυναμώνει την διαδικασία της διαβούλευσης, καλλιεργώντας ένα γόνιμο έδαφος για μία αποτελεσματική διαδικασία βασισμένη στην εμπιστοσύνη, την αμοιβαία κατανόηση και στην ισοτιμία και η διαβούλευση δεν μπορεί να πραγματοποιηθεί χωρίς την συνδρομή ενός γνήσιου διαλόγου.

⁴³⁴ <http://www.opengov.gr/minreform/?p=368>

⁴³⁵ <http://www.opengov.gr/ypepth/?p=1436>

⁴³⁶ Μήτρου Λ., Παπαχρίστου Θ., Βιδάλη Τ., Μήτρου Λ., Τάκη Α., «*Το δικαίωμα συμμετοχής στην Κοινωνία της Πληροφορίας*», εκδόσεις Σάκκουλας Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2006. «*Ο όρος ηλεκτρονική συμμετοχή περιγράφει τις προσπάθειες για διεύρυνση και εμπάθωση της πολιτικής συμμετοχής καθιστώντας ικανή αφενός την διασύνδεση των πολιτών μεταξύ τους και αφετέρου την διασύνδεση των πολιτών με τους εκλεγμένους τους αντιπροσώπους και κυβερνήσεις, χρησιμοποιώντας τις Τεχνολογίες Πληροφορικής και Επικοινωνιών*»

Η δημόσια συμμετοχή αναδεικνύεται σε «*λυδία λίθο*⁴³⁷ της διαβούλευσης», καθώς συναρτάται άμεσα με τη συμμετοχή των πολιτικά ισότιμων ατόμων σε έναν δημόσιο διάλογο για την αύξηση της ποιότητας της λήψης αποφάσεων, τη συμμετοχή δηλαδή, του πολίτη στη διαδικασία του άρχειν σε όλα τα στάδια της πολιτικής εξουσίας και την αύξηση της επιρροής των πολιτών σε πολιτικές που δημιουργούνται για αυτούς και επηρεάζονται από αυτούς. **Σοβαρό μειονέκτημα** του θεσμού είναι ότι η διαβούλευση ούτε είναι δεσμευτική αλλά ούτε και περιέχει κάποιο στοιχείο λογοδοσίας, αφού ο αρμόδιος κάθε φορά υπουργός δεν δίνει πουθενά λόγο για την μη υιοθέτηση των προτάσεων των συμμετεχόντων στη διαβούλευση.

⁴³⁷ «Η λυδία λίθος η είναι κοινή ονομασία πετρώματος μαύρου χρώματος, το όνομα του οποίου προέρχεται από τη Λυδία της Μικράς Ασίας από όπου την εισήγαγαν αρχικά κατά την αρχαιότητα οι Έλληνες. Είναι είδος βασάλτη, ενός σκληρού πετρώματος που ετυμολογικά προέρχεται από την λέξη βάσανος. Με την χρήση της Λυδίας λίθου μπορεί να εξακριβωθεί η περιεκτικότητα ενός κράματος σε χρυσό.

Μεταφορικά η φράση λυδία λίθος λόγω της χρήσης της για πολλούς αιώνες ως εργαλείου εξακρίβωσης της καθαρότητας κραμάτων χρυσού, χρησιμοποιείται για να δηλώσει την έννοια της δοκιμασίας, του τρόπου ελέγχου, της εξακρίβωσης κτλ».

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Στόχος της παρούσας μελέτης ήταν να καταδείξει ότι, σωστή Δημόσια Διοίκηση σημαίνει «Ανοικτή Διοίκηση» για τους πολίτες, σημαίνει γρήγορη, αποτελεσματική και συνεχής εξυπηρέτηση των πολιτών. Ανοικτή διοίκηση σημαίνει αποτελεσματική επικοινωνία, σημαίνει ομαλή συνεργασία και αποδοτική λειτουργία στο πλαίσιο της δράσης της, αλλά και ποιότητα στην εξυπηρέτηση των πολιτών. Κύρια μέριμνα λοιπόν ενός κράτους δικαίου είναι, αφενός η προαγωγή του κοινωνικού συμφέροντος, αφετέρου δε η ενημέρωση, η πληροφόρηση και η προστασία των δικαιωμάτων του πολίτη.

*«Ο πολίτης δεν πρέπει μόνο να γνωρίζει τυπικά την ύπαρξη και το περιεχόμενο μιας απόφασης, αλλά και τους λόγους που οδήγησαν σε αυτήν. Στη σύγχρονη δημοκρατία η διοίκηση είναι υποχρεωμένη να εξασφαλίζει την ευρύτερη δυνατή δημοσιότητα των αποφάσεων της».*⁴³⁸

Η παρούσα μελέτη προσπάθησε να εξετάσει το κανονιστικό πλαίσιο που διέπει το δικαίωμα πληροφόρησης (5^Α Συντ.).

Στην δημοκρατία, ο πολίτης έχει το δικαίωμα να γνωρίζει για όλα τα θέματα που τον αφορούν. Έχει δικαίωμα να έχει πρόσβαση στην πληροφορία και η διαδικασία απόκτησης αυτής της πληροφόρησης του, πρέπει να μπορεί να γίνεται απρόσκοπτα, σωστά και ολοκληρωτικά. Είναι πλέον κατοχυρωμένο δικαίωμα του πολίτη. Η κυβέρνηση και η δημόσια διοίκηση, έχει την υπευθυνότητα να συλλέγει τις πληροφορίες και να εξυπηρετεί και να υποστηρίζει «**το δημόσιο συμφέρον**». Στο πλαίσιο αυτό, πρέπει να λειτουργεί έτσι ώστε: Να κάνει εύκολη και ελεύθερη την απόκτηση των πληροφοριών αυτών, από τους πολίτες.

Διερωτάται κανείς. Η διαφάνεια είναι αυτονόητη στο διοικητικό χώρο; Στη σύγχρονη Δημόσια Διοίκηση, η δραστηριότητα των διοικητικών οργάνων διεξάγεται φανερά και η αρχή της διαφάνειας διέπει τη διεκπεραίωση των δημοσίων υποθέσεων; Ερωτήματα απλά αλλά όχι αυτονόητα.

Είναι γεγονός ότι εκτός των τυπικών προϋποθέσεων, που προβλέπονται από το διοικητικό μηχανισμό, ο πολίτης στην επαφή του με τις δημόσιες υπηρεσίες,

⁴³⁸ Α. Μαρκαντωνάτου-Σκαλτσά, « Νομικές Αρχές-Πυλώνες της χρηστής διοίκησης», ΕΔΔΔΔ 3/2014, 58^{ος} τόμος, σελ.648

έρχεται αντιμέτωπος με μία σειρά από προϋποθέσεις οι οποίες σχετίζονται, με τη δομή των υπηρεσιών, την ύπαρξη πολύπλοκων διαδικασιών, την συμπεριφορά των υπαλλήλων της διοίκησης, την ιδιαίτερη διοικητική γλώσσα, την τυπολατρία, κ.α.

Μεγάλο μέρος των πολιτών δεν επωφελούνται από τις νέες τεχνολογίες λόγω έλλειψης κατάρτισης και ψηφιακών δεξιοτήτων. Αντίστοιχα, μεγάλο μέρος των στελεχών του δημόσιου τομέα δεν έχει τις απαραίτητες γνώσεις για να υποστηρίξει την ηλεκτρονική μεταρρύθμιση της δημόσιας διοίκησης. Στην κατεύθυνση αυτή είναι εξαιρετικά χρήσιμη και θα είναι αποτελεσματική η θέσπιση προγραμμάτων εκπαίδευσης και ενημέρωσης, που θα συμβάλλουν στην άνοδο του επιπέδου πληροφόρησης, χωρίς επιπλέον έξοδα και επιβάρυνση και με αμεσότητα και ταχύτητα.

Ιδιαίτερη προσοχή χρειάζεται για την καταπολέμηση του φαινομένου του αποκλεισμού μερίδας πολιτών από την Κοινωνία της Πληροφορίας, το οποίο θα είχε ως αποτέλεσμα τη δημιουργία μιας νέας κατηγορίας « *αναλφάβητων* », επειδή θα στερούνται ένα βασικό μέσο για την εκπαίδευση και συνεπώς, για την κοινωνική ένταξη τους. Έτσι, η Δημόσια Διοίκηση θα πρέπει να εξασφαλίσει την προσβασιμότητα των δημόσιων δικτυακών τόπων για όλους τους πολίτες, χωρίς αποκλεισμούς, ειδικά για τις ευπαθείς ομάδες, τους ψηφιακά αναλφάβητους και τα άτομα με αναπηρία.

Η διοίκηση μέσω των ηλεκτρονικών υπηρεσιών θα πρέπει να έχει τα χαρακτηριστικά της δημοκρατικής διοίκησης και κατά συνέπεια θα πρέπει να απολαμβάνει της εμπιστοσύνης τόσο του κοινωνικού συνόλου όσο και των πολιτών που συναλλάσσονται με αυτή.

Ο βασικός στρατηγικός στόχος της εφαρμογής των νέων τεχνολογιών της πληροφορικής και της επικοινωνίας στη Δημόσια Διοίκηση, όπως αυτός αποτυπώνεται στο επιχειρησιακό σχέδιο δράσης του Υπουργείου Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης για ένταξη στο Επιχειρησιακό Πρόγραμμα « Κοινωνία της Πληροφορίας είναι η ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής μέσω της εξυπηρέτησης του πολίτη οποιαδήποτε και αν βρίσκεται και σε οποιαδήποτε κοινωνική ή οικονομική ομάδα και αν ανήκει»⁴³⁹.

⁴³⁹ Υπουργείο Διοικητικής Μεταρρύθμισης και Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης (ΥΔΜΗΔ), Στρατηγική για την ηλεκτρονική διακυβέρνηση 2014-2020, σελ.1-21 ανάκτηση από το διαδίκτυο <http://www.opengov.gr/minreform/wp-content/uploads/downloads/2014/02/stratigiki-ilektron.-diakyv.-teliko-pdf1.pdf>

Η αναδιάρθρωση της διοίκησης δεν μπορεί να συντελεστεί δίχως την αποφασιστική συνδρομή των δημοσίων υπαλλήλων⁴⁴⁰. Πρέπει η διοίκηση να ενστερνιστεί το πνεύμα της ανανέωσης και ο διοικητικός υπάλληλος να βιώσει τη μεταρρύθμιση σαν δικό του δημιούργημα, σαν ένα σύγχρονο όραμα της κοινωνίας μας, ούτως ώστε να πάρει πρωτοβουλίες, να απελευθερωθεί η φαντασία του από τα περιττά γραφειοκρατικά βάρη και να δημιουργήσει. Και αυτό βέβαια δεν μπορεί να επιτευχθεί μέσα σε συνθήκες απαξίωσης, εργασιακής ανασφάλειας που θίγουν την αξιοπρέπειά του ⁴⁴¹.

Οι επιμέρους στόχοι πρέπει να επικεντρώνονται : α) στον προσανατολισμό της παροχής των υπηρεσιών προς τις ανάγκες των πολιτών και όχι της διοίκησης β) στην αύξηση της δυνατότητας προσπέλασης στις υπηρεσίες μιας στάσης γ) την δυνατότητα των πολιτών να έχουν πρόσβαση και να μην υπάρχει κοινωνικός αποκλεισμός δ) στην βελτιστοποίηση της διαχείρισης της πληροφορίας ε) στην επιμόρφωση και εξειδίκευση του στελεχικού δυναμικού της Δημόσιας Διοίκησης στ) στην ενδυνάμωση της ανοικτής και συμμετοχικής Δημόσιας Διοίκησης , βάσει των αρχών του Κοινωνικού Κράτους Δικαίου και της αρχής της χρηστής διακυβέρνησης και τέλος ζ) την αύξηση της παραγωγικότητας και της αποτελεσματικότητας της Δημόσιας Διοίκησης.

Η Ελληνική Δημόσια Διοίκηση θα πρέπει να εγγυάται την προστασία της ιδιωτικότητας στη συλλογή, επεξεργασία, αποθήκευση και ανταλλαγή πληροφοριών, με την έννοια της διασφάλισης των πολιτών από μη εξουσιοδοτημένη χρήση των δεδομένων ή από χρήση που δεν προβλέπεται από το ισχύον θεσμικό πλαίσιο. Η Δημόσια Διοίκηση θα διασφαλίζει τη συμμετοχή των πολιτών κατά τη λήψη αποφάσεων και κατά το σχεδιασμό και την αξιολόγηση των υπηρεσιών της δημόσιας διοίκησης.

Στο επίκεντρο της Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης πρέπει να βρίσκεται πλέον ο **πολίτης** και όχι η Διοίκηση. Η προσπάθεια του Κράτους θα πρέπει να είναι η δόμηση της πληροφορίας κατά τρόπο που να εξυπηρετεί όχι τις ανάγκες και την οργανωτική δομή της Διοίκησης , αλλά τον πολίτη και ειδικότερα, στη βάση της πληροφορίας που αυτός επιθυμεί , λαμβάνοντας πάντοτε υπόψη ότι ο πολίτης δεν

⁴⁴⁰ <http://www.manitakis.gr/den-olokrironetai-metarithmisi/>

⁴⁴¹ <http://www.tovima.gr/society/article/?aid=465204>

είναι υποχρεωμένος να γνωρίζει τον φορέα που διαχειρίζεται, λόγω αρμοδιότητας, τη συγκεκριμένη πληροφορία.

Όταν η Δημόσια Διοίκηση επικοινωνεί με τους πολίτες με σαφήνεια τότε βελτιώνεται η πληροφόρηση και των δυο πλευρών και το αποτέλεσμα είναι να εξασφαλίζεται η καλύτερη δυνατή ρύθμιση και η απαραίτητη συναίνεση για την εφαρμογή τους.

Απλοποιώντας τους κανόνες συναλλαγής με το Δημόσιο, κάνοντας τους διαφανείς και ξεκάθαρους, ενισχύει τη δυνατότητα πολιτών, επιχειρήσεων και ΜΜΕ να εντοπίσουν και να καταγγείλουν τις παράνομες διαδικασίες. Τέλος δίνει τη δυνατότητα στους ελεγκτικούς μηχανισμούς να αυξήσουν γεωμετρικά την ύλη που μπορούν να εξετάσουν, να αξιοποιήσουν τη στατιστική, να δράσουν τελικά αποτελεσματικά.

Ουσιαστικά η Ηλεκτρονική Διακυβέρνηση, ελαχιστοποιεί τις ευκαιρίες διαφθοράς και αυξάνει την πιθανότητα αποκάλυψης και αντιμετώπισης της.

Συστήματα όπως αυτά των Ηλεκτρονικών Δημόσιων Προμηθειών ή των ηλεκτρονικών υπηρεσιών σε Ελεγκτικούς μηχανισμούς όπως ο πρώην ΣΔΟΕ, μπορούν να περιορίσουν τη διαφθορά και σε υψηλότερο επίπεδο. Απαραίτητες προϋποθέσεις για την επιτυχία είναι η σταθερή πολιτική βούληση, η άρση της κουλτούρας της ατιμωρησίας στη Δημόσια Διοίκηση.

Τέλος είναι γεγονός ότι: *«Η ποιότητα του κράτους δικαίου, καθώς και η ποιότητα της δημοκρατίας, εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από την ποιότητα της δημόσιας διοίκησης... μία αποτελεσματική δημόσια διοίκηση, στηριγμένη σε αξίες, μπορεί να διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στη βελτίωση της ποιότητας της δημοκρατίας»⁴⁴².*

⁴⁴² Νικηφ. Διαμαντούρος, «Χρηστή διοίκηση, κράτος δικαίου και ηθική», Νομικό Βήμα 2013, σελ. 1

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ – ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΙΑ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. **ΑΛΑΜ- ΜΑΓΝΗΣΑΛΗ Σοφία** , *Η απονομή της Δικαιοσύνης στην Αρχαία Αθήνα (5ος και 4ος π.Χ αι)*, εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη ,2008
2. **ΤΗΣ ΙΔΙΑΣ**, «*Έλεγχος και λογοδοσία των Αρχών στην Αθηναϊκή Δημοκρατία*», εκδόσεις. Σάκκουλα, 2005
3. **ΑΠΟΣΤΟΛΑΚΗΣ Ι- ΛΟΥΚΗΣ Ε- ΧΑΛΑΡΗΣ Ι**, *Ηλεκτρονική Δημόσια Διοίκηση, Οργάνωση –Τεχνολογία και Εφαρμογές*, εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 2008
4. **ΑΡΜΑΜΕΝΤΟΣ Παναγιώτης, -ΣΩΤΗΡΟΠΟΥΛΟΣ Βασίλης**, *Προσωπικά δεδομένα, Τροποήσεις του ν.2472/1997 από τους ν.3471/2006 και 3625/2007*, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα –Θεσσαλονίκη 2008
5. **ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ Ευάγγελος**, *Το Σύνταγμα του 1975/1986/2001*, εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 2001
6. **ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ**, *Το αναθεωρητικό κεκτημένο*, εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 2002
7. **ΒΛΑΧΟΠΟΥΛΟΣ Σπυρίδων**, *Διαφάνεια κρατικής δράσης και Προστασία προσωπικών δεδομένων*, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα– Κομοτηνή ,2007
8. **ΓΕΡΟΝΤΑΣ Αποστόλης** , *Πληροφορική και Δίκαιο*, εκδόσεις Αν. Σάκκουλα, Αθήνα- Κομοτηνή, 1990
9. **ΔΑΓΤΟΓΛΟΥ Πρόδρομος**, «*Συνταγματικό Δίκαιο, Ατομικά Δικαιώματα*», Α΄, 2005
10. **ΔΕΤΣΑΡΙΔΗΣ Χρήστος**, *Το δικαίωμα γνώσης των διοικητικών εγγράφων*, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα –Θεσσαλονίκη, 2006
11. **ΔΗΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΣ Ανδρέας**, *Συνταγματικά Δικαιώματα*, Γενικό Μέρος, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2005
12. **ΔΟΝΟΣ Π- ΜΗΤΡΟΥ Α- ΜΙΤΛΕΤΤΟΝ Φ- ΠΑΠΑΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ Ευ.**
Η αρχή προστασίας προσωπικών Δεδομένων και η επαύξηση της προστασίας των δικαιωμάτων, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα –Θεσσαλονίκη, 2002.
13. **ΔΡΟΓΚΑΡΗ Πρ.** *Ασφάλεια και προστασία της ιδιωτικότητας σε πληροφοριακά συστήματα ηλεκτρονικής διακυβέρνησης*, Διδακτορική διατριβή, Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Σάμος, 2013.

14. **ΖΥΓΟΥΛΗΣ Φώτιος**, *Μεταρρυθμίσεις στη δημόσια διοίκηση : Δυνατότητες – Προοπτικές- Αδυναμίες*, επιμέλεια Αντ. Μακρυδημήτρης – Μ. Σαματάς- Ε Πρεβεδούρου- Μ. & Η. Πραβίτα, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2014
15. **ΙΓΓΛΕΖΑΚΗΣ Ιωάννης**, *Το δικαίωμα στην ψηφιακή λήθη και οι περιορισμοί του*, εκδόσεις Σάκκουλα , Αθήνα –Θεσσαλονίκη, 2014
16. **ΚΑΡΑΓΕΩΡΓΟΥ Βασιλική** , *Η διοικητική διαδικασία υπό την επίδραση της Ευρωπαϊκής Ένωσης*, εκδόσεις Σάκκουλα , Αθήνα –Θεσσαλονίκη, 2005
17. **ΚΑΡΑΚΩΣΤΑΣ Ιωάννης – ΑΡΚΟΥΛΗ Κωνσταντίνα** , *Προστασία προσωπικών δεδομένων στις ηλεκτρονικές επικοινωνίες* , εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2010,
18. **ΚΑΡΑΚΩΣΤΑΣ Βελισσάριος- ΠΑΥΛΑΚΗ Σοφία**, *Κώδικας Διοικητικής Διαδικασίας*, εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2009
19. **ΚΙΚΗ Γιάννα**, *Δίκαιο της Πληροφόρησης , Αναλύσεις –Κείμενα*, 2^η έκδοση , εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη ,2013
20. **ΚΟΝΤΙΑΔΗΣ Ξενοφών**, *Ο νέος Συνταγματισμός και τα θεμελιώδη δικαιώματα μετά την Αναθεώρηση του 2001*, εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή,2002
21. **ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ**, *Πέντε χρόνια μετά την Συνταγματική Αναθεώρηση του 2001, Αποτίμηση και προτάσεις για μια νέα συνταγματική μεταρρύθμιση*, τόμος 1^ο , εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, 2006
22. **ΚΟΡΟΜΗΛΑΣ Ηλίας**, *« Μεταρρυθμίσεις στη δημόσια διοίκηση : Δυνατότητες – Προοπτικές- Αδυναμίες»*, επιμέλεια Αντ. Μακρυδημήτρης – Μ. Σαματάς- Ε Πρεβεδούρου- Μ. Η. Πραβίτα, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2014
23. **ΚΟΡΣΟΣ Δημήτριος**, *Διοικητικό Δίκαιο*, 3^η έκδοση, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα- Κομοτηνή, 2005
24. **ΚΟΥΤΟΥΠΑ -ΡΕΓΚΑΚΟΥ Ευαγγελία**, *«Δίκαιο του περιβάλλοντος»* , εκδόσεις Σάκκουλα, 2008
25. **ΚΡΙΑΡΗ– ΚΑΤΡΑΝΗ Ι.** *Τεχνολογία και Κοινοβούλιο* εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη 2001
26. **ΚΤΙΣΤΑΚΗ Σταυρούλα**, *Εισαγωγή στη Δημόσια Διοίκηση*, εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 2014

27. **ΛΑΖΑΡΑΚΟΣ Γρηγόριος**, *Το δικαίωμα πρόσβασης στη δημόσια πληροφορία: ανοιχτή διοίκηση & κοινωνία της πληροφορίας*, εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2006
28. **ΛΕΝΤΖΗΣ Δ.** *Η πρόσβαση στα έγγραφα των κοινοτικών οργάνων*, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα –Θεσσαλονίκη, 2008
29. **ΜΑΚΡΥΔΗΜΗΤΡΗΣ Αντώνιος**, *Δημόσια Διοίκηση*,^{4^η} έκδοση, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα- Θεσσαλονίκη, 2010
30. **ΜΑΝΕΣΗΣ Αριστόβουλος**, *Συνταγματικά δικαιώματα: Ατομικές ελευθερίες*, Εκδόσεις Σάκκουλα, 4^η έκδοση, Θεσσαλονίκη, 1982
31. **ΜΑΝΤΖΟΥΦΑΣ Παναγιώτης**, *Συνταγματική προστασία των δικαιωμάτων στην κοινωνία της Διακινδύνευσης*, εκδόσεις Σάκκουλα, 2006
32. **ΜΑΝΤΖΟΥΤΣΟΣ Α.** , *Εισαγωγή στο Πολιτικά Δικαιώματα & Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου*, εκδόσεις Α. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 2009
33. **ΜΑΓΓΑΝΑΣ Α., ΚΑΡΑΤΖΑ Α.** *Ευρωπαϊκή Σύμβαση του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Αποφάσεις και πρακτική του ΕΔΔΑ*, Β΄ εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2005
34. **ΜΑΝΘΙΑΣ Στ. ΚΤΙΣΤΑΚΗΣ Γιάννης, ΣΤΑΥΡΙΤΗ Λουκία, ΣΤΕΦΑΝΑΚΗ Καλλιόπη**, « *Η προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου στην Ευρώπη με βάση τη νομολογία του Στασβούργου*» ΔΣΑ ,Αθήνα, 2006
35. **ΜΑΡΚΑΝΤΩΝΑΤΟΥ–ΣΚΑΛΤΣΑ Ανδρομάχη**, *Η Προστασία του Διοικουμένου –Βασική Αρχή της Διοικητικής Δράσης* , εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 1999
36. **ΤΗΣ ΙΔΙΑΣ**, *Γενικές αρχές στη νομολογία του ΣτΕ και του ΔΕΚ*, εκδόσεις Σάκκουλα, 2007
37. **ΤΗΣ ΙΔΙΑΣ**, *Εγχειρίδιο Διοικητικού Δικαίου - Εισαγωγή- Θεμελιώδεις Έννοιες*, 2^η έκδοση , εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2013
38. **ΤΗΣ ΙΔΙΑΣ**, *Δημόσια Διοίκηση και συλλογικά όργανα*, εκδόσεις Αν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 2005
39. **ΜΑΥΡΟΒΟΥΝΙΩΤΗΣ Νικόλαος**, *Η αρχή προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης*, διπλωματική εργασία του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών «*Νομικός Πολιτισμός - Δημόσιο και Ιδιωτικό Δίκαιο*» του τμήματος Δημόσιας Διοίκησης του Παντείου Πανεπιστημίου, δημοσίευση στον Πάνδημο, 2015

40. **ΜΥΛΩΝΑΣ Ναούμ** , « *Μεταρρυθμίσεις στη δημόσια διοίκηση : Δυνατότητες – Προοπτικές- Αδυναμίες*», επιμέλεια Μακρυδημήτρης Αντ. –Σαματάς Μ. - Πρεβεδούρου Ε - Μ. & Η. Πραβίτα, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2014
41. **ΜΠΕΣΙΛΑ- ΜΑΚΡΙΑΗ Ελισάβετ**, *Έλεγχος Διοίκησης , Το δικαίωμα αναφοράς στις αρχές – Οι ανεξάρτητες Αρχές- Ο Συνήγορος του Πολίτη, τόμος Α΄* , έκδοση 2^η εκδόσεις Σάκκουλα , Αθήνα- Θεσσαλονίκη, 2010
42. **ΞΕΝΙΤΙΔΟΥ Μαρία**, *Η Διαφάνεια και το Δικαίωμα πρόσβασης στα Διοικητικά Στοιχεία- Ο ρόλος του δικαιώματος πληροφοριακής αυτοδιάθεσης* , μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών «*Νομικός Πολιτισμός - Δημόσιο και Ιδιωτικό Δίκαιο*» του τμήματος Δημόσιας Διοίκησης του Παντείου Πανεπιστημίου, δημοσίευση στον Πάνδημο, 2015
43. **ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΣ Μιχαήλ, ΑΣΗΜΑΚΟΠΟΥΛΟΣ Γεώργιος, ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΥ Βασίλειος**, « *Κοινωνία της Πληροφορίας*» Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο, Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών (ΣΕΑΒ) , Αθήνα, Σεπτέμβριος 2015
44. **ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΗΣ Δονάτος**, *Ευρωπαϊκό Δίκαιο*, εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, 2011
45. **ΠΑΠΑΓΡΗΓΟΡΙΟΥ Βλάσιος** , *Εισηγήσεις Διοικητικού Δικαίου*, Τεύχος Α΄ 4^η έκδοση πλήρης αναθεωρημένη και συμπληρωμένη, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2010
46. **ΠΑΠΑΣΠΥΡΟΥ Θ- ΒΙΔΑΛΗΣ –ΜΗΤΡΟΥ Λ- Τάκης Α**, *το δικαίωμα συμμετοχής στην κοινωνία της πληροφορίας*, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2006
47. **ΠΑΡΑΡΑΣ Π .**, *Σύνταγμα και ΕΣΔΑ*, εκδόσεις. Αντ. Σάκκουλας , Αθήνα-Κομοτηνή 2001
48. **ΡΑΪΚΟΣ Δημήτριος**, *Δημόσια Διοίκηση και Διαφθορά*, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη 2006
49. **ΡΑΪΚΟΣ Αθανάσιος**, *Συνταγματικό Δίκαιο ,Θεμελιώδη Δικαιώματα* , τόμος ΙΙΙ , εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2011
50. **ΡΗΓΟΠΟΥΛΟΣ Νικόλαος**, *Πρακτική Διοικητικών Υποθέσεων, Κώδικας Διοικητικής Διαδικασίας*, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2010
51. **ΡΟΥΚΟΥΝΑΣ Εμμανουήλ**, *Διεθνής Προστασία των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων*, Ίδρυμα Μαραγκοπούλου για τα δικαιώματα του ανθρώπου, εκδόσεις Εστία, 1995.

52. **ΣΑΤΛΑΝΗΣ Χρήστος**, *Εισαγωγή στο δίκαιο της διεθνούς προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων*, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 2003
53. **ΣΓΟΥΡΙΤΣΑΣ Χρήστος**, «*Συνταγματικό Δίκαιο*», τ. Π, τεύχος Β΄(με τη συνεργασία του Κ Γεωργόπουλου),1996
54. **ΣΙΟΥΤΗ Γλυκερία**, «*Εγχειρίδιο Δικαίου Περιβάλλοντος*», 2^η έκδοση, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2011.
55. **ΣΠΑΝΟΥ Καλλιόπη**, *Πρόσβαση στα έγγραφα και διαφάνεια της διοικητικής δράσης*, εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα ,2010
56. **ΣΠΗΛΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ Επαμεινώνδας**, «*Το Ελληνικό Δημόσιο Δίκαιο- Οι βασικοί κανόνες*», εκδόσεις Πατάκη, 2007
57. **ΣΤΡΑΤΗΛΑΤΗΣ Κώστας**, *Συντάσσοντας το Δικαίωμα στη Δημόσια Ηλεκτρονική Επικοινωνία*, εκδόσεις Σάκκουλα, 2006,
58. **ΣΩΤΗΡΟΠΟΥΛΟΣ Βασίλης**, *Περαιτέρω χρήση πληροφοριών του Δημοσίου Τομέα (ερμηνεία Ν. 3448/2006)*, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα –Θεσσαλονίκη, 2007
59. **ΤΑΧΟΣ Αναστάσιος**, *Ελληνικό Διοικητικό Δίκαιο*, 9^η έκδοση, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα –Θεσσαλονίκη , 2008
60. **ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ**, *Ερμηνεία Κώδικα Διοικητικής Διαδικασίας (Ν. 2690/1999 όπως τροποποιήθηκε)*, 4^η έκδοση , εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα –Θεσσαλονίκη, 2009
61. **ΤΣΟΥΜΑΣ Βασίλης**, *Το δικαίωμα πληροφόρησης και επίδειξης εγγράφων*, εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2014
62. **ΤΡΟΒΑ Ελένη**, *Εξουσίες & Διαφάνεια*, εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 2005
63. **ΧΑΡΑΚΑΣ Χ.**, «*Η πρόσβαση στα διοικητικά έγγραφα σύμφωνα με τον ΚΔΔ, σε Κράτος- Νόμος- Διοίκηση*» , Σύμμεικτα Επ. Σπηλιωτόπουλου, εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, 2000
64. **ΧΡΥΣΟΓΟΝΟΣ Κώστας**, *Ατομικά και Κοινωνικά δικαιώματα*, 3η αναθεωρημένη έκδοση, Νομική Βιβλιοθήκη, 2006
65. **ΧΡΥΣΑΝΘΑΚΗΣ Χ, ΜΑΓΓΑΝΑΣ Α, ΒΑΝΔΩΡΟΣ Δ, ΚΑΡΑΤΖΑ Λ**, «*Η ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου*», Νομολογία και Ερμηνευτικά Σχόλια, 3^η έκδοση Νομική Βιβλιοθήκη, 2011
66. **ΨΥΓΚΑΣ Αθανάσιος- Ευστράτιος** , *Η συμμετοχή της κοινωνίας των Πολιτών στην Παραγωγή Κανόνων Δικαίου από τη Διοίκηση, Δίκαιο και Κοινωνία στον 21^ο αιώνα*, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2009

67. **RIFKIN J**, *Η νέα εποχή της πρόσβασης* (μετάφραση Α. Αλαβάνου), Αθήνα 2001

ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΙΑ

1. **ΑΓΑΠΙΔΗΣ Σωτήριος**, *Νεώτερα Κοινωνικά Δικαιώματα*, Ομοτίμου Καθηγητού Ε.Μ.Π., Σύμμεικτα, Α΄ Τόμος, σελ. 3, ανάκτηση από το διαδίκτυο 18-10-2016
2. **ΑΡΓΥΡΟΥ Αντώνης**, *Πρόσβαση σε δημόσια έγγραφα – χορήγηση αντιγράφων εγγράφων- εύλογο ενδιαφέρον- διαδικασία – αρχή διαφάνειας*, , ανάκτηση από το διαδίκτυο 20.10.2016
3. **ΑΝΤΩΝΑΡΟΠΟΥΛΟΥ Χρυσούλα**, *Το δικαίωμα πρόσβαση σε έγγραφα της διοίκησης*, ΕΔΔΔΔ 2/2006, σελ. 259-270
4. **ΑΝΤΩΝΟΠΟΥΛΟΣ Μανώλης**, *Το δικαίωμα πρόσβασης στα Διοικητικά έγγραφα*, ΕΔΔΔΔ 1997, τόμος 41^ο, σελ.182-187
5. **ΒΑΣΑΛΑΚΗΣ Στέλιος**, *Το άρθρο 16 του Ν. 1599/1986 και η λήψη αντιγράφων και γνώση εγγράφων σε φάκελο της διοίκησης*, ΝοΒ 1997, τόμος 45^ο, σελ.708-710
6. **ΒΕΝΕΡΗΣ Αντώνιος**, *Η διαφάνεια στη Δημόσια Διοίκηση ως λόγος δημοσίου συμφέροντος και η προστασία των προσωπικών δεδομένων: «ηλεκτρονικό» δικαίωμα πρόσβασης και «document tracing»* ΕφημΔΔ - 3/2015, σελ. 377-384
7. **ΒΡΕΤΤΟΥ Χριστίνα**, *Η αιχμηρή κριτική ως συνταγματικό δικαίωμα (πρόλογος Ν. Αλιβιζάτος)*, ΕφημΔΔ- 5/2015, σελ. 651-656
8. **ΒΟΥΤΣΑΚΗΣ Βασίλειος**, *Η αρχή του κράτους δικαίου και οι νέες διατάξεις περί ατομικών και κοινωνικών δικαιωμάτων*, ΝοΒ, τομ.50^ο, 2002
9. **ΓΕΡΟΝΤΑΣ Α.**, *«Το δικαίωμα της αυτοδιάθεσης των πληροφοριών»*, ΤοΣ 1997, σελ.849
10. **ΓΙΑΜΠΟΥΡΑΣ Μανώλης** – Ημερίδα: *Ηλεκτρονική Διακυβέρνηση ενάντια στην Κακοδιοίκηση και τη Διαφθορά* (ΤΕΕ-ΓΕΔΔ-ΠΣΔΜΗΥΠ) 29/6/2006
11. **ΓΛΥΚΟΦΡΥΔΗ Η.**, *Η αρχή της φανεράς δράσης των οργάνων του κράτους*, ΕΔΔΔ 1959, σελ. 383 επ.
12. **ΔΙΑΜΑΝΤΟΥΡΟΣ Νικηφόρος**, *«Σύγχρονοι προβληματισμοί για την προστασία των Θ.Δ. στο Ευρωπαϊκό επίπεδο- Δικαίωμα πρόσβασης σε έγγραφα και πληροφορίες κατά το Ευρωπαϊκό δίκαιο»* ομιλία στην Εθνική Σχολή Δικαστών,

Θεσσαλονίκη, 24-24 Φεβρουαρίου 2012, Ανάκτηση από το διαδίκτυο Οκτώβριο 2016-10-02

13. **ΔΕΤΣΑΡΙΑΔΗΣ Χρήστος**, *Η αρχή της προηγούμενης ακρόασης του φορολογούμενου, με αφορμή την ΣτΕΟλ. 2370/2007*
14. **ΕΥΣΤΡΑΤΙΟΥ Παύλος- Μιχαήλ**, *Διοικητικό δίκαιο πληροφόρησης και δικαίωμα πρόσβασης σε έγγραφα των θεσμικών οργάνων της Ευρωπαϊκής Ένωσης*, ΕφημΔΔ-2/2015, σελ.214-225
15. **ΚΑΡΑΚΩΣΤΑΣ Β**, *Το δικαίωμα του αναφέρεσθαι μετά την συνταγματική αναθεώρηση του έτους 2001 και υπό το καθεστώς του Κώδικα Διοικητικής Διαδικασίας*, Περιοδικό Δίκη, Φεβρουάριος 2005
16. **ΚΑΡΑΚΩΣΤΑΣ Ιωάννης- ΒΡΕΤΤΟΥ Χριστίνα**, *Ελευθερία του Τύπου (ΜΜΕ) και προστασία Προσωπικών Δεδομένων*, ΝοΒ 2011, τεύχος 59^ο, σελ. 3-14
17. **ΚΑΡΑΚΩΣΤΑΣ Ιωάννης**, *Το Δίκαιο του internet (Νομική Αντιμετώπιση του Διαδικτύου)*, ΝοΒ 1998, τόμος 46, σελ.1172-1184
18. **ΚΑΡΕΛΗΣ Λάμπρος**, *Η επίδραση της νομολογίας του ΕΛΔΑ στην Ελληνική Νομολογία*, ΝοΒ 2009, τόμος 57^ο, σελ. 1928-1939
19. **ΚΑΡΚΑΤΣΟΥΛΗΣ Π.** « *Η διοικητική μεταρρύθμιση είναι αναγκαία και εφικτή* », εισήγηση στην ανοιχτή συζήτηση με θέμα «*Ελλάδα: Μεταρρυθμίσεις, Ρήξεις, Τομές*» που οργάνωσαν το ΕΛΙΑΜΕΠ, το ΙΟΒΕ, η Kantor, η Κίνηση Πολιτών και η Διεθνής Διαφάνεια, Αθήνα, 3 Απριλίου 2012
20. **ΚΑΤΡΑΜΑΔΟΣ Δ.**, *Προστασία του ατόμου από την επεξεργασία προσωπικών δεδομένων*, ΔτΑ3/1999, σελ. 577, σελ. 583
21. **ΚΟΜΝΙΟΣ Κομνηνός**, *Η Ηλεκτρονική Διακυβέρνηση (E- Government) και οι ηλεκτρονικές υπογραφές στη δημόσια διοίκηση*, Περιοδικό Δίκη, Αύγουστος – Σεπτέμβριος 2003, Κώστας Μπέης, Ηλεκτρονική ανάκτηση 12.9.2016
22. **ΚΟΥΡΝΟΥΤΟΣ Πάνος**, *Η συμμετοχή του Πολίτη στη Διοικητική Διαδικασία*, Αρχείο Νομολογίας Περίοδος Β´(ΝΕ), έτος 2004, σελ. 50-55
23. **ΚΙΤΣΟΣ Παναγιώτης**, *Η προστασία των προσωπικών δεδομένων και της ιδιωτικής ζωής στις υπηρεσίες του υπολογιστικού νέφους*, ΔιΜΕΕ 2/2012 Έτος 9
24. **ΚΙΟΣΣΕ Ε.**, «*Η πορεία της Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης στις χώρες της Ε.Ε. και την Ελλάδα*» - Οι επιδόσεις των χωρών, Θεσσαλονίκη: Πανεπιστήμιο Μακεδονίας 2011

25. **ΛΑΣΚΑΡΙΔΗΣ Εμμανουήλ** , *Το κλειδί της πρόσβασης στα διοικητικά έγγραφα: Εισαγγελική Παραγγελία ή Άδεια Αρχής Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα;*, ΔιΜΕΕ 3/2012- Έτος 9^ο , σελ. 314-329
26. **ΛΑΖΑΡΑΤΟΣ Πάνος** , *Το Δικαίωμα προηγούμενης Ακρόασης του άρθρου 20 παρ. 2 Σ κατά την έκδοση διοικητικών πράξεων με την βοήθεια ηλεκτρονικών υπολογιστών*, τόμος 30^ο , ΝοΒ 1990
27. **ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ**, *Το δικαίωμα πρόσβασης στα διοικητικά στοιχεία Δ. 1994*, σελ.445
28. **ΛΟΥΚΕΡΗΣ Γεώργιος** , *Εναρμόνιση του Δικαίου της Προστασίας του ατόμου από την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα στην Ευρωπαϊκή Ένωση*, ΝοΒ 1997, τεύχος 4^ο ,σελ.547-559
29. **ΜΑΡΚΑΝΤΩΝΑΤΟΥ –ΣΚΑΛΤΣΑ Ανδρομάχη**, *Νομικές Αρχές-Πυλώνες της χρηστής διοίκησης*, ΕΔΔΔΔ 3/2014, 58^ος τόμος, σελ.643-662
30. **ΜΗΛΩΣΗ Μ. –ΓΙΑΝΝΟΥΚΑΚΟΥ Αι - ΝΙΚΗΤΑ Μ.** , « *Ιδιωτικότητα και διαφάνεια στη Δημόσια Διοίκηση : προσωπικά δεδομένα και διάχυση πληροφορίας*». Ανάκτηση από το διαδίκτυο 12.9.2016 ,σελ.1-25
31. **ΜΗΤΡΟΥ Λίλιαν**, *Το Δικαίωμα Συμμετοχής στην Κοινωνία της Πληροφορίας*, σε ΠΑΠΑΧΡΗΣΤΟΥ– ΒΙΔΑΛΗ–ΜΗΤΡΟΥ-ΤΑΚΗ, εκδόσεις Σάκκουλα ,Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2006
32. **ΜΠΕΗΣ Κώστας**, *Δικαίωμα δικαστικής ακρόασης και προστασίας* , άρθρο 20 του Συντάγματος, Περιοδικό Δίκη, ανάκτηση από το διαδίκτυο 12.9.2016
33. **ΜΠΕΗΣ Ευάγγελος** , *Το δικαίωμα προηγούμενης διοικητικής ακρόασης, Μελέτες και παρατηρήσεις στην νομολογία* , Περιοδικό Δίκη 1997, ανάκτηση από το διαδίκτυο, 19.9.2016
34. **ΠΑΝΑΓΟΠΟΥΛΟΥ- ΚΟΥΤΝΑΤΖΗ Φερενίκη** , *Χορήγηση δεδομένων Υγείας με άδεια της Αρχής Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα (ΑΠΔΠΧ): μια θεσμική αποτίμηση*, *Μελέτες Απόψεις*, ΕφημΔΔ-6/2015, σελ.755-771
35. **ΤΗΣ ΙΔΙΑΣ**, *Η Διαύγεια στη δημόσια διοίκηση υπό το πρίσμα της προστασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα*, ΔτΑ Νο 55/2012, σελ. 675-699
36. **ΤΗΣ ΙΔΙΑΣ**, *Κοινωνικά δίκτυα και προσωπικότητα-* , ΔιΜΕΕ 2/2012, Έτος 9^ο
37. **ΠΑΝΑΓΟΣ Θ.** *Το ηλεκτρονικό Διοικητικό Έγγραφο. Δημιουργία και Διαχείριση*, ΝοΒ 2006, σελ. 161 επ.
38. **ΠΑΥΛΟΠΟΥΛΟΣ Προκόπης**, ομιλία «*Δημόσια Διοίκηση & ηλεκτρονική Διακυβέρνηση- Επιπτώσεις- Προοπτικές*», ΑΔΕΔΥ, Κοινωνικό Πολύκεντρο,2007, σελ.23

39. **ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ Χρήστος**, *Η θεμελιώδης συνεισφορά της αρχής της αναλογικότητας στ δικαστική προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων από το κοινοτικό δίκαιο*, Περιοδικό Δίκη ,Κώστας Μπέης, Μάιος 2008, ανάκτηση από το διαδίκτυο 12.9.2016
40. **ΡΟΥΜΕΛΙΩΤΗΣ Τάσος** , *Η Πρόσβαση στα Διοικητικά Στοιχεία*, ΝοΒ 1986 , τόμος 34^ο , σελ. 18-34
41. **ΣΚΟΥΡΗΣ Παναγιώτης** , *Το δικαίωμα πρόσβασης στα έγγραφα*, ΝοΒ 2006, τόμος 54^ο , σελ. 620-635
42. **ΣΚΟΥΡΗΣ Βασίλης** , *Ατομικά δικαιώματα και απογραφή του πληθυσμού*, Αρμενόπουλος 1984, σελ. 689 επ.,691 επ.
43. **ΣΟΛΛΑΤΟΣ Δ.** « *Κώδικας Διοικητικής Διαδικασίας*» 2000, σελ. 40 επ
44. **ΣΤΑΘΟΠΟΥΛΟΣ Μιχαήλ**, *Η χρήση προσωπικών δεδομένων και η Διαπάλη μεταξύ ελευθεριών των κατόχων τους και ελευθεριών των υποκειμένων τους*, ΝοΒ 2000,τόμος 48^ο ,σελ. 1-19
45. **ΣΤΑΜΑΤΙΟΥ Ελένη**, «*Θέματα φυσικού και ανθρωπογενούς περιβάλλοντος και τοπική κοινωνία-Η εφαρμογή των αρχών της Σύμβασης Aarhus*», ΠερΔικ 4/2010, σελ. 665.
46. **ΣΩΤΗΡΟΠΟΥΛΟΣ Βασίλης**, *Το άρθρο 9Α του Συντάγματος 1975/1986/2001*, ανάκτηση από το διαδίκτυο 20.10.2016
47. **ΤΑΧΟΣ Αναστάσιος**, *Η πρόσβαση στα Διοικητικά Στοιχεία κατά το Ν. 1599/1986*
48. **ΤΣΙΑΒΟΣ Π.**, « *Από τα ανοικτά δεδομένα στην ανοικτή Διακυβέρνηση*», ΕΣΔΔΑ, ΚΒ' Εκπαιδευτική σειρά ΜΑΘΗΜΑ ΕΔ - Μ08, Αθήνα 2014,
49. **ΤΑΚΗΣ Ανδρέας** , *Κοινωνία της πληροφορίας και Σύνταγμα*, ΝοΒ 2002, σελ.29-44
50. **ΧΑΝΟΣ Αντώνιος** , *Ζητήματα προσοδήγησης της κοινωνίας της γνώσης μέσω του δημοσίου δικαίου* , *Το κράτος στον 21^ο αιώνα- Παγκοσμιοποίηση και κοινωνία της γνώσης* , Γενικό τμήμα Παντείου Πανεπιστήμιου στη μνήμη του Ονούφριου Φαρμακίδη, εκδόσεις Α. Σάκκουλα, Αθήνα- Θεσσαλονίκη, 2002, σελ. 31 επ.
51. **ΧΑΤΖΟΠΟΥΛΟΣ Βασίλης**, *Η αρχή της διαφάνειας και το δικαίωμα πρόσβασης των πολιτών στα έγγραφα της Ευρωπαϊκής Ένωσης* , Diki international, Δ 31,927-Δ 31,942

ΠΗΓΕΣ

- ◆ Κανονισμός (ΕΚ) αριθμ. **1049/2001** του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 30-5-2001 « για την πρόσβαση του κοινού στα έγγραφα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου , του Συμβουλίου και της Επιτροπής.
- ◆ ΟΔΗΓΙΑ **2013/37/ΕΕ** του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 26ης Ιουνίου 2013 για την τροποποίηση της οδηγίας 2003/98/ΕΚ σχετικά με την περαιτέρω χρήση πληροφοριών του δημόσιου τομέα (Κείμενο που παρουσιάζει ενδιαφέρον για τον ΕΟΧ
- ◆ ΟΔΗΓΙΑ **2003/98/ΕΚ** του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 17ης Νοεμβρίου 2003 για την περαιτέρω χρήση πληροφοριών του δημόσιου τομέα
- ◆ Εγχειρίδιο σχετικά με την ευρωπαϊκή νομοθεσία για την προστασία των προσωπικών δεδομένων Οργανισμός Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2014 Συμβούλιο της Ευρώπης, 2014
- ◆ Ν. **2121/1993**: για την Πνευματική Ιδιοκτησία
- ◆ Ν. **3448/2006**: για την Περαιτέρω Χρήση της Πληροφορίας του Δημοσίου Τομέα (και άρθρο 5 του Κώδικα Διοικητικής Διαδικασίας για την πρόσβαση στην Πληροφορία που έχει στην κατοχή της η δημόσια διοίκηση)
- ◆ Ν. **3731/2008**: Πλαίσιο Παροχής Υπηρεσιών Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης
- ◆ Ν. **3861/2010**: για την καθιέρωση του προγράμματος της Δι@ύγειας στη Δημόσια Διοίκηση
- ◆ Ν. **3979/2011**: για την Ηλεκτρονική Διακυβέρνηση
- ◆ Ν. **2690/1999** Κώδικας Διοικητικής Διαδικασίας
- ◆ ΠΔ **28/2015 (ΦΕΚ Α'34)** Κωδικοποίηση διατάξεων για την πρόσβαση σε δημόσια έγγραφα και στοιχεία
- ◆ Ν. **2472/1997** Προστασία του ατόμου από την επεξεργασία των προσωπικών δεδομένων
- ◆ Ν. **4305/2014 (ΦΕΚ 237/Α')** Ανοικτή διάθεση και περαιτέρω χρήση εγγράφων, πληροφοριών και δεδομένων του δημόσιου τομέα

ΙΣΤΟΣΕΛΙΔΕΣ

<http://resources.ekdd.gr/gnosis/index.php/2012-09-20-11-36-31>

<http://www.greeklaws.com/pubs/uploads/596.pdf>

<http://www.ombudsman.europa.eu/el/resources/code.faces#/page/1>

<http://www.data.gov.gr/>

<http://www.yap.gov.gr/>

<http://www.opengovpartnership.org/country/greece/action-plan>

www.dpa.gr & www.synigoros.gr

http://www.proslipsis.gr/cmCat_treePrd.php?&cm_catid=101&cm_prdid=4350

<http://docplayer.gr/4789187-Idiotikotita-kai-diafaneia-sti-dimosia-dioikisi-prosopika-dedomena-kai-diahysi-dimosias-pliroforias.html>